

**Federaal
Planbureau**

Economische analyses en vooruitzichten

**Instituut
voor de nationale
rekeningen**

Aanvullende indicatoren naast het bbp

Februari 2021

Belliardstraat 14-18
1040 Brussel

e-mail: contact@plan.be
<https://www.plan.be>

Federaal Planbureau

Het Federaal Planbureau (FPB) is een instelling van openbaar nut die beleidsrelevante studies en vooruitzichten maakt over economische, socio-economische en milieuvraagstukken. Daarnaast bestudeert het de integratie van die vraagstukken in een context van duurzame ontwikkeling. Het stelt zijn wetenschappelijke expertise onder meer ter beschikking van de regering, het Parlement, de sociale gesprekspartners, nationale en internationale instellingen.

De werkzaamheden van het FPB worden steeds gekenmerkt door een onafhankelijke benadering, transparantie en aandacht voor het algemeen welzijn. De kwaliteit van de gegevens, een wetenschappelijke methodologie en de empirische geldigheid van de analyses staan daarbij centraal. Tot slot zorgt het FPB voor een ruime verspreiding van de resultaten van zijn werkzaamheden en draagt zo bij tot het democratisch debat.

Het Federaal Planbureau is EMAS en Ecodynamische Onderneming (drie sterren) gecertificeerd voor zijn milieubeheer.

<https://www.plan.be>

e-mail: contact@plan.be

Overname wordt toegestaan, behalve voor handelsdoeleinden, mits bronvermelding.

Verantwoordelijke uitgever: Philippe Donnay

Wettelijk depot: D/2021/7433/2

Woord vooraf

De wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen met een set aanvullende indicatoren voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie geeft het Instituut voor de Nationale Rekeningen de opdracht een set indicatoren over die vier aspecten uit te werken, die indicatoren te berekenen en jaarlijks te publiceren. Diezelfde wet van 14 maart 2014 vertrouwt de uitwerking van die set indicatoren toe aan het Federaal Planbureau.

Het INR heeft in februari 2016 een eerste versie van deze set indicatoren gepubliceerd. Het huidige rapport presenteert een vijfde actualisering van deze set aanvullende indicatoren die, naargelang van de beschikbaarheid van de gegevens, betrekking heeft op de periode 1990-2019.

De voorzitter a.i. van de Raad van bestuur van het Instituut voor de Nationale Rekeningen

Regis Massant

Brussel, februari 2021

Inhoudstafel

1. Inleiding	1
2. Focus op geestelijke gezondheid en op vrouw-manverschillen.....	8
3. Composiete welzijnsindicatoren	16
4. Evolutie van de indicatoren	37
5. Samenvatting en besluiten	212
6. Bijlagen	220

Bijbehorende publicatie

Een website herneemt alle teksten, interactieve grafieken en downloadbare gegevens van [hoofdstuk 4](#) en verschijnt als bijbehorende publicatie tegelijk met dit rapport over aanvullende indicatoren naast het bbp (www.indicators.be).

1. Inleiding

De wet van 14 maart 2014 (zie [box 1](#), p. 3) vraagt een set aanvullende indicatoren uit te werken "voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie". Het gaat dus om de meting van het welzijn en van de ontwikkeling van de samenleving, en van de mogelijkheid van de toekomstige generaties om dat welzijn en die ontwikkeling te behouden en te doen vooruitgaan.

Het bruto binnenlands product (bbp) is een nuttige indicator, maar volstaat niet om de ontwikkeling van de samenleving of het welzijn te meten. Andere indicatoren zijn noodzakelijk om de evoluties te meten in domeinen zoals gezondheid, werkomstandigheden en milieukwaliteit, en om verdelingsvraagstukken van die indicatoren te onderzoeken. Die evoluties bieden waardevolle inzichten in de ontwikkeling van de levenskwaliteit. Zij hebben ook directe en indirecte gevolgen voor de bbp-groei.

Bijgevolg publiceren het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en het Federaal Planbureau (FPB) elk jaar sinds 2016 een rapport *Aanvullende indicatoren naast het bbp* (INR/FPB, 2016, 2017, 2018a, 2019 en 2020a). Deze rapporten werden voorgesteld aan de Commissie voor het Bedrijfsleven, het Wetenschapsbeleid, het Onderwijs, de Nationale wetenschappelijke en culturele instellingen, de Middenstand en de Landbouw van de Kamer van volksvertegenwoordigers (Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020). Er wordt ook een samenvatting gepubliceerd in het *Jaarverslag van de Nationale Bank van België* (NBB, 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020a).

De aanvullende indicatoren naast het bbp werden in 2016 gedefinieerd volgens de methodologie uit de *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development* (UNECE, 2014). Die methodologie biedt een referentiekader om indicatorensets te ontwikkelen en structureert de indicatoren rond drie conceptuele dimensies en een lijst met thema's. De drie dimensies zijn gebaseerd op de definitie van een duurzame ontwikkeling (WCED, 1987) en onderscheiden het welzijn van de personen van de huidige generatie in België (de dimensie *Hier en nu*), de impact van België op het welzijn van de toekomstige generaties (de dimensie *Later*) en op het welzijn van personen in andere landen (de dimensie *Elders*). Die drie dimensies worden behouden in dit rapport.

In september 2015 heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (VN) 17 duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen aangenomen tegen 2030 (in het Engels: *Sustainable development goals* of SDG's), die nader bepaald worden door 169 subdoelstellingen (*Targets*; UN, 2015). In het verlengde daarvan heeft de VN in maart 2016 een set van 232 indicatoren voorgesteld (en vervolledigd in maart 2017) om de vooruitgang naar die doelstellingen te volgen (UNSC, 2016, 2017, 2018, 2019 en 2020). De indicatoren voorgesteld in dit rapport zijn dan ook, sinds het rapport 2019, gerangschikt volgens de 17 SDG's (zie set in [tabel 1](#), p. 4; de opsplitsingen van de indicatoren zijn opgenomen in [tabel 2](#), p.6).

Het Interfederaal Instituut voor de Statistiek (IIS) heeft een, door het FPB voorgezeten, werkgroep opgericht om geleidelijk een set indicatoren op te stellen voor de opvolging van de SDG's. Een lijst van ongeveer 120 mogelijke indicatoren werd opgesteld en 87 bestaande opvolgingsindicatoren worden,

zoals de aanvullende indicatoren naast het bbp, voorgesteld op www.indicators.be. De 69 aanvullende indicatoren naast het bbp zijn bijna allen opgenomen in deze set opvolgingsindicatoren van de SDG's.

Het FPB publiceert, sinds het eind van de jaren negentig, indicatoren om de ontwikkeling van de samenleving te meten en evalueert regelmatig de vooruitgang van deze indicatoren in de richting van hun doelstellingen. De laatste balans van juni 2019 werd gepubliceerd in het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling* (TFDO, 2019). Deze laatste balans werd opgebouwd op basis van 51 indicatoren, gekozen uit de 87 SDG-opvolgingsindicatoren van het IIS, en is ook beschikbaar op www.indicators.be. Deze werkzaamheden van het FPB inzake indicatoren worden uitgevoerd in het kader van de evaluatieopdracht die aan het FPB is toegewezen door de wet van 5 mei 1997 *betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling* (BS, 2014b).

Dit zesde rapport over *Aanvullende indicatoren naast het bbp* bevat een actualisering van de gegevens. De set indicatoren van 2020 is niet veranderd, met uitzondering van een toevoeging van twee indicatoren over geestelijke gezondheid. Deze worden in [hoofdstuk 2](#) beschreven.

De gegevens in dit rapport hebben betrekking op de periode tot 2019, namelijk vóór de crisis van 2020. De procedures die worden gebruikt door de verschillende instellingen die de gegevens voor de in dit rapport voorgestelde indicatoren produceren, leveren eind 2020, wanneer de gegevensverzameling van dit rapport is voltooid, in het beste geval definitieve gegevens voor 2019, dus vóór het begin van de sanitaire crisis.

[Hoofdstuk 3](#), die een update van de compositie welzijnsindicatoren bevat, stelt dan ook een raming voor van de impact van de crisis van 2020 op het welzijn. Gezien de hypothesen die hiervoor gehanteerd worden, moet deze raming met de nodige voorzichtigheid worden behandeld.

[Hoofdstuk 4](#) presenteert de indicatoren, hun evolutie en opsplitsingen wanneer dat relevant en mogelijk is.

[Hoofdstuk 5](#) sluit het rapport af met een overzicht van de evoluties van die aanvullende indicatoren naast het bbp.

Alle indicatoren in dit rapport en hun opsplitsingen zijn beschikbaar op de website www.indicators.be.

Box 1

De wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen met een set aanvullende indicatoren voor het meten van **levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie** (BS, 2014a) geeft aan het Federaal Planbureau (FPB) de opdracht een set indicatoren over die vier aspecten uit te werken, die indicatoren te berekenen en jaarlijks te publiceren.

De wet stelt dat "deze set aanvullende indicatoren moet voldoen aan de volgende principes:

- de aanvullende indicatoren worden ingedeeld in een zo beperkt mogelijk aantal categorieën of hoofdindicatoren;
- de indeling van de aanvullende indicatoren wordt gebaseerd op de indeling gehanteerd in het finale rapport Sponsorship Group on Measuring Progress, Well-being and Sustainable Development van het European Statistical System Committee;
- de selectie van indicatoren wordt in het bijzonder gebaseerd op de werkzaamheden "GDP and beyond" in het kader van de Europese Unie (Eurostat; Quality of Life). Deze selectie kan eventueel worden aangevuld met indicatoren die specifiek nuttig zijn voor de Federale Staat, de gemeenschappen en de gewesten;
- de uitwerking van die aanvullende indicatoren gebeurt op basis van de participatie van de bevoegde overheidsdiensten en het Belgische middenveld en in overleg met de diensten van Eurostat en de OESO;
- voor elk van de geselecteerde indicatoren dient de set van indicatoren te worden weergegeven per inkomenscategorie van de bevolking. Hiertoe moet de bevolking onderverdeeld worden in voor de betreffende indicatoren relevante categorieën."

De wet bepaalt dat "de publicaties van de resultaten jaarlijks in een publieke zitting van de Kamer van volksvertegenwoordigers besproken" worden, die daarbij de evolutie van de resultaten en de methodologie zal evalueren. Ten slotte schrijft de wet voor dat de aanvullende indicatoren geïntegreerd moeten worden in de "bestaande publicaties van de gebruikelijke economische indicatoren". In dat verband stelt de wet uitdrukkelijk dat een samenvatting van de resultaten moet gepubliceerd worden in het jaarverslag van de Nationale Bank van België over de financiële en economische ontwikkelingen in binnen- en buitenland.

Tabel 1 Aanvullende indicatoren naast het bbp per SDG - deel 1

SDG	Indicator	Dimensie		
		Hier en nu	Later	Elders
SDG 1 - Geen armoede	1 Risico op armoede of sociale uitsluiting	X		
	2 Zeer lage werkintensiteit	X		
	3 Ernstige materiële ontbering	X		
	4 Leefloners	X		
	5 Overmatige schuldenlast van de gezinnen	X		
	6 Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen	X		
SDG 2 - Geen honger	7 Obesitas bij volwassenen	X		
	8 Oppervlakte biologische landbouw		MIK	
	9 Landbouwpesticiden		MIK	
SDG 3 - Goede gezondheid en welzijn	10 Levensverwachting	X	MEK	
	11 Levensverwachting in goede gezondheid	X	MEK	
	12 Ervaren gezondheid	X		
	13 Beperking in dagelijkse activiteiten	X		
	14 Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	X		
	15 Langdurige ziekte of aandoening	X		
	16 Psychologische ontredering	X		
	17 Depressie	X		
	18 Zelfdoding	X		
	19 Tevredenheid met het leven	X		
	20 Vrije tijd	X		
	21 Verkeersdoden	X		
22 Dagelijkse rokers		MEK		
SDG 4 - Kwaliteitsonderwijs	23 Vroegtijdige schoolverlaters	X	MEK	
	24 Levenslang leren	X		
	25 Gediplomeerden van het hoger onderwijs	X	MEK	
SDG 5 - Gendergelijkheid	26 Loonkloof tussen vrouwen en mannen	X		
	27 Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden	X		
	28 Vrouwelijke parlementsleden	X		
SDG 6 - Schoon water en sanitair	29 Nitraat in grondwater		MIK	
	30 Waterverbruik		MIK	
SDG 7 - Betaalbare en duurzame energie	31 Energieafhankelijkheid	X		
	32 Hernieuwbare energie		MIK	
	33 Primair energieverbruik		MIK	X
SDG 8 - Waardig werk en economische groei	34 Langdurige arbeidsongeschiktheid	X		
	35 Consumptie van de huishoudens	X		
	36 Werkloosheidsgraad	X		
	37 Werkgelegenheidsgraad	X		
	38 Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	X	MEK	

Tabel 1 Aanvullende indicatoren naast het bbp per SDG - deel 2

SDG	Indicator	Dimensie			
		Hier en nu	Later	Elders	
SDG 9 - Industrie, innovatie en infrastructuur	39	Vervoer van personen met de wagen		MIK	
	40	Vervoer van goederen over de weg		MIK	
	41	Verkeersopstoppingen	X		
	42	Fysiske kapitaalgoederenvoorraad		EK	
	43	Investerings (bruto) in de fysiske kapitaalgoederenvoorraad		EK	
	44	Onderzoek en ontwikkeling		EK	
SDG 10 - Ongelijkheid verminderen	45	Kenniskapitaalgoederenvoorraad		EK	
	46	Armoederisico	X		
SDG 11 - Duurzame steden en gemeenschappen	47	Inkomensongelijkheid: S80/S20	X		
	48	Gebrekkige huisvesting	X		
	49	Blootstelling aan fijn stof	X	MIK	
SDG 12 - Verantwoorde consumptie en productie	50	Uitstoot van stikstofoxiden	X		
	51	Binnenlands materiaalverbruik		MIK	X
	52	Gerecycleerd afval		MIK	
SDG 13 - Klimaatactie	53	Gemeentelijk afval		MIK	
	54	Uitstoot van broeikasgassen		MIK	X
	55	Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS		MIK	X
SDG 14 - Leven in het water	56	Slachtoffers van natuurrampen	X		
	57	Duurzame visvangst		MIK	
SDG 15 - Leven op het land	58	Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied		MIK	
	59	Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied		MIK	
	60	Populatie akkervogels		MIK	
SDG 16 - Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	61	Bebouwde oppervlakte		MIK	
	62	Sociaal netwerk	X	SK	
	63	Gegeneraliseerd vertrouwen	X	SK	
	64	Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld	X		
SDG 17 - Partnerschap om doelstellingen te bereiken	65	Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte	X		
	66	Vertrouwen in instellingen	X	SK	
	67	Officiële ontwikkelingshulp			X
	68	Internationale investeringspositie		EK	
	69	Overheidsschuld		EK	

Noot: MEK: menselijk kapitaal; SK: sociaal kapitaal; MIK: milieukapitaal; EK: economisch kapitaal.
 een indicator over [terugbetaalde psychotrope geneesmiddelen](#) kon niet in dit rapport opgenomen worden. Deze indicator is echter beschikbaar zijn op www.indicators.be.

Tabel 2 Aanvullende indicatoren die opgesplitst worden - deel 1

Indicator	gewest	geslacht	inkomen	leeftijd	opleiding	huishouden- type	activiteits- status	andere	aantal
1. Risico op armoede of sociale uitsluiting	r	r	r	r	r	w	r		7
2. Zeer lage werkintensiteit	r	r	r	r	r	r	w		7
3. Ernstige materiële ontbering	r	r	r	r	r	r	r		7
4. Leefloners	r	r		r				r ¹	4
5. Overmatige schuldenlast van de gezinnen	r	r		r					3
6. Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen			r						1
7. Obesitas bij volwassenen	r	r	r		w				4
10. Levensverwachting	r	r							2
11. Levensverwachting in goede gezondheid		r							1
12. Ervaren gezondheid	r	r	r	r					4
13. Beperking in dagelijkse activiteiten	r	r	r	r					4
14. Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	r	r							2
15. Langdurige ziekte of aandoening	r	r	r	r					4
16. Psychologische ontreddeering	r	r	r	r					4
17. Depressie	r	r	r		w				4
18. Zelfdoding	r	r							2
19. Tevredenheid met het leven		r	r						2
20. Vrije tijd	r	r			r				3
21. Verkeersdoden	r	r							2
22. Dagelijkse rokers	r	r	r		w				4
23. Vroegtijdige schoolverlaters	r	r							2
24. Levenslang leren	r	r			w				3
25. Gediplomeerden van het hoger onderwijs	r	r							2
27. Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden		r		r					2
28. Vrouwelijke parlementsleden	r								1
34. Langdurige arbeidsongeschiktheid	r	r		r				r ²	4
36. Werkloosheidsgraad	r	r		r	r			r ³	5
37. Werkgelegenheidsgraad	r	r		r	r			r ⁴	5
38. Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	r	r			r				3
43. Investerings (bruto) in de fysieke kapitaalgoederen voorraad	r								1
44. Onderzoek en ontwikkeling	r								1
46. Armoederisico	r	r		r	r	r	r		6
47. Inkomensongelijkheid: S80/S20	r								1
48. Gebrekkige huisvesting	r	r	r	r		r			5
50. Uitstoot van stikstofoxiden	r								1
51. Binnenlands materiaalverbruik								r ⁵	1
52. Gerecycleerd afval	r								1
53. Gemeentelijk afval	r								1

Tabel 2 Aanvullende indicatoren die opgesplitst worden - deel 2

Indicator	gewest	geslacht	inkomen	leeftijd	opleiding	huishouden- type	activiteits- status	andere	aantal
54. Uitstoot van broeikasgassen	r								1
55. Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS	r								1
59. Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied	r								1
60. Populatie akkervogels	r								1
61. Bebouwde oppervlakte	r								1
62. Gegeneraliseerd vertrouwen		r	r						2
64. Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld			r						1
65. Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte		r	r						2
66. Vertrouwen in instellingen		r	r						2
Aantal opsplitsingen	38	32	17	15	12	5	4	5	128

Noot: de opsplitsingen aangeduid met een "w" zijn opgenomen op www.indicators.be, maar worden niet beschreven in dit rapport, de opsplitsingen aangeduid met een "r" zijn opgenomen op www.indicators.be en in dit rapport.

¹ categorie leefloners

² oorzaak van de ongeschiktheid

³ werkloosheidsduur

⁴ nationaliteit

⁵ materiaalsoort

2. Focus op geestelijke gezondheid en op vrouwenverschillen

De aanvullende indicatoren naast het bbp van dit rapport kunnen niet alleen worden gebruikt om een algemeen beeld te schetsen van de toestand van de samenleving en om de vooruitgang naar de *Sustainable Development Goals* (SDG) te beschrijven. Ze kunnen ook worden gebruikt om, zonder in details te treden, een bepaald thema van naderbij te belichten en de belangrijkste trends te beschrijven. Dit gebeurt hier voor twee thema's.

[Paragraaf 2.1](#) gaat in op de geestelijke gezondheid van de bevolking omdat de bevoegde Kamercommissie tijdens de jaarlijkse voorstellingen van het rapport aanvullende indicatoren naast het bbp belangstelling toonde voor dit thema. Bovendien blijkt uit de voorgaande edities van dit rapport dat gezondheid op zich de bepalendste factor is voor de evolutie van de compositie indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) (zie [hoofdstuk 3](#)). Concreet zijn er twee nieuwe indicatoren over geestelijke gezondheid aan de set van indicatoren toegevoegd ([psychologische ontreddeering](#) en [zelfdoding](#)) en zijn de bestaande indicatoren over dit thema verbeterd¹. Dit gebeurde in samenwerking met het Belgisch instituut voor gezondheid, Sciensano, en het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (RIZIV).

[Paragraaf 2.2](#) focust op de langetermijnevolutie van de verschillen tussen vrouwen en mannen voor 32 van de 69 indicatoren uit dit rapport en voor de indicatoren die betrekking hebben op SDG 5 over *gendergelijkheid*.

2.1. Geestelijke gezondheid

De Wereldgezondheidsorganisatie omschrijft gezondheid als een toestand van volledig lichamelijk, geestelijk en sociaal welzijn en niet alleen als het niet-hebben van een ziekte of gebrek. Hieruit volgt dat de geestelijke gezondheid eveneens meer is dan de afwezigheid van een geestelijke stoornis of beperking. Geestelijke gezondheid kan aldus in positieve termen worden omschreven als een staat van welzijn waarin een individu zijn of haar eigen capaciteiten realiseert, de normale stress van het leven aankan, productief kan werken en in staat is om een bijdrage te leveren aan zijn of haar gemeenschap (WHO, 2018).

Geestelijke gezondheid komt specifiek aan bod in subdoelstelling 3.4 van SDG 3 over *goede gezondheid en welzijn*. Die subdoelstelling stelt dat de geestelijke gezondheid en welzijn moet worden bevorderd. Eveneens bevat die subdoelstelling een cijferdoel: de vroegtijdige sterfte voor niet-overdraagbare ziekten dient tegen 2030 te verminderen met een derde door preventie en behandeling. Door zijn transversale karakter beïnvloedt de geestelijke gezondheid van de bevolking ook het bereiken van andere SDG's, zoals SDG 8 over *waardig werk en economische groei*.

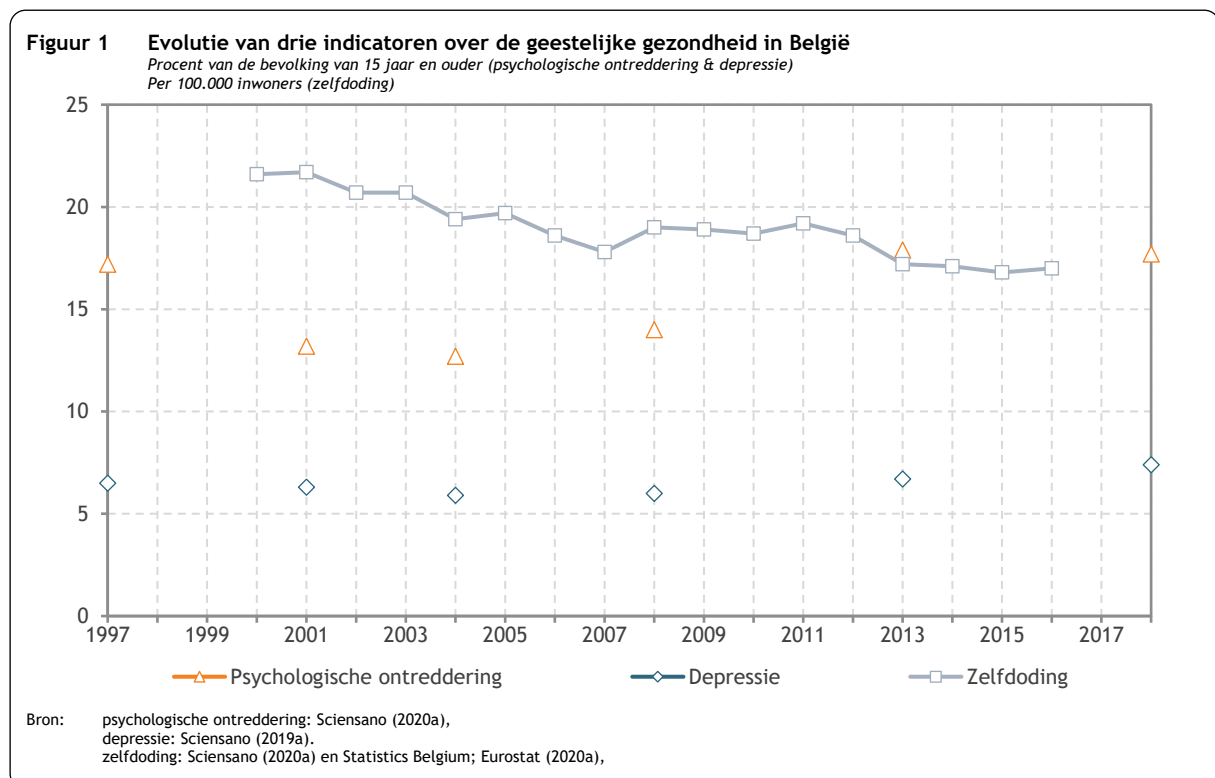
¹ De analyse in [paragraaf 2.1](#) werd aangevuld met een indicator over [terugbetaalde psychotrope geneesmiddelen](#) in een recent artikel van het FPB (Frère, 2021). Deze indicator kon niet in dit rapport opgenomen worden, maar is beschikbaar op www.indicators.be.

Subdoelstelling 3.4 is het uitgangspunt voor de verdere uitwerking in dit rapport van vier indicatoren over geestelijke gezondheid in België. Vanzelfsprekend is hier een exhaustieve behandeling van dit onderwerp onmogelijk. De hier gepresenteerde indicatoren moeten worden beschouwd als een panoramafoto van de geestelijke gezondheid in België. Die foto beschrijft de belangrijkste kenmerken van de evolutie in de tijd en tussen bepaalde bevolkingscategorieën. De beschikbaarheid van valide en betrouwbare data om langetermijnreeksen voor België mee op te stellen, is het belangrijkste criterium voor de selectie van de indicatoren, naast uiteraard hun pertinentie voor de geestelijke gezondheid.

Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen indicatoren die belangrijke aspecten van de geestelijke gezondheidstoestand enerzijds en -beleid anderzijds weergeven. Indicatoren van het eerste type (toestandsindicatoren) kenschetsen als het ware de 'geestelijke volksgezondheid', bijvoorbeeld de prevalentie van depressies. Indicatoren van het tweede type (beleidsindicatoren) beschrijven het antwoord van de overheid, die via maatregelen en voorzieningen de geestelijke gezondheid van de bevolking kan beïnvloeden. Een voorbeeld hiervan is de arbeidsongeschiktheidsuitkering waar personen recht op hebben omdat zij door een ziekte (waaronder die te maken hebben met de geestelijke gezondheid) of een ongeval (met uitzondering van beroepsziekte of arbeidsongeval, gedekt door een ander systeem) niet meer kunnen werken.

Hoe is het gesteld met de geestelijke volksgezondheid in België? Volgend algemeen beeld kan worden geschetst op basis van drie indicatoren: situaties van psychologische ontreddeering bij de bevolking, depressies en zelfdoding.

[Figuur 1](#) vermeldt de algemene evolutie van deze drie indicatoren sinds 1997. Merk op dat de periode en de tijdsintervallen waarvoor gegevens beschikbaar zijn, verschillen. Voor detailinformatie wordt verwezen naar de desbetreffende fiches in [hoofdstuk 4](#) van dit rapport.

- Het aandeel van de Belgische bevolking van 15 jaar en ouder met symptomen van [psychologische ontreddeering](#), is gedaald van 17,2% in 1997 tot minder dan 13% in 2004. Vanaf 2008 stijgt deze indicator tot zijn hoogste niveau in 2013 namelijk 17,9%. In 2018 ligt de indicator nog steeds op een vergelijkbaar niveau: 17,7%. Vooral sinds 2008, het jaar waarin de financieel-economische crisis begon, is dit aandeel gestegen.

Het aandeel personen in een situatie van [psychologische ontreddeering](#) is systematisch hoger voor jongvolwassenen, vrouwen en personen met een laag inkomen. Een situatie van psychologische ontreddeering omvat verschillende mogelijke symptomen, zoals gebrek aan besluitvaardigheid, plezier in gewone activiteiten of zelfvertrouwen. Het symptoom waarover het meeste wordt geklaagd, is het ervaren van een voortdurende spanning of stress: ongeveer 30% van de bevolking in 2018 rapporteert dit.

- Het aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat tijdens de laatste 12 maanden verklaart te lijden aan een [depressie](#) is gedaald tussen 1997 (6,5% van de bevolking) en 2004 (5,9%). Daarna steeg het opnieuw tot de oorspronkelijke waarde in 2013 en steeg het verder tot 7,4% in 2018.

Ook hier zijn de cijfers systematisch hoger voor vrouwen en personen met een laag inkomen. Een depressie is een ziekte die het dagelijks functioneren ernstig belemmert. Het kenmerkt zich door een sombere stemming die gepaard gaat met het verlies van interesse of plezier in, bijna alle, activiteiten en die niet te wijten is aan andere factoren. In het ergste geval kan een depressie leiden tot zelfdoding (WHO, 2015).

- De sterfte door [zelfdoding](#) (gestandaardiseerd voor leeftijd) in België daalde tussen 2000 en 2016 globaal van 21,6 naar 17 per 100.000 inwoners. Enkel in het jaar 2008 steeg het licht en stabiliseerde de sterftegraad zich op gemiddeld 18,9 tot 2012. Daarna daalt het opnieuw gestaag.

De sterfte door zelfdoding bij mannen is steeds meer dan 2,5 keer hoger dan bij vrouwen. Het sterftecijfer door zelfdoding in België is één van de hoogste in de EU27, maar hierbij moet rekening gehouden worden met het stigma rond deze problematiek en de beperkingen van internationale vergelijkbare data.

En hoe reageert de overheid hierop? Een beleidsindicator gebaseerd op administratieve data en die verband houdt met de Belgische socialezekerheidsvoorzieningen belicht één aspect, zeker niet alle, met name de evolutie van het aantal personen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Tussen 2005 en 2019 steeg het aandeel personen (werknemers en zelfstandigen) met een [langdurige arbeidsongeschiktheid](#) (van meer dan een jaar) van 6,5% naar 11,1%. Die personen hebben recht op een arbeidsongeschiktheidsuitkering omdat zij door een ziekte of een ongeval (met uitzondering van beroepsziekte of arbeidsongeval, gedekt door een ander systeem) niet meer kunnen werken. De geestelijke gezondheid is een belangrijke verklarende factor voor deze evolutie. Een psychische stoornis of gedragsstoornis ligt in 2019 aan de basis van de langdurige arbeidsongeschiktheid van 36% van de personen in die situatie. Deze factor is het sterkst gestegen. De tweede belangrijke medische reden voor langdurige arbeidsongeschiktheid (32% in 2019) zijn ziekten van het bot-spierstelsel en van het bindweefsel.

Kort samengevat blijkt op basis van de beschikbare gegevens dat situaties van psychologische ontredde en depressies in België zijn toegenomen sinds 2004 en vooral sinds 2008, het jaar waarin de financieel-economische crisis begon. Voor 2004 was de tendens voor die indicatoren (licht) dalend. De sterftegraad door zelfdoding daalt globaal sinds 2000. In 2008 echter is die indicator licht gestegen en stabiliseerde hij daarna tot het jaar 2012, waarna de globaal dalende tendens verder werd gezet. Merk hierbij op dat het sterftecijfer door zelfdoding voor België in Europees vergelijkend opzicht hoog is. Geestelijke gezondheidsproblemen liggen ook meer en meer aan de basis van langdurige arbeidsongeschiktheid.

Vooraf vrouwen en personen met een laag inkomen worden geconfronteerd met de eerste twee geestelijke gezondheidskwesties. Zelfdoding blijkt daarentegen vooral een mannelijk fenomeen.

Die evolutie heeft een aanzienlijke kost, niet alleen op menselijk vlak. De OESO schat dat de kost van geestelijke gezondheidsproblemen in de EU28 in 2015 in op 4,1% van het bbp. Voor België is dit 5,1%. De lagere werkgelegenheidsgraad en productiviteit van personen met geestelijke gezondheidsproblemen draagt indirect bij tot die kost (2,3% in het geval van België). De uitgaven voor inkomensvervangende socialezekerheidsvoorzieningen en voor de behandeling van de aandoening of stoornis dragen er direct toe bij (respectievelijk 1,3% en 1,4% in het geval van België; OECD, 2018).

2.2. Vrouw-manverschillen

Deze paragraaf focust op de evolutie van vrouw-manverschillen zoals die beschreven worden aan de hand van de aanvullende indicatoren naast het bbp. Hierbij worden volgende twee invalshoeken gevolgd.

Eerst wordt dit thema belicht aan de hand van drie indicatoren gerangschikt onder SDG 5 over *gendergelijkheid*. Het blijkt dat sinds ongeveer 2005 de [loonkloof tussen vrouwen en mannen](#) is gedaald en het aandeel [vrouwelijke parlementsleden](#) is gestegen. Het aandeel vrouwen [zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden](#) is echter gestegen tussen 2009 en 2013 en blijft daarna stabiel.

Daarna volgt een SDG-overstijgende beschrijving van de langetermijnevoluties voor vrouwen en mannen op basis van 32 indicatoren waarvoor dergelijke gegevens beschikbaar zijn.

- De trends voor vrouwen tonen dat hun arbeidsmarktsituatie is verbeterd. Maar de combinatie van werk en privéleven is echter in stijgende mate moeilijker voor hen: vrouwen scoren slechter op een reeks gezondheidsindicatoren die hun dagdagelijkse activiteiten beïnvloedt. Vrouwen worden ook meer dan mannen geconfronteerd met armoedesituaties.
- Mannen hebben meer chronische aandoeningen, zijn meer het slachtoffer van een verkeersongeval en plegen meer zelfmoord. Ze roken ook meer. In de beschouwde periode dalen die indicatoren wel voor mannen, terwijl die voor vrouwen eerder stabiel zijn gebleven.

2.2.1. SDG 5 Gendergelijkheid - Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

SDG 5 wil gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes bereiken. Verschillende SDG-subdoelstellingen vallen onder deze SDG. De indicatoren opgenomen voor de opvolging van deze SDG focussen op drie SDG-subdoelstellingen.

- Subdoelstelling 5.1: "*Een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, overal*". De loonkloof tussen vrouwen en mannen, gemeten aan de hand van brutolonen, volgt de vooruitgang in de richting van die subdoelstelling op. Die loonkloof is gedaald van 10,2% in 2010 tot 5,8% in 2018². De loonkloof in België is aanzienlijk lager dan de gemiddelde Europese loonkloof (EU27: 14,1% in 2018).
- Subdoelstelling 5.4: "*Erkennen en naar waarde schatten van onbetaalde zorg en thuiswerk door het voorzien van openbare diensten, infrastructuur en een sociaal beschermingsbeleid en door de bevordering van gedeelde verantwoordelijkheden binnen het gezin en de familie, zoals dat nationaal toepasbaar is*". Stoppen met werken omwille van familieverantwoordelijkheden komt vooral voor bij vrouwen. Van 2006 tot 2019 stijgt het aandeel vrouwen (tussen 15 en 64 jaar) zonder beroepsactiviteit door familiale verantwoordelijkheden van 1,8% tot 3,2%. Voor de mannen blijft dit aandeel laag en stabiel op 0,1%.
- Subdoelstelling 5.5: "*Verzekeren van de volledige en doeltreffende deelname van vrouwen en van gelijke kansen inzake leiderschap op alle niveaus van de besluitvorming in het politieke, economische en openbare leven*". Het aandeel vrouwelijke parlementsleden van heel België stijgt in de loop van de tijd: van 29,6% in 2003 tot 41,7% in 2019. Dit aandeel in België is hoger dan het gemiddelde voor de EU27, met name 31,7% in 2019. Ook in de EU wordt een stijgende trend vastgesteld.

2.2.2. Evolutie van de indicatoren opgesplitst naar geslacht

Voor 32 indicatoren betreffende andere SDG's dan SDG 5 kunnen met administratieve of steekproefdata langetermijnreeksen worden opgesteld voor vrouwen en mannen apart, soms vanaf 1990. De fiches van die indicatoren zijn opgenomen in [hoofdstuk 4](#) en vermelden bij elke indicator de grafiek met die langetermijnreeksen apart voor vrouwen en mannen. De grote lijnen in de verschillen tussen vrouwen en mannen worden hier belicht. Een aantal methodologische beperkingen bepalen de scherpte van de aldus bekomen panoramafoto: de significantie van steekproefdataverschillen voor vrouwen en mannen is niet onderzocht, de jaarlijkse tijdreeksen zijn soms onvolledig en de tijdsintervallen zijn soms groter dan één jaar of variëren.

[Tabel 3](#) lijst de 32 indicatoren op waarvoor vrouw/man-langetermijnreeksen beschikbaar zijn. De indicatoren zijn gerangschikt volgens vijf mogelijke trends voor de relatieve evoluties van de gegevens voor vrouwen en mannen.

- Type 1: de trends zijn gelijk of praktisch gelijk aan de algemene evolutie. Voor dit type is er geen verschil tussen vrouwen en mannen. Hun evolutie valt samen met die van het algemeen gemiddelde. Uiteraard kunnen er kleine verschillen bestaan, maar voor de beschouwde tijdreeks volgt de evolutie

² De indicator meet het verschil in bruto-uurlonen. De jaarlonen van vrouwen zijn ook gemiddeld lager dan die van mannen. Het verschil in jaarloon is groter dan in uurloon. Het groter aandeel vrouwen dat deeltijds werkt en voor wie een equivalent uurloon geen equivalent inkomen oplevert op jaarbasis verklaart dit.

van de indicator voor vrouwen en mannen die van het algemeen gemiddelde zonder een systematische afwijking.

- Type 2: de trends volgen de algemene evolutie, maar dan op een ander niveau. Er is een systematisch verschil tussen vrouwen en mannen en dit verschil is voor de beschouwde tijdreeks relatief constant, dus zonder dat dit verschil in de beschouwde periode toe- of afneemt.
- Type 3: het verschil neemt toe. Het verschil tussen de waarde voor vrouwen en mannen in het eerste jaar van de tijdreeks is kleiner dan dat van het laatste jaar. Bovendien neemt in de beschouwde periode het verschil systematisch toe.
- Type 4: het verschil neemt af. Het verschil tussen de waarde voor vrouwen en mannen in het eerste jaar van de tijdreeks is groter dan dat van het laatste jaar. Ook neemt in de beschouwde periode het verschil systematisch af.
- Type 5: het verschil fluctueert herhaaldelijk. Dit type is een restcategorie. In de beschouwde tijdreeks wisselen perioden van con- en divergentie elkaar af.

De SDG waarop elke indicator betrekking heeft is eveneens in de tabel vermeld.

Tabel 3 Categorisering van de evolutie voor vrouwen en mannen van 32 aanvullende indicatoren naast het bbp waarvoor gegevens naar geslacht beschikbaar zijn.

Indicator	SDG
Type 1: de evolutie voor vrouwen en mannen is gelijk of praktisch gelijk aan de algemene evolutie	
48 Gebrekkige huisvesting	SDG 11 Duurzame steden en gemeenschappen
Type 2: de evolutie voor vrouwen en mannen volgt de algemene evolutie, maar dan op een ander niveau	
1 Risico op armoede of sociale uitsluiting	SDG 1 Geen armoede
4 Leefloners	SDG 1 Geen armoede
12 Ervaren gezondheid	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
13 Beperking in dagelijkse activiteiten	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
15 Langdurige ziekte of aandoening	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
16 Psychologische ontreddeering	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
17 Depressie	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
23 Vroegtijdige schoolverlaters	SDG 4 Kwaliteitsonderwijs
46 Armoederisico	SDG 10 Ongelijkheid verminderen
63 Gegeneraliseerd vertrouwen	SDG 16 Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten
65 Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte	SDG 16 Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten
Type 3: de divergentie of het verschil tussen de evolutie van vrouwen en mannen neemt toe	
5 Overmatige schuldenlast van de gezinnen	SDG 1 Geen armoede
7 Obesitas bij volwassenen	SDG 2 Geen honger
20 Vrije tijd	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
25 Gediplomeerden van het hoger onderwijs	SDG 4 Kwaliteitsonderwijs
27 Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden	SDG 5 Gendergelijkheid
34 Langdurige arbeidsongeschiktheid	SDG 8 Waardig werk en economische groei
Type 4: de convergentie of het verschil tussen de evolutie van vrouwen en mannen neemt af	
10 Levensverwachting	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
14 Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
18 Zelfdoding	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
21 Verkeersdoden	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
22 Dagelijkse rokers	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
36 Werkloosheidsgraad	SDG 8 Waardig werk en economische groei
37 Werkgelegenheidsgraad	SDG 8 Waardig werk en economische groei
38 Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen	SDG 8 Waardig werk en economische groei
Type 5: het verschil tussen de evolutie van vrouwen en mannen fluctueert herhaaldelijk	
2 Zeer lage werkintensiteit	SDG 1 Geen armoede
3 Ernstige materiële ontbering	SDG 1 Geen armoede
11 Levensverwachting in goede gezondheid	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
19 Tevredenheid met het leven	SDG 3 Goede gezondheid en welzijn
24 Levenslang leren	SDG 4 Kwaliteitsonderwijs
66 Vertrouwen in instellingen	SDG 16 Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten

Inhoudelijk kunnen volgende trends worden vastgesteld.

- Het verschil tussen vrouwen en mannen op het vlak van arbeidsmarktparticipatie verkleint. Dit blijkt uit de werkgelegenheids- en werkloosheidsgraad.
- Indicatoren die het verband leggen tussen de overgang van onderwijs naar betaalde arbeid geven aan dat vrouwen aan een inhaalbeweging bezig zijn: zij verlaten systematisch minder dan mannen vroegtijdig de school, het aandeel gediplomeerde vrouwen van het hoger onderwijs (tussen 30 en 34 jaar) stijgt sterker dan dat van mannen en het verschil tussen jongere vrouwen en mannen die geen opleiding, onderwijs of vorming volgen, is verdwenen.
- De combinatie werk/privéleven is daarentegen nog steeds moeilijker voor vrouwen. Het aandeel vrouwen zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden stijgt sterk, terwijl dat van mannen stabiel en laag blijft. De vrouw/manverschillen in langdurige arbeidsongeschiktheid divergeren sterk, ten nadele van vrouwen. Dit geldt ook voor het aantal uren vrije tijd, zij het minder sterk.
- Er zijn enkele opvallende trends op het vlak van vrouw/manverschillen in verklaringen over hun gezondheid. Zo hebben vrouwen systematisch meer een langdurige ziekte of aandoening evenals een ernstige of niet-ernstige beperking in de dagelijkse activiteiten als gevolg van een gezondheidsprobleem. Ook de indicatoren over depressie en psychologische ontreddeing zijn systematisch hoger voor vrouwen. Die evoluties moeten in een bredere context worden geplaatst waar gezondheidsgerelateerde indicatoren aangeven dat de dalende trend voor mannen duidelijk sterker is dan voor vrouwen op het vlak van roken, chronische aandoeningen, verkeersdoden en zelfdoding.
- Ten slotte worden vrouwen meer dan mannen geconfronteerd met armoedesituaties en wijzen de enquêtegegevens erop dat het gegeneraliseerd vertrouwen en veiligheidsgevoel van vrouwen lager is dan dat van mannen.

3. Composiete welzijnsindicatoren

3.1. Inleiding

In aanvulling op de indicatorenset van dit rapport heeft het FPB zijn onderzoek voortgezet om composiete indicatoren voor te stellen. Die indicatoren hebben het voordeel dat ze verschillende componenten van het welzijn en van de ontwikkeling van de samenleving samenvatten en de communicatie vereenvoudigen. Die onderzoekswerkzaamheden hebben tot doel tegemoet te komen aan de wet van 14 maart 2014 die vraagt "om de indicatoren in een zo beperkt mogelijk aantal categorieën of hoofdindicatoren in te delen". Ze vinden ook hun oorsprong in een verzoek van de Kamer om over dergelijke indicatoren te beschikken (Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers, 2016). Het rapport van 2017 (INR/FPB, 2017) stelt voor om een composiete indicator op te stellen voor elk van de drie dimensies van duurzame ontwikkeling: *Hier en nu*, *Later* en *Elders*. De twee eerste dimensies zijn gedekt in dit rapport.

In 2018 stelde het FPB een composiete indicator voor om het welzijn voor de eerste dimensie te meten: de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) (INR/FPB, 2018a en Joskin, 2018). Die indicator heeft de eigenschap dat hij werd opgesteld aan de hand van de resultaten van de statistische analyse van de determinanten van het welzijn specifiek voor België (Joskin, 2017). Hij meet de evolutie van het gemiddelde welzijn in België vanaf 2005. Op basis van de vaststelling dat er binnen de Belgische bevolking grote ongelijkheden bestaan op het vlak van welzijn (Joskin, 2019), heeft het rapport van 2019 (INR/FPB, 2019) elf nieuwe composiete indicatoren voorgesteld om de evolutie van het huidige welzijn te meten voor vrouwen, mannen, vier leeftijdscategorieën (16-24-jarigen, 25-49-jarigen, 50-64-jarigen en 65-plussers) en vijf inkomenscategorieën (inkomenskwintielen). Die indicatoren werden opgesteld volgens een identieke methode als de voor de W_{HN} -indicator gebruikte methode. Om de diversiteit weer te geven van de determinanten van het welzijn per bevolkingscategorie, verschillen de componenten en de respectievelijke gewichten ervan per indicator.

Na het bestuderen van de dimensie *Hier en nu* van duurzame ontwikkeling, heeft het FPB in 2020 vier composiete indicatoren voor de dimensie *Later* voorgesteld: *menselijk kapitaal*, *sociaal kapitaal*, *milieukapitaal* en *economisch kapitaal* (INR/FPB, 2020a en Joskin, 2020). Die indicatoren maken het mogelijk de evolutie op te volgen van de voorraad hulpbronnen nodig om het welzijn van de toekomstige generaties te waarborgen³. Samen stellen ze dus de vraag over de houdbaarheid van het welzijn in België.

Dit rapport maakt het dus mogelijk de evolutie van het welzijn van de huidige generaties (*Hier en nu*) te vergelijken met de evolutie van de capaciteit van de toekomstige generaties om hun welzijn te ontwikkelen (*Later*). De duurzame ontwikkeling van een samenleving houdt inderdaad in dat de behoeften van het heden (het welzijn *Hier en nu*) moeten vervuld worden zonder de capaciteit in het gedrang te brengen van de toekomstige generaties om hun eigen behoeften te vervullen (het welzijn *Later*).

³ De term *toekomstige generaties* verwijst naar de generaties die in de toekomst *zullen leven*.

De paragrafen [3.2](#) en [3.3](#) actualiseren de composiete welzijnsindicatoren respectievelijk voor de dimensies *Hier en nu* en *Later*. Alle componenten van de composiete indicatoren zijn beschikbaar op de door het FPB ontwikkelde website www.indicators.be. In het licht van de uitzonderlijke gezondheidscrisis die België en de rest van de wereld doormaken, geeft [paragraaf 3.4](#) een eerste raming van de evolutie van het welzijn in België in 2020.

3.2. Het huidige welzijn

Met de actualisering dekt de set composiete welzijnsindicatoren voor de dimensie *Hier en nu* de periode van 2005 tot 2019. Het eerste punt ([3.2.1](#)) analyseert de evolutie van het gemiddelde welzijn in België aan de hand van de composiete indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}). Het tweede punt ([3.2.2](#)) herneemt de evolutie van het welzijn voor elf categorieën van de Belgische bevolking.

3.2.1. Evolutie van het gemiddelde welzijn in België

De composiete W_{HN} -welzijnsindicator meet de evolutie van het gemiddelde welzijn in België⁴. De keuze van de indicatoren waaruit de composiete indicator bestaat en hun gewichten, steunen op de resultaten van de statistische analyse van de determinanten van het welzijn in België (Joskin, 2017). De W_{HN} -indicator bestaat uit zes indicatoren (zie [tabel 4](#)) die de belangrijkste componenten van het welzijn in België meten, namelijk gezondheid, levensstandaard, samenleving, werk en opleiding.

De gezondheidscomponent wordt gemeten op basis van de indicator *gezondheidstoestand*, berekend als het gemiddelde van de drie indicatoren van de minimum Europese gezondheidsmodule (Eurostat, 2017). Die indicator meet zowel de fysieke als de geestelijke gezondheid. Aangezien gezondheid de belangrijkste determinant van het welzijn in België is, krijgt die indicator een gewicht van 0,4 (zie [tabel 4](#)). De andere indicatoren krijgen gewichten van 0,04 (indicator *werkloosheidsgraad*) tot 0,19 (indicator *ernstige materiële ontbering*). Die gewichten liggen vast in de tijd en de som ervan is gelijk aan 1. Een stijging van de indicatoren stemt overeen met een verbetering van het welzijn⁵. Aangezien de meeteenheden van de indicatoren niet identiek zijn, werden deze aangepast⁶. Elke indicator wordt daarna vermenigvuldigd met zijn gewicht, waarbij de som van het geheel de W_{HN} -indicator vormt.

⁴ Een in februari 2018 gepubliceerde *Working Paper* van het FPB (Joskin, 2018) geeft een volledige beschrijving van de indicator en de methodologie op basis waarvan de indicator is opgebouwd.

⁵ Voor de met een asterisk gemarkeerde indicatoren in [tabel 4](#) is het hun complement dat hernomen werd voor de berekening van de composiete BE_{EM} -indicator. Een toename van de indicatoren komt dus overeen met een toename van het welzijn.

⁶ De indicatoren werden genormaliseerd tussen 0 en 1, waar 0 en 1 respectievelijk de waargenomen minimum- en maximumwaarde vertegenwoordigen voor elke indicator over de periode 2005-2019.

Tabel 4 Componenten van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN})

Componenten	Indicatoren	Beschrijvingen	Gewichten
Gezondheid	Ervaren gezondheid	Aandeel van de bevolking met een gemiddelde, goede of zeer goede gezondheid	Indicator Gezondheidstoestand
	Beperking in dagelijkse activiteiten	Aandeel van de bevolking met een beperking in dagelijkse activiteiten*	
	Langdurige ziekte of aandoening	Aandeel van de bevolking met een langdurige ziekte of aandoening*	
Levensstandaard	Ernstige materiële ontbering	Aandeel van de bevolking dat zich in een situatie van ernstige materiële ontbering bevindt*	0,19
Samenleving	Sociaal netwerk	Aandeel van de bevolking dat op de steun van een naaste kan rekenen	0,15
Werk	Langdurige arbeidsongeschiktheid	Aandeel van de langdurig arbeidsongeschikte werknemers (meer dan een jaar)*	0,13
	Werkloosheidsgraad	Aandeel van de werkloze beroepsbevolking*	0,04
Opleiding	Vroegtijdige schoolverlaters	Aandeel 18-24-jarige schoolverlaters*	0,09

Bron: berekeningen FPB op basis van de gegevens van de EU-SILC-enquête van 2013 (Statistics Belgium, 2014).

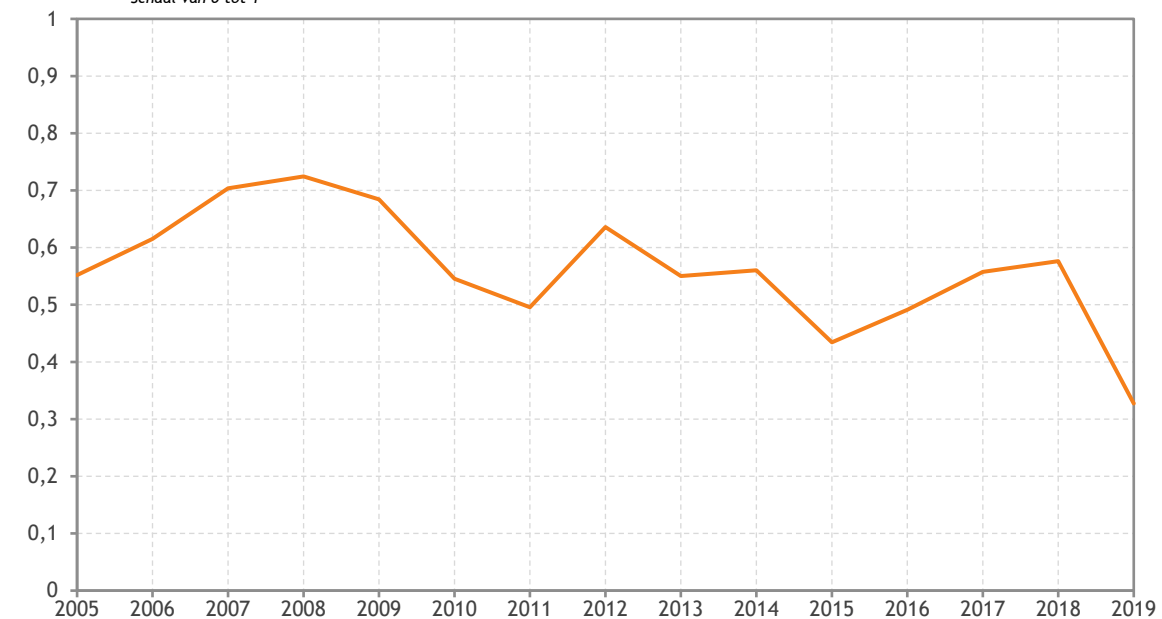
* Het is het complement van de indicator dat gebruikt wordt voor de berekening van de W_{HN} .

Rekening houdend met de methode om de W_{HN} -indicator op stellen, schommelt die tussen 0 en 1. Een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich gelijktijdig op hun maximumniveau bevinden. De beschikbare gegevens maken het mogelijk om de evolutie van het welzijn in België tussen 2005 en 2019 te meten.

Uit de analyse van de indicator W_{HN} over de periode 2005-2019 blijkt dat het welzijn in België een significante⁷ neerwaartse trend vertoont (zie [figuur 2](#)). Voor het eerst is die trend statistisch significant. De indicator W_{HN} bereikt zijn laagste niveau in 2019, terwijl hij in 2008 op zijn hoogste niveau stond. Vanaf 2008, het jaar waarin de financieel-economische crisis uitbrak, daalt hij gevoelig tot 2015. De enige uitzondering is het jaar 2012. Tussen 2015 en 2018 stijgt het welzijn van de Belgen. Het niveau van vóór de crisis wordt echter niet bereikt. In 2019 daalt het welzijn tot zijn laagste niveau over de bestudeerde periode.

⁷ Om de statistische significantie van de evolutie van de indicator te meten, wordt de correlatie tussen de indicator en een temporele trend gemeten aan de hand van de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman (foutmarge van 5%).

Figuur 2 Indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) in België - 2005-2019
Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.
Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

De opsplitsing van de indicator maakt het mogelijk de evolutie van zijn zes componenten te analyseren (zie [figuur 3](#)). Tussen 2005 en 2019 is de achteruitgang van de compositie indicator vooral te wijten aan een verslechtering van de gezondheidstoestand van de Belgen. Over dezelfde periode vertoont de indicator *gezondheidstoestand* een statistisch significante neerwaartse trend. Na een stijging vanaf 2005, is de indicator globaal genomen gedaald vanaf 2008, namelijk aan het begin van de financieel-economische crisis. De indicator heeft nooit meer het niveau van vóór 2008 kunnen bereiken. Uit de opsplitsing (zie [tabel 4](#)) blijkt dat twee van zijn drie indicatoren significant verslechterd zijn: de indicatoren *ervaren gezondheid* en *beperking in dagelijkse activiteiten*. De indicator *langdurige ziekte of aandoening* is stabiel en vertoont geen statistisch significante trend.

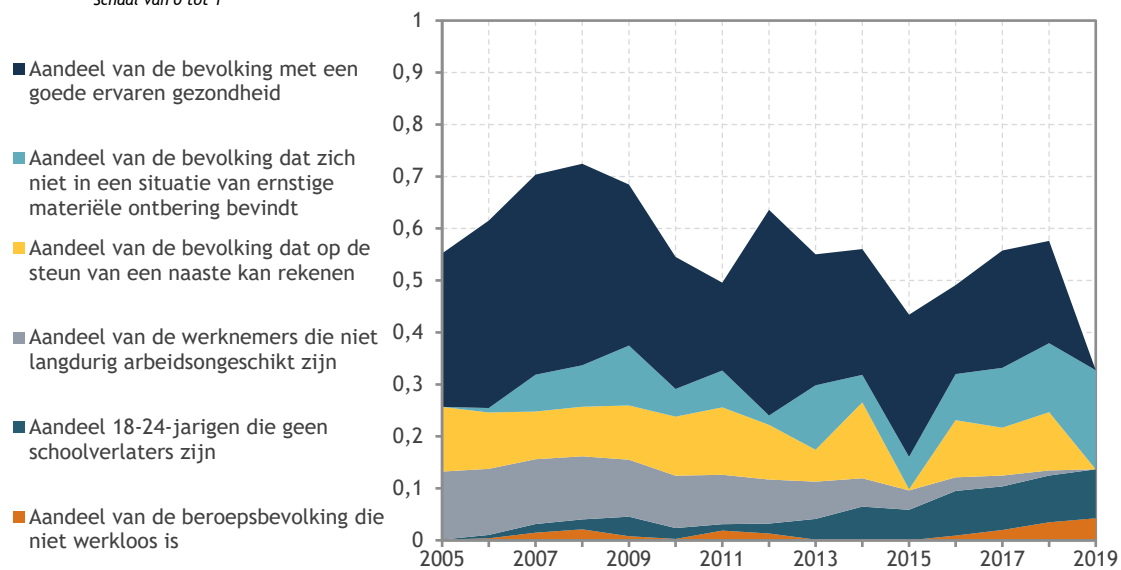
Het dieptepunt dat de indicator *gezondheidstoestand* bereikt in 2019 moet nog worden bevestigd. De indicatoren van de EU-SILC-enquêtes, die hier worden gebruikt, hebben immers een methodologische breuk gekend in 2019. Het is dus niet mogelijk te bepalen welke mate van hun evolutie te wijten is aan de methodologische verandering en welke mate aan een werkelijke evolutie. In dit stadium zijn er slechts weinig gegevens beschikbaar om de evoluties van de gezondheidsindicatoren tussen 2018 en 2019 te valideren.

- De gegevens van de enquête *Gallup World Poll* tonen dat de tevredenheid met het leven in België, die onder andere gezondheid omvat, het laagst is in 2019. Deze enquête bestrijkt de periode van 2005 tot 2019. Hetzelfde geldt voor de indicator die de prevalentie van positieve emoties (vreugde en gelach) meet in de dagen voor het interview (Gallup World Poll, 2020).
- De resultaten van de laatste enquête van Solidaritis, '*Baromètre: Bien-être et confiance*' (uitgevoerd in de Franse gemeenschap), wijzen ook op een verslechtering van de levenskwaliteit en fysieke gezondheid sinds 2015, met een dieptepunt in 2019 (Institut Solidaritis, 2020).

De verslechtering van de gezondheidstoestand van de Belgen, zowel fysiek als mentaal, sluit niettemin aan bij de trend die zichtbaar is in de resultaten van de gezondheidsenquêtes die Sciensano sinds 1997 heeft uitgevoerd (Sciensano, 2019c). De ervaren gezondheid van de Belgen die sinds 2001 relatief stabiel is, is bijvoorbeeld in 2018 verslechterd (Sciensano, 2019b). Het aandeel personen dat verklaart te lijden aan een chronische ziekte of aandoening is significant gestegen van 25,1% in 2001 tot 29,3% in 2018 (Sciensano, 2019a). Er is ook een toename van het aantal mensen dat melding maakt van een zekere pijn/hinder (van 50,1% tot 56,2% tussen 2013 en 2018) of een zekere angst/depressie (van 26,6% tot 31,5% tussen 2013 en 2018) (Sciensano, 2019c). De resultaten van de laatste enquête maken ook gewag van het volgende: "In de afgelopen tien jaar is er in België een toename van het niveau van psychisch onwelbevinden" (Sciensano, 2020a). Die achteruitgang van de geestelijke gezondheid van de Belgen komt ook tot uiting in de evolutie van de indicatoren [depressie](#) en [psychologische ontreddeering](#) die zijn opgenomen in dit rapport.

Bovendien was de indicator [sociaal netwerk](#) (waarvoor er in 2019 geen methodologische breuk is), afgezien van een daling in 2015, tot nu toe relatief stabiel gebleven in de tijd. Hij daalt echter sterk in 2019 en bereikt zijn minimum voor de periode 2005-2019.

Figuur 3 Opsplitsing van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) - 2005-2019
Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.

Noot: gezondheid is de belangrijkste determinant van het welzijn in België. Van de zes indicatoren heeft de gezondheidsindicator (bovenaan in donkerblauw in de figuur) dus het hoogste gewicht: 0,4. Die indicator is gelijk aan 0 wanneer hij zijn minimumwaarde bereikt over de periode 2005-2019 en 0,4 wanneer hij zijn maximumwaarde bereikt (1 vermenigvuldigd met 0,4). De indicator stijgt tussen 2005 en 2008 en daalt vervolgens in 2008 op het moment dat de financieel-economische crisis uitbreekt. Die daling wijst op een achteruitgang van de gemiddelde gezondheidstoestand in België. Hoewel de indicator stijgt vanaf 2015, bereikt hij niet meer het niveau van vóór de crisis. In 2019, daalt de indicator en bereikt hij zijn laagste niveau voor de beschouwde periode.

Ook op het vlak van gezondheid is het aandeel van de langdurig arbeidsongeschikten (indicator [langdurige arbeidsongeschiktheid](#)) voortdurend toegenomen sinds 2005. Omgekeerd is de evolutie van de socio-economische indicatoren tussen 2005 en 2019 gunstig: minder mensen zijn werkloos (indicator [werkloosheidsgraad](#)) of hebben geen toegang tot de gangbaar beschouwde levensstandaard (indicator [ernstige materiële ontbering](#)) en er zijn minder jongeren die de school vroegtijdig verlaten (indicator [vroegtijdige schoolverlaters](#)). Deze verbeteringen waren echter niet voldoende om een tegenwicht te

bieden aan de achteruitgang die werd vastgesteld voor de andere componenten van het Belgische welzijn.

3.2.2. Evolutie van het welzijn voor elf bevolkingscategorieën in België

De W_{HN} -indicator meet de evolutie van het gemiddelde welzijn in België. Op basis van de vaststelling dat er binnen de Belgische bevolking grote ongelijkheden bestaan op het vlak van welzijn (Joskin, 2019), werd die indicator aangevuld door elf composiete indicatoren. Die indicatoren meten de evolutie van het welzijn voor vrouwen, mannen, vier leeftijdscategorieën (16-24-jarigen, 25-49-jarigen, 50-64-jarigen en 65-plussers) en vijf inkomenscategorieën (inkomenskwintielen). Ze werden opgesteld volgens een identieke methode aan de voor de W_{HN} -indicator gebruikte methode. De componenten van de indicatoren en hun respectievelijke gewicht vloeien voort uit de resultaten van de statistische analyse van de determinanten van het welzijn, specifiek voor elk van de elf categorieën. Daaruit blijkt dat de belangrijkste determinanten van het welzijn verschillen volgens de categorie. Als de determinanten dezelfde zijn, is het hun respectievelijke gewicht die verandert. Voor alle geanalyseerde categorieën blijft *gezondheid* evenwel de belangrijkste determinant van het welzijn. Naast gezondheid is alleen de welzijnscomponent *samenleving* een gemeenschappelijke determinant van het welzijn voor alle bevolkingscategorieën. Bijgevolg worden alleen de indicatoren *gezondheidstoestand* en [sociaal netwerk](#) opgenomen in de elf composiete indicatoren (zie [tabel 5](#)). Omgekeerd wordt de indicator [werkloosheidsgraad](#) slechts opgenomen in twee van de elf composiete welzijnsindicatoren.

Tabel 5 Samenstelling van de composiete welzijnsindicatoren voor verschillende categorieën van de Belgische bevolking

Indicatoren	Vrouwen	Mannen	16-24-jarigen	25-49-jarigen	50-64-jarigen	65-plussers	IK1	IK2	IK3	IK4	IK5
Gezondheidstoestand	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ernstige materiële ontbering	X	X	X	X	X	-	X	X	X	X	-
Langdurige arbeidsongeschiktheid	X	X	X	X	X	-	-	-	X	X	-
Werkloosheidsgraad	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-
Vroegtijdige schoolverlaters	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	-
Sociaal netwerk	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

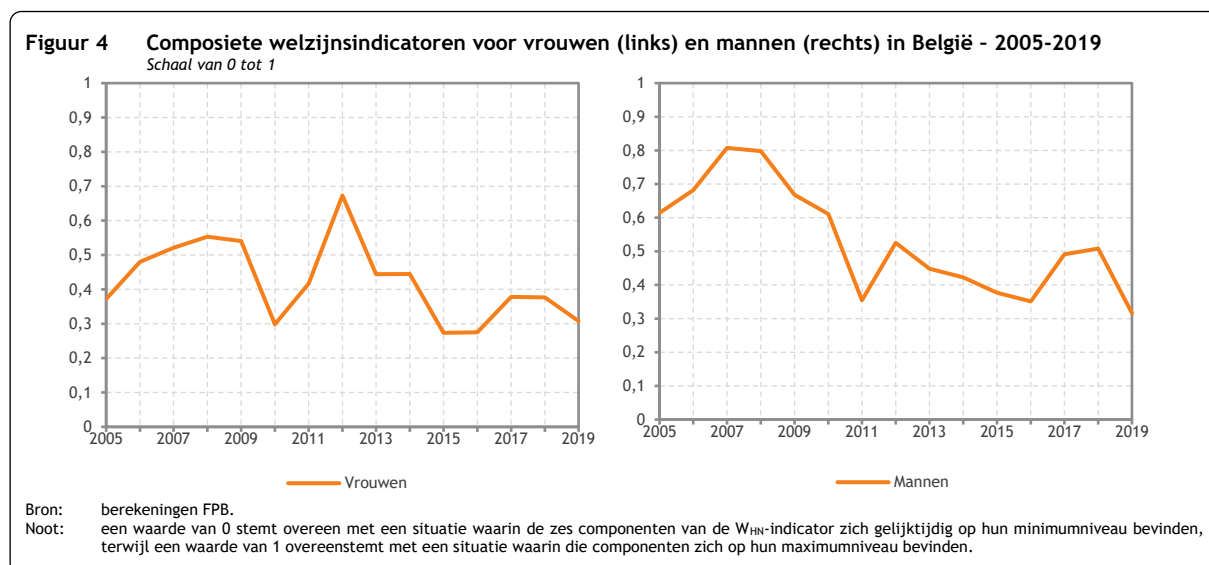
Bron: FPB.

Noot: een kruis geeft aan dat de indicator is opgenomen in de composiete welzijnsindicator voor deze categorie. De afkortingen IK1 tot IK5 staan voor de inkomenskwintielen, gaande van het laagste tot het hoogste inkomen.

Omdat de componenten van de composiete indicatoren verschillen van de ene bevolkingscategorie tot de andere, is het niet mogelijk om hun evolutie rechtstreeks te vergelijken. Het is enkel mogelijk om de trend van hun evoluties (stijgend of dalend) te vergelijken. De statistische significantie van deze trends wordt gemeten met de rangcorrelatiecoëfficiënt (met een tijdstrend) van Spearman (met een foutmarge van 5%).

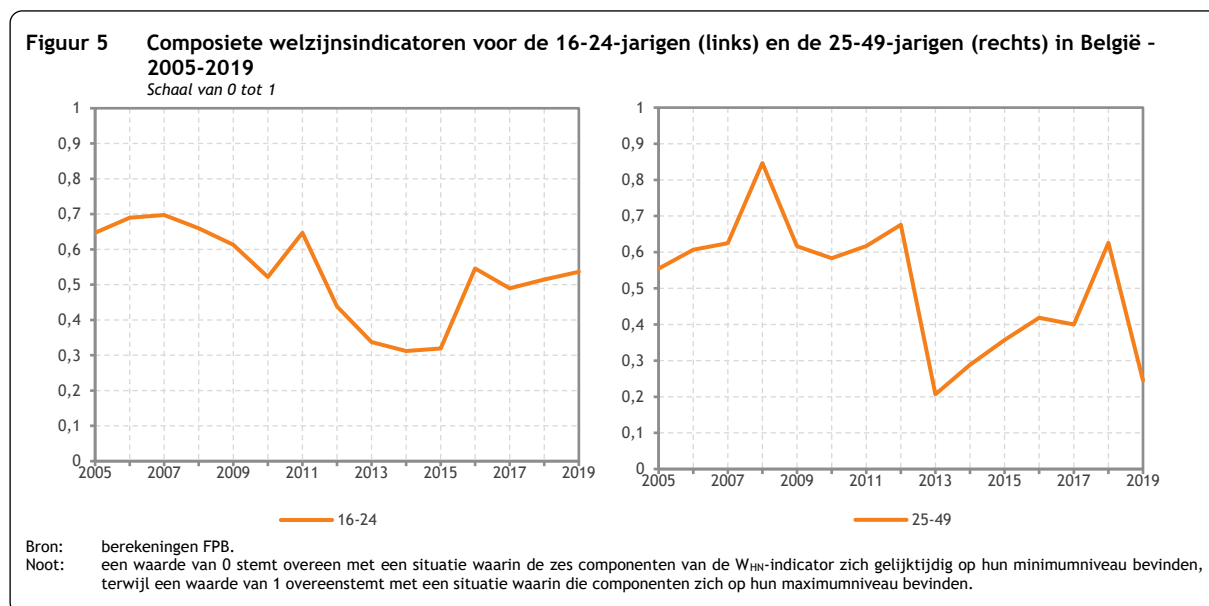
[Figuur 4](#) toont de composiete welzijnsindicatoren voor vrouwen en mannen. Die indicatoren stijgen tot in 2008, het jaar waarin de financieel-economische crisis uitbrak, en dalen nadien significant. De impact van de crisis op het welzijn lijkt echter meer uitgesproken geweest te zijn voor mannen. Voor vrouwen ligt het niveau van de indicator in 2019 dicht bij het niveau van 2005. Voor mannen blijft het, daarentegen, onder dat niveau. Het is in 2019 dat het welzijn voor mannen het laagste is. In de periode

2005-2019 is er geen statistisch significante trend voor de indicator voor vrouwen. Voor mannen is er, daarentegen een dalende trend.

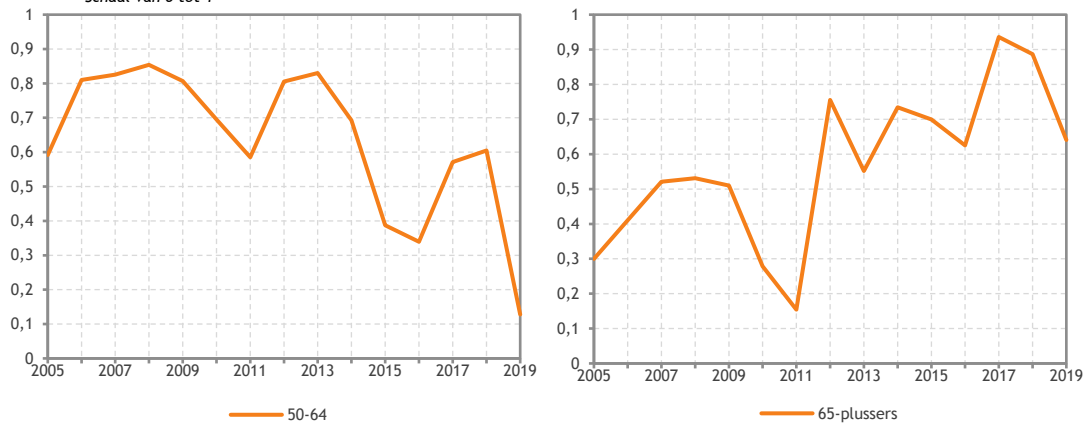
De evolutie van het welzijn van de vier geanalyseerde leeftijdscategorieën (16-24-jarigen, 25-49-jarigen, 50-64-jarigen en 65-plussers) toont dat er grote verschillen zijn (zie [figuur 5](#) en [figuur 6](#)). Hoewel de financieel-economische crisis een impact heeft gehad op alle indicatoren, is alleen de welzijnsindicator voor de 65-plussers daarna gevoelig verbeterd en bereikt die in 2019 een significant hoger niveau dan in 2005. Voor de andere drie leeftijdscategorieën is de waargenomen daling van het welzijn na de crisis hardnekkig geweest.

Over de volledige periode 2005-2019 daalt de trend voor de 16-24-jarigen en de 50-64-jarigen, terwijl hij stijgt voor de 65-plussers. Die trends zijn statistisch significant. Voor de 25-49-jarigen tekent er zich daarentegen geen significante trend af.

Figuur 6 Compositie welzijnsindicatoren voor de 50-64-jarigen (links) en de 65-plussers (rechts) in België - 2005-2019

Schaal van 0 tot 1

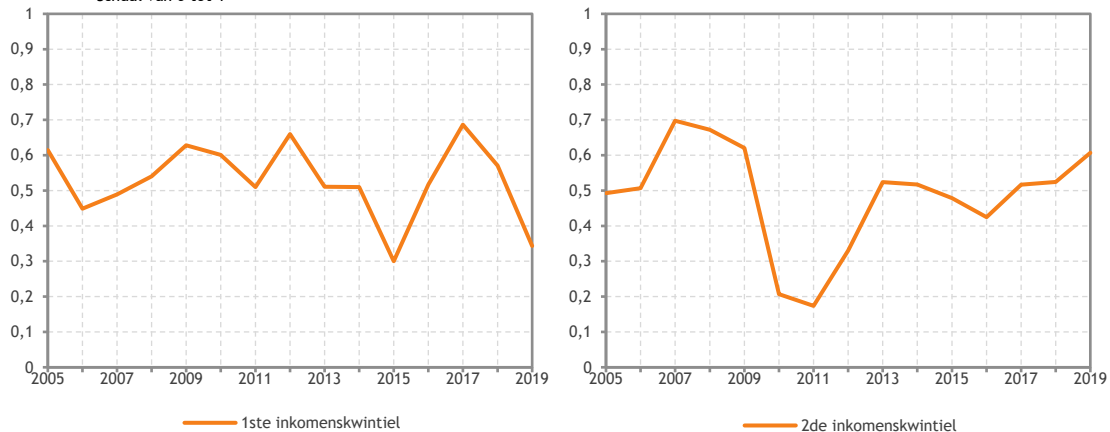

Bron: berekeningen FPB.
 Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

Wanneer de Belgen in vijf inkomenscategorieën worden ingedeeld (vijf kwintielen gaande van het laagste tot het hoogste inkomen), lijkt de impact van de financieel-economische crisis meer uitgesproken te zijn voor personen van het tweede en derde inkomenskwintiel (zie [figuur 7](#), [figuur 8](#) en [figuur 9](#)). Met uitzondering van de compositie indicator voor het tweede inkomenskwintiel, ligt het niveau van alle indicatoren in 2019 onder het niveau gemeten in 2005. Uit de statistische berekeningen blijkt dat enkel de indicator voor het derde kwintiel een significante dalende trend vertoont over de periode 2005-2019. Voor de andere indicatoren tekent er zich geen statistisch significante trend af voor deze periode.

Figuur 7 Compositie welzijnsindicatoren van het eerste (links) en tweede (rechts) inkomenskwintiel in België - 2005-2019

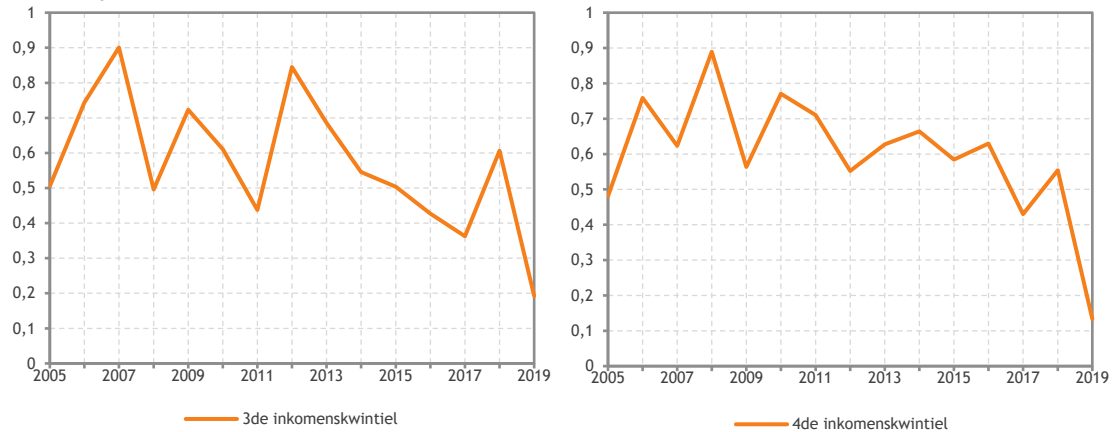
Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.
 Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

Figuur 8 Composiete welzijnsindicatoren van het derde (links) en vierde (rechts) inkomenskwintiel in België - 2005-2019

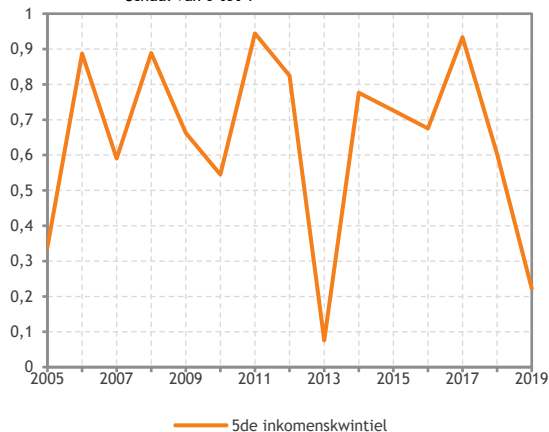
Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.
 Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

Figuur 9 Composiete welzijnsindicatoren van het vijfde inkomenskwintiel in België - 2005-2019

Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.
 Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

3.3. Het welzijn van de toekomstige generaties

De duurzame ontwikkeling van een samenleving houdt in dat het voldoen aan de behoeften van het heden (het welzijn *Hier en nu*) geen afbreuk doet aan het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien (het welzijn *Later*). Een samenleving ontwikkelt zich op een duurzame manier als zij de toekomstige generaties een welzijnsniveau garandeert dat ten minste gelijk is aan het huidige niveau (INR/FPB, 2020a).

Dit deel buigt zich over het meten van de houdbaarheid van het welzijn in België op basis van de vier composiete indicatoren ontwikkeld door het FPB (INR/FPB, 2020a en Joskin, 2020). Die indicatoren meten de evolutie van de voorraad hulpbronnen nodig voor het welzijn van de toekomstige generaties.

In het hier gebruikte conceptuele kader, worden vier hoofdkapitalen onderscheiden: menselijk, sociaal, milieu- en economisch kapitaal. Ze worden niet geaggregeerd tot één compositie indicator omdat die kapitalen onderling niet verwisselbaar zijn. De kapitalen worden zelf opgesplitst in verschillende subkapitalen. Elk subkapitaal wordt vervolgens gemeten aan de hand van één of meer indicatoren. Bij een mensgerichte benadering van duurzame ontwikkeling, worden de meeteenheden van de indicatoren telkens uitgedrukt in verhouding tot de bevolking om die grootheden per persoon te meten. De gekozen indicatoren meten zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve aspecten van de kapitalen die nodig zijn voor het welzijn van de toekomstige generaties.

Tabel 6 Conceptueel kader voor het meten van de houdbaarheid van het welzijn

Kapitalen	Subkapitalen	Indicatoren
Sociaal kapitaal	Individen	Sociaal netwerk Contact met vrienden en familie
	Gemeenschap	Gegeneraliseerd vertrouwen Vertrouwen in instellingen
Menselijk kapitaal	Opleiding	Voldoende leesvaardigheid ⁸ Gediplomeerden van het hoger onderwijs
	Gezondheid	Levensverwachting in goede gezondheid
Milieukapitaal	Lucht	Atmosferische CO₂-concentratie
	Water	Nitraat in grondwater
	Land	Niet-bebouwde oppervlakte ⁹
	Biodiversiteit	Populatie akkervogels
Economisch kapitaal	Fysiek kapitaal	Fysieke kapitaalvoorraad
	Kenniskapitaal	Kenniskapitaalgoederenvoorraad
	Financieel kapitaal	-

Om geaggregeerd te kunnen worden, werden de indicatoren van elk kapitaal genormaliseerd met een waarde 100 voor een referentiejaar, namelijk het eerste gemeenschappelijke jaar van die indicatoren. De indicatoren werden eventueel aangepast (gebruik van het complement) om een toename van de indicatoren gepaard te laten gaan met een verbetering van de kapitaalvoorraad voor de toekomstige generaties. Voor elk kapitaal krijgen de subkapitalen een identiek gewicht. Hetzelfde geldt voor elk van de indicatoren die deze subkapitalen meten. Eerst wordt het rekenkundig gemiddelde van de indicatoren voor elk subkapitaal berekend. De compositie kapitaalindicatoren worden vervolgens berekend op basis van het rekenkundig gemiddelde van de subkapitalen waaruit ze zijn samengesteld.

Aan de hand van deze methodologie is het mogelijk om de evolutie van de vier compositie indicatoren in de tijd te vergelijken. De statistische significantie van de evolutie van de indicatoren wordt bepaald met behulp van de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman (met een foutmarge van 5%). Het is wel niet mogelijk om de omvang van die evolutie tussen de compositie indicatoren te vergelijken.

⁸ Het complement van de indicator [onvoldoende leesvaardigheid](#), hernoemen op www.indicators.be, wordt gebruikt voor de berekening van de compositie indicator. Een toename van de indicator komt zo overeen met een toename van de compositie indicator.

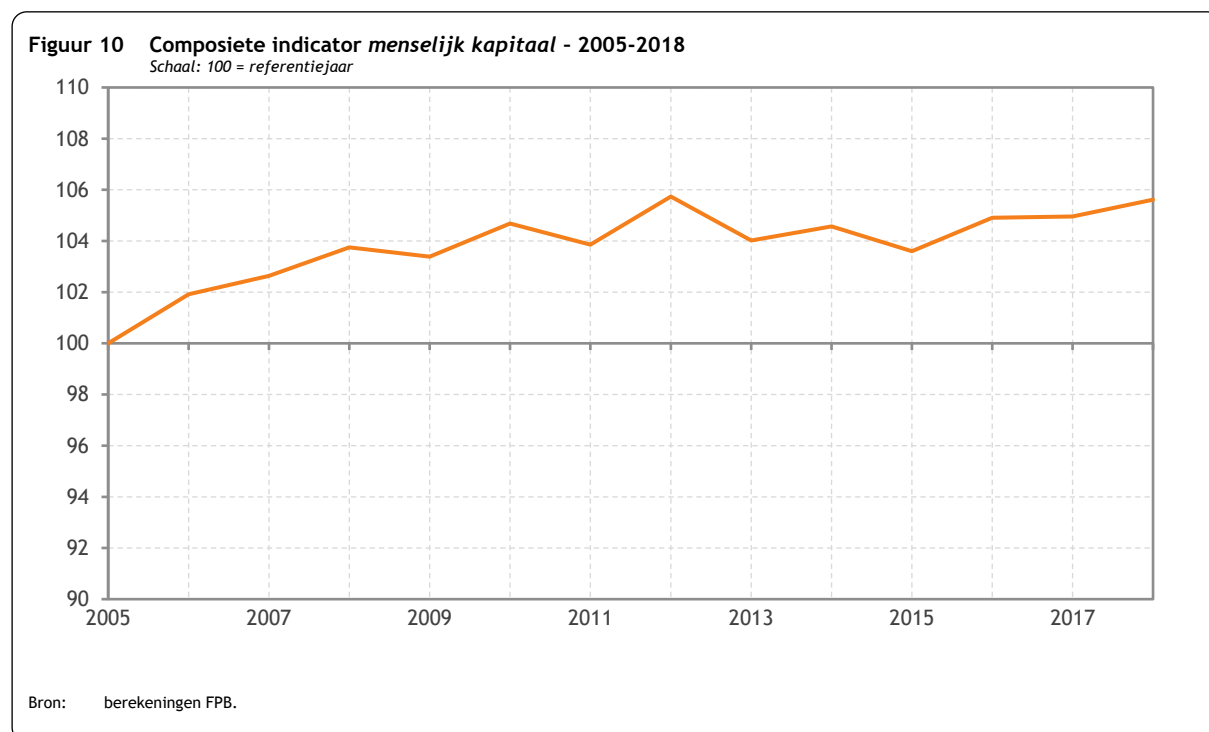
⁹ Het complement van de indicator [bebouwde oppervlakte](#), hernoemen in [hoofdstuk 4](#), wordt gebruikt voor de berekening van de compositie indicator. Een toename van de indicator komt zo overeen met een toename van de compositie indicator.

De volgende punten beschrijven de actualisering van de compositie indicatoren van de dimensie *Later* van duurzame ontwikkeling. Drie van de vier indicatoren konden in dit rapport worden geactualiseerd: *menselijk kapitaal*, *sociaal kapitaal* en *economisch kapitaal*. Bij gebrek aan nieuwe statistische gegevens voor alle componenten van de indicator *milieukapitaal*, was het niet mogelijk om deze laatste te actualiseren in dit rapport. Het punt waarin deze indicator aan bod komt, bespreekt niettemin de evolutie van de componenten waarvoor een actualisering mogelijk was.

3.3.1. Menselijk kapitaal

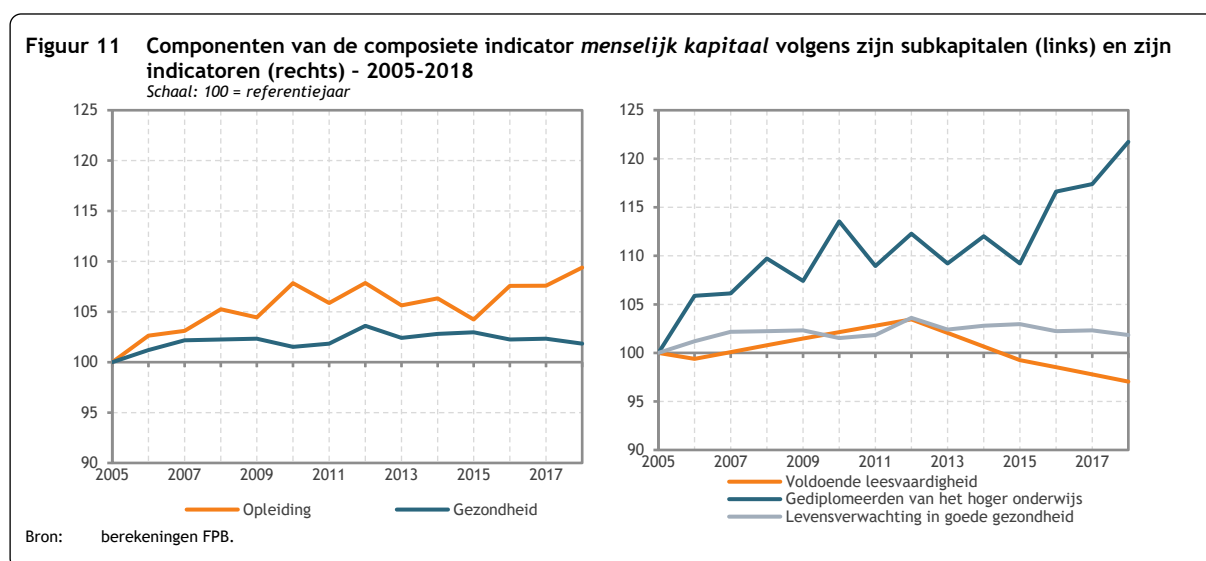
De OESO definieert menselijk kapitaal als volgt: "*de individuele kennis, vaardigheden, bekwaamheden en kenmerken die de creatie van persoonlijk, sociaal en economisch welzijn vergemakkelijken*" (OECD, 2001, p.18). Deze omschrijving is dus ruimer dan de economische definitie van menselijk kapitaal als bijdrage tot de economische productie en dus tot het bbp. De indicator onderscheidt twee subkapitalen: het subkapitaal *opleiding*, dat de vaardigheden en bekwaamheden omvat, en het subkapitaal *gezondheid*. Het eerste subkapitaal wordt gemeten aan de hand van twee indicatoren: [gediplomeerden van het hoger onderwijs](#) en [voldoende leesvaardigheid](#). Het tweede subkapitaal wordt gemeten aan de hand van één indicator: [levensverwachting in goede gezondheid](#).

De actualisering van de indicatoren die het menselijk kapitaal vormen, maakt het nu mogelijk de periode 2005-2018 te bestrijken (zie [figuur 10](#)). Tijdens die periode is de opwaartse trend van de indicator *menselijk kapitaal* statistisch significant. Die trend is toe te schrijven aan het subkapitaal *opleiding*.

Om de evolutie in de tijd van de indicator *menselijk kapitaal* te begrijpen, kan deze laatste worden opgesplitst in zijn subkapitalen en indicatoren (zie [figuur 11](#)).

Het subkapitaal *opleiding* is globaal genomen gestegen: de opwaartse trend is statistisch significant over de periode 2005-2018. Die trend wordt verklaard door de evolutie van de indicator [gediplomeerden van het hoger onderwijs](#); uit de indicator [voldoende leesvaardigheid](#) valt geen enkele trend af te leiden. Een meer gedetailleerde analyse toont echter verschillende variaties naargelang van de beschouwde periode. Het subkapitaal *opleiding* stijgt tussen 2005 en 2012. Die toename is het gevolg van een stijgend aantal studenten met een diploma hoger onderwijs en een verbetering van de leesvaardigheid. Tussen 2012 en 2015 daalt het subkapitaal *opleiding* als gevolg van een verslechtering van de leesvaardigheid en een stabilisering van het aantal gediplomeerden van het hoger onderwijs. De stijging van het subkapitaal *opleiding*, die vanaf 2015 wordt waargenomen, is uitsluitend het gevolg van een sterke toename van het aantal gediplomeerden van het hoger onderwijs. Voldoende leesvaardigheid blijft achteruitgaan.

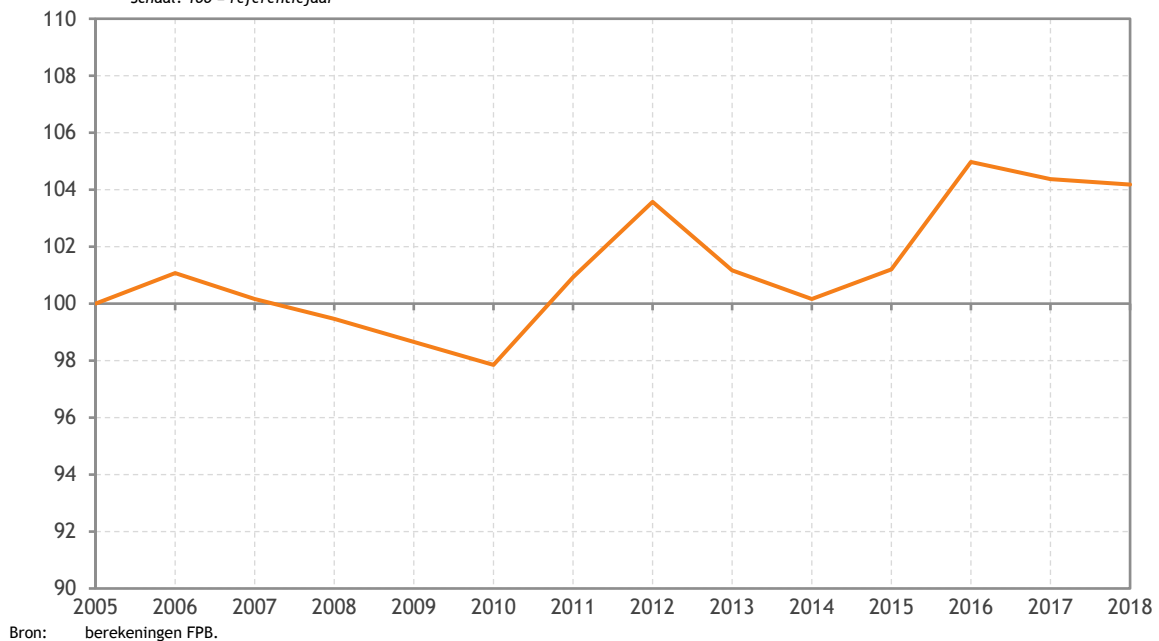
Uit de analyse van het subkapitaal *gezondheid* blijkt dat er zich geen statistisch significante opwaartse of neerwaartse trend aftekent. Aangezien dat subkapitaal bestaat uit één indicator, kan hetzelfde besluit worden getrokken voor de [levensverwachting in goede gezondheid](#).

3.3.2. Sociaal kapitaal

Het sociaal kapitaal gaat niet over personen, maar over de kwaliteit van hun relaties. Zoals vermeld in het rapport *The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital* is er geen eenduidige definitie van sociaal kapitaal (OECD, 2001, p.40). Dit concept omvat een reeks waarden en normen die tot het welzijn bijdragen (Stiglitz *et al.*, 2018, p.286). Er worden hier twee subkapitalen onderscheiden: een eerste subkapitaal dat zich buigt over het sociaal kapitaal op individueel niveau (*individuen*) en een ander subkapitaal op het niveau van de gemeenschap (*gemeenschap*). Deze indicatoren steunen voornamelijk op gegevens van tweejaarlijkse enquêtes. De statistische significantie van hun evolutie wordt hieronder dan ook niet beoordeeld.

Dankzij de actualisering van deze indicatoren kan nu de periode 2005-2018 worden bestreken (zie [figuur 12](#)). In 2018 ligt de indicator *sociaal kapitaal* hoger dan zijn beginniveau. Deze opwaartse trend is uitsluitend toe te schrijven aan het subkapitaal *gemeenschap*.

Figuur 12 Compositie indicator *sociaal kapitaal* - 2005-2018
Schaal: 100 = referentiejaar

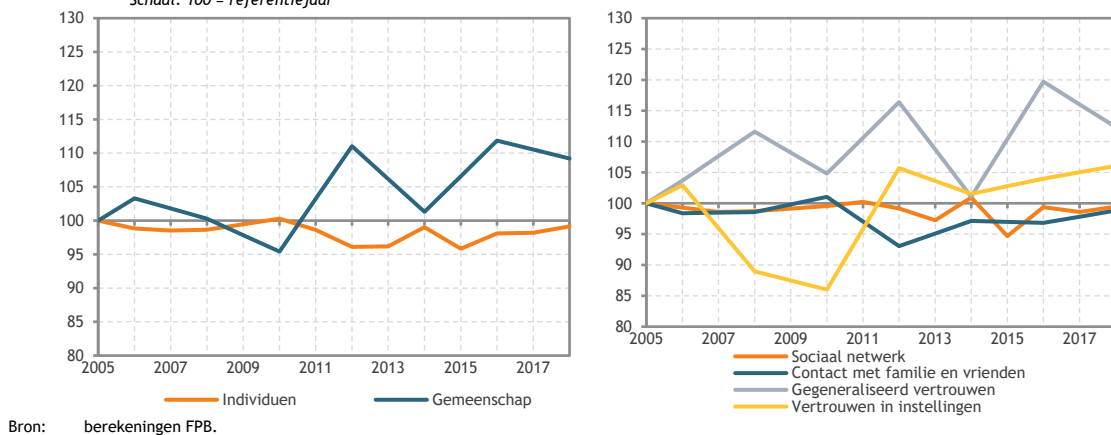

De indicator *sociaal kapitaal* kan worden opgesplitst in zijn subkapitalen en indicatoren (zie [figuur 13](#)).

Wat het subkapitaal *individuen* betreft, zijn de twee indicatoren [contacten met vrienden en familie](#) en [sociaal netwerk](#) stabiel tussen 2005 en 2010. Vanaf 2010 nemen deze indicatoren licht af, wat lijkt te duiden op een verslechtering van dit subkapitaal. Deze daling wordt bevestigd na 2018, aangezien de voor 2019 beschikbare indicator [sociaal netwerk](#) zich in dat jaar op zijn laagste niveau bevindt.

In tegenstelling tot het subkapitaal *individuen* overstijgt het niveau van het subkapitaal *gemeenschap* in 2018 het waargenomen niveau van 2005. Dit is het geval voor de twee indicatoren waaruit het bestaat, namelijk [vertrouwen in instellingen](#) en [gegeneraliseerd vertrouwen](#).

Figuur 13 Componenten van de compositie indicator *sociaal kapitaal* volgens zijn subkapitalen (links) en zijn indicatoren (rechts) - 2005-2018
Schaal: 100 = referentiejaar

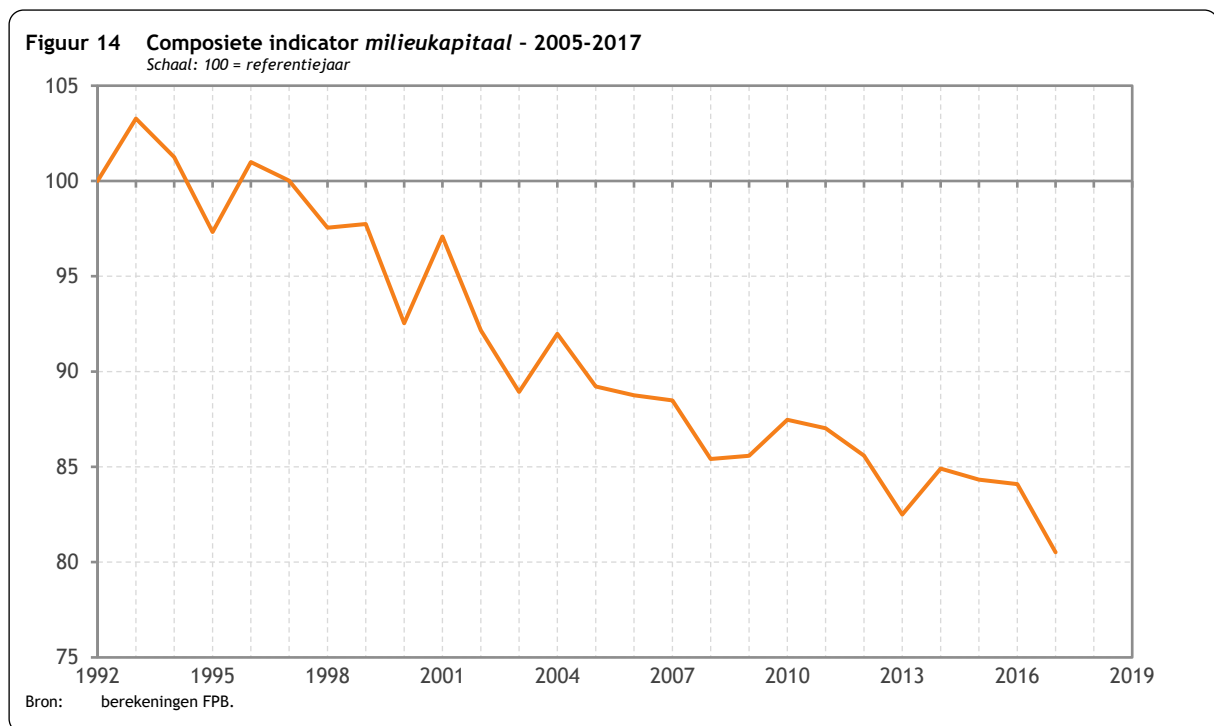

3.3.3. Milieukapitaal

Het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2000-2004* beschrijft het milieukapitaal als het kapitaal dat de natuurlijke hulpbronnen (water, atmosfeer, land en ook mineralen en metaalertsen) en het geheel van alle levende soorten (micro-organismen, zwammen, planten en dieren) omvat (TFDO, 2005, p.5). Op basis van die definitie wordt de indicator *milieukapitaal* onderverdeeld in vier subkapitalen: lucht, water, land en biodiversiteit. Elk subkapitaal wordt gemeten aan de hand van een indicator.

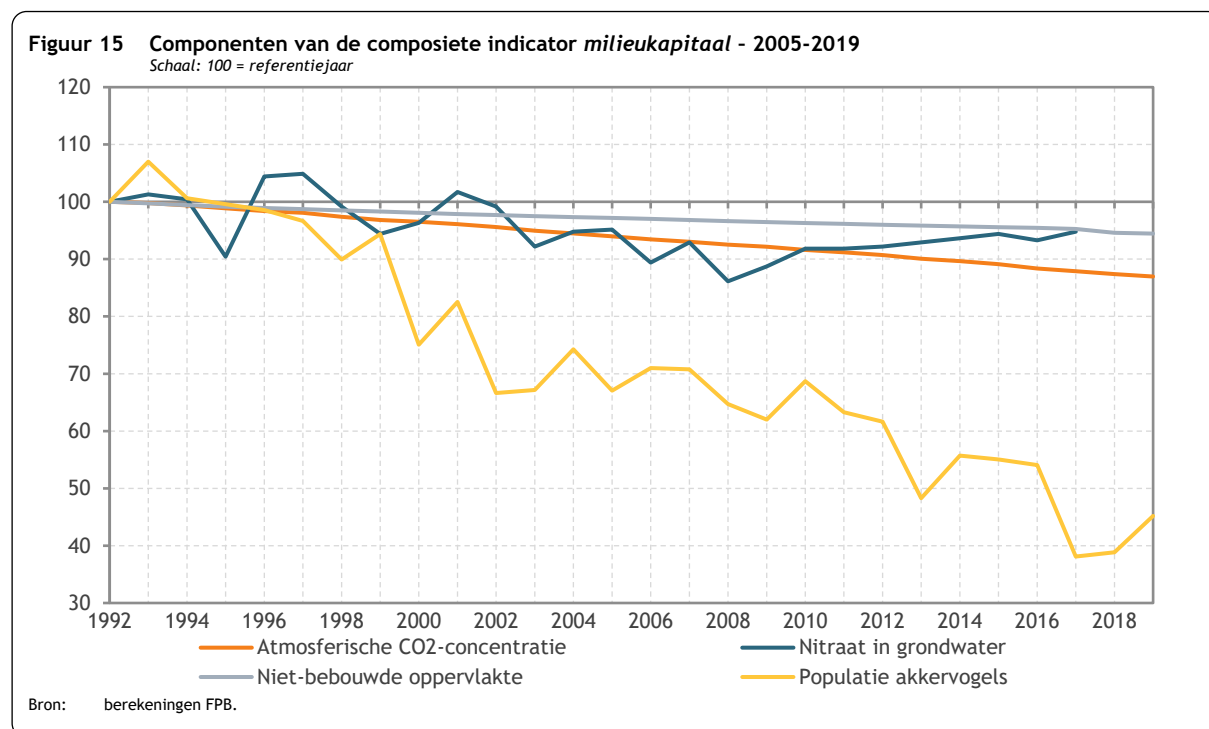
Door het ontbreken van statistische gegevens om de indicator te actualiseren die de kwaliteit van het water meet ([nitraat in grondwater](#)), kon de indicator *milieukapitaal* niet worden geactualiseerd. De andere componenten van deze indicator konden worden geactualiseerd tot 2019 (zie [figuur 15](#)). Uit de analyse komt dezelfde trend als in het verleden naar voren.

Tussen 1992 en 2017 is het milieukapitaal aanzienlijk gedaald in België. Die neerwaartse trend is statistisch significant. Alle subkapitalen dragen bij tot die daling. Dat geldt echter vooral voor de indicator van het subkapitaal *biodiversiteit*.

Uit de opsplitsing van de indicator *milieukapitaal* blijkt dat de vier subkapitalen over de periode 1992-2017 een dalende trend vertonen (zie [figuur 15](#)). Die resultaten zijn coherent met de resultaten die het Europese Milieuagentschap heeft gepubliceerd in het rapport *The European environment - state and outlook 2020* (EEA, 2019). Gegeven de aard van de indicatoren waaruit de composiete indicator is samengesteld, zijn de dalingen groter of minder groot in de tijd. Zo is de daling bijzonder uitgesproken voor de biodiversiteitsindicator die de populatie van 15 soorten akkervogels meet. De indicator daalt van 100 in 1992 tot 45,2 in 2019, dus een daling met 55% in een tijdsbestek van 28 jaar. Gezien de gebruikte methode heeft deze laatste indicator een gevoelige impact op de composiete indicator *milieukapitaal*. Enkel de

indicator van het subkapitaal over de waterkwaliteit verbetert vanaf 2008, maar blijft onder de drempel van 100.

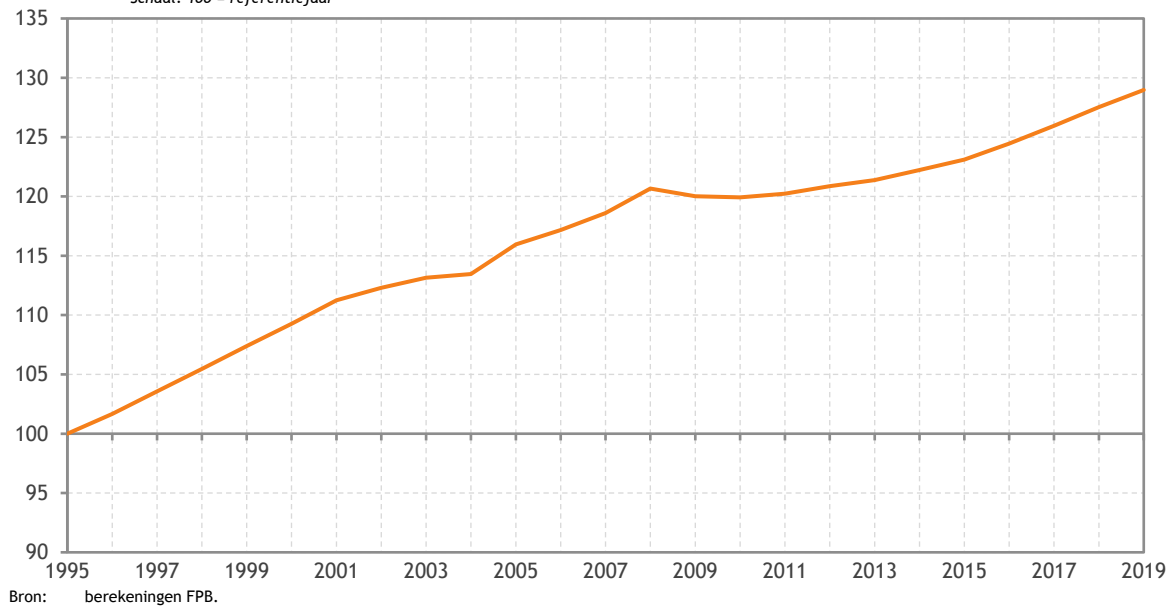

3.3.4. Economisch kapitaal

Het economisch kapitaal steunt op de beschikbare statistieken in het *Systeem van de nationale rekeningen*. De indicator *economisch kapitaal* bestaat uit drie subkapitalen: fysiek kapitaal, kenniskapitaal en financieel kapitaal. Het eerste subkapitaal wordt gemeten door de indicator [fysieke kapitaalgoederenvoorraad](#) en het tweede subkapitaal aan de hand van de indicator [kenniskapitaalgoederenvoorraad](#). Door methodologische problemen om het financieel kapitaal te meten, werd er geen enkele indicator opgenomen voor deze laatste. In tegenstelling tot de voorgaande indicatoren, worden die twee indicatoren in eenzelfde meeteenheid uitgedrukt: kettingeuro's (van 2015) per inwoner.

De actualisering van de indicatoren maakt het nu mogelijk de periode 1995-2019 te bestrijken (zie [figuur 16](#)). In 2019 bereikt de indicator *economisch kapitaal* een maximum. Er tekent zich voor de indicator een statistisch significante opwaartse trend af tijdens de bestudeerde periode.

Figuur 16 Composiete indicator *economisch kapitaal* - 2005-2019
Schaal: 100 = referentiejaar

Zowel de indicator [fysieke kapitaalgoederenvoorraad](#) als de indicator [kenniskapitaalgoederenvoorraad](#) hebben bijgedragen tot deze stijging; wel vertegenwoordigt het volume van de kenniskapitaalgoederenvoorraad slechts 5% van het economisch kapitaal. Tussen 1995 en 2019 is de composiete indicator gestegen van 100 tot ongeveer 130: dit komt overeen met een toename van de kapitaalvoorraad per inwoner van ongeveer 85.000 euro tot 110.000 euro (in kettingeuro's van 2015). Met uitzondering van de beginjaren 2000 en de jaren na de financieel-economische crisis van 2008 (tussen 2008 en 2013) stijgt de indicator *economisch kapitaal*.

3.4. Raming van het welzijn voor 2020

De covid-19-crisis heeft een grote impact op het leven van de Belgen. Die impact kan worden gemeten door hun welzijn te bekijken aan de hand van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}). Die indicator vat de belangrijkste determinanten van het welzijn samen: gezondheid, levensstandaard, samenleving, werk en opleiding (INR/FPB, 2017 en Joskin, 2017).

De statistische gegevens die het mogelijk maken de indicator W_{HN} te berekenen, zijn uiteraard nog niet beschikbaar voor 2020. Het is echter mogelijk om een aantal hypothesen te maken over de mogelijke evolutie van de verschillende componenten van de indicator W_{HN} in 2020 op basis van de informatie die vandaag beschikbaar is, en op die manier de impact van de covid-19-crisis op het welzijn van de Belgen te ramen. Het FPB heeft een eerste raming gepubliceerd in april 2020 (Joskin en Henry, 2020). Deze paragraaf stelt een actualisering van die raming voor, op basis van de in november 2020 beschikbare informatie.

Om de evolutie van het welzijn in België in 2020 te ramen, werd gebruikgemaakt van de resultaten van verschillende enquêtes die plaatsvonden tussen maart en oktober 2020. De belangrijkste enquêtes die werden gebruikt, zijn de covid-19-gezondheidsenquêtes van Sciensano uitgevoerd tussen april en september, de consumenten-enquêtes van de Nationale Bank van België uitgevoerd tussen april en

oktober en de enquêtes *Living, working and covid-19* van Eurofound uitgevoerd in april en juli. Alle resultaten van die enquêtes zijn representatief voor de Belgische bevolking. Voor deze raming werden ook andere enquêtes geraadpleegd. De resultaten van die enquêtes gaan in dezelfde richting dan die van de bovenvermelde enquêtes en zullen dus hierna niet worden gedetailleerd. Het betreft onder andere de door de Universiteit Antwerpen uitgevoerde enquêtes sinds midden maart (de *Coronastudie*-enquêtes in samenwerking met de Katholieke Universiteit Leuven, de Universiteit Hasselt en de Vrije Universiteit Brussel). Naast de enquêtes gebruikte deze oefening ook de in september 2020 gepubliceerde macro-economische vooruitzichten van het FPB en bepaalde administratieve gegevens (verstrekkt door de Werkgroep *Social Impact covid-19 Crisis*).

Het [punt 3.4.1](#) beschrijft de gebruikte hypothesen voor elke indicator waaruit de compositie indicator W_{HN} bestaat. Het [punt 3.4.2](#) geeft de raming van die indicator voor 2020.

3.4.1. Hypothesen

Op basis van die informatie maakt het FPB verschillende hypothesen over de evolutie van de componenten van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) in 2020. Op basis van die hypothesen is het mogelijk de evolutie van het gemiddelde welzijn van de Belgen in deze crisisperiode te ramen. Deze raming moet worden beschouwd met alle gebruikelijke voorzorgsmaatregelen.

Voor drie van de acht componenten van de indicator W_{HN} is het redelijkerwijs niet mogelijk om hypothesen te maken over hun evolutie in 2020. Het gaat om de indicatoren [beperking in de dagelijkse activiteiten](#), [langdurige ziekte of aandoening](#) en [vroegtijdige schoolverlaters](#). Op basis van deze vaststelling wordt verondersteld dat de waarde van die indicatoren in 2020 dezelfde is als in 2019. Het lijkt vrij duidelijk dat de huidige crisis een impact zal hebben op die indicatoren, maar tot op heden is het niet mogelijk om daar een inschatting van te maken. De volgende punten zijn gestructureerd volgens de componenten van de compositie indicator W_{HN} (zie [tabel 4](#)): de indicatoren [ervaren gezondheid](#), [ernstige materiële ontbering](#), [sociaal netwerk](#), [langdurige arbeidsongeschiktheid](#) en [werkloosheidsgraad](#).

a. Indicator [ervaren gezondheid](#)

Uit de resultaten van verschillende enquêtes die plaatsvonden tussen maart en oktober blijkt dat de gezondheid van de Belgen, en vooral de geestelijke gezondheid, is verslechterd. Dat is vooral het geval voor vrouwen, 16-45-jarigen, personen die alleen wonen (met of zonder kinderen), personen zonder een diploma hoger onderwijs, werklozen en arbeidsongeschikten.

De enquêtes van Sciensano tonen dat de geestelijke gezondheid van de Belgen tussen april en september 2020 is verslechterd. Het aandeel van de personen die lijden aan depressieve stoornissen bedroeg, bijvoorbeeld, ongeveer 20% in april tegenover 9,5% in de gezondheidsenquête van 2018 (Sciensano, 2020b). Dat aandeel is vervolgens gedaald en bleef stabiel rond 15% in juni en september, net voor de tweede lockdown (Sciensano, 2020c en 2020e). Daarnaast leed 23% van de Belgische bevolking in april aan angststoornissen, tegenover 11% in 2018 (Sciensano, 2020b). Dat aandeel is nadien gedaald tot 16% in juni en 18% in september (Sciensano, 2020c en 2020e).

Naast de geestelijke gezondheid schommelde het aantal annuleringen van (para)medische afspraken tussen 25% en 90% naargelang van de zorgverstrekkers in maart-april 2020 (Sciensano, 2020b). Uit een enquête in juni 2020 van de *Université catholique de Louvain* blijkt dat bijna de helft van de Belgen medische zorg die vóór de crisis was gepland, heeft geannuleerd en dat 40% zich niet heeft laten behandelen voor een gezondheidsprobleem dat zich tijdens de lockdown voordeed (*Université catholique de Louvain*, 2020).

In de enquêtes van *Eurofound* in april en juli 2020 werd dezelfde vraag gesteld als de vraag die in de EU-SILC-enquête wordt gebruikt om de indicator [ervaren gezondheid](#) op te stellen. Uit de resultaten van de twee enquêtes van *Eurofound* blijkt dat het aandeel van de bevolking van 16 jaar en ouder dat verklaart in zeer goede, goede of gemiddelde gezondheid te verkeren, tussen april en juli 2020 is gedaald van 93,1% tot 87,0% (*Eurofound*, 2020).

In het licht van die resultaten lijkt het onvermijdelijk dat het aandeel van de personen dat verklaart in zeer goede, goede of gemiddelde gezondheid te verkeren in 2020, daalt ten opzichte van 2019. Met de tweede lockdown in oktober zouden de vermelde cijfers logisch gezien eind 2020 opnieuw verslechteren. Om het niveau van de indicator te ramen in 2020, wordt verondersteld dat het aandeel van de personen dat verklaart in zeer goede, goede of gemiddelde gezondheidstoestand te verkeren in de eerste helft van 2020 gelijk is aan dat van 2019, namelijk 90,9% volgens de SILC-gegevens. Voor de tweede jaarhelft wordt het waargenomen groeipercentage in de twee enquêtes van *Eurofound* toegepast op de waarde van de SILC-indicator. Op basis van die hypothesen zou het aandeel van de personen met een zeer goede, goede of gemiddelde gezondheid dalen van 90,9% van de bevolking in 2019 tot 87,9% in 2020, namelijk een daling van 3,3% tussen 2019 en 2020.

b. Indicator [ernstige materiële ontbering](#)

De in september 2020 gepubliceerde macro-economische vooruitzichten van het FPB gaan ervan uit dat het reëel beschikbaar gezinsinkomen met 0,3% daalt tussen 2019 en 2020, terwijl het met 2,5% steeg tussen 2018 en 2019 (FPB/INR, 2020b). Dat scenario houdt evenwel geen rekening met de nieuwe lockdownmaatregelen die vanaf oktober genomen werden. Ondanks de nieuwe compenserende maatregelen is deze daling dus waarschijnlijk groter.

Verschillende enquêtes hebben zich ook gebogen over het inkomensverlies dat de gezinnen tijdens deze crisis hebben geleden. Allemaal duiden ze op een inkomensdaling, vooral voor de zelfstandigen. Uit de resultaten van de sinds april uitgevoerde consumenten-enquêtes van de Nationale Bank van België blijkt, bijvoorbeeld, dat ongeveer 30% van de Belgische gezinnen tussen april en oktober een inkomensverlies hebben geleden (NBB, 2020b). Voor ongeveer 20% van de Belgische gezinnen ligt dat verlies hoger dan 10%. Ongeveer 10% van de gezinnen is financieel zeer kwetsbaar tegenover de crisis, met een inkomensverlies van ten minste 10% en maximum 3 maanden spaargeld.

De enquêtes van *Eurofound* geven aan dat meer dan 21% van de Belgische gezinnen moeilijkheden ondervinden om de eindjes aan elkaar te knopen (*Eurofound*, 2020). Dat aandeel blijft stabiel tussen april en juli. In 2016 ging het slechts om 15% van de gezinnen volgens de cijfers van de enquête *European Quality of Life Survey*, eveneens uitgevoerd door *Eurofound* (*Eurofound*, 2016).

Die resultaten wijzen op een toename van het aantal gezinnen dat zich de gangbare levensstandaard in België niet meer kan veroorloven. In 2016 geven de cijfers van de SILC-enquête aan dat 5,5% van de Belgische gezinnen zich in een situatie van ernstige materiële ontbering bevindt (indicator [ernstige materiële ontbering](#)). Door de groeivoet die Eurofound tussen 2016 en 2020 heeft gemeten, toe te passen op de in dit rapport gebruikte SILC-indicator, zou 7,7% van de Belgische gezinnen zich in een situatie van ernstige materiële ontbering bevinden vanaf april 2020. In de veronderstelling dat dit aandeel in de eerste drie maanden van 2020 gelijk blijft aan dat van 2019, zou de indicator stijgen van 4,4% in 2019 tot 6,9% in 2020.

c. Indicator [sociaal netwerk](#)

Het is geen verrassing dat de covid-19-crisis een negatieve impact heeft gehad op de sociale relaties van de Belgen. Alle enquêtes zijn op dat gebied eensluidend. Uit de enquêtes van Sciensano blijkt bijvoorbeeld dat de ontevredenheid over de sociale contacten sinds april is toegenomen (Sciensano, 2020b). In april en mei was ongeveer 60% van de Belgen ontevreden over hun sociale contacten tegenover slechts 9% in de gezondheidsenquête van 2018 (Sciensano, 2020b en 2020c). Dat cijfer is nadien gedaald: ongeveer 47% in juni tegenover 35% in september net voor het begin van de tweede lockdown (Sciensano, 2020d en 2020e). Het blijft echter veel hoger dan in 2018. Sciensano meet ook de kwaliteit van de sociale ondersteuning, een indicator die dicht aanleunt bij die opgenomen in de compositie indicator W_{HN} . Uit de resultaten van de verschillende enquêtes blijkt dat ongeveer 70% zich gemiddeld of sterk sociaal ondersteund voelt tegenover 84% in de gezondheidsenquête van 2018. Dit is een daling met ongeveer 20% (Sciensano, 2020b, 2020c, 2020d en 2020e). Bovendien is dat cijfer ook stabiel gebleven doorheen de verschillende enquêtes die tussen april en september 2020 zijn uitgevoerd.

Op basis van deze resultaten lijkt het zeer waarschijnlijk dat de indicator [sociaal netwerk](#) achteruitgaat in 2020. Die indicator meet het aandeel van de personen die, wanneer dat nodig is, op de steun van vrienden en familie kunnen rekenen. In 2018 bedroeg die indicator 93,0% van de Belgische bevolking. In datzelfde jaar bedroeg de indicator van de gezondheidsenquête die het aandeel van de bevolking meet dat zich sociaal ondersteund voelt, 84,3%. Door het niveau van de indicator [sociaal netwerk](#) in 2018 te relateren aan dat van de gezondheidsenquête en door het waargenomen groeipercentage in de enquêtes van Sciensano over het volledige jaar toe te passen, zou deze indicator dalen van 93,0% in 2018 tot 83,5% in 2020; namelijk een daling van meer dan 10% tussen 2018 en 2020.

d. Indicator [langdurige arbeidsongeschiktheid](#)

Gezien de bovenvermelde impact voor de gezondheid van de volledige bevolking valt te vrezen dat het aantal arbeidsongeschikten van meer dan een jaar zal toenemen. De administratieve gegevens van de Werkgroep *Social Impact covid-19 Crisis* (2020) rapporteren een sterke toename van de primaire arbeidsongeschiktheid (minder dan een jaar) onder de werknemers in maart. In de daaropvolgende maanden dalen de cijfers, daarentegen, ten opzichte van 2019. Deze cijfers worden bevestigd door een enquête van Securex bij 25.000 werkgevers die wijst op een effect van tijdelijke werkloosheid van een groot deel van de werknemers tijdens de eerste jaarhelft van 2020 (Securex, 2020). Dezelfde enquête toont echter ook een aanzienlijke toename van het aantal langdurig arbeidsongeschikten (indicator

gebruikt voor de berekening van W_{HN}): +8% in de loop van het eerste semester 2020 ten opzichte van 2019.

Op basis van die resultaten lijkt het geen twijfel dat het aantal langdurig arbeidsongeschikten zal toenemen. Met de heropflakking van het virus na de zomervakantie, is het zelfs waarschijnlijk dat de situatie in de tweede helft van 2020 nog verder zal verslechteren. De toename van het aantal langdurig arbeidsongeschikten tijdens het eerste semester bedroeg 8% ten opzichte van 2019. Er wordt verondersteld dat de indicator zou toenemen met 10% en zou oplopen van 11,1% in 2019 tot 12,2% in 2020.

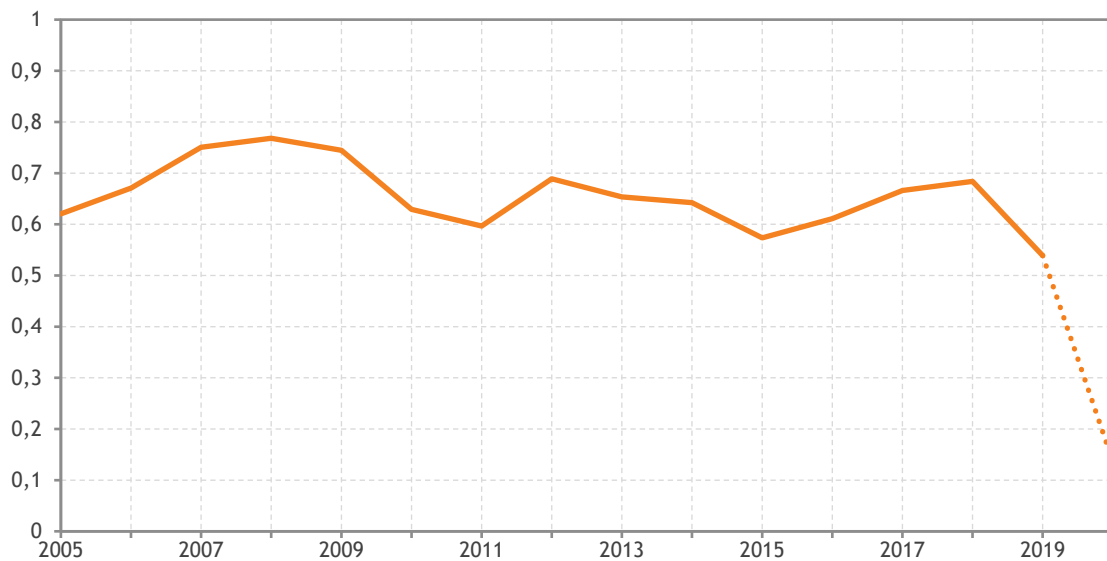
e. Indicator [werkloosheidsgraad](#)

In de door het FPB in september 2020 gepubliceerde macro-economische vooruitzichten werd de werkloosheidsgraad geraamd op 5,4% in 2020, namelijk op hetzelfde niveau als in 2019 (FPB/INR, 2020b). Dit cijfer van 5,4% ligt dicht bij het cijfer waargenomen in de maandelijkse gegevens over de werkloosheidsgraad van januari tot augustus 2020 uit de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK; Statistics Belgium, 2020). Dat scenario voorzagt echter niet in nieuwe lockdownmaatregelen in België en elders in de wereld. Waarschijnlijk is deze werkloosheidsgraad dus onderschat.

3.4.2. Raming van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) in 2020

Op basis van de hierboven beschreven hypothesen, werd de compositie indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) voor 2020 geraamd. In het licht van de covid-19-crisis en de aanzienlijke impact ervan op alle componenten van het Belgische welzijn, wordt verwacht dat de indicator in 2020 zal dalen tot zijn laagste niveau sinds 2005. De negatieve impact die de covid-19-crisis heeft op het welzijn van de Belgen overtreft ruimschoots de impact van de financieel-economische crisis van 2008.

Figuur 17 Raming van de indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) voor 2020
Schaal van 0 tot 1

Bron: berekeningen FPB.

Noot: een waarde van 0 stemt overeen met een situatie waarin de zes componenten van de W_{HN} -indicator zich gelijktijdig op hun minimumniveau bevinden, terwijl een waarde van 1 overeenstemt met een situatie waarin die componenten zich op hun maximumniveau bevinden.

Uit de opsplitsing van de indicator W_{HN} blijkt dat, behalve de indicatoren [werkloosheidsgraad](#) en [vroegtijdige schoolverlaters](#), alle indicatoren hun minimum bereiken in 2020. Deze crisis versterkt de achteruitgang van de *gezondheidstoestand* in België die al wordt waargenomen sinds 2008, namelijk het begin van de financieel-economische crisis. Ze ondermijnt ook de relaties met naasten die sinds 2005 relatief stabiel waren. Door de impact ervan op arbeid en inkomens, tot slot, stijgt de arbeidsongeschiktheid en het aantal Belgen dat zich de gangbare levensstandaard niet meer kan veroorloven.

Deze raming moet met de nodige voorzichtigheid worden beschouwd. Ten eerste konden de effecten van de tweede golf van de epidemie, die werd gevolgd door een tweede lockdown, slechts deels worden gemeten op het moment dat de raming werd uitgevoerd. Ten tweede steunt deze raming op gegevens van enquêtes die vanaf april zijn uitgevoerd, zonder dat het mogelijk is om een indicatie te geven van de situatie in de eerste maanden van 2020. Tot slot zijn drie van de acht componenten van de compositie indicator W_{HN} op hun niveau van 2019 behouden, terwijl ze ook de impact van de covid-19-crisis zullen ondervinden. Hoewel de omvang van de daling van de indicator W_{HN} onzeker is, lijkt het in ieder geval duidelijk dat de covid-19-crisis een grote impact heeft gehad op het welzijn van de Belgen in 2020. Het zal essentieel zijn om de indicator in de toekomst op te volgen, onder andere om na te gaan of het welzijn van de Belgen blijvend wordt aangetast. Het zal ook opportuun zijn om een vergelijking te maken met de crisis van 2008.

4. Evolutie van de indicatoren

Dit hoofdstuk presenteert de evoluties van de 69 aanvullende indicatoren naast het bbp die in dit rapport worden voorgesteld. Die 69 indicatoren worden voorgesteld in evenveel paragrafen, onderverdeeld op basis van de 17 SDG's (*sustainable development goals*; UN, 2015) en in dezelfde volgorde als in [tabel 1](#), p. 4.

Elk van die paragrafen bevat een definitie van de indicator en een beschrijving van zijn evolutie. Een figuur toont de evolutie van de indicator voor België. In die figuur wordt, voor zover mogelijk, ook de evolutie van de indicator voor de EU27 (de EU28 die in de vorige rapporten gebruikt werd, werd vervangen door de EU27 ten gevolge van het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie op 31 januari 2020) of anders voor een geheel van relevante landen getoond. Als de gegevens beschikbaar zijn, bestrijken de indicatoren de periode vanaf 1990 tot het recentst beschikbare jaar, en dat met een jaarlijkse frequentie.

De gegevens van elke indicator zijn opgenomen in een tabel met enkele kerncijfers. Die tabel vermeldt onder andere de gemiddelde jaarlijkse groeivoet over de hele periode waarvoor gegevens beschikbaar zijn. Als er minstens tien gegevens zijn of als de indicator ten minste tot 2005 teruggaat en er minstens 5 gegevens zijn, wordt ook de gemiddelde jaarlijkse groeivoet voor de laatste vijf jaar weergegeven. Waar mogelijk toont die tabel ook een vergelijking voor het laatst beschikbare jaar tussen de niveaus van die indicator voor België en de EU27, alsook voor de landen met het laagste en het hoogste niveau binnen de EU27 of anders voor een geheel van relevante landen. Voor sommige indicatoren zijn de gegevens voor het laatste beschikbare jaar voor de EU27 als geheel een schatting van Eurostat, aangezien gegevens ontbreken voor 2 of 3 landen. Dit rapport gebruikt die schatting voor de grafiek, maar voor de tabel met kerncijfers en voor de onderverdeling in drie groepen van lidstaten in de tekst gebruikt het het laatste jaar waarvoor gegevens voor alle landen beschikbaar zijn.

De gegevens met betrekking tot die indicatoren zijn beschikbaar op de website www.indicators.be. [Bijlage 6.1](#) geeft informatie over de kwaliteit van de gegevens van de *European Social Survey*.

Alle aanvullende indicatoren naast het bbp zijn gestructureerd op basis van de 17 SDG's en elke indicator is dan ook gekoppeld aan een SDG en, indien mogelijk, aan een meer specifieke subdoelstelling van deze SDG. Waar nodig zijn ook meer specifieke doelstellingen voor België opgenomen. Deze doelstellingen komen uit de Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling (BS, 2013); de internationale overeenkomsten die door België geratificeerd werden, bijvoorbeeld in het kader van de Wereldgezondheidsorganisatie; Europese richtlijnen of strategieën, zoals de Europa 2020-strategie (EC, 2010); of Belgische teksten zoals het Regeerakkoord (Federale regering, 2020) of het Nationaal Hervormingsprogramma (Federale regering, 2016).

De link tussen de aanvullende indicatoren naast het bbp en de VN-indicatoren, gedefinieerd om de SDG's op te volgen, wordt ook vermeld.

Waar relevant worden de indicatoren opgesplitst naar verschillende bevolkingscategorieën, onder andere volgens geslacht, inkomens- of opleidingsniveau of leeftijd. De getoonde opsplitsingen komen

van de instellingen die de betrokken gegevens publiceren. Ook wordt er een opsplitsing per gewest voorgesteld, indien relevant en de gegevens beschikbaar zijn. Opgemerkt moet worden dat het aantal opsplitsingen is toegenomen voor meerdere indicatoren, deels als gevolg van de verbeterde beschikbaarheid van gegevens.

Er werden enkele aanpassingen aangebracht aan de set van indicatoren, met in deze editie 69 indicatoren.

- Twee indicatoren over geestelijke gezondheid werden aan de set toegevoegd (zie [paragraaf 2.1](#), p.8)¹⁰:
 - [*psychologische ontreddering*](#),
 - [*zelfdoding*](#).
- Een indicator werd gewijzigd:
 - de [*tevredenheid met het leven*](#) wordt niet meer berekend op basis van de gegevens van de *Gallup World Poll*, maar wel op basis van de gegevens van de *European Social Survey*.

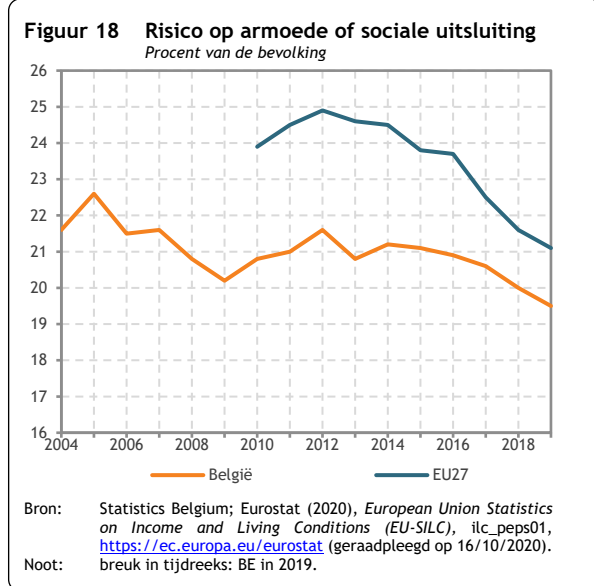
Een overzicht van de trends van de aanvullende indicatoren naast het bbp wordt gegeven in [paragraaf 5.2](#).

¹⁰ Een derde indicator, over [*terugbetaalde psychotrope geneesmiddelen*](#), kon niet in dit rapport opgenomen worden. Deze indicator is echter beschikbaar zijn op www.indicators.be.

4.1. Doelstelling 1. Beëindig armoede overall en in al haar vormen

Indicator 1. [Risico op armoede of sociale uitsluiting](#)

SDG	Geen armoede	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers (procent van de bevolking)		
Begin van de periode	2004	21,6
Einde van de periode	2019	19,5
Minimum	2019	19,5
Maximum	2005	22,6
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2019	-0,7%
	2014-2019	-1,7%
Vergelijking EU27, 2018 (procent van de bevolking)		
België		20,0
EU27		21,6
EU27 minimum: Tsjechische Republiek		12,2
EU27 maximum: Bulgarije		32,8

Definitie: het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting komt overeen met de verhouding van het aantal personen dat tot minstens één van drie deelpopulaties behoort ten opzichte van de totale bevolking. Die deelpopulaties zijn de [personen met een armoederisico](#), [personen die leven in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit](#) en [personen die leven in een situatie van ernstige materiële ontbering](#).

De gegevens over de personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting zijn gebaseerd op de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) die met deze gegevens overeenkomen, zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: tegen 2030 moet het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting gehalveerd zijn, namelijk van 21,1% in 2015 naar 10,6% in 2030.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 1.2: "Tegen 2030 het aandeel mannen, vrouwen en kinderen van alle

leeftijden die volgens de nationale definities in armoede leven in al haar dimensies, minstens tot de helft terugbrengen". Vertaald in Belgische context betekent dit dat, tegen 2030, het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting gehalveerd zou moeten zijn, namelijk van 21,1% in 2015 naar 10,6% in 2030.

Daarnaast is er voor België ook een doelstelling in navolging van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) die in de EU een vermindering beoogt van het aantal personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 2008 en 2018 met 20 miljoen. België heeft zich geëngageerd die doelgroep te laten dalen van 2,19 miljoen personen in 2008 tot 1,81 miljoen personen in 2018. Dat komt overeen met een vermindering van 380.000 personen.

In verband met de opvolging van de Europa 2020-strategie en het bepalen van eventuele verminderingdoelstellingen op EU-vlak voor 2030 kan worden gemeld dat begin 2019 de EC een reflectiepaper presenteerde met drie scenario's voor een duurzaam Europa tegen 2030 (European commission, 2019). In het eerste scenario zouden op EU-niveau overkoepelende en richtinggevende doelstellingen voor de tenuitvoerlegging van de SDG's worden bepaald, die SDG-strategieën op nationaal niveau ondersteunen. Het tweede scenario gebruikt de SDG's als leidraad voor de ontwikkeling van de groeistrategie voor de periode na de Europa 2020-Strategie. De nadruk ligt op domeinen met de meeste toegevoegde waarde voor de EU: het beleid inzake sociale insluiting en cohesie maakt hier deel van uit. Het derde scenario focust louter op het buitenlands beleid van de EU.

Evolutie: het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting stijgt van 21,6% in 2004 tot 22,6% in 2005. Daarna daalt het tot 20,2% in 2009 en vervolgens stijgt het tot 21,6% in 2012. Dat aandeel daalt in 2013 tot 20,8% en het stijgt tot 21,2% in 2014. Hierna daalt deze indicator tot 20% in 2018. Met de nieuwe methodologie, bedroeg het armoederisicopercentage 19,5% in 2019.

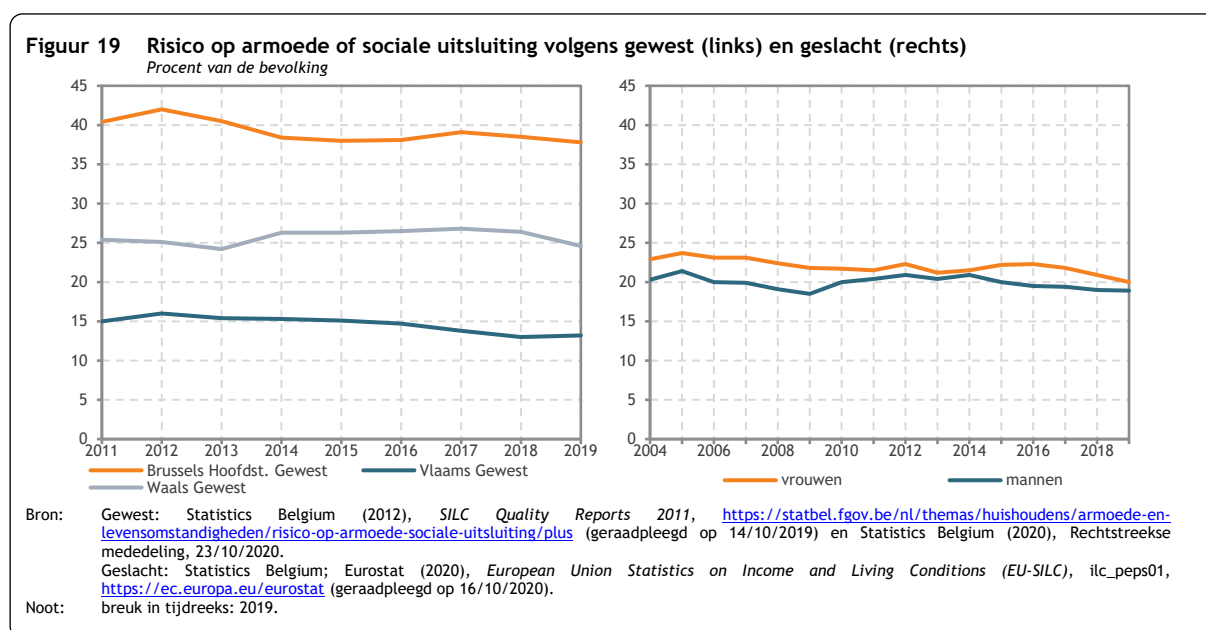
In 2008 behoorden 2,194 miljoen personen in België tot die groep. In 2018, is dit licht hoger, namelijk 2,247 miljoen personen. Met de nieuwe methodologie, komt dit cijfer in 2019 overeen met 2,197 miljoen personen. Hoewel rekening moet worden gehouden met het feit dat die enquêtegegevens schattingen zijn kan worden vastgesteld dat sinds de financieel-economische crisis van 2008/2009 die indicator niet is geëvolueerd in de richting van de doelstelling van 1,81 miljoen personen voor het jaar 2018, zoals bepaald in de Europa 2020-strategie. De Federale Overheidsdienst Sociale Zekerheid stelt in dit verband dat "*Het aantal personen dat zich in een situatie van armoede of sociale uitsluiting bevindt (Europa 2020-doelstelling) is quasi stabiel gebleven in vergelijking met het niveau aan het begin van de strategie.*" (Federal Public Service Social Security, 2019, p. 4).

Internationale vergelijking: tussen 2010 en 2018 is die indicator in de EU27 gedaald van 23,9% tot 21,6%. In 2019 was dit 21,1%. Het gemiddelde voor België in de periode 2010-2018 is 2,9 procentpunt lager dan dat van de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 37,8% in Brussel (BI95% 35,9 – 39,7), 13,2% in Vlaanderen (BI95% 12 – 14,4), 24,6% in Wallonië (BI95% 22,2 – 26,3) en 19,5% in België (BI95% 18,6 – 20,4). De vergelijking

tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: tussen 2004 en 2018 daalde het risico op armoede of sociale uitsluiting van vrouwen van 22,9% tot 20,9%. Voor mannen is dit respectievelijk 20,3% en 19%. In 2019 bedroeg, gegeven de nieuwe methodologie, het aandeel mannen en vrouwen met een risico op armoede of sociale uitsluiting respectievelijk 20% en 18,9%. Gemiddeld genomen is het risico op armoede of sociale uitsluiting van vrouwen steeds één procentpunt hoger dan dat van mannen.

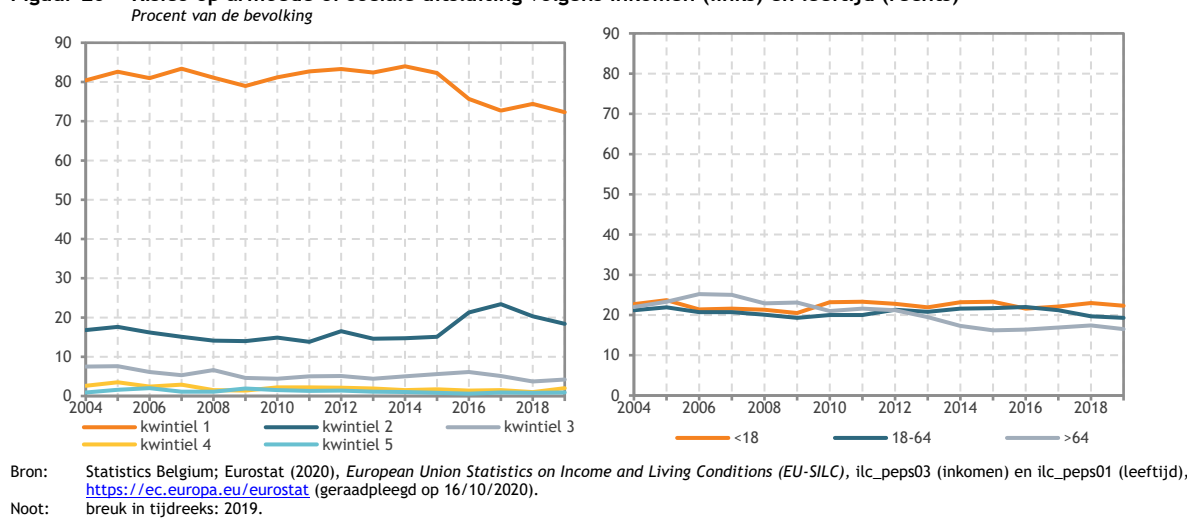
Opsplitsing volgens inkomen: hoe hoger het inkomen, hoe lager het risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit blijkt uit alle beschikbare gegevens. Tussen 2004 en 2015 had gemiddeld 82% van de bevolking in het laagste inkomenskwintiel een risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit daalde tot 74,4% in 2018 en bedroeg, met de nieuwe methode, 72,3% in 2019. Voor het tweede inkomenskwintiel zijn die aandelen 15,3% in 2004, 20,3% in 2018 en 18,4% met de nieuwe methode in 2019. Het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting voor de andere inkomenskwintielen is voor alle jaren in de periode 2004-2019 merkelijk lager. Het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting voor het derde, vierde en vijfde inkomenskwintiel is, met de nieuwe methode, in 2019 respectievelijk 4,2%, 2% en 0,9%.

Opsplitsing volgens leeftijd: in 2004 bedroeg het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting ongeveer 22% voor alle leeftijdsgroepen. Enkel bij de 65-plussers daalde die indicator aanzienlijk tot 16,2% in 2015 om daarna weer te stijgen tot 17,4% in 2018. Met de nieuwe methode, was dit 16,5% in 2019. Voor de andere leeftijdscategorieën daalde die indicator slechts tot 2009, het begin van de financieel-economische crisis. Voor de 18-64-jarigen tikt de indicator af op 19,7% in 2018 en 19,3% in 2019, met de nieuwe methode. Voor de min 18-jarigen is die waarde 23% in 2018 en 22,3% in 2019, met de nieuwe methode.

Opsplitsing volgens opleiding: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het risico op armoede of sociale uitsluiting. Dit blijkt uit alle beschikbare gegevens. Met de nieuwe methode, bedraagt de

indicator 32,2% in 2019 voor personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs, 19,3% voor personen met een diploma hoger secundair onderwijs en 8,6% voor personen met een diploma hoger onderwijs.

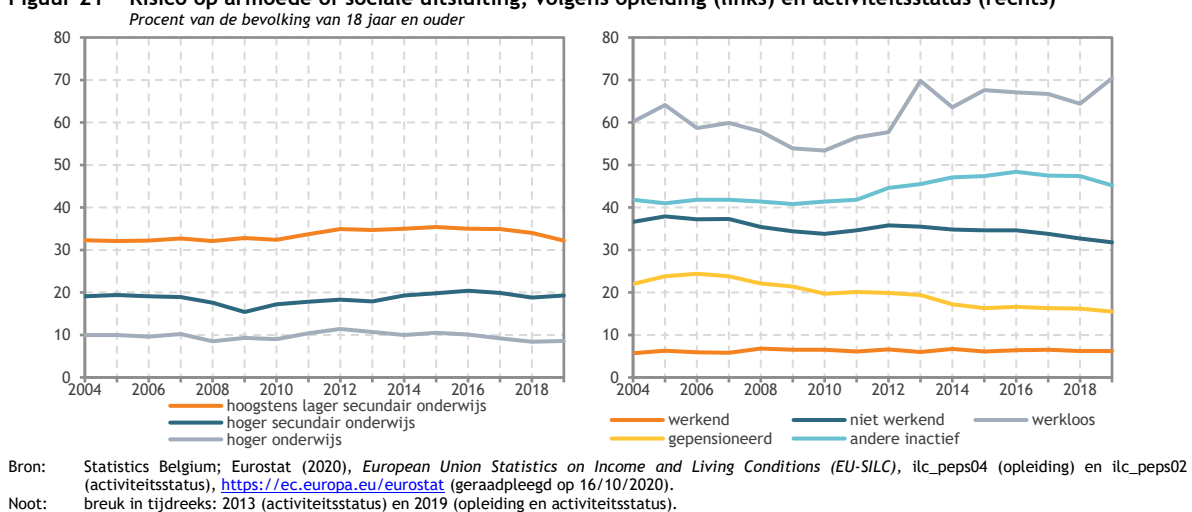
Figuur 20 Risico op armoede of sociale uitsluiting volgens inkomen (links) en leeftijd (rechts)

Opsplitsing volgens activiteitsstatus: het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting is in de periode 2004-2019 steeds het hoogst bij werklozen, gevolgd door andere inactieven, gepensioneerden en werkenden. Voor de werklozen daalt de indicator van 60,2% in 2004 tot 53,4% in 2010 en stijgt hij daarna tot 64,4% in 2018. Voor de andere inactieven wordt een stijging vastgesteld van 41,8% in 2004 tot 47,4% in 2018. Tussen 2004 en 2018 daalt de indicator voor de gepensioneerden van 22% naar 16,2%. Voor werkenden, ten slotte, fluctueert de indicator rond 6,2% in de periode 2004-2018. Dit is meteen ook de waarde voor 2018.

Het aandeel personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting die werkloos zijn in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 70,4%. Voor andere inactieven, gepensioneerden en werkenden is dit respectievelijk 45,2%, 15,5% en 6,2%.

Figuur 21 Risico op armoede of sociale uitsluiting, volgens opleiding (links) en activiteitsstatus (rechts)

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 1.2.2 – *Aandeel van mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden dat in armoede leeft in al haar dimensies volgens de nationale definities.*

Specifieke bronnen

European commission (2019), *Reflection paper: towards a sustainable development by 2030*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/rp_sustainable_europe_30-01_en_web.pdf (geraadpleegd op 24/09/2020).

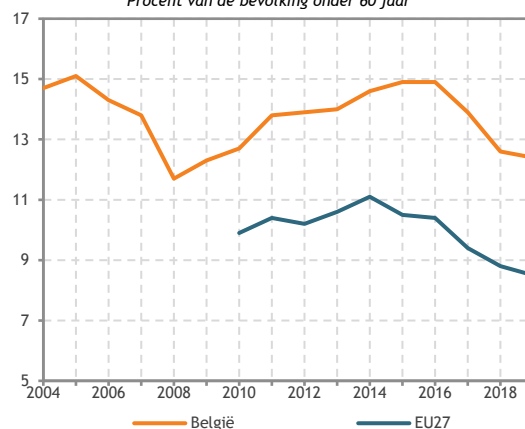
Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federal Public Service Social Security (2019), *The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2019 "Slowly falling behind". Monitoring the social situation in Belgium and the progress towards the social objectives and the priorities of the National Reform Programme*, Brussels, Federal Public Service Social Security, november 2019, <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/en/publications/silc/silc-analysis-social-situation-and-protection-belgium-2019-en.pdf> (geraadpleegd op 28/10/2020).

Indicator 2. Zeer lage werkintensiteit

SDG	Geen armoede	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking onder 60 jaar)		
Begin van de periode	2004	14,7
Einde van de periode	2019	12,4
Minimum	2008	11,7
Maximum	2005	15,1
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2019	-1,1%
voet	2014-2019	-3,2%
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de bevolking onder 60 jaar)		
België		12,6
EU27		8,8
EU27 minimum: Tsjechische Republiek		4,5
EU27 maximum: Griekenland		16,3

Figuur 22 Zeer lage werkintensiteit
Procent van de bevolking onder 60 jaar

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_lvhl11, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 2019.

Definitie: de werkintensiteit van het huishouden wordt bepaald als de verhouding tussen het aantal effectief gewerkte maanden in een jaar door de gezinsleden op actieve leeftijd (18-59-jarigen met uitzondering van studenten tussen 18 en 24 jaar) en het totale aantal maanden dat die personen konden werken tijdens datzelfde jaar. Indien die verhouding maximaal 20% is, dan behoren alle personen van het huishouden tot een huishouden met een *zeer lage werkintensiteit*. Huishoudens die uitsluitend bestaan uit kinderen, studenten jonger dan 25 jaar en/of personen van 60 jaar of ouder worden volledig uitgesloten van de berekening van de indicator. Personen die leven in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit maken deel uit van de doelgroep [personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting](#).

De hier gebruikte gegevens over de werkintensiteit zijn gebaseerd op de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, waarbij gegevens over tewerkstelling steeds betrekking hebben op het jaar dat voorafgaat aan het enquêtejaar. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) die met deze gegevens overeenkomen, zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: het aandeel en het aantal personen dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen bevatten de volgende subdoelstellingen: "*Gelijke kansen verzekeren en ongelijkheden wegwerken, ook door het afvoeren van discriminerende wetten, beleidslijnen en praktijken en door het bevorderen van de geschikte wetgeving, beleidslijnen en acties in dit opzicht*" (subdoelstelling 10.3) en "*Tegen 2030 het aandeel mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden die volgens de nationale definities in armoede leven in al haar dimensies, minstens tot de helft terugbrengen*" (subdoelstelling 1.2).

Personen die leven in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit maken deel uit van de doelgroep waarvoor de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) een verminderingdoelstelling heeft bepaald, de zogenaamde [personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting](#). In verband met de opvolging van de Europa 2020-strategie en het bepalen van eventuele verminderingdoelstellingen op EU-vlak voor 2030 kan worden gemeld dat begin 2019 de EC een reflectiepaper presenteerde met drie scenario's voor een duurzaam Europa tegen 2030 (European commission, 2019). De paper vermeldt de hier besproken indicator.

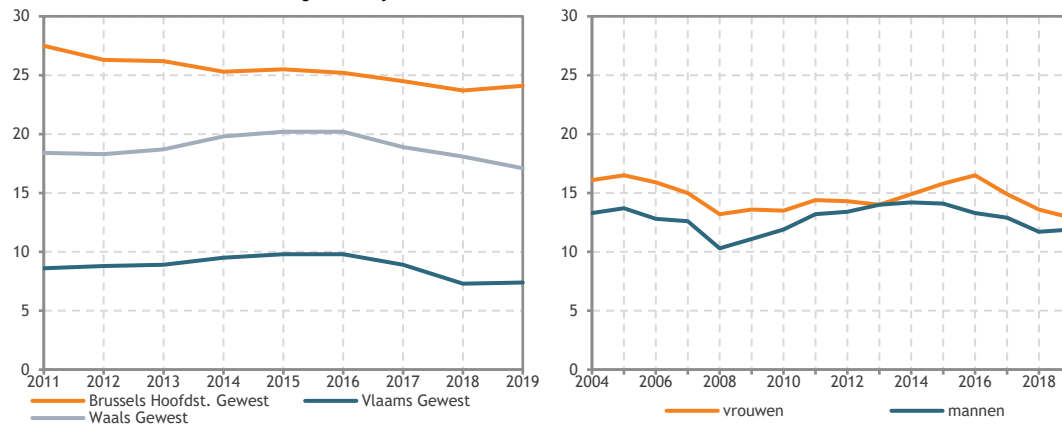
Evolutie: in de periode 2004-2008 daalde het aandeel personen jonger dan 60 jaar dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit van 14,7% tot 11,7%. Daarna steeg het tot 14,9% in 2015 en 2016. Een daling zette zich sindsdien in tot 12,6% in 2018. Met de nieuwe methodologie, bedroeg het aandeel personen jonger dan 60 jaar dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit volgens de SILC-enquête 12,4% in 2019.

Internationale vergelijking: in de EU27 steeg die indicator van 9,9% in 2010 tot 11,1% in 2014, om daarna te dalen tot 8,5% in 2019. Het gemiddelde voor België in die periode is 3,9 procentpunt hoger dan dat van de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen jonger dan 60 jaar dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 24,1% in Brussel (BI95% 22,3 – 25,9), 7,4% in Vlaanderen (BI95% 6,4 – 8,4), 17,1% in Wallonië (BI95% 15,3 – 18,9) en 12,4% in België (BI95% 11,6 – 13,2). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: tussen 2004 en 2018 daalde het aandeel vrouwen jonger dan 60 jaar dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit van 16,1% tot 13,6%. Voor mannen is dit respectievelijk 13,3% en 11,7%. In 2019 bedroeg, gegeven de nieuwe methodologie, het aandeel mannen en vrouwen jonger dan 60 jaar die leven in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit respectievelijk 12,9% en 11,9%. Gemiddeld genomen is het aandeel vrouwen bijna twee procentpunt hoger dan dat van mannen.

Figuur 23 Zeer lage werkintensiteit volgens gewest (links) en geslacht (rechts)
 Procent van de bevolking onder 60 jaar

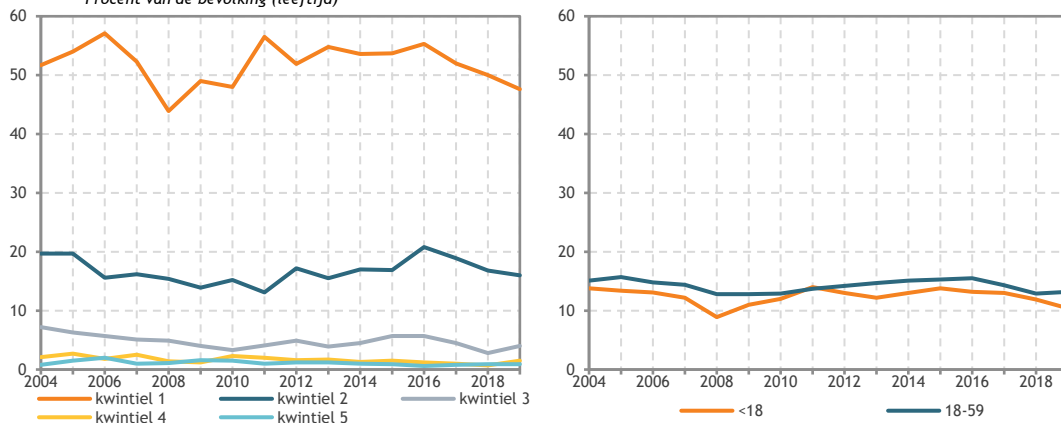

Bron: Gewest: Statistics Belgium (2012), *SILC Quality Reports 2011*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting/plus> (geraadpleegd op 14/10/2019) en Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 23/10/2020.
 Geslacht: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, *ilc_lvhl11*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
 Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Opsplitsing volgens inkomen: hoe hoger het inkomen, hoe lager het aandeel personen in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit. Met de nieuwe methodologie, leefde 47,6% van de bevolking in het laagste inkomenskwintiel in die situatie in 2019. Voor de hogere inkomenskwintielen daalt dat aandeel sterk en het bereikt 0,9% in het hoogste inkomenskwintiel.

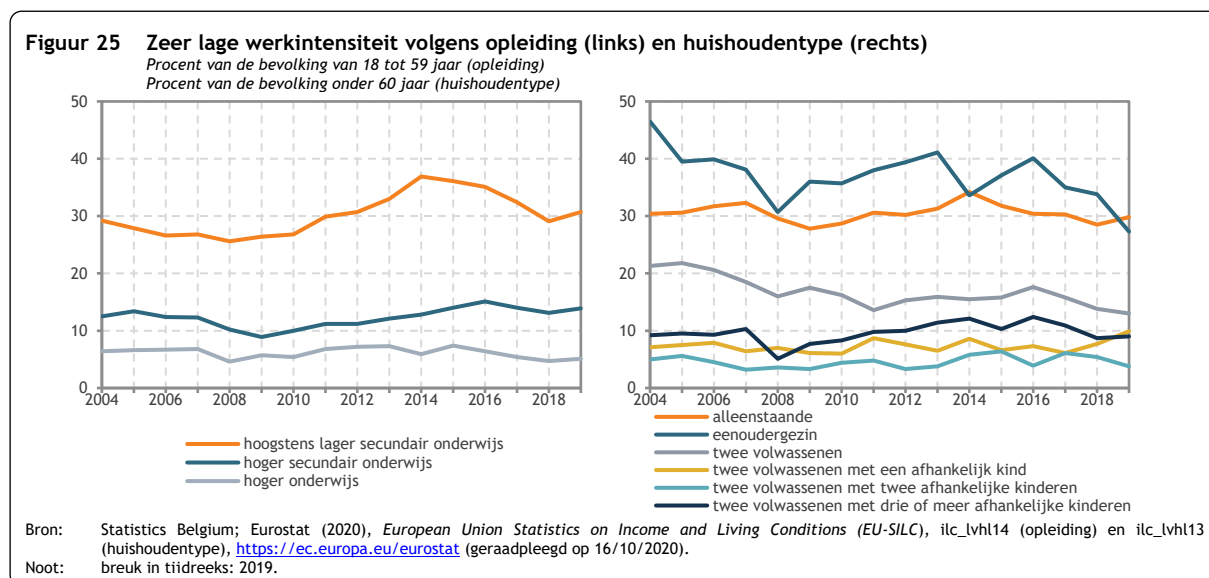
Opsplitsing volgens leeftijd: in de periode 2004-2019, met uitzondering van 2011, is het aandeel kinderen (jonger dan 18 jaar) dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit steeds lager dan dat van de 18-59-jarigen. Beide leeftijdsgroepen volgen ook eenzelfde patroon: een dalende trend van 2005 tot 2008, een stijging van 2009 tot 2014/2015 en daarna een daling. In 2018 bedroeg deze indicator voor kinderen 11,9% en voor 18-59-jarigen 12,9%. Met de nieuwe methodologie, bedroeg het aandeel personen jonger dan 60 jaar dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit voor de min 18-jarigen en de 18-59-jarigen respectievelijk 10,4% en 13,2% in 2019.

Figuur 24 Zeer lage werkintensiteit volgens inkomen (links) en leeftijd (rechts)
 Procent van de bevolking onder 60 jaar (inkomen)
 Procent van de bevolking (leeftijd)

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, *ilc_lvhl13* (inkomen) en *ilc_lvhl11* (leeftijd), <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
 Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Opsplitsing volgens opleiding: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit. Dit blijkt uit alle cijfers sinds 2004. Voor personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs steeg dit aandeel van 29,2% in 2004 tot 36,9% in 2014. Hierna daalde het tot 29,1% in 2018. Voor de personen met een diploma hoger secundair onderwijs of hoger onderwijs bedraagt die indicator in 2018 respectievelijk 13,1% en 4,7%. Met de nieuwe methodologie, waren de cijfers in 2019 respectievelijk 30,7%, 13,9% en 5,1%.

Opsplitsing volgens huishoudentype: tussen 2004 en 2018 is het aandeel personen dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit het hoogst bij eenoudergezinnen (gemiddeld 37,6%) en alleenstaanden (gemiddeld 30,6%). Met de nieuwe methodologie, waren deze cijfers in 2019 respectievelijk 27,3% en 29,8%. Voor de overige huishoudentypes is het aandeel personen met een zeer lage werkintensiteit merkbaar lager. Met uitzondering voor huishoudens met twee volwassenen, waar een dalende tendens kan worden vastgesteld, zijn de evoluties in de tijd naar huishoudtype minder uitgesproken.

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 1.2.2 - *Aandeel van mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden dat in armoede leeft in al haar dimensies volgens de nationale definities*, omdat personen die leven in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit ook behoren tot de populatie van personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting, wat de nationaal gangbare multidimensionale armoededefinitie is.

Specifieke bronnen

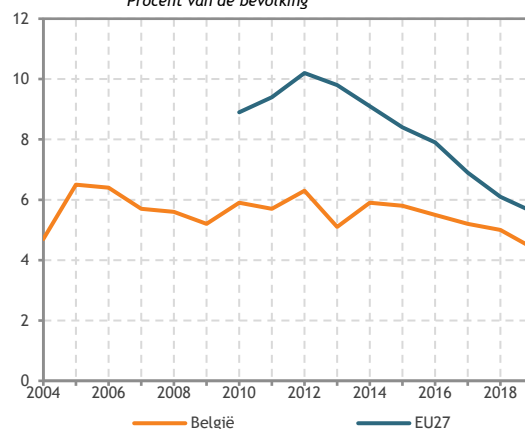
European commission (2019), *Reflection paper: towards a sustainable development by 2030*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/rp_sustainable_europe_30-01_en_web.pdf (geraadpleegd op 24/09/2020).

Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 3. Ernstige materiële ontbering

SDG	Geen armoede	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers (procent van de bevolking)		
Begin van de periode	2004	4,7
Einde van de periode	2019	4,4
Minimum	2004	4,7
Maximum	2005	6,5
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2019	-0,4%
	2014-2019	-5,7%
Vergelijking EU27, 2018 (procent van de bevolking)		
België		5,0
EU27		6,1
EU27 minimum: Luxemburg		1,3
EU27 maximum: Bulgarije		20,9

Figuur 26 Ernstige materiële ontbering
Procent van de bevolking

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_mddd11, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 2019.

Definitie: ernstige materiële ontbering betekent dat een persoon zich de gangbare levensstandaard niet kan veroorloven gegeven de beschikbare financiële middelen. Materiële ontbering wordt gemeten aan de hand van een lijst van negen items die symbool staan voor de gemiddelde levensstandaard in onze maatschappij: onverwachte kosten niet kunnen opvangen, niet om de andere dag een maaltijd met proteïnen kunnen eten, zijn huis niet adequaat kunnen verwarmen (wegens financiële redenen), zich niet één keer per jaar één week vakantie weg van thuis kunnen veroorloven, geen auto hebben (indien de persoon dat wenst), geen televisie hebben (indien de persoon dat wenst), geen telefoon hebben (indien de persoon dat wenst), geen wasmachine hebben (indien de persoon dat wenst) en ten slotte achterstallen hebben voor het aflossen van hypotheeklening, huur of facturen voor de diensten van openbaar nut.

Een persoon bevindt zich in een situatie van ernstige materiële ontbering indien zijn huishouden geconfronteerd wordt met minstens vier van de negen voorgaande items. Personen die leven in een huishouden in een situatie van ernstige materiële ontbering, maken deel uit van de doelgroep [personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting](#).

Op 15 maart 2017 heeft de EU de indicator materiële en sociale ontbering goedgekeurd. Die nieuwe indicator zal op termijn de indicator over materiële ontbering vervangen en gebruikt een geactualiseerde lijst van items om de levensstandaard van de maatschappij te meten. Die geactualiseerde lijst bestaat uit dertien materiële bezittingen of (sociale) handelingen die een persoon zich niet kan veroorloven. Een persoon bevindt zich in een situatie van materiële en sociale ontbering indien hij geconfronteerd wordt met minstens vijf van die dertien items (Federal Public Service Social Security, 2018; Statistics Belgium, 2020).

De hier gebruikte gegevens over materiële ontbering zijn gebaseerd op de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*. Personen die deelnemen aan deze enquête kunnen melden of zij op het ogenblik van enquêtering al dan niet geconfronteerd worden met die problemen.

Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) die met deze gegevens overeenkomen, zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

In 2005 was er een methodologische verandering in de SILC-enquête over het item "*zijn huis niet adequaat kunnen verwarmen (wegens financiële redenen)*". Ook veranderde in 2008 de plaats van datzelfde item in de vragenlijst. Om die redenen lijkt het aangewezen de evolutie van die indicator vooral vanaf 2008 te beschouwen en niet vroeger. Eveneens is, om te voldoen aan Europese vereisten de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: het aandeel en het aantal personen dat leeft in een huishouden met ernstige materiële ontbering moeten dalen.

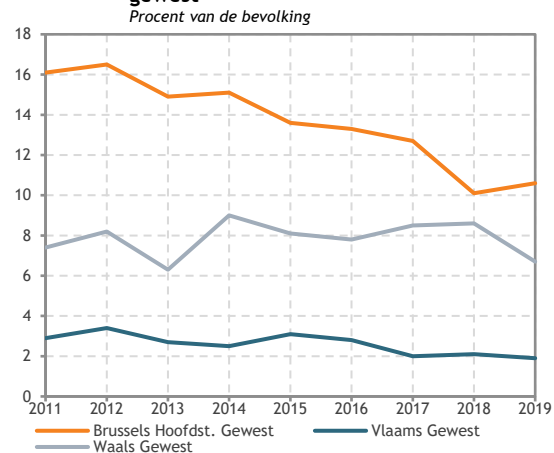
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten de volgende subdoelstellingen: "*Gelijke kansen verzekeren en ongelijkheden wegwerken, ook door het afvoeren van discriminerende wetten, beleidslijnen en praktijken en door het bevorderen van de geschikte wetgeving, beleidslijnen en acties in dit opzicht*" (subdoelstelling 10.3) en "*Tegen 2030 het aandeel mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden die volgens de nationale definities in armoede leven in al haar dimensies, minstens tot de helft terugbrengen*" (subdoelstelling 1.2).

Personen die leven in een huishouden in een situatie van ernstige materiële ontbering, maken deel uit van de doelgroep waarvoor de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) een verminderingsdoelstelling heeft bepaald, de zogenaamde [personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting](#).

Evolutie: het aandeel personen dat leeft in een huishouden met ernstige materiële ontbering schommelt in de beschouwde periode rond 5,5%. Tussen 2008 en 2012 steeg de indicator van 5,6% naar 6,3%. Daarna daalde deze indicator tot 5% in 2018. In 2019 tikte deze indicator, rekening houdend met de gewijzigde methodologie, af op 4,4%.

Internationale vergelijking: tussen 2010 en 2012 steeg die indicator in de EU27 van 8,9% tot 10,2%, waarna die daalde tot 5,6% in 2019. Het gemiddelde voor België in die periode is 2,7 procentpunt lager dan dat van de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Figuur 27 Ernstige materiële ontbering volgens gewest

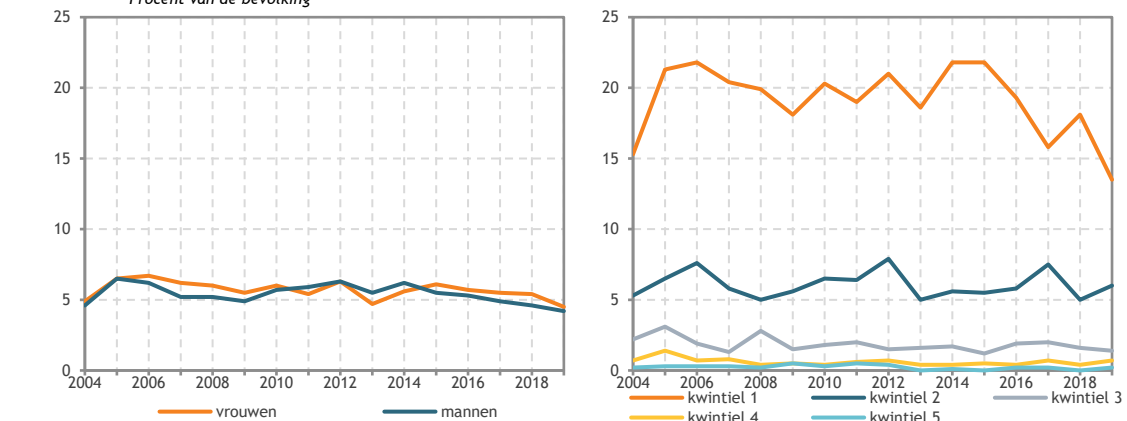
Bron: Statistics Belgium (2012), *SILC Quality Reports 2011*, <https://statbel.fgov.be/nl/themes/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting/plus> (geraadpleegd op 14/10/2019) en Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 23/10/2020.
 Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen dat leeft in een huishouden met ernstige materiële ontbering in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 10,6% in Brussel (BI95% 9,2 – 12), 1,9% in Vlaanderen (BI95% 1,3 – 2,5), 6,7% in Wallonië (BI95% 5,3 – 8,1) en 4,4% in België (BI95% 3,8 – 5). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: in de beschouwde periode zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen vrij beperkt en hun respectievelijke aandelen volgen het algemeen gemiddelde. In 2008 leefde 6% van de vrouwen in een huishouden met ernstige materiële ontbering. Voor mannen was dit 5,2%. In 2018 bedroegen die cijfers respectievelijk 5,6% en 4,6%. In 2019 leefde, gegeven de nieuwe methodologie, 4,5% van de vrouwen en 4,2% van de mannen in een huishouden met ernstige materiële ontbering.

Opsplitsing volgens inkomen: in 2019 bedroeg, gegeven de nieuwe methodologie, het aandeel personen in een situatie van ernstige materiële ontbering van het laagste tot het hoogste kwintiel respectievelijk 13,5%, 6%, 1,4%, 0,7% en 0,2%. Met andere woorden, de cijfers geven aan dat hoe hoger het inkomen, hoe lager het aandeel personen in een situatie van ernstige materiële ontbering. Ook voor de voorgaande jaren blijkt dit.

Figuur 28 Ernstige materiële ontbering volgens geslacht (links) en inkomen (rechts)

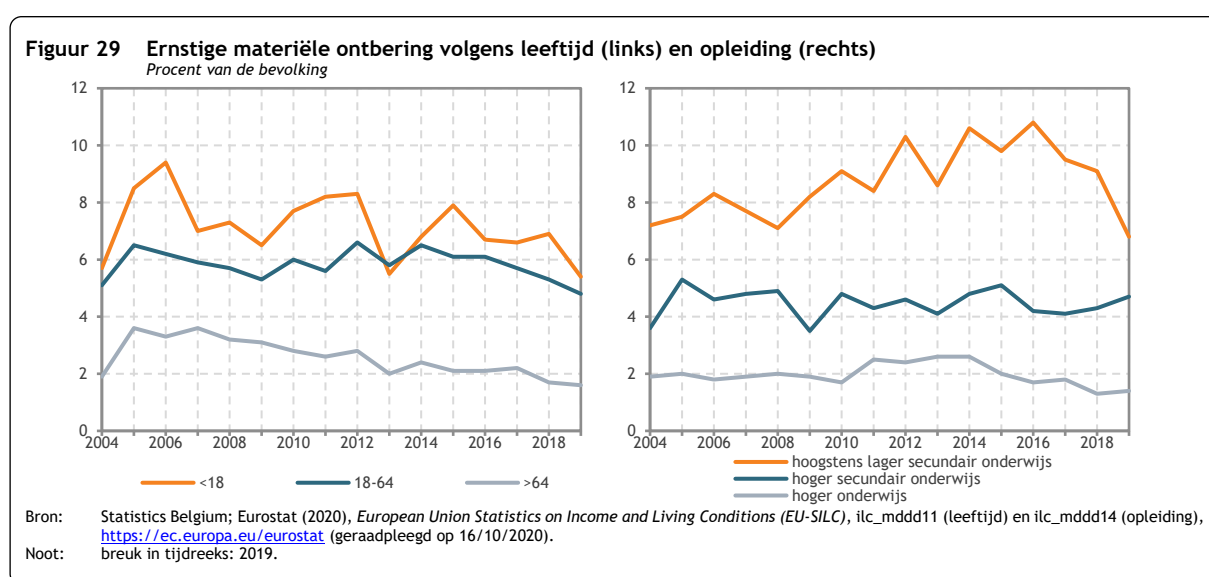
Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_mddd11 (geslacht) en ilc_mddd13 (inkomen), <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
 Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Opsplitsing volgens leeftijd: het aandeel personen in een situatie van ernstige materiële ontbering is in de beschouwde periode, met uitzondering van 2013, steeds lager naarmate dat de leeftijd van de betrokkene steeg. In 2019 bedroeg, rekening houdend met de gewijzigde methodologie, dat aandeel

1,6% bij de 65-plussers, tegenover 4,7% voor de bevolking tussen 18 en 64 jaar en 5,3% voor de jongeren onder 18 jaar. In 2008 bedroegen deze aandelen respectievelijk 3,2%, 5,7% en 7,3%.

Opsplitsing volgens opleiding: het aandeel personen in een situatie van ernstige materiële ontbering is in de beschouwde periode steeds lager naarmate het opleidingsniveau van de betrokkene toeneemt. Tussen 2008 en 2018 wordt een stijgende trend vastgesteld voor personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs van 7,1% tot 9,1%. In 2018 is het aandeel personen in een situatie van ernstige materiële ontbering met een diploma hoger secundair onderwijs of hoger onderwijs respectievelijk 4,3% en 1,3%. In 2008 bedroegen die aandelen 4,9% en 2%.

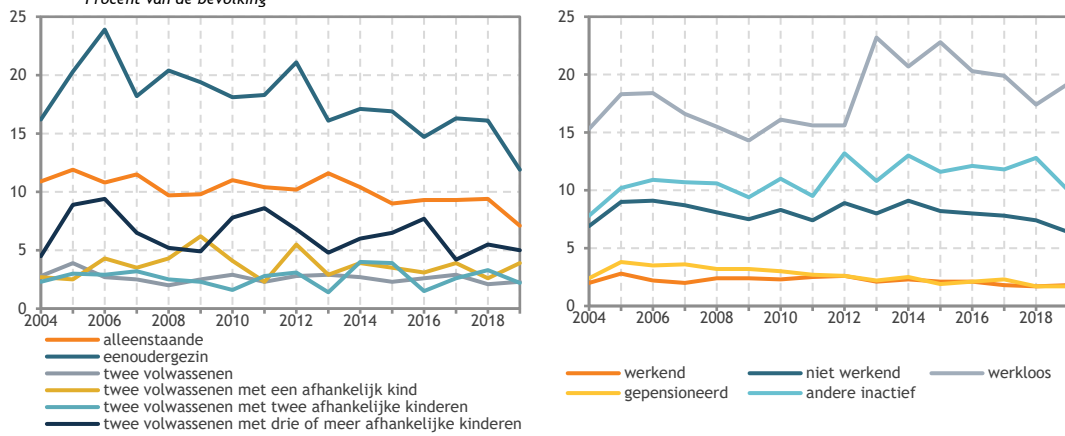
In 2019 bedroeg, rekening houdend met de gewijzigde methodologie, dat aandeel personen in een situatie van ernstige materiële ontbering van het laagste tot het hoogste opleidingsniveau respectievelijk 6,8%, 4,7% en 1,4%.

Opsplitsing volgens huishoudentype: van alle personen die behoren tot een eenoudergezin zijn er tussen 2008 en 2019, rekening houdend met de gewijzigde methodologie van 2019, gemiddeld 17,2% die leven in een situatie van ernstige materiële ontbering. Voor alleenstaanden bedraagt dat aandeel 9,8%. De materiële ontbering bij grotere huishoudens is aanzienlijk lager dan bij alleenstaanden.

Opsplitsing volgens activiteitsstatus: in de periode 2008-2019 is, gegeven de gewijzigde methodologie in 2019, die indicator altijd hoger bij werklozen, andere inactieven en niet-werkenden. In 2019 bedroeg hij respectievelijk 19,2%, 10% en 6,4%. In datzelfde jaar tikte die indicator bij werkenden en gepensioneerden af op minder dan 2%. In 2008 bedroegen die cijfers respectievelijk 15,5%, 10,6%, 8,1%, 2,4% en 3,2%.

Figuur 30 Ernstige materiële ontbering volgens huishoudentype (links) en activiteitsstatus (rechts)
Procent van de bevolking

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_mddd13 (huishoudentype) en ilc_mddd12 (activiteitsstatus), <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
 Noot: breuk in tijdreeks: 2013 (activiteitsstatus) en 2019 (huishoudentype en activiteitsstatus).

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 1.2.2 - *Aandeel van mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden dat in armoede leeft in al haar dimensies volgens de nationale definities*, omdat personen die leven in een situatie van ernstige materiële ontbering ook behoren tot de populatie van personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting, wat de nationaal gangbare multidimensionale armoededefinitie is.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositiete indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federal Public Service Social Security (2018), *The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2018 - 'Increasing pressure on social protection adequacy'- Monitoring the social situation in Belgium and the progress towards the social objectives and the priorities of the National Reform Programme*, Brussels, Federal Public Service Social Security, september 2018, <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/en/publications/silc/silc-analysis-social-situation-and-protection-belgium-2018-en.pdf> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Statistics Belgium (2020), *Materiële en sociale deprivatie*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/materiele-en-sociale-deprivatie> (geraadpleegd op 29/10/2020).

Indicator 4. Leefloners

SDG	Geen armoede	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers (duizenden personen)		
Begin van de periode	2003	74,1
Einde van de periode	2019	146,7
Minimum	2003	74,1
Maximum	2018	146,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	2003-2019	4,4%
voet	2014-2019	7,4%

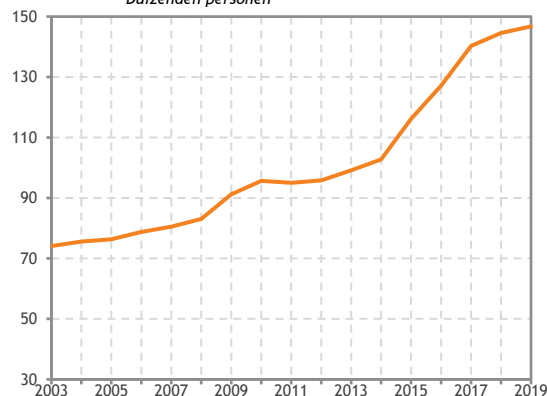
Definitie: een begunstigde van het leefloon of een leefloner ontvangt een uitkering genaamd 'leefloon' dat sinds 1 oktober 2002 een onderdeel is van het recht op maatschappelijke integratie (voordien het recht op het bestaansminimum). Het

leefloon is het allerlaatste sociale vangnet om personen met onvoldoende bestaansmiddelen een minimaal inkomen te verschaffen dat hen in staat zou moeten stellen een menswaardig leven te leiden. Het leefloon kan worden toegekend aan personen zonder (vervangings)inkomen of met een (vervangings)inkomen dat lager is dan het bedrag van het leefloon, die geen aanspraak kunnen maken op een ander inkomen op basis van Belgische of buitenlandse wetgeving, die gewoonlijk en bestendig op legale wijze in België verblijven en die, tenzij hun gezondheid of hun specifieke situatie het niet toelaten, bereid zijn om te werken. Vanaf 1 december 2016 vallen vreemdelingen met subsidiaire bescherming onder het toepassingsgebied van de wetgeving over het recht op maatschappelijke integratie. Personen onder 25 jaar dienen een contract te ondertekenen met een persoonlijk ontwikkeld project voor maatschappelijke integratie. Vanaf 1 december 2016 moeten personen van 25 jaar of ouder die een beroep wensen te doen op het leefloon, ook een dergelijk contract ondertekenen. De leeftijdsvoorwaarde is 18 jaar maar minderjarigen die ontvoegd zijn door het huwelijk, die minstens één kind ten laste hebben of die zwanger zijn, kunnen onder dezelfde voorwaarden een beroep doen op het leefloon.

Hierbij moet worden verduidelijkt dat er geen leeftijdsbeperking is om van het recht op maatschappelijke integratie te kunnen genieten. Voor leefloners wordt automatisch een procedure opgestart voor het verkrijgen van de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) zodra de betrokkene de wettelijke pensioenleeftijd heeft bereikt. Het IGO is een uitkering die personen die de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt, kunnen krijgen indien hun maandelijkse financiële middelen minder zijn dan een bepaald bedrag - afzonderlijk vastgelegd voor alleenstaanden en samenwonenden - en indien zij aan bepaalde voorwaarden inzake nationaliteit en hoofdverblijfplaats voldoen (POD MI, 2019c; Federale Pensioendienst, 2019).

Het Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) van elke gemeente onderzoekt, in het kader van de wetgeving over het recht op maatschappelijke integratie, de bestaansmiddelen van de aanvrager en bepaalt in overleg met hem de meest gepaste hulp. Die hulp kan bestaan uit

Figuur 31 Leefloners
Duizenden personen

Bron: POD Maatschappelijke Integratie (2019), *Statistisch verslag Nummer 24 - juli 2019*, p. 10 en POD Maatschappelijke Integratie (2020), rechtstreekse mededeling 05/06/2020.

tewerkstelling, een gedeeltelijk of volledig leefloon, een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie of een combinatie van die hulpmiddelen. De indicator wordt uitgedrukt in duizenden personen en de gegevens komen van de Programmatorische federale overheidsdienst Maatschappelijke Integratie.

Doelstelling: het aantal leefloners moet dalen.

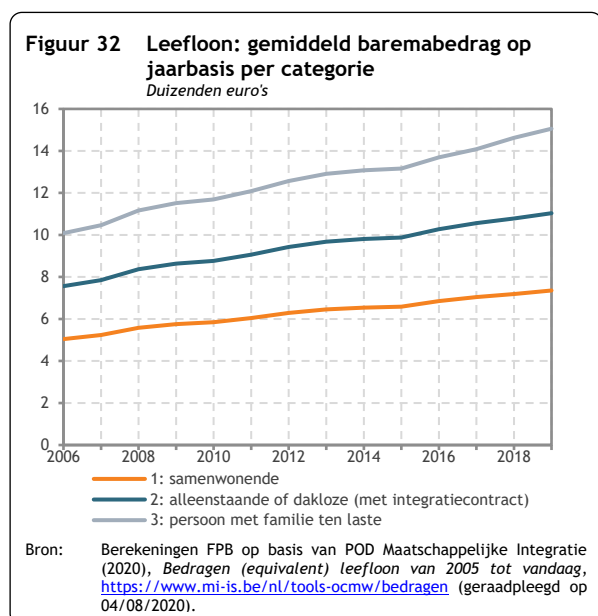
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 1.3: "Nationaal toepasbare sociale beschermingssystemen en maatregelen implementeren voor iedereen, met inbegrip van sociale beschermingsvloeren, en tegen 2030 een aanzienlijke dekkingsgraad realiseren van de armen en de kwetsbaren".

Het federaal regeerakkoord van september 2020 (Federale Regering, 2020) stelt hierover dat de uitkeringen opgetrokken zullen worden richting de armoedegrens. Er wordt aangenomen dat die doelstelling een invloed zal hebben op de evolutie van het armoederisico, waarvoor vermeld wordt dat het moet dalen om in de richting van de doelstellingen te gaan.

Sinds 8 januari 2005 zijn er drie categorieën van gerechtigden op het leefloon met elk een specifiek bedrag, dat afhankelijk van het bestaansmiddelenonderzoek door het OCMW al dan niet volledig wordt toegekend. Die categorieën zijn een samenwonende persoon (categorie 1), een alleenstaande of dakloze

met wie een integratiecontract werd gesloten (categorie 2) en een persoon met een familie ten laste, met name de echtgenoot of levenspartner, het ongehuwd minderjarig kind of meerdere kinderen onder wie minstens één ongehuwd minderjarig kind (categorie 3). Voor 8 januari 2005 was er nog de categorie voor alleenstaanden met onderhoudsverplichtingen of co-ouderschap getiteld 'alleenstaande persoon met recht op verhoogd bedrag'.

Tussen 2006 en 2019 steeg het gemiddeld leefloonbedrag op jaarbasis voor categorie 1 van 5.043 euro tot 7.357 euro. Voor categorie 2 en 3 steeg dit bedrag respectievelijk van 7.564 euro tot 11.035 euro en van 10.085 euro tot 15.058 euro.

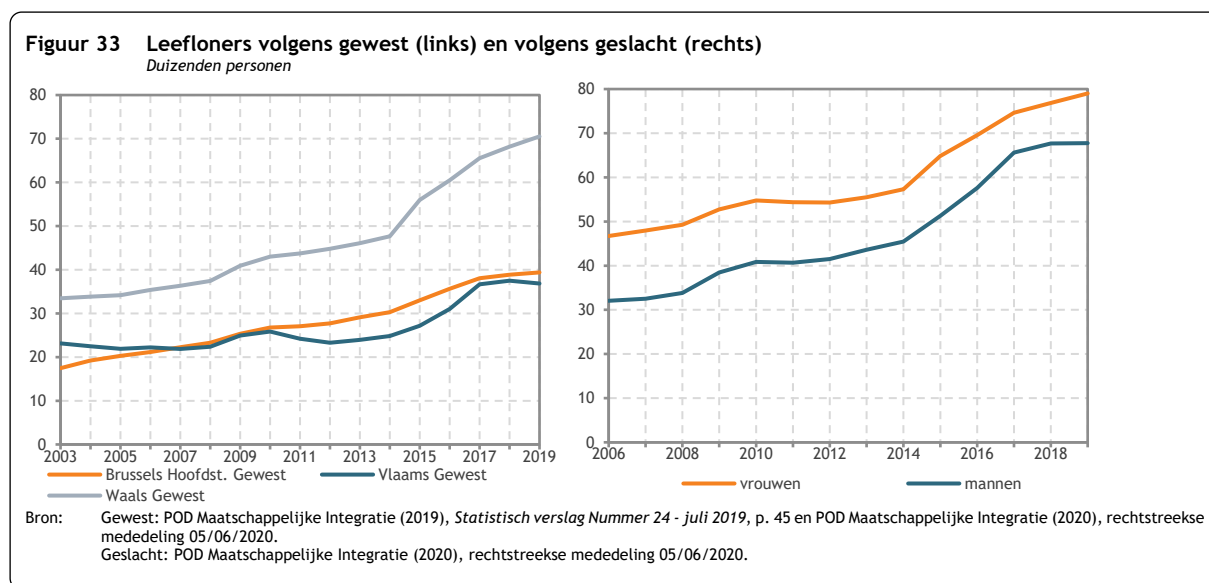

Evolutie: tussen 2003 en 2008 steeg het gemiddelde maandelijkse aantal leefloners gestaag van 74.098 tot 83.074. In de twee daaropvolgende jaren steeg dat aantal beduidend sneller tot 95.642 in 2010, wat allicht verklaard kan worden door de verslechtering van het socio-economisch klimaat door de financieel-economische crisis. Het gemiddelde maandelijkse aantal leefloners stabiliseerde zich tot 2012 rond dat niveau en steeg daarna weer tot 102.758 in 2014. Een combinatie van structurele (onder meer de arbeidsmarktpositie van risicogroepen) en conjuncturele factoren (de financieel-economische crisis van 2008) ligt mee aan de basis van de globaal stijgende trend (POD MI, 2015). Daarna steeg dat aantal sterk tot 140.259 personen in 2017. Naast de bovenvermelde factoren dragen onder meer de groeiende

onzekerheid van bepaalde risicogroepen (laaggeschoolden, deeltijdse werknemers, eenoudergezinnen, allochtonen enz.) en, meer recent, wijzigingen in de wetgeving over de werkloosheidsverzekering en beroepsinschakelingsuitkering evenals de stijging van het aantal erkende vluchtelingen bij tot die toename (POD MI, 2019b en 2019c). Tussen 2017 en 2019 steeg het gemiddelde maandelijkse aantal leefloners minder sterk, namelijk van 140.259 tot 146.753. Die minder sterke stijging komt enigszins overeen met het stijgingsritme vastgesteld voor de financieel-economische crisis (POD MI, 2019b en 2019c).

Voor de periode 2003-2019 is het aantal leefloners ongeveer verdubbeld. Die evolutie is het logische gevolg van de vaststelling dat jaar op jaar de instroom naar het leefloon groter is dan de uitstroom. In dat verband wordt sinds 2015 een daling vastgesteld van het niveau van de in- en uitstroom. De dynamiek in de leefloonpopulatie is dus sinds 2015 gedaald. Dit wijst er vermoedelijk op dat de leefloonpopulatie meer dan voor 2015 bestaat uit een 'harde kern' van rechthebbenden, die geconfronteerd wordt met een veelheid van problemen die hun maatschappelijke integratie via een betaalde job belemmeren (POD MI, 2019b, p.29).

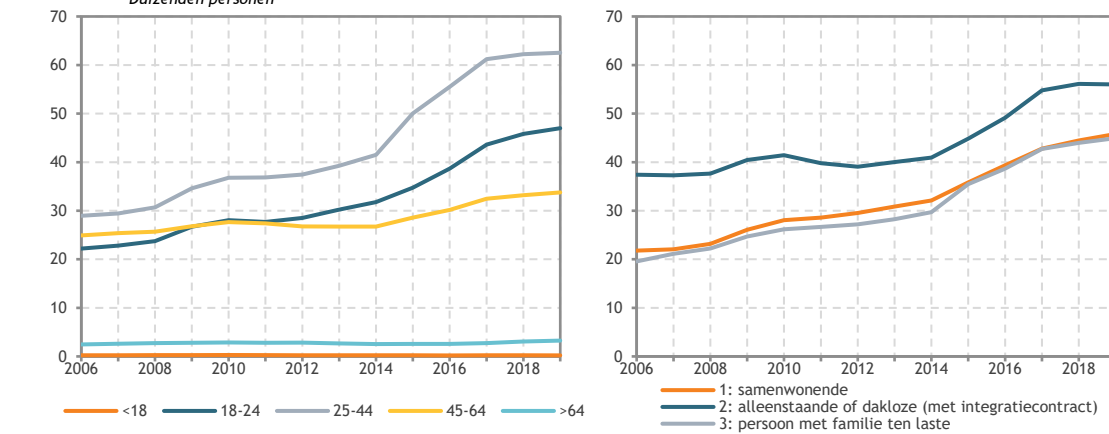
Internationale vergelijking: er zijn binnen de EU geen geharmoniseerde gegevens beschikbaar over dat type bijstandsuitkering.

Opsplitsing volgens gewest: het gemiddelde maandelijkse aantal leefloners in 2019 bedraagt 39.390 in Brussel, 36.835 in Vlaanderen en 70.528 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 146.753. In 2018 bedraagt het aandeel leefloners in het totaal aantal inwoners van België 1,3%. Voor Brussel is dit cijfer 3,2%, voor Vlaanderen 0,6% en voor Wallonië 1,9% (POD MI, 2019a).

Opsplitsing volgens geslacht: tussen 2006 en 2019 daalde het aandeel vrouwelijke leefloners van 59,3% tot 53,8%. Voor mannen zijn die cijfers 40,7% en 46,2%.

Figuur 34 Leefloners volgens leeftijd (links) en volgens categorie (rechts)
Duizenden personen

Bron: POD Maatschappelijke Integratie (2020), rechtstreekse mededeling 05/06/2020.

Opsplitsing volgens leeftijd: tussen 2006 en 2019 steeg het aandeel leefloners tussen 18 en 24 jaar van 28,2% tot 32%. Voor leefloners tussen 25 en 44 jaar steeg dit eveneens, namelijk van 36,8% tot 42,6%. Voor leefloners tussen 45-64-jarigen daalde dit aandeel van 31,6% tot 23%. De aandelen van de overige leeftijdscategorieën wijzigden slechts licht.

Opsplitsing volgens categorie: tussen 2006 en 2019 daalde het aandeel alleenstaande en dakloze leefloners (categorie 2) van 47,5% tot 38,2%. In die periode stegen de aandelen van samenwonende leefloners (categorie 1) en van leefloners met familie ten laste (categorie 3) van ongeveer 26% tot 30%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 1.3.1 - *Deel van de bevolking met een socialebeschermingsvloer of -systeem, naar geslacht en met onderscheid naar kinderen, werklozen, ouderen, gehandicapten, zwangere vrouwen, pasgeborenen, slachtoffers van arbeidsongevallen, armen en kwetsbaren.*

Specifieke bronnen

Federale Regering (2014), *Federaal regeerakkoord*, 9 oktober 2014, <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/0020/54K0020001.pdf> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Pensioendienst (2019), *De Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)*, <https://www.sfpd.fgov.be/nl/recht-op-pensioen/igo> (geraadpleegd op 24/09/2020).

POD MI (2015), *Leefloon*, Statistisch rapport / Nummer 12 – September 2015, Programmatorische federale overheidsdienst Maatschappelijke Integratie.

POD MI (2019a), *Barometer voor Maatschappelijke integratie, aantal leefloners per 1.000 inwoners (‰), verdeling per gewest in 2018/01*, https://stat.mi-is.be/nl/dashboard/ris_entities?menu=drilldown (geraadpleegd op 24/09/2020).

POD MI (2019b), *Focus 24 - Een vergelijking van de dynamiek in het minimuminkomen: instroom en uitstroom in België, Nederland en Frankrijk*, Programmatorische federale overheidsdienst Maatschappelijke Integratie.

POD MI (2019c), *Statistisch verslag Nummer 24 – juli 2019*, Programmatorische federale overheidsdienst Maatschappelijke Integratie.

Indicator 5. Overmatige schuldenlast van de gezinnen

SDG	Geen armoede	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(duizend personen met een collectieve schuldenregeling)		
Begin van de periode	2007	57,0
Einde van de periode	2019	83,4
Minimum	2007	57,0
Maximum	2015	97,6
Gemiddelde jaarlijkse groei	2007-2019	3,2%
voet	2014-2019	-3,0%

Definitie: personen die geconfronteerd worden met overmatige schuldenlast of ernstige financiële moeilijkheden kunnen een beroep doen op de gerechtelijke procedure van collectieve schuldenregeling. Een schuldbemiddelaar zal in het kader van die procedure een aanzuiveringsplan van alle uitstaande schulden opstellen en het maandbedrag bepalen dat de betrokkene nodig heeft voor zijn lopende uitgaven. Dat bedrag moet voldoende zijn om een menswaardig bestaan te leiden en kan niet lager liggen dan het leefloonbedrag op maandbasis. De Centrale voor kredieten aan particulieren (CKP) centraliseert in België bepaalde gegevens over het aantal lopende collectieve schuldenregelingen. Die indicator wordt uitgedrukt in duizenden personen en heeft betrekking op de toestand op het einde van elk jaar. De gegevens komen van de Nationale Bank van België.

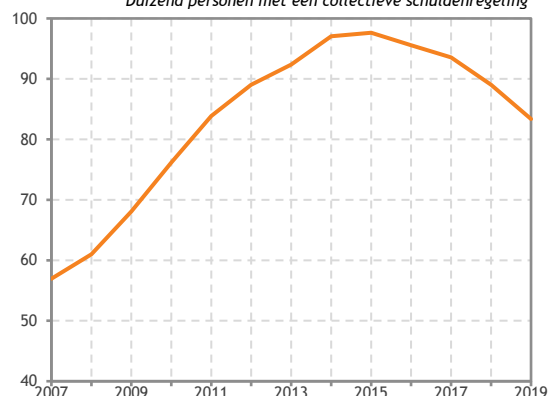
Doelstelling: de overmatige schuldenlast van de gezinnen moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 1.4: "Er tegen 2030 voor zorgen dat alle mannen en vrouwen, in het bijzonder de armen en de kwetsbaren, gelijke rechten hebben op economische middelen, alsook toegang tot basisdiensten, eigenaarschap en controle over land en andere vormen van eigendom, nalatenschap, natuurlijke hulpbronnen, gepaste nieuwe technologie en financiële diensten, met inbegrip van microfinanciering".

De procedure van collectieve schuldenregeling voorziet dat het maandbedrag dat de betrokkene nodig heeft voor zijn lopende uitgaven voldoende moet zijn om een menswaardig bestaan te leiden en niet lager mag liggen dan het leefloonbedrag. Omdat de procedure van collectieve schuldenregeling specifiek gericht is op personen die door hun overmatige schulden in een situatie dreigen terecht te komen die het hen onmogelijk maken menswaardig te leven, wordt een daling van het aantal personen met een collectieve schuldenregeling als impliciete doelstelling beschouwd, hetgeen aansluit bij de doelstelling vermeld bij het leefloon.

Evolutie: het aantal personen met een lopende procedure tot collectieve schuldenregeling steeg onafgebroken tussen 2007 en 2015, namelijk van 56.951 tot 97.636. Vanaf dan daalde dit aantal tot 83.374 in 2019. De redenen voor de daling sinds 2015 zijn divers. Het Observatorium Krediet en Schuldenlast meldt in dit verband dat de gunstige economische groei en de dalende werkloosheid sinds 2015 die dalende evolutie deels kan verklaren (Jeanmart, 2019). Hierbij moet worden benadrukt dat de

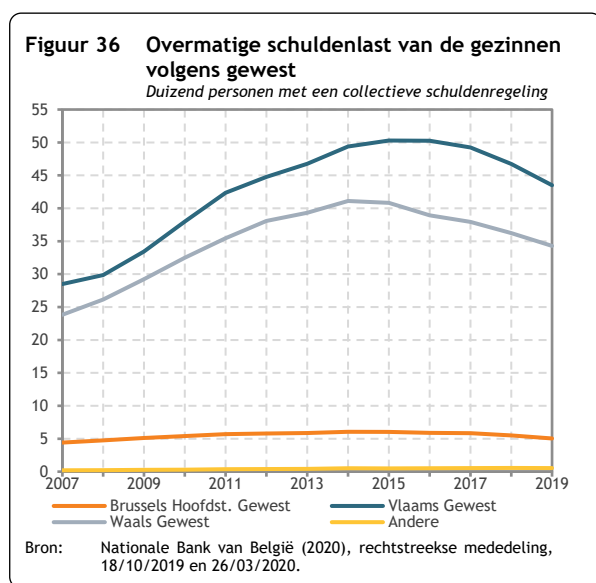
Figuur 35 Overmatige schuldenlast van de gezinnen
Duizend personen met een collectieve schuldenregeling

Bron: Nationale Bank van België (2020), rechtstreekse mededeling, 18/10/2019 en 26/03/2020.

problematiek van de overmatige schuldenlast complex is. Er kunnen immers achterstallen zijn op meerdere kredieten. Bovendien kunnen ook personen met niet-kredietgerelateerde schulden (zoals fiscale schulden of betalingsmoeilijkheden met facturen in verband met gezondheidszorg, energie, telefoon of huur) een beroep doen op een collectieve schuldenregeling. Dit is het geval voor één op drie personen met een collectieve schuldenregeling (NBB, 2020).

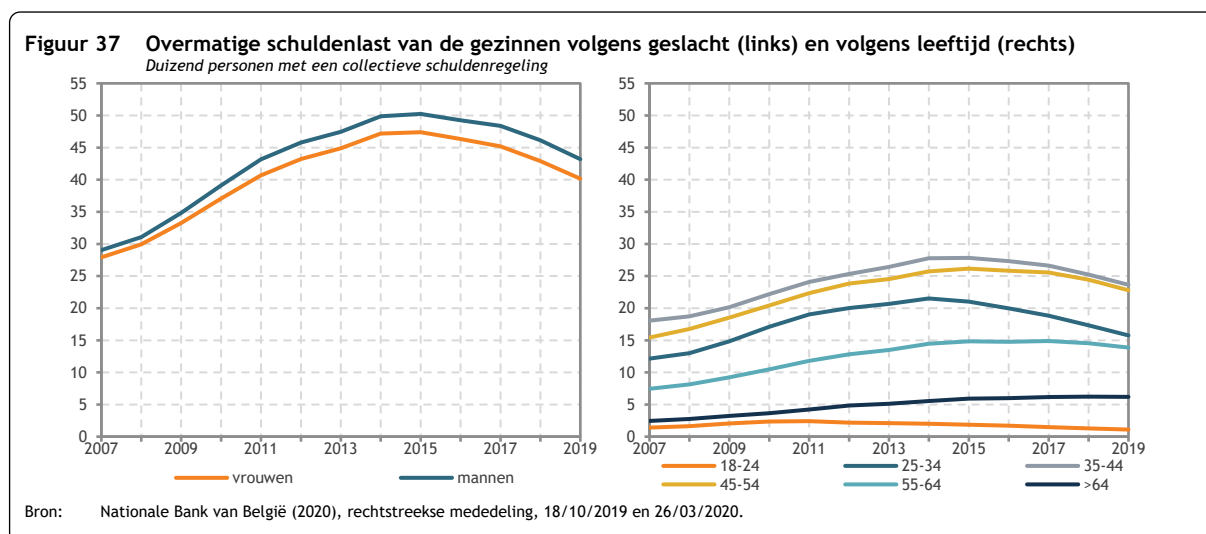
Internationale vergelijking: door verschillen in wetgeving zijn er binnen de EU geen geharmoniseerde gegevens beschikbaar over dat type regeling voor personen met overmatige schuldenlast.

Opsplitsing volgens gewest: het aantal personen met een lopende procedure tot collectieve schuldenregeling in 2019 bedraagt 5.030 in Brussel, 43.507 in Vlaanderen en 34.296 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 83.374. Voor 541 personen met een dergelijke procedure is de verblijfplaats in het buitenland, niet vast of foutief geregistreerd.

Opsplitsing volgens geslacht: de evolutie van het aantal personen met een lopende procedure tot collectieve schuldenregeling opgesplitst naar geslacht verschilt niet van de algemene trend in de periode 2007-2019. Het aandeel mannen steeg zeer licht van 51% in 2007 tot 51,8% in 2019. Al bij al zijn de verschillen naar geslacht dus miniem.

Opsplitsing volgens leeftijd: tussen 2007 en 2019 steeg het aantal personen met een collectieve schuldenregeling in alle leeftijdscategorieën, behalve voor de personen tussen 18 en 24 jaar. De verdeling tussen de leeftijdscategorieën is in die periode vrij stabiel: de categorie 35-44 jaar is steeds de grootste. Het aandeel 55-plussers met een collectieve schuldenregeling in het totaal stijgt licht van 17 tot 24% tussen 2007 en 2019.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 1.4 omdat personen die een collectieverschuldenregeling verlaten, kwetsbaar zijn en meer moeilijkheden kunnen hebben om toegang te krijgen tot bepaalde diensten en vormen van eigendom.

Specifieke bronnen

NBB (2020), *Centrale voor kredieten aan particulieren*, Statistieken 2019, Brussel: Nationale Bank van België.

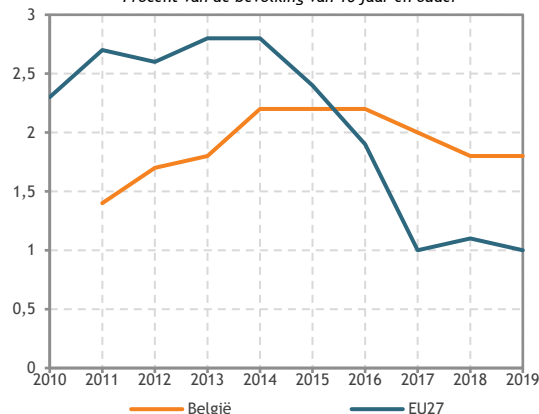
Jeanmart C. (2019), *Krediet en overmatige schuldenlast: een terugblik op 2018*, http://www.observatoire-credit.be/images/stories/docs/analyses/krediet_en_overmatige_schuldenlast_een_terugblik_op_2018.pdf (geraadpleegd op 26/04/2019).

Indicator 6. Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen

SDG	Geen armoede	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2011	1,4
Einde van de periode	2019	1,8
Minimum	2011	1,4
Maximum	2014, 2015, 2016	2,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	2011-2019	3,2%
	2014-2019	-3,9%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
België		1,8
EU27		1,0
EU27 minimum: Tsjechische republiek		0,0
EU27 maximum: Griekenland		8,3

Figuur 38 Uitstel of afstel van medische zorg om financiële redenen

In de laatste twaalf maanden
Procent van de bevolking van 16 jaar en ouder

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Self-reported unmet needs for medical examination by sex, age, detailed reason and income quintile*, h1h_silc_08, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 26/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 2019.

Definitie: aandeel personen van 16 jaar of ouder

dat zich om financiële redenen de nodige medische zorg niet heeft kunnen veroorloven tijdens de afgelopen 12 maanden. De gegevens komen van de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: het uitstel of afstel van medische zorg moet dalen.

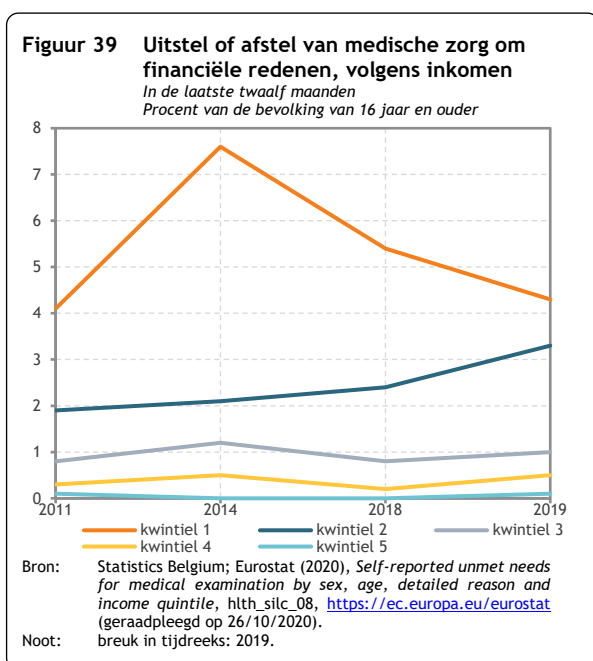
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 1.4: "Er tegen 2030 voor zorgen dat alle mannen en vrouwen, in het bijzonder de armen en de kwetsbaren, gelijke rechten hebben op economische middelen, alsook toegang tot basisdiensten, eigenaarschap en controle over land en andere vormen van eigendom, nalatenschap, natuurlijke hulpbronnen, gepaste nieuwe technologie en financiële diensten, met inbegrip van microfinanciering".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 5: "kwaliteitsvolle gezondheidszorg zal toegankelijk zijn voor iedereen en in het bijzonder voor kwetsbare groepen (mensen met een handicap, kansarmen, vruchtbare en zwangere vrouwen en kinderen, enz.)" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: volgens de EU-SILC-enquêtes is het aandeel personen dat zich om financiële redenen de nodige medische zorg niet heeft kunnen veroorloven gestegen van 1,4% van de bevolking in 2011 tot 1,8% in 2019, rekening houdend met de nieuwe methodologie.

Internationale vergelijking: in de EU27, evolueerde dat aandeel van 2,3% tot 1,0% tussen 2010 en 2019. De evolutie is in België dus minder gunstig dan in de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens inkomen: personen met de laagste inkomens bevinden zich vaker in een situatie waarin ze zich om financiële redenen de nodige medische zorg niet hebben kunnen veroorloven dan personen met hogere inkomens. In het eerste kwintiel (de laagste inkomens) steeg deze indicator tussen 2011 en 2016, gaande van 4,1% tot 5,6%. In 2018 wordt er een lichte daling waargenomen (5,4%). In 2019 hebben, rekening houdend met de nieuwe methodologie, 4,3% van de personen in het eerste kwintiel hebben medische zorg uitgesteld om financiële redenen. In het vijfde kwintiel (de hoogste inkomens) is deze indicator 0,1% of 0,2% gedurende heel de periode.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 1.4 aangezien hij de toegang tot gezondheidszorg meet van personen in een armoedesituatie.

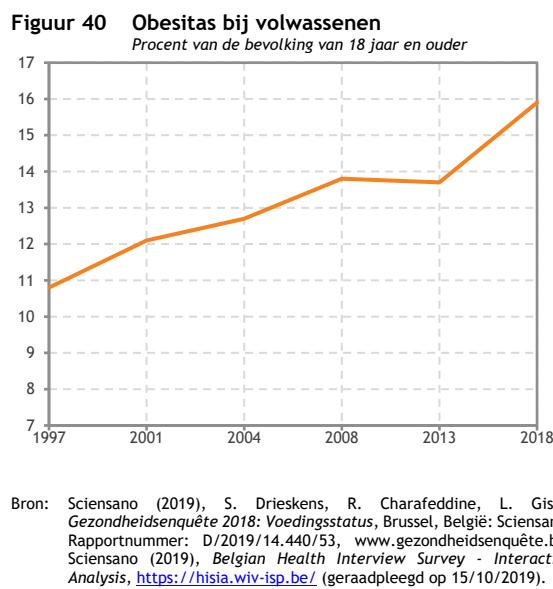
Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.2. Doelstelling 2. Beëindig honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw

Indicator 7. Obesitas bij volwassenen

SDG	Geen honger	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 18 jaar en ouder)		
Begin van de periode	1997	10,8
Einde van de periode	2018	15,9
Minimum	1997	10,8
Maximum	2018	15,9
Gemiddelde jaarlijkse groei	1997-2018	1,9%
	2013-2018	3,0%
Vergelijking EU27, 2014		
(procent van de bevolking van 18 jaar en ouder)		
België		14,0
EU27		15,9
EU27 minimum: Roemenië		9,4
EU27 maximum: Letland		21,3

Definitie: obesitas stemt overeen met een *body*

mass index hoger dan 30. Deze indicator is het aandeel zwaarlijvige personen in de volwassen bevolking (18 jaar en ouder). De body mass index (of BMI) betreft een antropometrische meting berekend als de verhouding tussen het gewicht in kilogram en de lengte in meter in het kwadraat. De BMI is gecorreleerd met het vetgehalte van het lichaam van een volwassene (Eurostat, 2008). Personen met zwaarlijvigheid lopen een groter risico op chronische aandoeningen zoals hart- en vaatziekten, diabetes en bepaalde kankers (WHO, 2015). De gegevens komen van de nationale gezondheidsenquêtes uitgevoerd door het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid/Sciensano voor België en van Eurostat voor de andere Europese landen. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn te raadplegen op de website van Sciensano.

Doelstelling: het aandeel volwassenen met zwaarlijvigheid moet dalen.

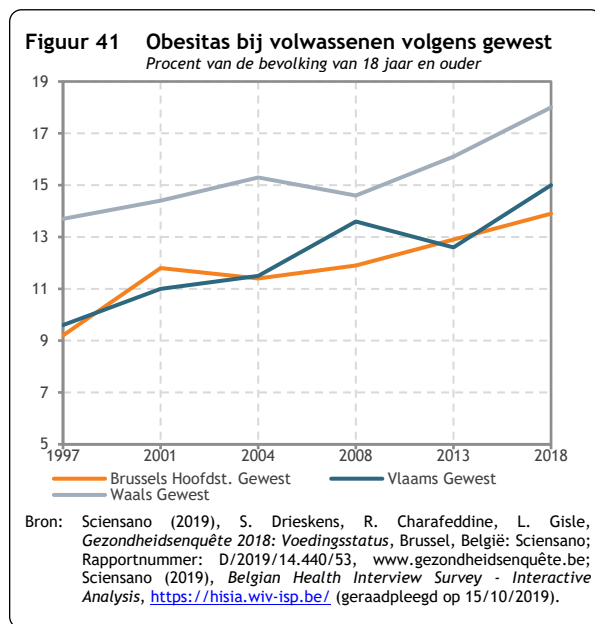
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 2.2: "Tegen 2030 een einde maken aan alle vormen van slechte voeding, waarbij ook tegen 2025 voldaan moet kunnen worden aan de internationaal overeengekomen doelstellingen met betrekking tot groeiachterstand en ondergewicht bij kinderen onder de 5 jaar; en eveneens tegemoetkomen aan de voedingsbehoeften van adolescente meisjes, zwangere vrouwen, vrouwen die borstvoeding geven en oudere personen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 7: "de morbiditeit/mortaliteit door chronische ziekten zal teruggebracht zijn" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013). Aangezien zwaarlijvigheid het risico op cardiovasculaire ziekten, diabetes en verschillende types

kanker verhoogt, moet het aandeel volwassenen met zwaarlijvigheid dalen om in de richting van de doelstelling te gaan.

Evolutie: volgens die enquêtes steeg het aandeel volwassenen met zwaarlijvigheid tussen 1997 en 2018. De indicator evolueert van een aandeel van 10,8% volwassenen met zwaarlijvigheid in 1997 naar een aandeel van 15,9% in 2018.

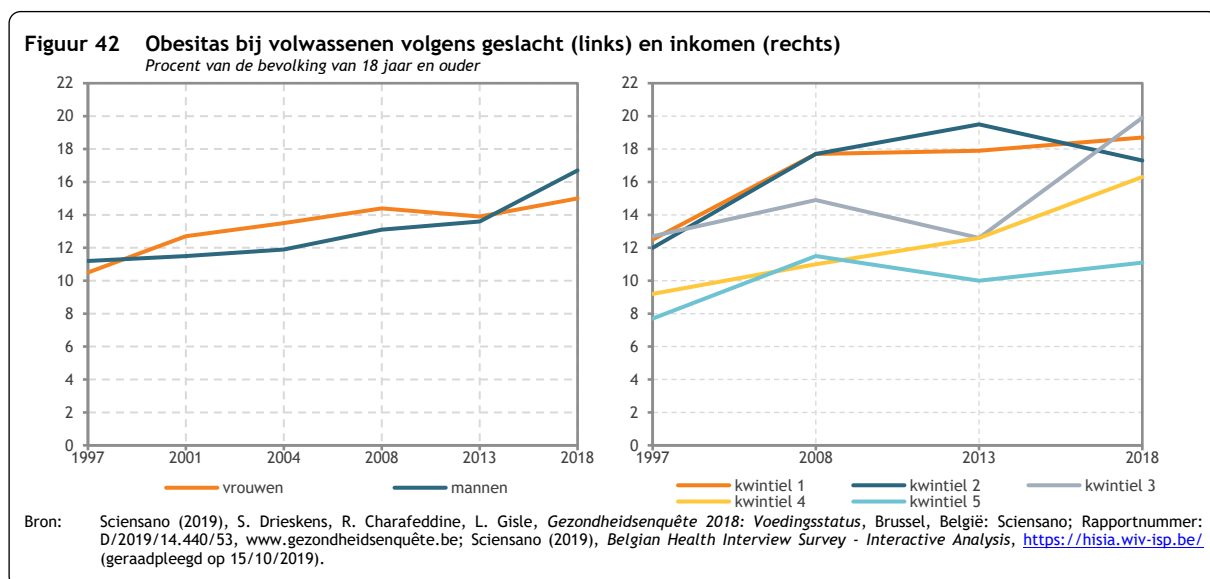
Internationale vergelijking: voor de EU27 publiceert Eurostat gegevens voor 2008, 2014 en 2017. In 2017, ligt België, volgens deze gegevens, 0,2 procentpunt onder het Europees geschat gemiddelde (dit is een schatting van Eurostat, aangezien niet alle landen gegevens gepubliceerd hebben voor 2017).

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel volwassenen met zwaarlijvigheid in 2018 is 13,9% in Brussel (BI95% 12,4 – 15,4), 15,0% in Vlaanderen (BI95% 13,5 – 16,4), 18,0% in Wallonië (BI95% 16,0 – 19,9) en 15,9% in België (BI95% 14,8 – 16,9). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: het aandeel zwaarlijvige mannen in de steekproef evolueert van 11,5% in 1997 tot 16,7% in 2018, terwijl het aandeel vrouwen evolueert van 12,7% tot 15,9% over dezelfde periode. Tussen 2013 en 2018, heeft het aandeel zwaarlijvige mannen het aandeel

zwaarlijvige vrouwen overstege ten gevolge van een bijzonder snelle stijging.

Opsplitsing volgens inkomen: het aandeel zwaarlijvige volwassenen is lager bij de personen uit de hogere inkomenscategorieën. In 2018 bedraagt het aandeel zwaarlijvigen 18,7% en 17,3% in de twee laagste inkomenskwintielen, 19,9% in de middelste kwintiel en 11,1% in het hoogste inkomenskwintiel.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 2.2. De indicatoren voorgesteld voor de opvolging van de SDG's zijn inderdaad niet aangepast aan de Belgische situatie (2.2.1 *Prevalentie van groeiachterstand [...] bij kinderen onder de 5 jaar*) of worden door België niet opgevolgd (2.2.2 *Prevalentie van malnutritie [...] bij kinderen onder de 5 jaar, opgesplitst naar type [overgewicht en ondergewicht]*). Obesitas bij volwassenen is een vorm van slechte voeding en is een pertinente problematiek in België. Het is dan ook deze problematiek die gekozen wordt om slechte voeding op te volgen in België.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Eurostat (2020), *Obesity rate by body mass index (BMI)*, SDG_02_10, <https://ec.europa.eu/eurostat/> (geraadpleegd op 24/09/2020).

WHO (2015), *Obesity and overweight. Fact sheet N°311*, <http://www.who.int>.

Indicator 8. Oppervlakte biologische landbouw

SDG	Geen honger	
Dimensies	Later	
Kerncijfers (procent van de landbouwoppervlakte)		
Begin van de periode	1991	0,1
Einde van de periode	2019	6,9
Minimum	1991	0,1
Maximum	2019	6,9
Gemiddelde jaarlijkse groei	1991-2019	16,4%
voet	2014-2019	6,5%
Vergelijking buurlanden, 2018 (procent van de landbouwoppervlakte)		
België		6,5
Duitsland		7,3
Frankrijk		7,3
Nederland		3,5

Definitie: het aandeel van de gebruikte landbouwoppervlakte door de biologische landbouw in de totale landbouwoppervlakte. "De

biologische productie is een alomvattend systeem van landbouwbeheer en levensmiddelenproductie waarbij de beste praktijken op milieugebied worden gecombineerd met een hoog niveau van biodiversiteit, de instandhouding van natuurlijke hulpbronnen, de toepassing van strenge normen op het gebied van dierenwelzijn en een productie die is afgestemd op de voorkeur van bepaalde consumenten voor producten die worden vervaardigd met natuurlijke stoffen en procedés" (Verordening (EG) nr. 834/2007 inzake biologische productie; Publicatieblad van de Europese Unie, 20/7/2007). De indicator wordt door het FPB berekend op basis van de gegevens van Statistics Belgium voor België en van Eurostat voor de andere Europese landen.

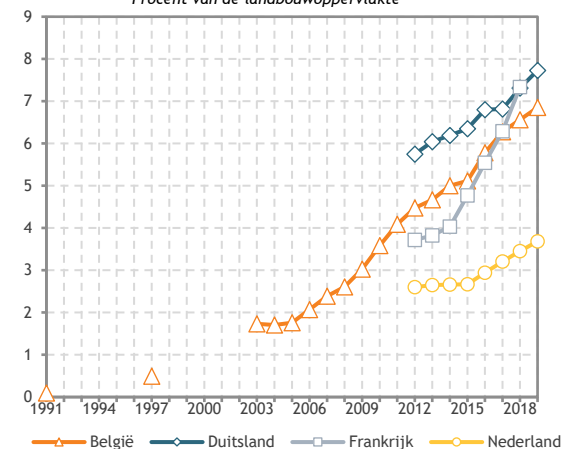
Doelstelling: het aandeel van de oppervlakte biologische landbouw moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 2.4: "Tegen 2030 duurzame voedselproductiesystemen garanderen en veerkrachtige landbouwpraktijken implementeren die de productiviteit en de productie kunnen verhogen, die helpen bij het in stand houden van ecosystemen, die de aanpassingscapaciteit verhogen in de strijd tegen klimaatverandering, extreme weersomstandigheden, droogte, overstromingen en andere rampen en die op een progressieve manier de kwaliteit van het land en de bodem verbeteren".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 28: "De sociale en ecologische impact van onze productie- en consumptiewijzen op het vlak van voedingsmiddelen zal aanzienlijk verlaagd zijn" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: het aandeel van de biologische landbouw stijgt regelmatig en bereikt 6,8% van de landbouwoppervlakte in 2019.

Figuur 43 Oppervlakte biologische landbouw
Procent van de landbouwoppervlakte

Bron: Berekeningen FPB op basis van Statistics Belgium (2020), Kerncijfers landbouw 2010-2019 en Biologische landbouw, <https://statbel.fgov.be/> en van Eurostat (2020), Organic crop area by agricultural production methods and crops, org_cropar en Land use: number of farms and areas of different crops by type of farming ef_oluft, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 17/08/2020).

Internationale vergelijking: het aandeel van de gebruikte landbouwoppervlakte door de biologische landbouw in de totale landbouwoppervlakte in België is in 2018 bijna twee keer zo groot als in Nederland, maar is licht lager dan in Duitsland en Frankrijk.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 2.4.1 - *Deel van de landbouwoppervlakte met productieve en duurzame landbouwmethoden.*

Specifieke bronnen

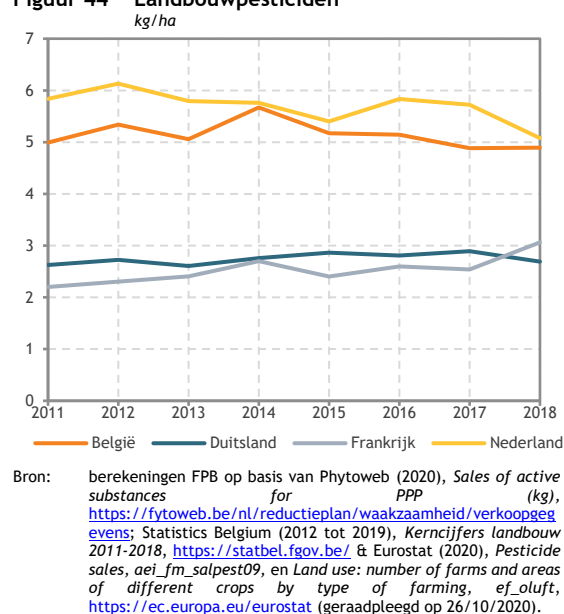
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 9. Landbouwpesticiden

SDG	Geen honger	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(kg/ha)		
Begin van de periode	2011	5,0
Einde van de periode	2018	4,9
Minimum	2017 & 2018	4,9
Maximum	2014	5,7
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet	2011-2018	-0,3%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(kg/ha)		
België		4,9
Duitsland		2,7
Frankrijk		3,1
Nederland		5,1

Figuur 44 Landbouwpesticiden

Definitie: landbouwpesticiden zijn chemische stoffen die hoofdzakelijk in de landbouw gebruikt

worden om organismen te vernietigen die schadelijk zijn voor gewassen, zoals zwammen, insecten, bacteriën en planten. De consumptie van landbouwpesticiden wordt gedefinieerd als de verhouding tussen de totale hoeveelheid verkochte pesticiden (dit dekt niet enkel pesticiden voor de landbouw, maar ook pesticiden gebruikt door gemeenten, door de NMBS enz.) en de totale landbouwooppervlakte, uitgedrukt in kg/hectare. De totale hoeveelheid pesticiden omvat alle stoffen uit de bijlage bij Verordening (EG) nr. 1185/2009 betreffende statistieken over pesticiden (Publicatieblad van de Europese Unie, 10/12/2009). De indicator wordt door het FPB berekend op basis van gegevens van Fytoweb en Statistics Belgium voor België en van Eurostat voor de andere Europese landen.

Doelstelling: de hoeveelheid verkochte landbouwpesticiden per hectare moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 2.4: "Tegen 2030 duurzame voedselproductiesystemen garanderen en veerkrachtige landbouwpraktijken implementeren die de productiviteit en de productie kunnen verhogen, die helpen bij het in stand houden van ecosystemen, die de aanpassingscapaciteit verhogen in de strijd tegen klimaatverandering, extreme weersomstandigheden, droogte, overstromingen en andere rampen en die op een progressieve manier de kwaliteit van het land en de bodem verbeteren".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 28: "De sociale en ecologische impact van onze productie- en consumptiewijzen op het vlak van voedingsmiddelen zal aanzienlijk verlaagd zijn" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: de hoeveelheid verkochte landbouwpesticiden per hectare blijft relatief stabiel tussen 2011 en 2018 en bedraagt 4,9kg/ha in 2018.

De verkoop van pesticiden wordt als proxy gebruikt om informatie te geven over de gebruikte hoeveelheden pesticiden, maar deze indicator houdt geen rekening met de mate van toxiciteit van de werkzame bestanddelen. Er werd ook een geharmoniseerde risico-indicator ontwikkeld, maar deze geeft geen informatie over het gebruik van de pesticiden. Het vermenigvuldigt de hoeveelheid werkzame bestanddelen in de op de markt gebrachte producten en de daaraan toegekende risicowegingsfactoren, zonder enige informatie over de gebruikte hoeveelheden te verstrekken. Er kan genoteerd worden dat deze risico-indicator in de loop van de tijd afneemt, van 102 in 2011 tot 72 in 2018 (Eurostat, 2020).

Internationale vergelijking: ten opzichte van de drie buurlanden situeert België zich qua verbruik onder Nederland, maar ruim boven Duitsland en Frankrijk.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 2.4, aangezien de vermindering van het pesticideverbruik helpt bij het in stand houden van ecosystemen.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Eurostat (2020), *Harmonised risk indicator for pesticides (HRI1)*, *sdg_02_51*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 11/9/2020).

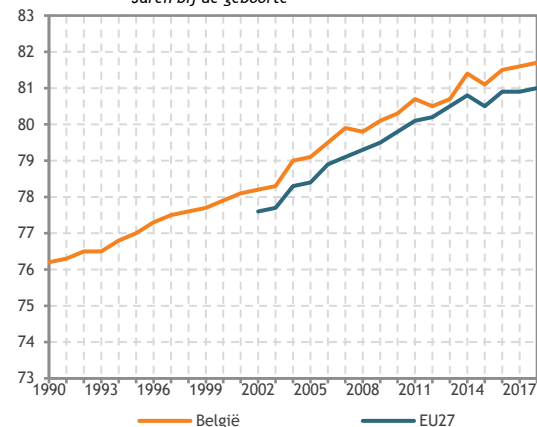
Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.3. Doelstelling 3. Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden

Indicator 10. Levensverwachting

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers (jaren bij de geboorte)		
Begin van de periode	1990	76,2
Einde van de periode	2018	81,7
Minimum	1990	76,2
Maximum	2018	81,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2018	0,3%
	2013-2018	0,2%
Vergelijking EU27, 2018 (jaren bij de geboorte)		
België		81,7
EU27		81,0
EU27 minimum: Bulgarije		75,0
EU27 maximum: Estland		83,5

Figuur 45 Levensverwachting
Jaren bij de geboorte

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Mortality and life expectancy statistics, demo_mlexpec*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 19/03/2020).

Definitie: de levensverwachting berekend bij de geboorte wordt uitgedrukt in het aantal jaren dat een persoon zou leven indien hij/zij op elke leeftijd de op het ogenblik van zijn/haar geboorte geobserveerde mortaliteitskenmerken zou kennen. In België worden de overlijdenskansen, die gebruikt worden om de levensverwachting bij de geboorte te meten, berekend aan de hand van de overlijdensverklaringen in het Rijksregister der natuurlijke personen (Statistics Belgium, 2019). Statistics Belgium brengt in België deze gegevens samen en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert.

Doelstelling: de levensverwachting mag niet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 3: "Verzeker een goede gezondheid en promoot welvaart voor alle leeftijden". Aangezien het resultaat van een betere gezondheid onder andere een betere levensverwachting is, wordt als impliciete doelstelling beschouwd dat de levensverwachting niet mag dalen.

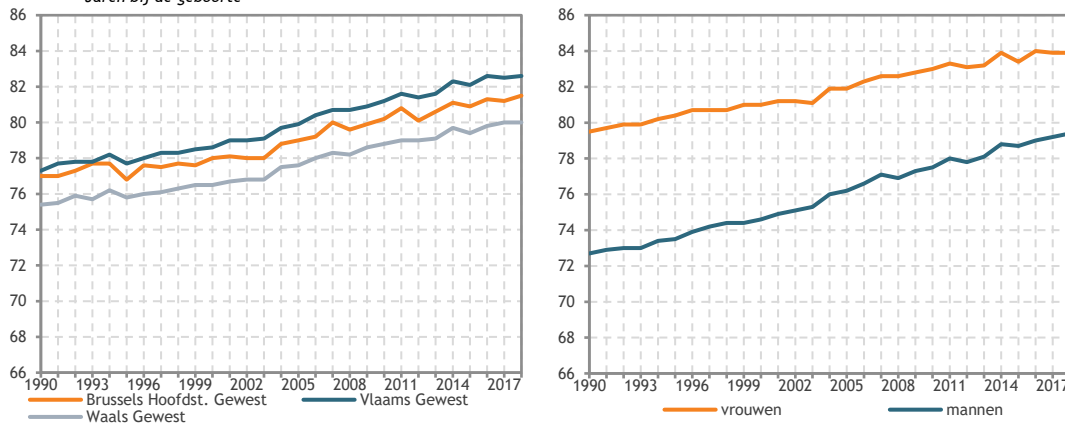
Evolutie: de levensverwachting blijft toenemen, met 5,5 jaar tussen 1990 en 2018 om dan 81,7 jaar te bereiken.

Internationale vergelijking: de evoluties van de levensverwachting in België en in de Europese Unie lopen parallel, waarbij de levensverwachting in België iets hoger ligt dan in de EU27, waar die 81,0 jaar bedraagt in 2018. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: de levensverwachting in 2018 bedraagt 81,5 jaar in Brussel, 82,6 jaar in Vlaanderen en 80,0 jaar in Wallonië. Voor België is dit cijfer 81,7 jaar.

Figuur 46 Levensverwachting volgens gewest (links) en geslacht (rechts)

Jaren bij de geboorte

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Mortality and life expectancy statistics, demo_mlexpec*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 19/03/2020).

Opsplitsing volgens geslacht: de levensverwachting bij de geboorte van mannen ligt onder die van vrouwen, maar dat verschil wordt wel kleiner met de tijd: het daalde in België van 6,8 jaar in 1990 tot 4,5 jaar in 2018.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 3 aangezien de levensverwachting een meting is van de globale gezondheid van de bevolking.

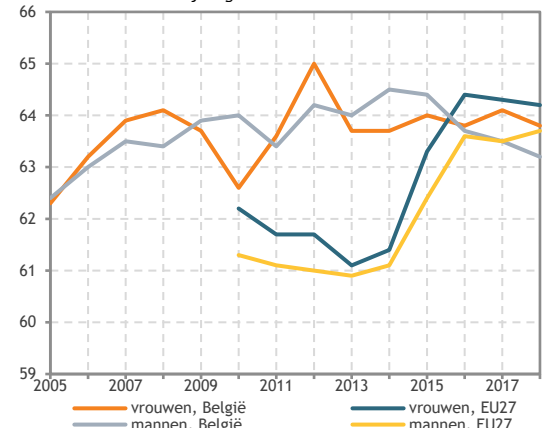
Specifieke bronnen

Statistics Belgium (2019), *Sterftetafels en levensverwachting*, <http://statbel.fgov.be> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 11. Levensverwachting in goede gezondheid

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(jaren bij de geboorte)		
Begin van de periode	2005	62,3
Einde van de periode	2018	63,8
Minimum	2005	62,3
Maximum	2012	65,0
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2018	0,2%
	2013-2018	0,0%
Vergelijking EU27, vrouwen, 2018		
(jaren bij de geboorte)		
België		63,8
EU27		64,2
EU27 minimum: Letland		52,3
EU27 maximum: Zweden		72,8

Figuur 47 Levensverwachting in goede gezondheid
Jaren bij de geboorte

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Mortality and life expectancy statistics, demo_mlexpec*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 19/03/2020).

Definitie: de levensverwachting in goede

gezondheid meet het aantal jaren dat een persoon van een gegeven leeftijd mag hopen te leven zonder ernstige of matige gezondheidsproblemen. Ze wordt berekend aan de hand van de levensverwachting en van enquêtes over het aandeel van de personen dat zichzelf in goede of slechte gezondheid ervaart, uitgedrukt in jaren. De gegevens over de hier voorgestelde indicator komen van de statistieken over mortaliteit en van de gegevens over de ervaren beperkingen uit de gezondheidsmodule van de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert, opgesplitst voor mannen en vrouwen, maar niet voor de hele bevolking. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: de levensverwachting in goede gezondheid moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 3: "Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 4: "De levensverwachting in goede gezondheid zal gestegen zijn ten opzichte van 2010. Het verschil tussen de levensverwachting in goede gezondheid naargelang van het opleidingsniveau en naargelang het geslacht zal met gemiddeld 50% verlaagd worden"(Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: volgens de EU-SILC-enquête toont de levensverwachting in goede gezondheid van vrouwen sinds 2005 een licht stijgende trend en in 2018 bedraagt ze 63,8 jaar. Dat betekent dat in 2018 vrouwen zichzelf niet in zeer goede of goede gezondheid achtten gedurende de laatste 20,1 jaren van hun leven

(zie gegevens over de [levensverwachting bij de geboorte](#)). De levensverwachting in goede gezondheid stijgt minder dan de totale levensverwachting, wat als gevolg heeft dat de levensperiode in slechte gezondheid eveneens stijgt.

Internationale vergelijking: de levensverwachting in goede gezondheid van vrouwen in de Europese Unie (EU27) is redelijk stabiel tussen 2010 en 2014 en stijgt tussen 2015 en 2017. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort minder goed dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: de levensverwachting in goede gezondheid van mannen is bijna identiek aan die van vrouwen en is nog stabiel: 63,2 jaar in 2018. Maar het verschil tussen de levensverwachting in goede gezondheid en de levensverwachting bij de geboorte is kleiner voor mannen: 16,2 jaar in 2018. Ten opzichte van de EU27 in haar geheel hebben de Belgische mannen een iets lagere levensverwachting in goede gezondheid.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 3 aangezien hij de gezondheidstoestand van de bevolking meet.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator *Menselijk kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 12. Ervaren gezondheid

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2005	91,7
Einde van de periode	2019	90,9
Minimum	2011	90,4
Maximum	2008	91,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2019	-0,1
	2014-2019	0,0
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
België		91,2
EU27		91,5
EU27 minimum: Hongarije		82,9
EU27 maximum: Ierland		96,7

Definitie: het aandeel van de bevolking van 16 jaar en ouder dat verklaart zich in een zeer goede,

goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden. De gegevens komen van de EU-SILC-enquête (*Statistics on Income and Living Conditions*) van de Europese Unie. Om hun (ervaren) gezondheid te beoordelen, moeten de deelnemers aan de enquête kiezen tussen vijf toestanden: zeer goede, goede, redelijke, slechte en zeer slechte gezondheid. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens voor België komen rechtstreeks van Statistics Belgium en die voor de vergelijking met de EU komen van Eurostat. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

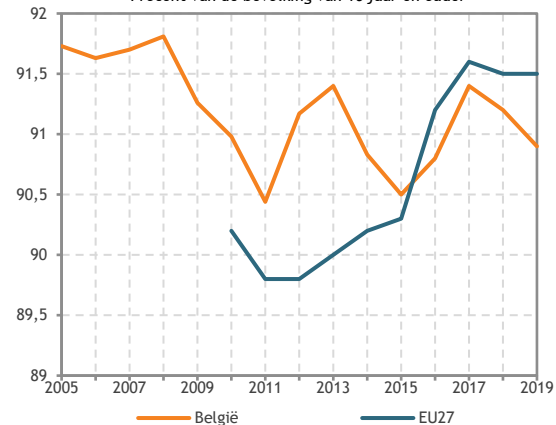
Doelstelling: het aandeel van de bevolking van 16 jaar en ouder dat verklaart zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden, moet toenemen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 3: "Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden". De evolutie van het aandeel van de bevolking dat een goede gezondheid ervaart, meet de vooruitgang in de richting van doel 3.

Evolutie: over heel de geanalyseerde periode is het aandeel van de bevolking dat verklaart zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden, hoog. Het bereikte in 2008 een piek met 91,8% van de bevolking en daalde tot 90,4% in 2011. Rekening houdend met de nieuwe

Figuur 48 Ervaren gezondheid: zeer goed, goed of redelijk

Procent van de bevolking van 16 jaar en ouder

Bron: Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 30/10/2020 en Eurostat (2020), *Self-perceived health*, hth_silc_01, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 30/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 2019.

methodologie steeg de indicator in 2019 tot 90,9%, maar bleef niettemin onder het waargenomen niveau van 2005.

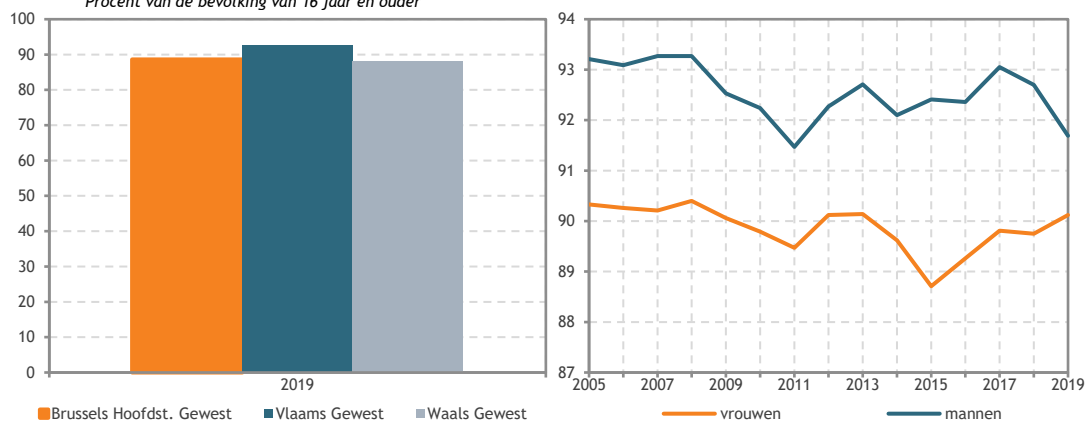
Internationale vergelijking: tussen 2010 en 2019 liggen de evoluties van de indicator in België en in de Europese Unie dicht bij elkaar. Tot 2015 lag de indicator in België hoger dan in de EU27. In 2019 is dit niet langer het geval: 91,5% van de Europese bevolking verklaart zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden, ten opzichte van 90,9% in België. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en het scoort minder goed dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel van de bevolking dat verklaart zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 88,6% in Brussel (BI95% 87,5 – 89,7), 92,7% in Vlaanderen (BI95% 92,0 – 93,4), 88,3% in Wallonië (BI95% 87,0 – 86,6) en 90,9% in België (BI95% 90,3 – 91,5). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: het aandeel mannen dat verklaart zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden, ligt steeds hoger dan dat van vrouwen, maar het verschil wordt kleiner: van 2,9 procentpunt in 2005 tot 2,9 procentpunt in 2018. In 2019, met de nieuwe methodologie, bedraagt dit verschil 1,6 procentpunt.

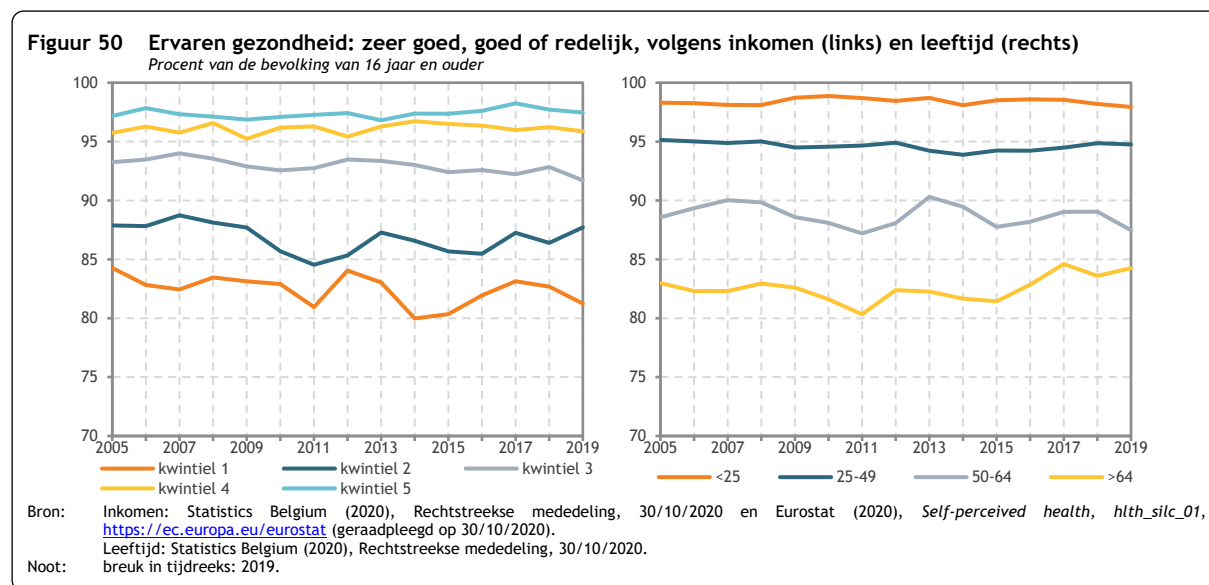
Figuur 49 Ervaren gezondheid: zeer goed, goed of redelijk, volgens gewest (links) en geslacht (rechts)

Procent van de bevolking van 16 jaar en ouder

Bron: Gewest: Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 30/10/2020.
Geslacht: Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 30/10/2020 en Eurostat (2020), *Self-perceived health*, hlth_silc_01, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 30/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Opsplitsing volgens inkomen: hoe hoger hun inkomen, hoe meer personen verklaren zich in een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand te bevinden. Het verschil tussen de inkomenscategorieën (tussen het eerste en het vijfde kwintiel) heeft in 2014 zijn maximum (17,4 procentpunt) en in 2005 zijn minimum (12,9 procentpunt) bereikt. Dit verschil toont een stijgende trend. In 2019 bereikt het, met de nieuwe methodologie, 16,2 procentpunt.

Opsplitsing volgens leeftijd: hoe ouder de personen zijn, hoe minder zij een zeer goede, goede of redelijke gezondheidstoestand ervaren. De evolutie van de indicator voor de vier onderzochte leeftijdscategorieën loopt parallel en het verschil tussen de min-25-jarigen en de 65-plussers bedraagt 13,7 procentpunt in 2019, rekening houdend met de nieuwe methodologie.

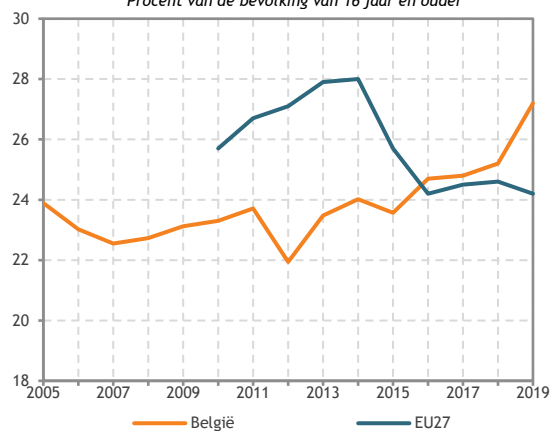
VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 3, aangezien de ervaren gezondheid zowel de globale gezondheid als het welzijnsniveau van de bevolking meet.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Indicator 13. Beperking in dagelijkse activiteiten

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2005	23,9
Einde van de periode	2019	27,2
Minimum	2012	21,9
Maximum	2019	27,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2019	0,9
voet	2014-2019	2,5
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
België		25,2
EU27		24,6
EU27 minimum: Malta		11,9
EU27 maximum: Letland		40,0

Figuur 51 Beperking in dagelijkse activiteiten
Procent van de bevolking van 16 jaar en ouder

Bron: Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 30/10/2020 en Eurostat (2020), *Self-perceived long-standing limitations in usual activities due to health problem*, hth_silc_12, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 30/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 2019.

Definitie: het aandeel van de bevolking van 16

jaar en ouder dat een, ernstige of niet-ernstige, beperking verklaart in haar dagelijkse activiteiten als gevolg van een gezondheidsprobleem. De gegevens komen van de EU-SILC-enquête (*Statistics on Income and Living Conditions*) van de Europese Unie. Die beperking moet bestaan sinds minstens zes maanden voor de enquête. Op de vraag naar deze beperking hebben de deelnemers de keuze uit drie antwoorden: niet beperkt, beperkt, maar niet ernstig of ernstig beperkt. Het zijn de laatste twee antwoorden die voor deze indicator worden opgesomd. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens voor België komen rechtstreeks van Statistics Belgium en de gegevens voor de vergelijking met de EU komen van Eurostat. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: het aandeel van de bevolking van 16 jaar en ouder dat een beperking verklaart in haar dagelijkse activiteiten als gevolg van een gezondheidsprobleem, moet dalen.

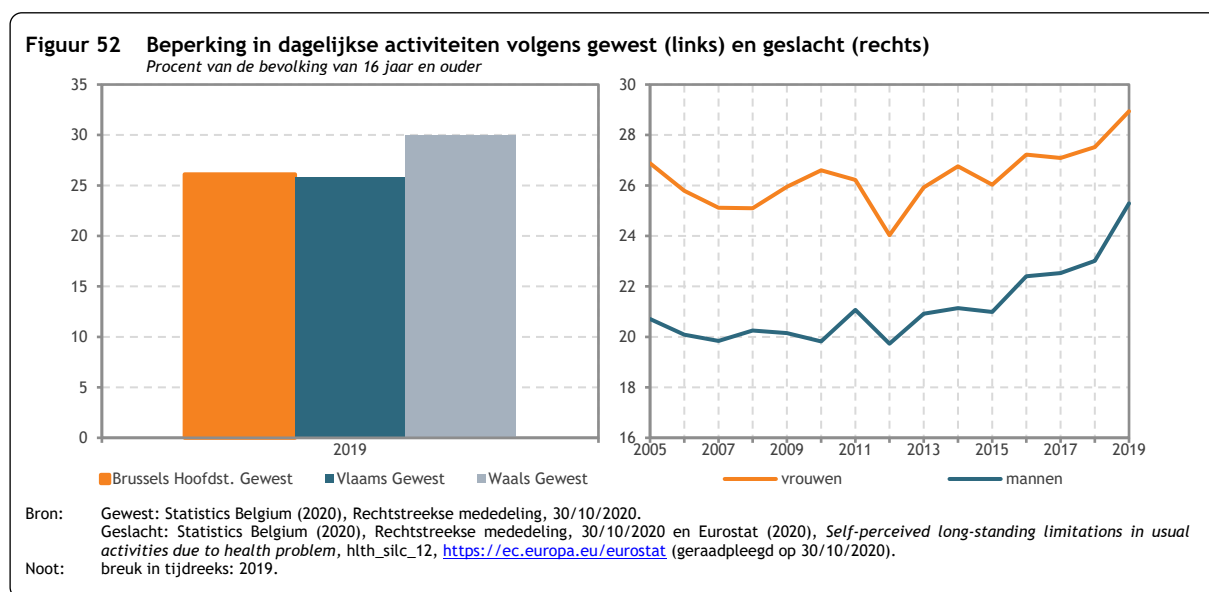
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 3: "Verzeker een goede gezondheid en bevorder welzijn voor iedereen op alle leeftijden". De afwezigheid van beperkingen in de dagelijkse activiteiten draagt bij aan de gezondheid en het welzijn.

Evolutie: het aandeel van de bevolking met een beperking in haar dagelijkse activiteiten stijgt licht tussen 2005 en 2018: 23,9% in 2005 tegenover 25,3% in 2018. Deze stijgende trend is in het bijzonder gevoelig vanaf 2012. Met de nieuwe methodologie, is deze indicator 27,2% in 2019.

Internationale vergelijking: in 2019, is het aandeel van de bevolking, dat een beperking verklaart in haar dagelijkse activiteiten, in België hoger dan in de EU27 (24,2%). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort minder goed dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel van de bevolking dat een beperking verklaart in haar dagelijkse activiteiten in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 26,1% in Brussel (BI95% 24,5 – 27,7), 25,8% in Vlaanderen (BI95% 23,9 – 27,7), 30,0% in Wallonië (BI95% 27,8 – 32,2) en 27,2% in België (BI95% 25,9 – 28,5). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

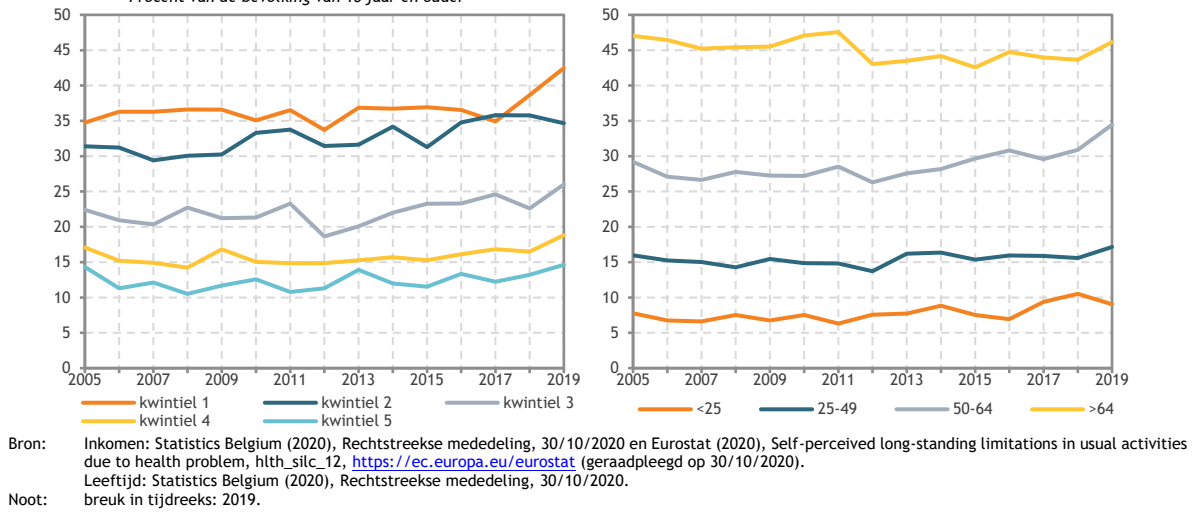
Opsplitsing volgens geslacht: de evolutie van de indicator voor mannen en vrouwen is vergelijkbaar. Het aandeel vrouwen met een beperking in haar dagelijkse activiteiten blijft niettemin hoger dan dat van mannen over heel de geanalyseerde periode. De kloof tussen vrouwen en mannen neemt echter af van 6,2 procentpunt in 2005 tot 4,5 procentpunt in 2018. Met de nieuwe methodologie, is dit verschil 3,6 procentpunt in 2019.

Opsplitsing volgens inkomen: personen met een hoger inkomen hebben minder een beperking in hun dagelijkse activiteiten. In 2019 had 15% van de personen met de hoogste inkomens (vijfde kwintiel) een beperking, tegenover 41% van de personen van het eerste en 35% van het tweede kwintiel.

Opsplitsing volgens leeftijd: hoe ouder de mensen zijn, hoe meer ze een beperking in hun dagelijkse activiteiten verklaren. In 2019, met de nieuwe methodologie, verklaarde 9% van de personen van 16 tot 24 jaar een beperking, tegenover 46% van de 65-plussers.

Figuur 53 Beperking in dagelijkse activiteiten volgens inkomen (links) en leeftijd (rechts)
 Procent van de bevolking van 16 jaar en ouder

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 3, aangezien de afwezigheid van een beperking in de dagelijkse activiteiten een meting is van de globale gezondheid van de bevolking.

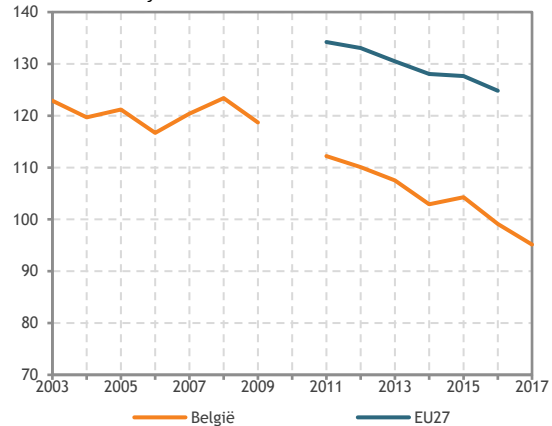
Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Indicator 14. Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(brutosterftecijfer per 100.000 inwoners van minder dan 65 jaar)		
Begin van de periode	2003	122,9
Einde van de periode	2017	95,1
Minimum	2017	95,1
Maximum	2008	123,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2003-2017	-1,8%
voet	2012-2017	-2,9%
Vergelijking EU27, 2016		
(brutosterftecijfer per 100.000 inwoners van minder dan 65 jaar)		
België		99,1
EU27		124,8
EU27 minimum: Cyprus		72,8
EU27 maximum: Hongarije		259,1

Figuur 54 Voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen

Brutosterftecijfer per 100.000 inwoners van minder dan 65 jaar

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Causes of death*, hlth_cd_acdr, hlth_cd_acdr2, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 8/06/2020).
 Noot: het beschikbare gegeven voor 2010 is fout.

Definitie: het aantal voortijdige sterfgevallen

(voor 65 jaar) door chronische aandoeningen per 100.000 inwoners wordt berekend aan de hand van de gegevens uit de overlijdensattesten, waarbij met de volgende sterfgevallen rekening wordt gehouden: kwaadaardige tumoren (C00-C97), diabetes mellitus (E10-E14), ischemische hartaandoeningen (I20-I25), cerebrovasculaire aandoeningen (I60-I69), chronische aandoeningen van de onderste luchtwegen (J40-J47) en chronische leverziekten (K70, K73-K74). De codes tussen haakjes komen van de *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (CIM-10)*. Statistics Belgium verzamelt die gegevens in België en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Voor de opsplitsing volgens geslacht worden de gegevens gepubliceerd door Statistics Belgium gebruikt. De drempel van 65 jaar werd gekozen omdat Eurostat deze indicator zo publiceert. In de literatuur wordt de drempel voor voortijdige sterfgevallen niet precies gedefinieerd. Hij verschilt trouwens van land tot land. In Europa worden waarden van 65 tot 80 jaar vaak gebruikt.

Doelstelling: in 2030 zou het aantal voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen niet boven de 68,6 per 100.000 inwoners van minder dan 65 jaar mogen liggen.

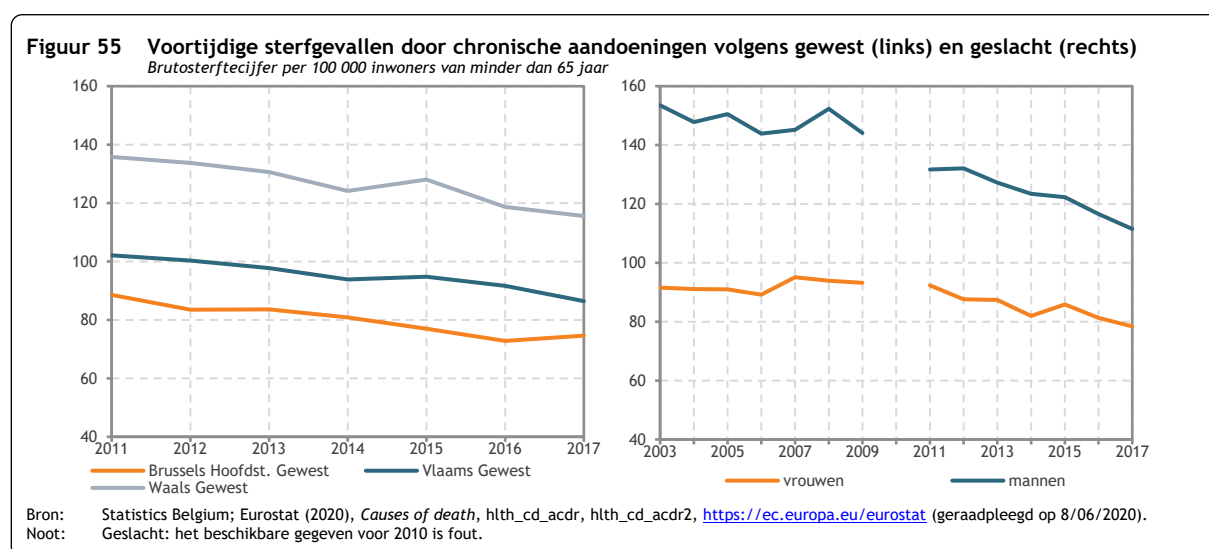
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en geestelijke gezondheid en welzijn bevorderen".

Deze subdoelstelling van de VN vraagt om de voortijdige sterfte, in dit geval bij de personen van minder dan 65 jaar, tegen 2030 met een derde in te perken ten opzichte van 2015. In 2015, bedroeg de sterftegraad 104,3 sterfgevallen per 100.000 personen van minder dan 65 jaar. In 2030 zou deze indicator dus niet boven de 68,6 mogen liggen.

Evolutie: het aantal voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen daalde gestaag tussen 2003 en 2014: van 122,9 sterfgevallen per 100.000 inwoners van minder dan 65 jaar in 2003 tot 102,9 sterfgevallen in 2014. Het is daarna gestegen tot 104,3 sterfgevallen in 2015, ten gevolge van een stijging van de sterftegraad van vrouwen, terwijl die van mannen is blijven dalen. In 2016 hervatte de neerwaartse trend zich, zowel voor mannen als vrouwen, met een totaal van 95,1 sterfgevallen per 100.000 inwoners in 2017.

Internationale vergelijking: in de EU27 is er een groter aantal voortijdige sterfgevallen per 100.000 inwoners dan in België en het verschil is redelijk stabiel, van 23 in 2011 tot 26 in 2016. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2016 tot de best presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: het aantal voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen per 100.000 inwoners in 2017 bedraagt 74,6 in Brussel, 86,4 in Vlaanderen en 115,6 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 95,1.

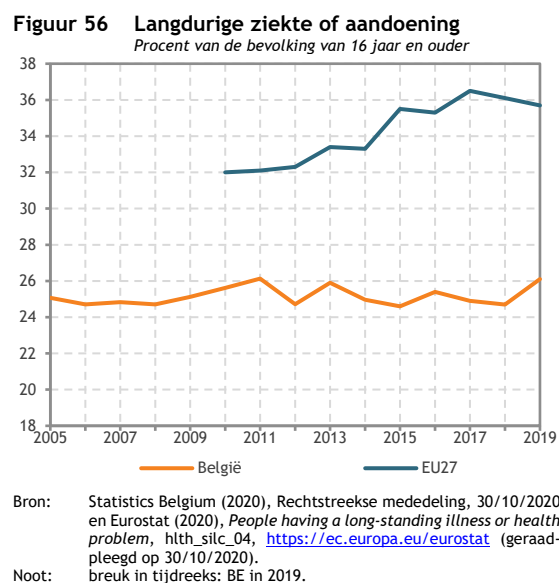

Opsplitsing volgens geslacht: het aantal mannen dat sterft aan chronische aandoeningen voor 65 jaar is verhoudingsgewijs hoger dan het aantal vrouwen, maar het verschil wordt kleiner: van 61,9 extra sterfgevallen per 100.000 inwoners in 2003 naar 33,1 in 2017.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 3.4.1 - *Sterfte door hart- en vaatziekten, kanker, diabetes of chronische ademhalingsziekten.*

Indicator 15. Langdurige ziekte of aandoening

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2005	25,1
Einde van de periode	2019	26,1
Minimum	2015	24,6
Maximum	2011 & 2019	26,1
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2019	0,3
voet	2014-2019	0,9
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de bevolking van 16 jaar en ouder)		
België		24,7
EU27		36,1
EU27 minimum: Italië		15,4
EU27 maximum: Finland		48,5

Definitie: het aandeel van de bevolking van 16

jaar en ouder dat verklaart een langdurige ziekte of aandoening te hebben. De gegevens komen van de EU-SILC-enquête (*Statistics on Income and Living Conditions*) van de Europese Unie. In deze enquête wordt de deelnemers gevraagd aan te geven of ze al dan niet een langdurige ziekte of aandoening hebben. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens voor België komen rechtstreeks van Statistics Belgium en de gegevens voor de vergelijking met de EU komen van Eurostat. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: het aandeel van de bevolking dat verklaart een langdurige ziekte of aandoening te hebben moet dalen.

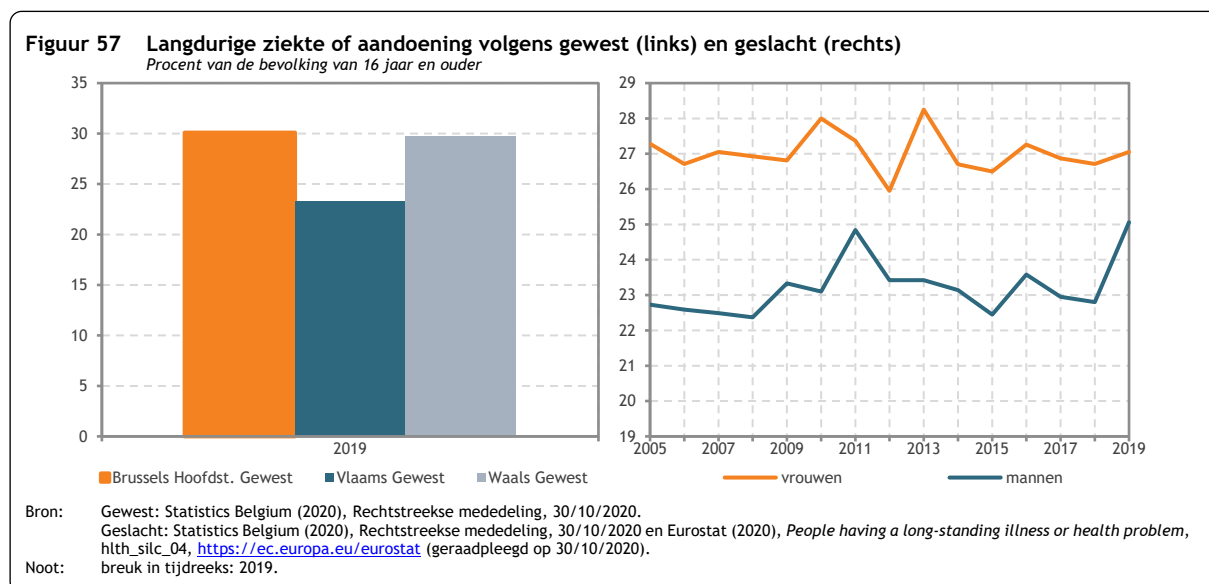
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "*Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en geestelijke gezondheid en welzijn bevorderen*". De evolutie van het aandeel personen met een langdurige ziekte geeft onder andere informatie over de niet-overdraagbare ziekten evenals over het welzijn.

Evolutie: tussen 2005 en 2019 is het aandeel van de bevolking met een langdurige ziekte of aandoening ongeveer gelijk, met inbegrip van het gegeven voor 2019, met de nieuwe methodologie.

Internationale vergelijking: tussen 2010 en 2019 ligt het aandeel personen met een langdurige ziekte of aandoening in de Europese Unie (EU27) hoger dan in België. In 2019 bedroeg het verschil 9,6 procentpunt, wat hoger is dan in 2010. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

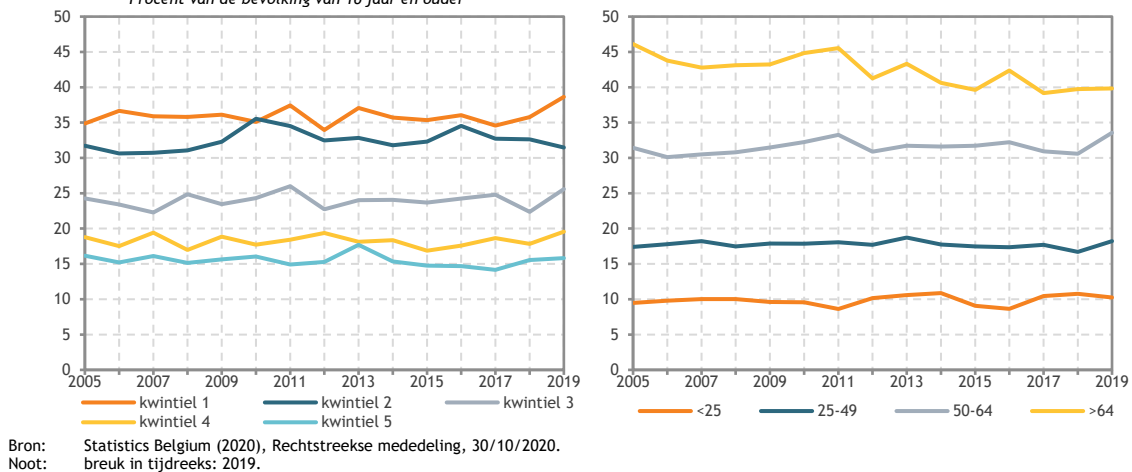
Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen met een langdurige ziekte of aandoening in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 30,1% in Brussel (BI95% 28,3 – 31,9), 23,3% in Vlaanderen (BI95% 21,5 – 25,1), 29,8% in Wallonië (BI95% 27,1 – 32,5) en 26,1% in België (BI95% 24,7 – 27,5). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: de evolutie van de indicator voor mannen en vrouwen is ongeveer gelijk. Over de hele periode verklaren vrouwen meer een langdurige ziekte of aandoening te hebben dan mannen: respectievelijk 27% en 25% in 2019, met de nieuwe methodologie.

Opsplitsing volgens inkomen: personen met de hoogste inkomens lijden minder aan een langdurige ziekte of aandoening dan personen met een laag inkomen. In 2019 had 38,6% van de mensen in het eerste inkomenskwintiel een langdurige ziekte of aandoening. Dat cijfer bedraagt 15,8% voor diegenen met de hoogste inkomens (vijfde kwintiel). Tussen 2005 en 2019 (rekening houdend met de nieuwe methodologie in 2019) is het aandeel personen met een langdurige ziekte of aandoening relatief stabiel gebleven voor elk van de kwintielen.

Figuur 58 Langdurige ziekte of aandoening volgens inkomen (links) en leeftijd (rechts)
 Procent van de bevolking van 16 jaar en ouder

Opsplitsing volgens leeftijd: hoe ouder de personen, hoe meer ze een langdurige ziekte of aandoening verklaren. In 2019, met de nieuwe methodologie, bedraagt deze indicator 39,8% voor 65-plussers, maar slechts 10,2% voor de 16-24 jarigen.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 3.4.1 - *Sterfte door hart- en vaatziekten, kanker, diabetes of chronische ademhalingsziekten*. Inderdaad, vooraleer te sterven aan een chronische ziekte, worden de mensen getroffen door een langdurige ziekte of aandoening voor een zekere periode. Het volgen van deze evolutie helpt de evolutie van de mortaliteit te begrijpen.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Indicator 16. Psychologische ontreddering

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	1997	17,2
Einde van de periode	2018	17,7
Minimum	2004	12,7
Maximum	2013	17,9
Gemiddelde jaarlijkse groei	1997-2018	0,1
	2013-2018	-0,2

Definitie: aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich in een situatie van psychologische ontredde

ring bevindt. Een persoon wordt geacht zich daarin te bevinden wanneer ten minste vier symptomen worden geïdentificeerd op basis van de volgende twaalf vragen: *Hebt u zich kunnen concentreren op uw bezigheden?; Bent u door zorgen veel slaap tekort gekomen?; Hebt u het gevoel gehad zinvol bezig te zijn?; Voelde u zich in staat om beslissingen (over dingen) te nemen?; Hebt u het gevoel gehad dat u voortdurend onder druk stond?; Hebt u het gevoel gehad dat u uw moeilijkheden niet de baas kon?; Hebt u plezier kunnen beleven aan uw gewone, dagelijkse bezigheden?; Bent u in staat geweest uw problemen onder ogen te zien?; Hebt u zich ongelukkig of neerslachtig gevoeld?; Bent u het vertrouwen in uzelf kwijtgeraakt?; Hebt u zich als een waardeloos iemand beschouwd?; Hebt u zich alles bij elkaar redelijk gelukkig gevoeld?.*

Deze twaalf vragen komen van de *General Health Questionnaire* of GHQ-12. Ze bevragen de ervaren psychologische toestand van de respondenten in de weken voorafgaand aan het interview in vergelijking met de toestand die ze ervaren als hun gewoonlijke toestand (Sciensano, 2020).

De (bruto)gegevens komen van de nationale gezondheidsenquêtes uitgevoerd door het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid/Sciensano.

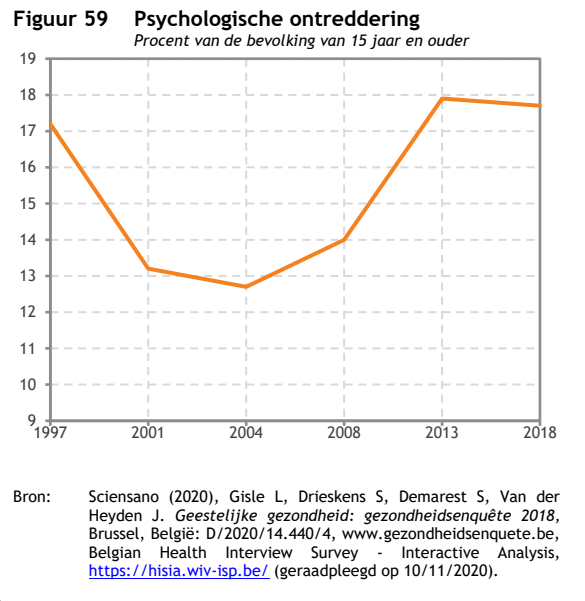
Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Sciensano.

Doelstelling: het aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat zich in een situatie van psychologische ontredde

ring bevindt, moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "*Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en geestelijke gezondheid en welzijn bevorderen*".

Evolutie: tussen 1997 en 2018 bevindt gemiddeld 15% van de bevolking zich in een situatie van psychologische ontredde

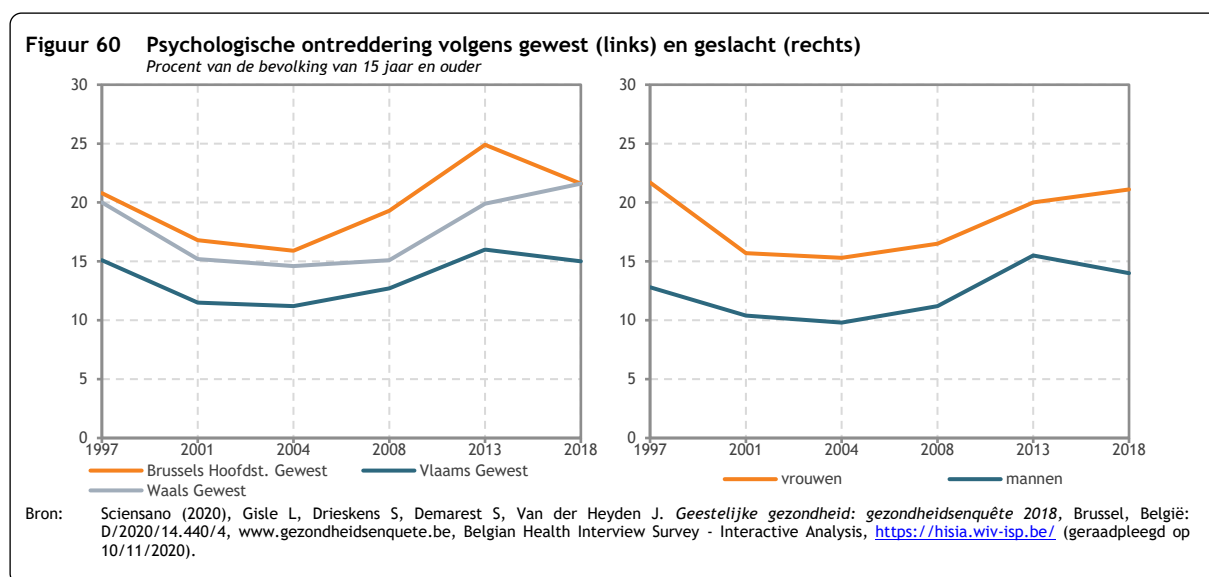

met de uitbraak van de financieel-economische crisis, is deze toegenomen tot zijn hoogste niveau in 2013: ongeveer 18%. In 2018 ligt de indicator nog steeds rond de 18%. In de onderzochte psychologische toestanden is het gevoel van *voortdurend onder druk* staan het belangrijkste symptoom: ongeveer 30% van de bevolking in 2018.

Internationale vergelijking: er kan geen vergelijking worden gemaakt, aangezien de gegevens niet beschikbaar zijn op de website van Eurostat.

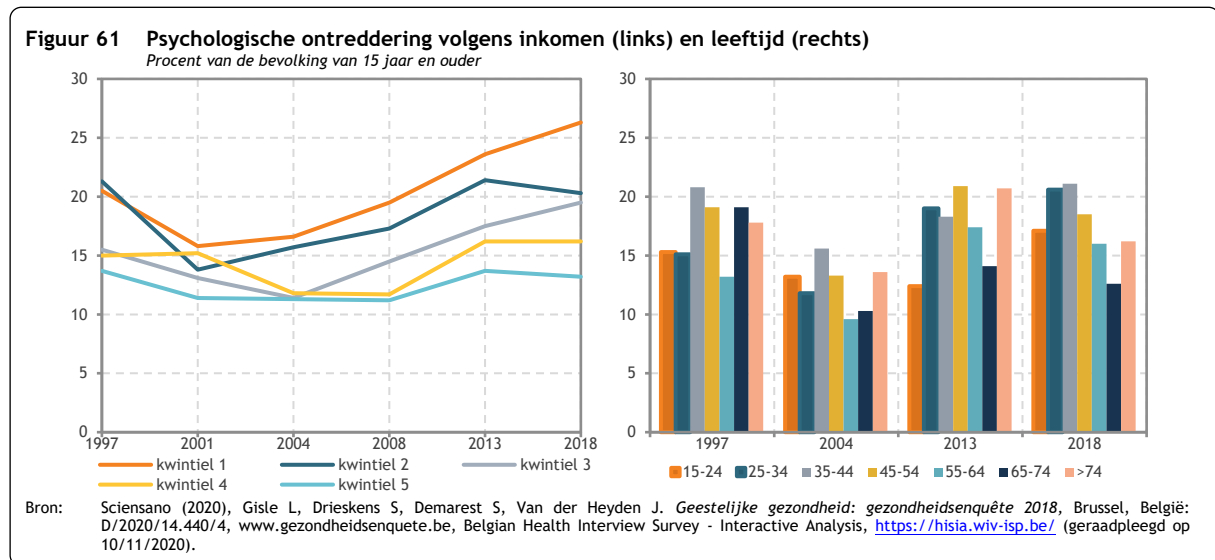
Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen in een situatie van psychologische ontredde- ring in 2018 is 21,6% in Brussel (BI95% 19,5 – 23,8), 15,0% in Vlaanderen (BI95% 13,5 – 16,4), 21,6% in Wallonië (BI95% 19,3 – 20,4) en 17,7% in België (BI95% 16,5 – 18,9). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: over heel de onderzochte periode is het aandeel vrouwen in een situatie van psychologische ontredde- ring aanzienlijk hoger dan dat van mannen. Het verschil daalt tussen 1997 en 2001 van 8,9 procentpunt tot 5,3 procentpunt en blijft daarna relatief stabiel tot 2013. In 2018 neemt dat verschil opnieuw toe tot 7,1 procentpunt. In 2018 bevindt 21,1% van de vrouwen en 14,0% van de mannen zich in een situatie van psychologische ontredde- ring.

Opsplitsing volgens inkomen: over heel de onderzochte periode neemt het aandeel personen in een situatie van psychologische ontredde- ring af naarmate het inkomen toeneemt. De Gezondheidsenquête berekent het inkomensniveau op individueel niveau door het inkomen van een huishouden te verdelen over zijn leden op basis van hun leeftijd (equivalent inkomen van het huishouden). De indicator is gestegen tussen 1997 en 2018 vooral voor het eerste en derde kwintiel. In 2018 bedraagt het niveau van de indicator 26,3% voor de personen met het laagste inkomen (eerste kwintiel) tegenover ongeveer de helft (namelijk 13,2%) voor de personen met het hoogste inkomen (vijfde kwintiel).

Opsplitsing volgens leeftijd: in de periode 1997-2018 neemt het aandeel personen in een situatie van psychologische ontreddeering gemiddeld genomen toe met de leeftijd en dit aandeel is het hoogst bij 35-44-jarigen. Daarna daalt het en het is het laagste bij de 55-64-jarigen. Bij 65-plussers neemt de indicator opnieuw toe. In 2018 is het aandeel personen in een situatie van psychologische ontreddeering het hoogste bij de 35-44-jarigen: 21,1%. Het is het laagste bij de 65-74-jarigen: 12,6%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 3 aangezien psychologische ontreddeering een meting is van de globale gezondheid van de bevolking en van haar welzijnsniveau.

Specifieke bronnen

Sciensano (2020), Gisle L, Drieskens S, Demarest S, Van der Heyden J., *Geestelijke gezondheid: gezondheidsenquête 2018*, Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: D/2020/14.440/4, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 29/10/2020).

Indicator 17. Depressie

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	1997	6,5
Einde van de periode	2018	7,4
Minimum	2004	5,9
Maximum	2018	7,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	1997-2018	0,6%
	2013-2018	2,0%
Vergelijking EU27, 2014		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		6,7
EU27		7,1
EU27 minimum: Roemenië		1,5
EU27 maximum: Ierland		12,1

Definitie: aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat aangeeft de laatste twaalf maanden aan een depressie te hebben geleden. De gegevens komen van de nationale gezondheidsenquêtes uitgevoerd door het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid / Sciensano voor België en van Eurostat voor de andere Europese landen. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn te raadplegen op de website van Sciensano.

Doelstelling: het aandeel personen dat aan een depressie lijdt moet dalen.

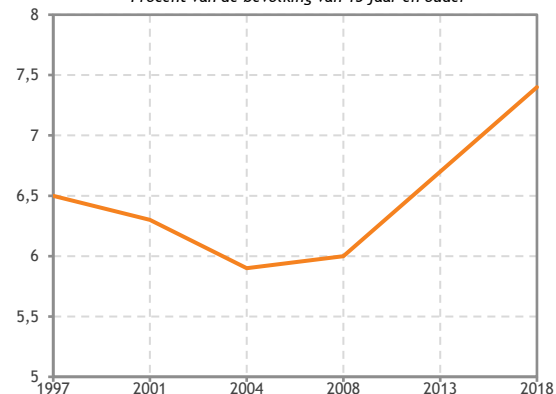
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en geestelijke gezondheid en welzijn bevorderen". Om de geestelijke gezondheid te bevorderen moet het aandeel personen dat aan een depressie lijdt dalen.

Evolutie: hoewel volgens die enquêtes het aandeel van de personen dat aangeeft aan een depressie te hebben geleden daalde tussen 1997 (6,5% van de bevolking) en 2004 (5,9%), steeg het opnieuw tot de oorspronkelijke waarde in 2013 en steeg het verder tot 7,4% van de bevolking in 2018.

Internationale vergelijking: voor Europa zijn er slechts gegevens beschikbaar voor 2014. Het aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat aangeeft de laatste twaalf maanden aan een depressie te hebben geleden, ligt in België (6,7%) lager dan in de EU27 (6,9%). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2014 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde (Eurostat, 2020).

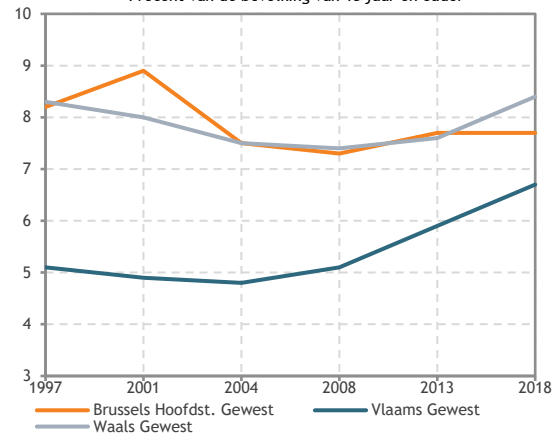
Figuur 62 Depressie

Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: Sciensano (2019), J. Van der Heyden, R. Charafeddine. Gezondheidsenquête 2018: Chronische ziekten en aandoeningen, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/36, www.gezondheidsenquête.be, *Belgian Health Interview Survey - Interactive Analysis*, <https://hisia.wiv-isp.be/> (geraadpleegd op 16/10/2019).

Figuur 63 Depressie volgens gewest
 Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

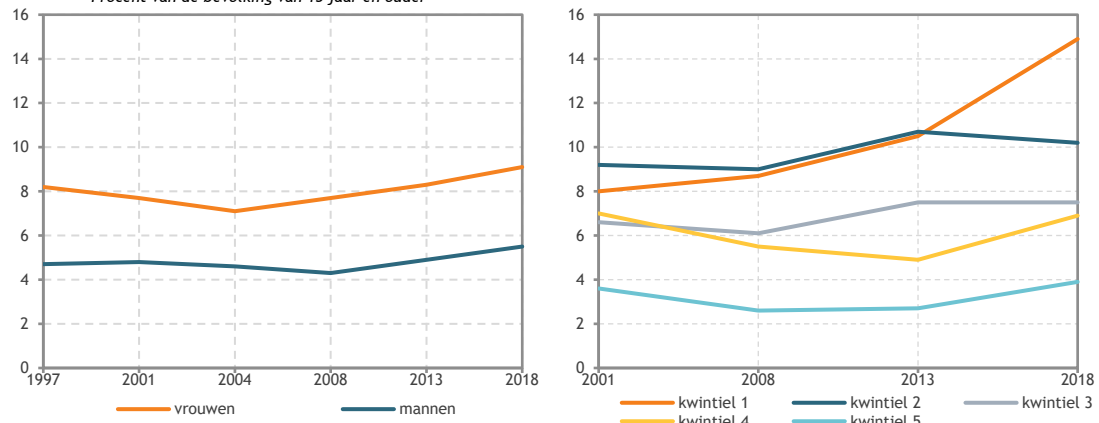
Bron: Sciensano (2019), J. Van der Heyden, R. Charafeddine. *Gezondheidsenquête 2018: Chronische ziekten en aandoeningen*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/36, www.gezondheidsenquête.be, *Belgian Health Interview Survey - Interactive Analysis*, <https://hisia.wiv-isp.be/> (geraadpleegd op 16/10/2019).

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen dat aan een depressie lijdt in 2018 is 7,7% in Brussel (BI95% 6,6 – 8,9), 6,7% in Vlaanderen (BI95% 5,7 – 7,7), 8,4% in Wallonië (BI95% 7,0 – 9,7) en 7,4% in België (BI95% 6,6 – 8,1). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: in elke enquête is het aandeel vrouwen dat aangeeft de laatste twaalf maanden aan een depressie te hebben geleden, bijna dubbel zo groot als het aandeel mannen.

Opsplitsing volgens inkomen: mensen in het eerste kwintiel (laagste inkomens) hebben meer last van depressie dan mensen in het vijfde kwintiel (hoogste inkomens). Het verschil bedroeg 4,4 procentpunt in 2001 en steeg tot 11 procentpunt in 2018.

Figuur 64 Depressie volgens geslacht (links) en inkomen (rechts)
 Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: Sciensano (2019), J. Van der Heyden, R. Charafeddine. *Gezondheidsenquête 2018: Chronische ziekten en aandoeningen*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/36, www.gezondheidsenquête.be, *Belgian Health Interview Survey - Interactive Analysis*, <https://hisia.wiv-isp.be/> (geraadpleegd op 16/10/2019).

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 3.4.2 - *Sterftecijfer door zelfdoding*. Depressieve personen hebben inderdaad meer risico zelfmoord te plegen dan anderen.

Specifieke bronnen

Eurostat (2020), *Persons reporting a chronic disease, by disease, sex, age and educational attainment level*, *hlth_ghis_cd1e*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/11/2020).

Indicator 18. Zelfdoding

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(per 100.000 inwoners)		
Begin van de periode	2000	21,6
Einde van de periode	2016	17
Minimum	2015	16,8
Maximum	2001	21,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	2000-2016	-1,5
	2011-2016	-2,4
Vergelijking EU27, 2016		
(per 100.000 inwoners)		
België		17,0
EU27		10,9
EU27 minimum: Cyprus		3,9
EU27 maximum: Lithuania		28,6

Definitie: de bruto sterftegraad door zelfdoding is het aantal sterfgevallen door zelfdoding per 100.000 inwoners.

De Waalse (voor Wallonië) en Vlaamse overheden (voor Vlaanderen en Brussel) gebruiken de 10de *International Classification of Diseases* van de Wereldgezondheidsorganisatie (ICD-10) om een oorzaak toe te kennen aan sterfgevallen op basis van de gegevens op de overlijdensakte die een arts en het gemeentebestuur invullen. Zo wordt zelfdoding geclassificeerd als een dood door opzettelijk zelf toegebracht letsel (codes X60 tot X84), bijvoorbeeld zelfvergiftiging door koolmonoxide of andere gassen en dampen en blootstelling aan deze producten (X67) of opzettelijk door een handwapen zelf toegebracht letsel (X72). Sinds 2010 koppelt Statistics Belgium die doodsoorzaak aan de bevolkingsregisters van België om sterfgevallen van niet-ingezetenen in België uit te sluiten en om sterfgevallen van ingezetenen in het buitenland op te nemen.

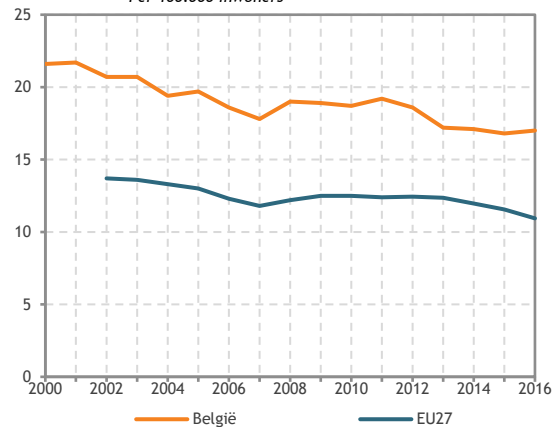
De in de noemer van de indicator vermelde bevolking omvat ingezetenen, namelijk personen die zijn ingeschreven in het nationale bevolkingsregister, in het vreemdelingenregister en in het register van de Ambtenaar van de Europese Unie.

De gegevens voor de sterftegraad door zelfdoding in België komen van Sciensano en zijn leeftijdgestandaardiseerd. Het is een gewogen gemiddelde van de sterftecijfers volgens leeftijd, waardoor vergelijkingen van sterftecijfers in de tijd en tussen subpopulaties mogelijk zijn. Deze aanpassing wordt uitgevoerd door Sciensano volgens de *Europese standaardpopulatie*.

De gegevens voor de EU27 komen van Eurostat en gebruiken de bruto zelfdodingsgraad. De leeftijdgestandaardiseerde sterftegraad door zelfdoding van Sciensano en de door Eurostat gepubliceerde bruto zelfdodingsgraad voor België tonen kleine verschillen, maar de algemene trend blijft dezelfde. De Sciensano-gegevens maken het mogelijk om langere tijdreeksen op te stellen en werden daarom gebruikt voor België.

Figuur 65 Zelfdoding

Per 100.000 inwoners

Bron: Sciensano (2020), Rechtstreekse mededeling 05/11/2020 en Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Causes of death: code hlth_cd_acdr (intentional self harm) tot 2010 en hlth_cd_acdr2 (intentional self harm) vanaf 2011*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 10/11/2020).
Noot: de gegevens voor België zijn leeftijdgestandaardiseerd.

Vergelijkingen van zelfdodingsgegevens kunnen ernstig worden belemmerd door stigmatisering, maatschappelijke en juridische overwegingen bij de rapportage en door vertragingen bij het vaststellen van de doodsoorzaak. Voor Belgische ingezetenen die in het buitenland overlijden, blijft de doodsoorzaak onbekend, aangezien er voor hen geen overlijdensakte beschikbaar is. Bovendien suggereert de toepassing in Brussel van de zelfdodingscertificeringsprocedure dat de gegevens voor dit gewest worden onderschat.

Doelstelling: de leeftijdgestandaardiseerde sterftegraad door zelfdoding moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "*Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en mentale gezondheid en welzijn bevorderen*". In lijn met het tweede deel van die doelstelling moet de sterftegraad door zelfdoding in België dalen tussen 2015 en 2030 of met andere woorden in 2030 lager zijn dan 16,8 per 100.000 inwoners.

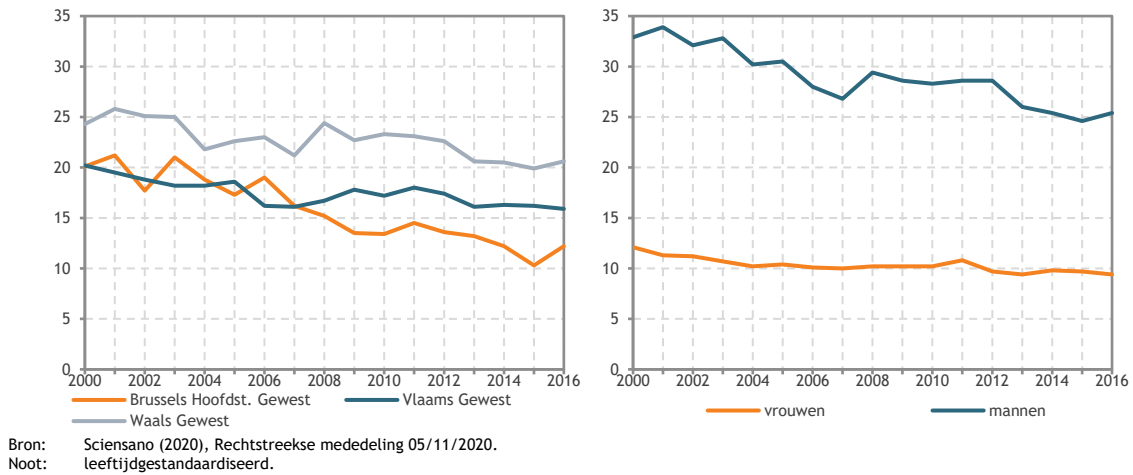
Evolutie: in 2000 bedroeg de sterftegraad door zelfdoding in België 21,6 per 100.000 inwoners. Het daalde tot 17,8 in 2007, steeg tot 18,6 in 2012 en viel uiteindelijk terug tot 16,8 in 2015. In 2016 is dit cijfer 17.

Internationale vergelijking: rekening houdend met de bovengenoemde methodologische overwegingen is de brutosterftegraad door zelfdoding in de EU27 gedaald van 13,7 in 2002 tot 10,9 in 2016. De brutosterftegraad voor België bedraagt 16,9 in 2016. Wanneer de lidstaten in drie groepen worden verdeeld, behoort België tot de groep met de slechtste prestaties in 2016.

Opsplitsing volgens gewest: de sterftegraad door zelfdoding in 2016 bedraagt 12,2 in Brussel, 15,9 in Vlaanderen en 20,6 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 17. De gegevens voor Brussel moeten op grond van de bovengenoemde methodologische overwegingen met uiterste voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Opsplitsing volgens geslacht: de sterftegraad door zelfdoding is tussen 2000 en 2016 ongeveer 2,8 keer zo groot voor mannen als voor vrouwen. Bij de mannen is de sterftegraad gedaald van 32,9 in 2000 tot 25,4 in 2016. Voor vrouwen was deze sterftegraad respectievelijk 12,1 en 9,4.

Figuur 66 Zelfdoding volgens gewest (links) en geslacht (rechts)
Per 100.000 inwoners

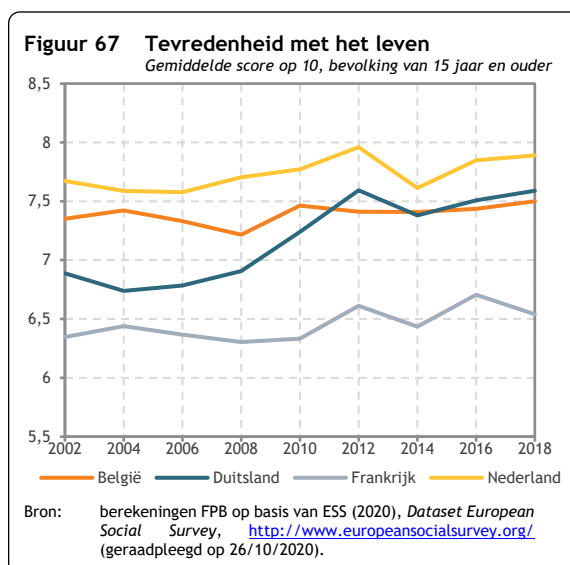
VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 3.4.2 - *Sterftecijfer door zelfdoding*. De in België vastgestelde sterftegraad door zelfdoding is leeftijdgestandaardiseerd, terwijl de door de VN voorgestelde indicator op bruto cijfers steunt. In België is het verschil tussen de twee zeer klein.

Specifieke bronnen

Sciensano (2020), *Suicide*, <https://www.healthybelgium.be/en/health-status/non-communicable-diseases/suicide> (geraadpleegd op 10/11/2020).

Indicator 19. Tevredenheid met het leven

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(gemiddelde score op 10, bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2002	7,4
Einde van de periode	2018	7,5
Minimum	2008	7,2
Maximum	2010 & 2018	7,5
Gemiddelde jaarlijkse groei	2002-2018	0,1%
voet	2012-2018	0,2%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(gemiddelde score op 10, bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		7,5
Duitsland		7,6
Frankrijk		6,5
Nederland		7,9

Definitie: de tevredenheid met het leven is opgesteld op basis van de antwoorden van de respondenten (van 15 jaar of ouder) op de vraag uit de *European Social Survey*: "Stel je een ladder voor waarvan de sporten zijn genummerd van 0 aan de onderkant tot 10 aan de bovenkant. De bovenkant van de ladder staat voor het best mogelijke leven en de onderkant van de ladder vertegenwoordigt het slechtst mogelijke leven voor jou. Op welke sport van de ladder zou je zeggen dat je persoonlijk op dit moment staat?". Die indicator wordt uitgedrukt in een gemiddelde score op 10. Die vraag kwam telkens aan bod in de negen tweejaarlijkse enquêtes van de ESS. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de ESS. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De berekende betrouwbaarheidsintervallen voor deze indicator staan in [bijlage 6.1](#).

Doelstelling: de tevredenheid met het leven mag niet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en geestelijke gezondheid en welzijn bevorderen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling stelt dat "een inclusieve maatschappij het welzijn van elke persoon wil bevorderen" (inleiding van de uitdaging "Een maatschappij die de sociale cohesie bevordert"; Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

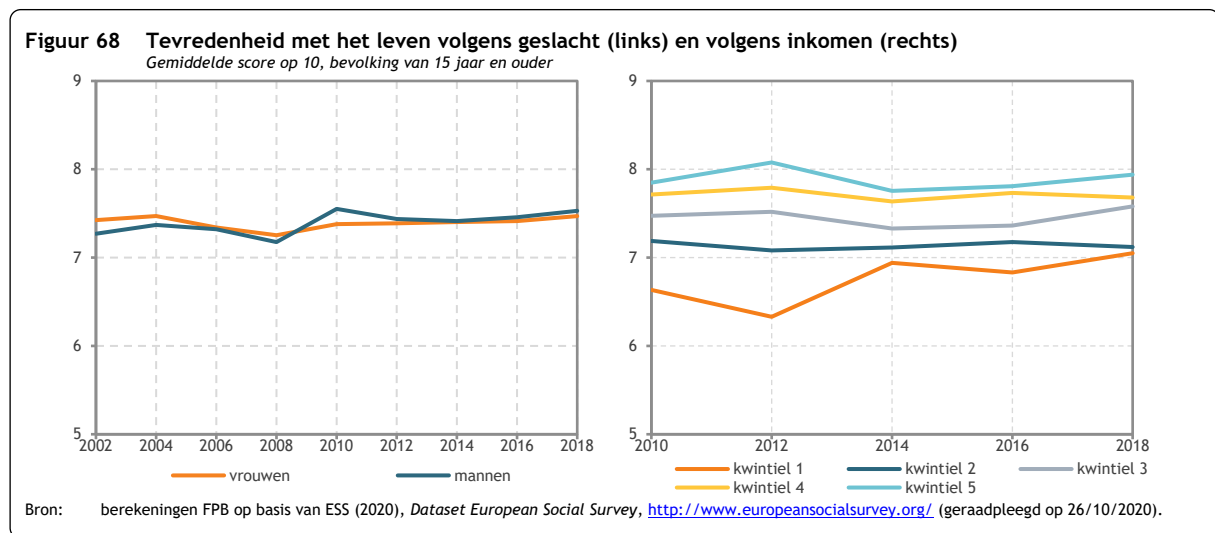
Evolutie: volgens de *European Social Survey* lag de indicator tevredenheid met het leven in 2018 in België op 7,5 (score op 10) en steeg die slechts licht in de periode 2002-2018, van 7,35 tot 7,50.

Internationale vergelijking: de subjectieve aard van het type gestelde vragen voor deze indicator leidt ertoe dat vergelijkingen tussen landen weinig betekenis hebben. Het heeft meer betekenis om de evoluties te vergelijken. In alle buurlanden is de tevredenheid met het leven erop vooruitgegaan. In Duitsland steeg ze het meest, terwijl ze in Frankrijk, Nederland en België slechts lichtjes toenam.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: de gegevens tonen dat de tevredenheid met het leven van mannen en vrouwen gelijkaardig evolueert met kleine verschillen en een lichte stijging die voor de mannen iets sneller is. Tot 2008 was de levenstevredenheid van de vrouwen iets hoger, sindsdien ligt die van de mannen hoger.

Opsplitsing volgens inkomen: gegevens sinds 2010 tonen dat er een verband is tussen het inkomen en de tevredenheid met het leven, de tevredenheid ligt hoger bij personen uit een hoger inkomenskwintiel.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 3.4: er is een sterke band tussen geestelijke gezondheid en welzijn, enerzijds, en de tevredenheid met het leven, anderzijds.

Specifieke bronnen

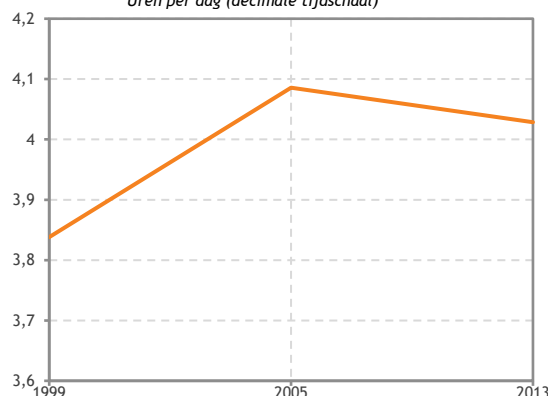
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 20. Vrije tijd

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(uren per dag, decimale tijdschaal)		
Begin van de periode	1999	3,8
Einde van de periode	2013	4,0
Minimum	1999	3,8
Maximum	2005	4,1
Gemiddelde jaarlijkse groei	1999-2013	0,3%
Vergelijking buurlanden, 1998-2005		
(uren per dag, decimale tijdschaal)		
België		5,5
Duitsland		5,5
Frankrijk		4,4

Figuur 69 Vrije tijd

Uren per dag (decimale tijdschaal)

Bron: Glorieux, I., J. Minnen, T.P. van Tienoven, et al. (2015), Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & AD Statistiek - Statistics Belgium, Brussel, <http://www.time-use.be/nl/> (geraadpleegd op 08/11/2017).

Definitie: tijd die gemiddeld aan vrije tijd (in die enquête omvat vrije tijd activiteiten zoals

wandelen, lezen, muziek luisteren, televisie kijken, met de hond wandelen, een hobby of sport in amateurverband uitoefenen, een voorstelling bijwonen) wordt besteed in de loop van een dag, berekend op basis van het Belgisch tijdsbudgetonderzoek (Belgen van 12 jaar of ouder), uitgedrukt in uren. "In 1999 hielden 8.382 respondenten van 12 jaar of ouder uit 4.275 gezinnen gedurende twee dagen hun tijdsbesteding bij. In 2005 waren het 6.400 respondenten van 12 jaar of ouder uit 3.474 gezinnen. In 2013, ten slotte, gaat het om 5.559 respondenten van 10 jaar of ouder uit 2.744 gezinnen" (Glorieux et al., 2015a). De gegevens komen van Statistics Belgium. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. Gedetailleerde methodologische informatie voor de berekening van de betrouwbaarheidsintervallen is te vinden in Glorieux et al. (2015b).

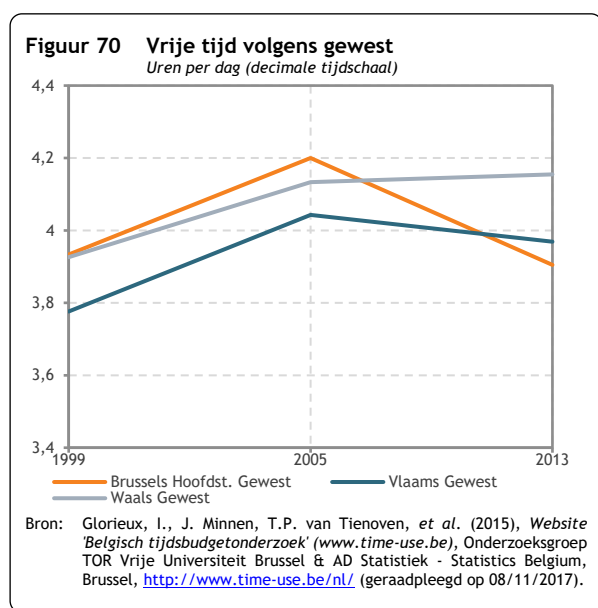
Op Europees niveau, voor de internationale vergelijking, worden de tijdsbudgetonderzoeken samengebracht in het *Harmonised European Time Use Survey* (HETUS, 2015), waarin de lijst met activiteiten die als vrije tijd beschouwd worden verschillend is. Dit programma levert tabellen waarmee de vijftien deelnemende Europese landen (België, Bulgarije, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Italië, Letland, Litouwen, Noorwegen, Polen, Slovenië, Spanje, Verenigd Koninkrijk, Zweden) vergeleken kunnen worden voor een gemiddelde dag van personen van 20 tot 74 jaar in een bepaald jaar tussen 1998 en 2005 naargelang de landen.

Doelstelling: er is geen doelstelling met betrekking tot de tijd die aan vrije tijd wordt besteed.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.4: "Tegen 2030 de voortijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten met een derde inperken via preventie en behandeling, en geestelijke gezondheid en welzijn bevorderen". De mogelijkheid om voldoende vrije tijd te hebben is noodzakelijk voor het welzijn en is gunstig voor de geestelijke gezondheid.

Evolutie: volgens die enquête nam de vrije tijd tussen 1999 en 2005 toe met 18 minuten per dag (van 3u48' tot 4u05'), en nam die vervolgens af met 3 minuten tussen 2005 en 2013. Aangezien de tijdspannes die besteed worden aan de verschillende activiteiten onderling met elkaar verweven zijn tijdens een dag van 24 uur, zou het moeilijk zijn die veranderingen uit te leggen zonder een analyse van de relatieve evoluties van alle activiteiten.

Internationale vergelijking: België en buurlanden besteden, op een half uur na, dezelfde tijd aan vrije tijd. Omdat de tijdstippen van de enquêtes verschillen, worden die gegevens enkel als voorbeeld gegeven. De verschillen tussen de Time use-enquête en de HETUS-enquête zijn te wijten aan het feit dat vrije tijd op een verschillende manier wordt gedefinieerd.

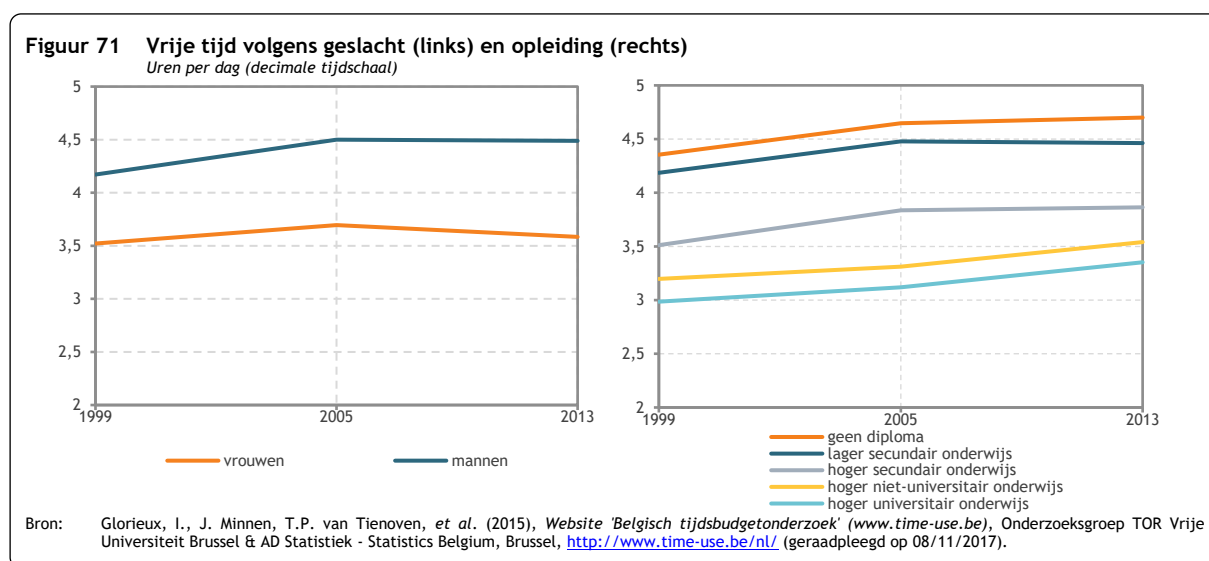

Opsplitsing volgens gewest: de vrije tijd in 2013 bedraagt 3u54 in Brussel, 3u58 in Vlaanderen en 4u09 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 4u02.

Opsplitsing volgens geslacht: het verschil tussen mannen en vrouwen met betrekking tot vrije tijd wordt groter: in 1999 hadden mannen 42 minuten meer vrije tijd per dag dan vrouwen tegenover 54 minuten in 2013.

Opsplitsing volgens opleiding: hoe hoger het behaalde diploma, hoe minder vrije tijd de mensen hebben. Het verschil in vrije tijd verschilt echter weinig: het verschil tussen de personen met een diploma hoger universitair onderwijs en de

personen zonder een diploma daalt amper van 1u24' per dag in 1999 tot 1u18' in 2013.

VN-Indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 3.4 aangezien vrije tijd noodzakelijk is voor het welzijn en gunstig is voor de geestelijke gezondheid.

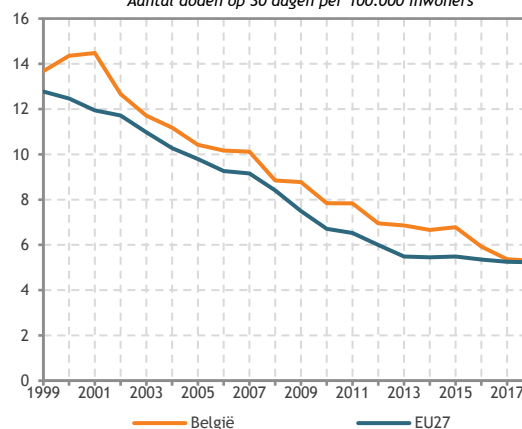
Specifieke bronnen

- Glorieux, I., Minnen, J., van Tienoven, T.P. *et al.* (2015a), Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & AD Statistiek – Statistics Belgium Brussel – <http://www.time-use.be/nl/> (geraadpleegd op 8/11/2017).
- Glorieux *et al.* (2015b), *België geklokt. Resultaten van het Belgisch tijdsbudgetonderzoek 2013 (TBO'13)*, http://www.vub.ac.be/TOR/wp-content/uploads/2015/10/NL_Belgie%E2%95%A0%C3%AAgeklokt_Id.pdf (geraadpleegd op 20/12/2018).
- HETUS (2015), *Harmonised European Time Use Survey*, <https://www.h6.scb.se/tus/tus/> (geraadpleegd op 25/10/2017).

Indicator 21. Verkeersdoden

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(aantal doden op 30 dagen per 100.000 inwoners)		
Begin van de periode	1999	13,7
Einde van de periode	2018	5,3
Minimum	2018	5,3
Maximum	2001	14,5
Gemiddelde jaarlijkse groei	1999-2018	-4,9
	2013-2018	-5,0
Vergelijking EU27, 2018		
(aantal doden op 30 dagen per 100.000 inwoners)		
België		5,4
EU27		4,9
EU27 minimum: Ierland		2,9
EU27 maximum: Roemenië		9,6

Figuur 72 Verkeersdoden
Aantal doden op 30 dagen per 100.000 inwoners

Bron: Eurostat (2020) *Persons killed in road accidents by sex, tran_sf_roadse* (data), tps00165 (ranking in EU), sdg_11_40 (geraadpleegd op 16/10/2020).

Definitie: de indicator verkeersdoden op 30 dagen

komt overeen met het aantal personen dat onmiddellijk of binnen de dertig dagen na een ongeval overlijdt als gevolg van dat ongeval. Om internationale vergelijkingen mogelijk te maken wordt het aantal doden per 100.000 inwoners uitgedrukt. De gegevens komen van politieverlagen, aangevuld met informatie van de parketten die worden samengebracht door Statistics Belgium. Statistics Belgium stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert.

Doelstelling: tegen 2030 moet het aantal verkeersdoden gehalveerd worden.

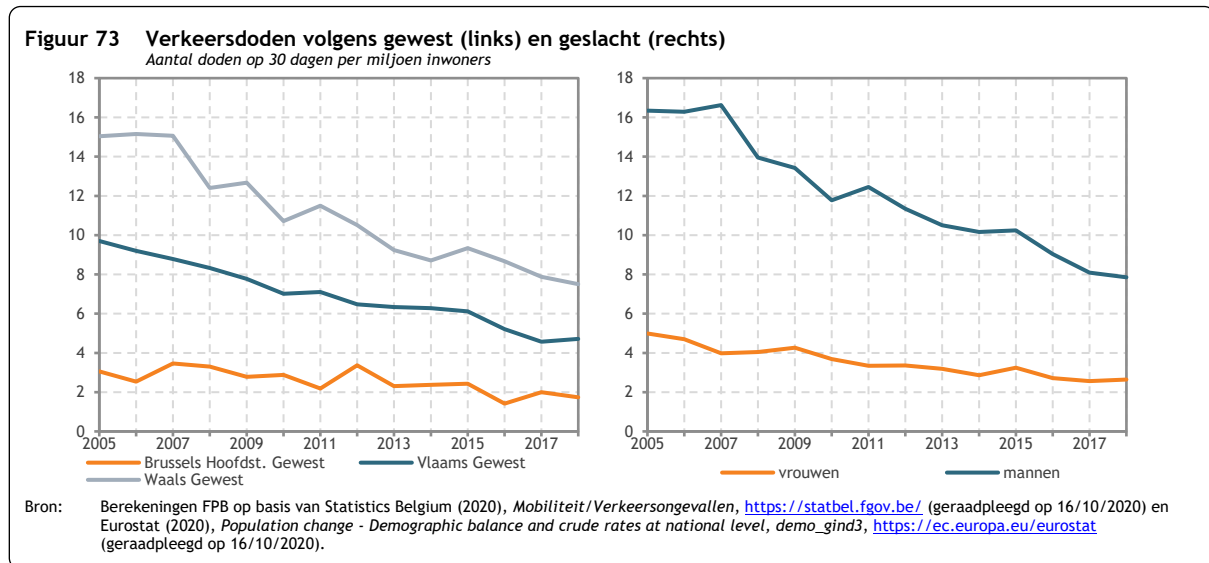
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.6: "Tegen 2020 het aantal doden en gewonden in het verkeer wereldwijd halveren". In België hebben de Staten-Generaal van de Verkeersveiligheid zich tot doel gesteld het aantal doden tussen 2010 en 2020 te halveren (VIAS, 2019), wat neerkomt op 3,9 doden binnen 30 dagen per 100.000 inwoners in 2020.

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 24: "Mobiliteit en vervoer zullen onder maximale veiligheidsomstandigheden gebeuren met "nul doden" als doel".

Evolutie: het aantal verkeersdoden daalde tussen 1999 en 2018 in België. In 2018 bedraagt dit aantal 5,3 doden op 30 dagen per 100.000 inwoners, het minimum sinds 1999.

Internationale vergelijking: het aantal verkeersdoden daalde tussen 1999 en 2018 met 66,8% in de EU27. Met 5,3 doden per 100.000 inwoners ligt België boven het Europese gemiddelde (5,2 doden per 100.000 inwoners). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort minder goed dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het aantal verkeersdoden op 30 dagen per 100.000 inwoners in 2018 bedraagt 1,7 in Brussel, 4,7 in Vlaanderen en 7,5 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 5,3 (gegevens Statistics Belgium).

Opsplitsing volgens geslacht: het aandeel vrouwen in de verkeersdoden is steeds en aanzienlijk lager dan het aandeel mannen: vrouwen vertegenwoordigden 24,9% van de doden op 30 dagen in 2009 en 25,7% in 2018.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met 3.6.1 – *Sterftecijfer door verkeersongevallen*.

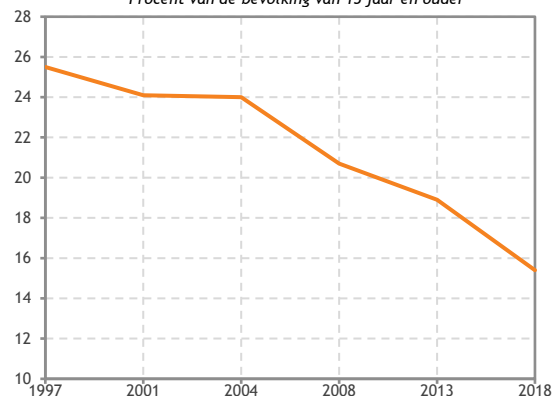
Specifieke bronnen

VIAS (2019), Lequeux Q. & Leblud J., *Statistisch Rapport 2018-Verkeersongevallen 2017*, Brussel, België: Vias instituut – Kenniscentrum Verkeersveiligheid, www.vias.be (geraadpleegd op 12/11/2020).

Indicator 22. Dagelijkse rokers

SDG	Goede gezondheid en welzijn	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	1997	25,5
Einde van de periode	2018	15,4
Minimum	2018	15,4
Maximum	1997	25,5
Gemiddelde jaarlijkse groei	1997-2018	-2,4%
	2013-2018	-4,0%
Vergelijking buurlanden, 2015		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		18,1
Duitsland		20,7
Frankrijk		20,5
Nederland		18,0

Figuur 74 **Dagelijkse rokers**
Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: Sciensano (2019) L. Gisle, S. Demarest, S. Drieskens. *Gezondheidsenquête 2018: Gebruik van tabak*. Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: D/2019/14.440/57. Beschikbaar op: www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 17/10/2019).

Definitie: aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat aangeeft dagelijks te roken. De gegevens komen van de nationale gezondheidsenquêtes uitgevoerd door het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid/Sciensano die de resultaten ervan ter beschikking stelt, onder meer aan de Wereldgezondheidsorganisatie. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn te raadplegen op de website van Sciensano. De hier gebruikte gegevens voor de internationale vergelijking komen van het Rapport van de Wereldgezondheidsorganisatie dat data publiceert op basis van de enquêtegegevens van de verschillende landen.

Doelstelling: het aandeel dagelijkse rokers zou 13,1% moeten bereiken in 2030.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 3.a: "Waar nodig de implementatie van de kaderovereenkomst van de Wereldgezondheidsorganisatie over tabakscontrole versterken".

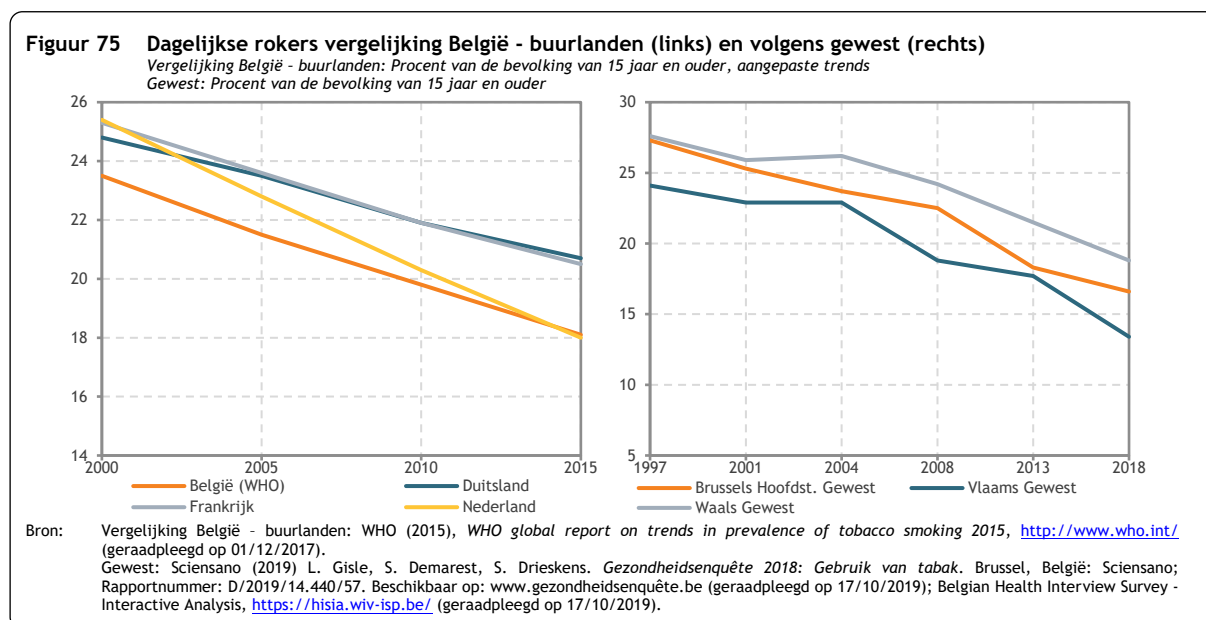
De Wereldtop over gezondheid van 2013 (WHO, 2013) heeft een "Mondiaal actieplan voor de strijd tegen de niet-overdraagbare ziekten 2013-2020" aangenomen. Dit plan omvat onder andere de volgende mondiale doelstelling: "een relatieve reductie met 30% van de prevalentie van de huidige tabaksverslaving bij de personen van 15 jaar of ouder" tegen 2025. Indien beschouwd wordt dat de mondiale doelstelling van de Wereldgezondheidsorganisatie toepasbaar is op alle landen, dan zou het aandeel dagelijkse rokers, dat in België 18,8% bedroeg in 2013, 13,1% moeten bereiken in 2025 wat een aanzienlijke versnelling is van het verminderingstempo (van -1,7% tot -3%) van deze indicator. Aangezien er geen doelstelling voor 2030 bestaat, wordt ervan uitgegaan dat deze ambitieuze doelstelling ook voor 2030 geldig blijft.

Evolutie: tussen 1997 en 2018 daalde het aandeel dagelijkse rokers met 10 procentpunt. Er moet opgemerkt worden dat de *Kaderovereenkomst inzake de bestrijding van het tabaksgebruik* van de

Wereldgezondheidsorganisatie in 2005 van kracht is geworden. Die is juridisch bindend en heeft tot doel "het *wijdverbreide tabaksgebruik en de blootstelling aan tabaksrook permanent en in aanzienlijke mate te verminderen*" (WHO, 2004, Art. 3). België heeft die overeenkomst in 2004 geratificeerd en heeft in hetzelfde jaar het Federaal plan ter bestrijding van het tabaksgebruik goedgekeurd. Als gevolg van dat plan werden er geleidelijk aan maatregelen ingevoerd, zoals het verbod op de verkoop van tabak aan personen jonger dan 16 jaar, het rookverbod op de werkvloer en het bevorderen van preventieprogramma's en rookstopmethodes.

Internationale vergelijking: de buurlanden van België hebben een gelijkaardig aandeel dagelijkse rokers en tonen een gelijkaardige evolutie, namelijk een trage vermindering. Het aandeel dagelijkse rokers in België ligt boven dat aandeel in de buurlanden en dit over heel de beschouwde periode.

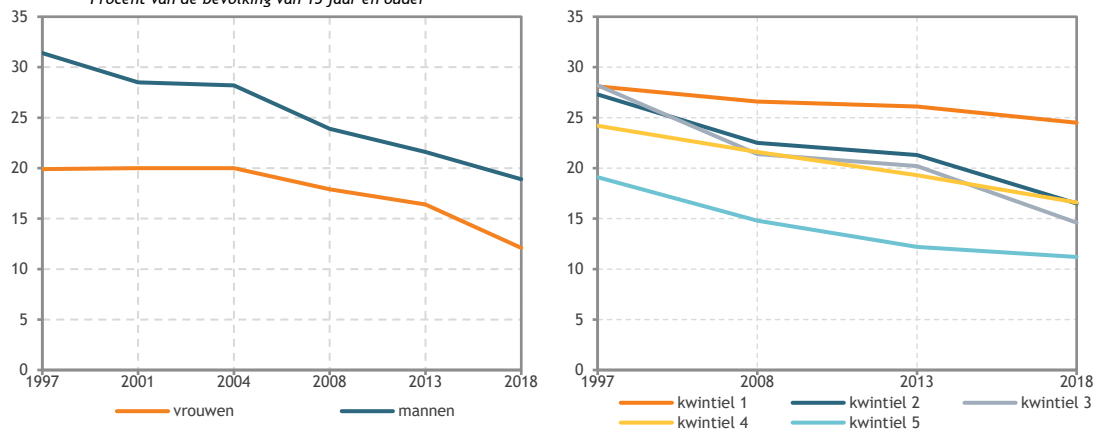
Opsplitsing volgens gewest: het aandeel dagelijkse rokers in 2018 is 16,6% in Brussel (BI95% 14,6 – 18,6), 13,4% in Vlaanderen (BI95% 11,8 – 14,9), 18,8% in Wallonië (BI95% 16,6 – 21,0) en 15,4% in België (BI95% 14,2 – 16,6). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: het aandeel vrouwen dat dagelijks rookt is kleiner dan dat van mannen. Het daalt echter minder snel, wat leidt tot een toenadering tussen die groepen. In 1997 rookte 31,4% van de mannen immers dagelijks, tegenover 19,9% van de vrouwen. Dat is een verschil van 11,5 procentpunt. In 2018 rookten 18,9% van de mannen en 12,1% van de vrouwen dagelijks, het verschil is er kleiner en bedraagt 6,8 procentpunt.

Opsplitsing volgens inkomen: personen in het eerste kwintiel (laagste inkomens) roken meer dan anderen en personen in het vijfde kwintiel (hoogste inkomens) roken het minst. Het verschil bedraagt 13,3 procentpunt in 2018.

Figuur 76 Dagelijkse rokers volgens geslacht (links) en inkomen (rechts)
Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: Sciensano (2019) L. Gisle, S. Demarest, S. Drieskens. *Gezondheidsenquête 2018: Gebruik van tabak*. Brussel, België: Sciensano; Rapportnummer: D/2019/14.440/57. Beschikbaar op: www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 17/10/2019); Belgian Health Interview Survey - Interactive Analysis, <https://hisia.wiv-isp.be/> (geraadpleegd op 17/10/2019).

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 3.a.1 - *Prevalentie van het verbruik van tabak bij de personen ouder dan 15 jaar (leeftijdsgewogen)*.

Specifieke bronnen

WHO (2004), *WHO Framework Convention on Tobacco Control. Resolution WHA56.1*, World Health Organization, <http://www.who.int/>.

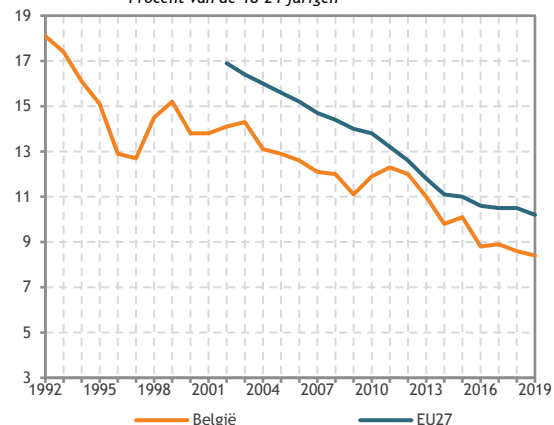
WHO (2013), *Sixty – sixth world health assembly, resolutions and decisions*, document WHA66/2013/REC/1.

4.4. Doelstelling 4. Verzeker inclusief en billijk kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen

Indicator 23. Vroegtijdige schoolverlaters

SDG	Kwaliteitsonderwijs	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(procent van de 18-24-jarigen)		
Begin van de periode	1992	18,1
Einde van de periode	2019	8,4
Minimum	2019	8,4
Maximum	1992	18,1
Gemiddelde jaarlijkse groei	1992-2019	-2,8%
	2014-2019	-3,0%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de 18-24-jarigen)		
België		8,4
EU27		10,2
EU27 minimum: Hongarije		3,0
EU27 maximum: Spanje		17,3

Figuur 77 Vroegtijdige schoolverlaters
Procent van de 18-24-jarigen

Source: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, edat_lfse_16, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 5/6/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 1999, 2004, 2006, 2008, 2014 en 2017; EU in 2003, 2006, 2014.

Definitie: aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar

met hoogstens een diploma lager middelbaar onderwijs die geen onderwijs of opleiding volgden tijdens de vier weken die voorafgingen aan het interview. Het lager middelbaar onderwijs komt overeen met de ISCED (*International Standard Classification of Education*) 2011 niveaus 0-2 voor gegevens vanaf 2014 en met de ISCED 1997 niveaus 0-3C voor gegevens tot 2013. De gegevens komen van de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: 0% vroegtijdige schoolverlaters tegen 2030.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 4.1: "Er tegen 2030 voor zorgen dat alle meisjes en jongens op een vrije, billijke en kwalitatief hoogstaande manier lager en middelbaar onderwijs kunnen afwerken, wat moet kunnen leiden tot relevante en doeltreffende leerresultaten". Deze doelstelling vereist dat alle meisjes en jongens op een billijke en kwaliteitsvolle manier lager en middelbaar onderwijs gratis kunnen afwerken en wordt opgevat als het beogen van 0% vroegtijdige schoolverlaters tegen 2030.

Het Nationaal Hervormingsprogramma voor 2011 dat België in april 2011 goedkeurde (Federale regering, 2011) in het kader van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) bevat de

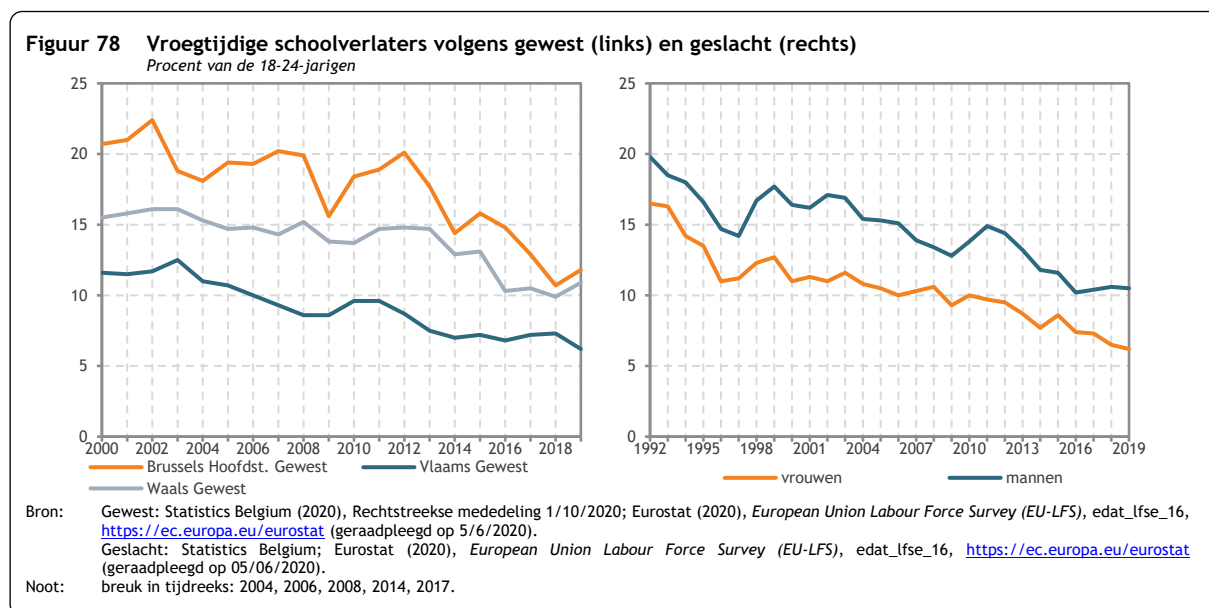
volgende doelstelling over onderwijs en opleiding: het aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar dat hoogstens lager secundair onderwijs heeft voltooid en dat geen onderwijs of opleiding volgt, verminderen tot 9,5% in 2020.

Evolutie: volgens de EAK is het aandeel vroegtijdige schoolverlaters gedaald van 18,1% in 1992 tot 8,4% in 2019.

Internationale vergelijking: zowel in de EU27 als in België daalde het aandeel schoolverlaters. Het aandeel schoolverlaters ligt in de beschouwde periode wel lager in België dan in de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in 2019 is 11,8% in Brussel (BI95% 9,7 – 14,0), 6,2% in Vlaanderen (BI95% 5,2 – 7,2), 10,9% in Wallonië (BI95% 9,4 – 12,3) en 8,4% in België (BI95% 7,6 – 9,1). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: meer mannen (10,5%) dan vrouwen (6,2%) verlaten de school zonder diploma. De laatste jaren toont de evolutie bij de mannen een sterkere variatie dan bij de vrouwen. Het verschil tussen mannen en vrouwen schommelde tussen 2,2 procentpunt in 1993 en 6,1 procentpunt in 2002 en bedraagt in 2019 4,3 procentpunt. Het aandeel schoolverlaters ligt over de volledige periode hoger bij mannen dan bij vrouwen en beide groepen vertonen een dalende trend over de hele periode.

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 4.1.1 - *Deel van de kinderen en jongeren: (a) in het basisonderwijs; (b) op het einde van het basisonderwijs; en (c) op het einde van de eerste cyclus van het secundair onderwijs met ten minste het minimale vaardigheidsniveau voor (i) lezen en (ii) wiskunde, naar geslacht.* Hij werd gekozen omdat hij informatie geeft over het aantal leerlingen dat het middelbaar onderwijs verlaat met hoogstens een diploma lager middelbaar onderwijs.

Deze indicator wordt gebruikt om de composiete indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

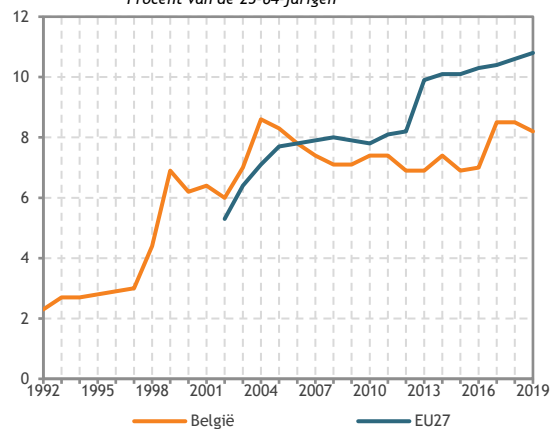
Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Regering (2011), *Nationaal Hervormingsprogramma 2011*, p. 25, http://www.be2020.eu/publications/publication_det.php?lang=nl&KeyPub=461 (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 24. Levenslang leren

SDG	Kwaliteitsonderwijs	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de 25-64-jarigen)		
Begin van de periode	1992	2,3
Einde van de periode	2019	8,2
Minimum	1992	2,3
Maximum	2004	8,6
Gemiddelde jaarlijkse groei	1992-2019	4,8%
	2014-2019	2,1%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de 25-64-jarigen)		
België		8,2
EU27		10,8
EU27 minimum: Roemenië		1,3
EU27 maximum: Zweden		34,3

Figuur 79 Levenslang leren
Procent van de 25-64-jarigen

Source: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, trng_lfse_04, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 8/6/2020).

Noot: breuk in tijdreeks: BE in 1999, 2004, 2006, 2008, 2014, 2017; EU in 2003, 2006, 2013.

Definitie: aandeel van de bevolking tussen 25 en 64 jaar dat heeft deelgenomen aan een (formele of niet-formele) vorming tijdens de laatste vier weken voorafgaand aan het interview. De gegevens komen van de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: het aandeel van de bevolking dat deelneemt aan levenslang leren moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 4.3: "Tegen 2030 gelijke toegang garanderen voor alle vrouwen en mannen tot betaalbaar en kwaliteitsvol technisch, beroeps- en hoger onderwijs, met inbegrip van de universiteit".

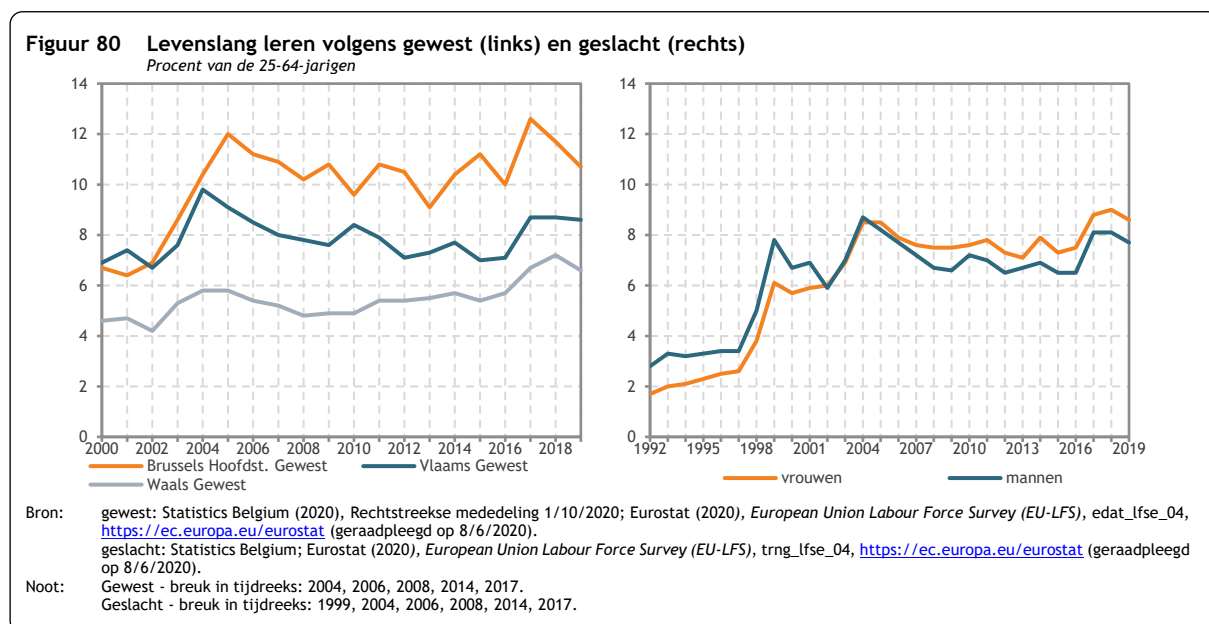
Het Nationaal Hervormingsprogramma 2011 dat door België in april 2011 werd goedgekeurd (Federale regering, 2011) in het kader van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) bevat als een van 7 prioritaire beleidslijnen de "Toename van levenslang leren voor arbeiders en van de scholing van werkzoekenden" om de werkgelegenheidsdoelstelling (werkgelegenheidsgraad van 73,2% in 2020) te kunnen behalen.

Evolutie: volgens de EAK steeg het aandeel van de bevolking tussen 25 en 64 jaar dat deelgenomen heeft aan een vorm van opleiding of vorming duidelijk tussen 1992 en 2004, namelijk van 2,3% tot 8,6% en vertoont sindsdien geen duidelijke trend.

Internationale vergelijking: België loopt steeds meer achterop ten opzichte van het Europese gemiddelde. De voorsprong van België van 0,7 procentpunt in 2002 (zelfs 1,5 in 2004), veranderde gestaag in een achterstand van 2,6 procentpunt in 2019 (zelfs 3,3 in 2016). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en het scoort minder goed dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel van de bevolking tussen 25 en 64 jaar dat deelgenomen heeft aan een vorm van opleiding of vorming in 2019 is 10,7% in Brussel (BI95% 9,8 – 11,5), 8,6% in Vlaanderen (BI95% 8,2 – 8,9), 6,6% in Wallonië (BI95% 6,2 – 6,9) en 8,2% in België (BI95% 7,9 – 8,4). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: zowel mannen als vrouwen volgen weinig opleiding. Het grootste verschil tussen beide bedroeg 1,7 procentpunt in 1999. Voor 2002 volgden mannen meer opleiding dan vrouwen, sinds 2005 is het omgekeerd. Over de hele periode ligt het groeiritme bij de vrouwen (6,2%) dan ook duidelijk hoger dan bij de mannen (3,8%).

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 4.3.1 - *Participatiegraad van jongeren en volwassenen aan formeel en niet-formeel onderwijs en vorming gedurende de voorbije 12 maanden, naar geslacht.*

Specifieke bronnen

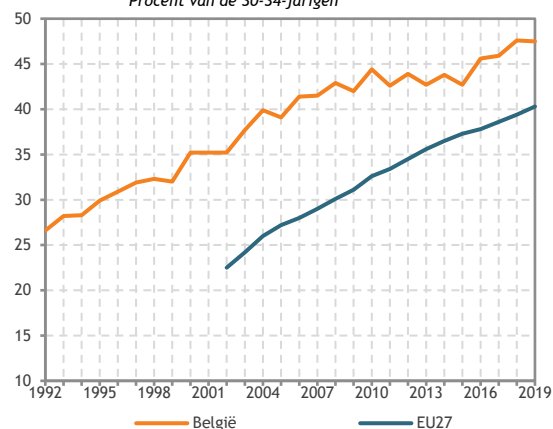
Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, p. 8, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Regering (2011), *Nationaal Hervormingsprogramma 2011*, p. 25, http://www.be2020.eu/publications/publication_det.php?lang=nl&KeyPub=461 (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 25. Gediplomeerden van het hoger onderwijs

SDG	Kwaliteitsonderwijs	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(procent van de 30-34-jarigen)		
Begin van de periode	1992	26,6
Einde van de periode	2019	47,5
Minimum	1992	26,6
Maximum	2018	47,6
Gemiddelde jaarlijkse groei	1992-2019	2,2%
	2014-2019	1,6%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de 30-34-jarigen)		
België		47,5
EU27		40,3
EU27 minimum: Roemenië		25,8
EU27 maximum: Cyprus		58,8

Figuur 81 Gediplomeerden van het hoger onderwijs
Procent van de 30-34-jarigen

Source: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Tertiary educational attainment by sex, age group 30-34*, edat_lfse_03, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 8/6/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 1999, 2008, 2014, 2017; EU in 2014.

Definitie: aandeel van de bevolking tussen 30 en

34 jaar, met een diploma hoger onderwijs. Het scholingsniveau komt overeen met ISCED (*International Standard Classification of Education*) 2011 niveaus 5-8 voor gegevens vanaf 2014 en met ISCED 1997 niveaus 5-6 voor gegevens tot 2013. De gegevens komen van de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: het aandeel 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 4.3: "Tegen 2030 gelijke toegang garanderen voor alle vrouwen en mannen tot betaalbaar en kwaliteitsvol technisch, beroeps- en hoger onderwijs, met inbegrip van de universiteit".

Het Nationaal Hervormingsprogramma 2011, door België goedgekeurd in april 2011 (Federale regering, 2011), in het kader van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) bevat een doelstelling over onderwijs en vorming: een diploma hoger onderwijs voor minstens 47% van de bevolking tussen 30 en 34 jaar.

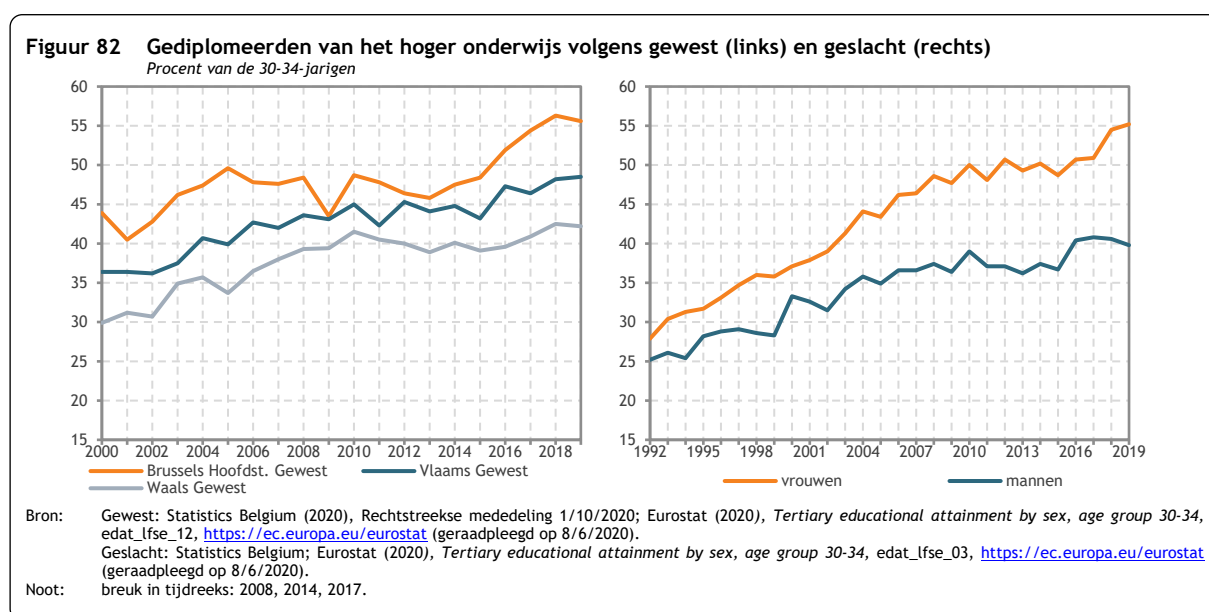
Evolutie: het aandeel 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs nam aanzienlijk toe tussen 1992 en 2019: een stijging van meer dan 20 procentpunt, gaande van 26,6% tot 47,5%.

Internationale vergelijking: België heeft bij de 30-34-jarigen meer gediplomeerden van het hoger onderwijs (47,5%) dan het gemiddelde van de 27 EU-lidstaten (40,3%). Het verschil tussen het EU-

gemiddelde en België neemt wel af: van 12,7 procentpunt in 2002 tot 7,2 procentpunt in 2019. Het aantal gediplomeerden van het hoger onderwijs neemt dus in een hoger tempo toe in de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de best presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs in 2019 is 55,6% in Brussel (BI95% 51,4 – 59,8), 48,5% in Vlaanderen (BI95% 46,2 – 50,9), 42,2% in Wallonië (BI95% 39,5 – 44,9) en 47,5% in België (BI95% 45,9 – 49,2). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: verhoudingsgewijs zijn er meer vrouwen (55,2%) dan mannen (39,8%) met een diploma hoger onderwijs en het verschil wordt bovendien nog groter: 2,7 procentpunt in 1992 tegenover 15,4 procentpunt in 2019.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 4.3, aangezien het aandeel mensen met een diploma hoger onderwijs de toegang tot betaalbaar en kwaliteitsvol onderwijs illustreert.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator *Menselijk kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

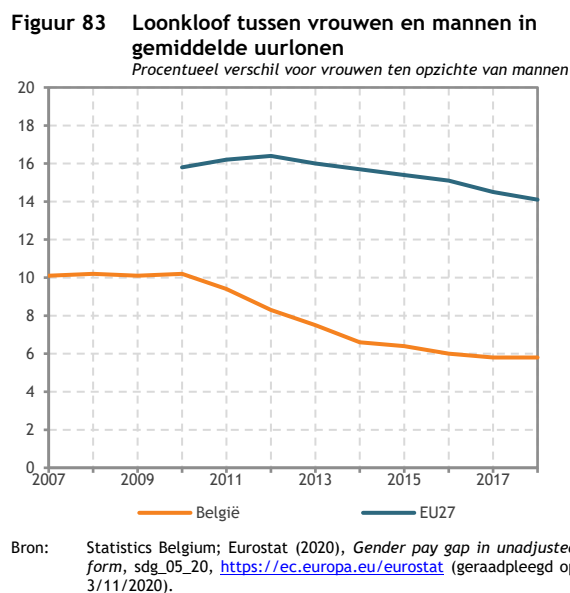
Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, p. 8, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Regering (2011), Nationaal Hervormingsprogramma 2011, p. 25, http://www.be2020.eu/publications/publication_det.php?lang=nl&KeyPub=461 (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.5. Doelstelling 5. Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes

Indicator 26. Loonkloof tussen vrouwen en mannen

SDG	Gendergelijkheid	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procentueel verschil voor vrouwen ten opzichte van mannen)		
Begin van de periode	2007	10,1
Einde van de periode	2018	5,8
Minimum	2017 en 2018	5,8
Maximum	2008 en 2010	10,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	2007-2018	-4,9%
voet	2013-2018	-5,0%
Vergelijking EU27, 2018		
(procentueel verschil voor vrouwen ten opzichte van mannen)		
België		5,8
EU27		14,5
EU27 minimum: Luxemburg		1,4
EU27 maximum: Estland		21,8

Definitie: de loonkloof is het verschil tussen de gemiddelde uurlonen van vrouwen en van mannen, uitgedrukt in procent van het gemiddelde uurloon van mannen. De hier gebruikte gegevens zijn gebaseerd op de Europese loonenquête. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

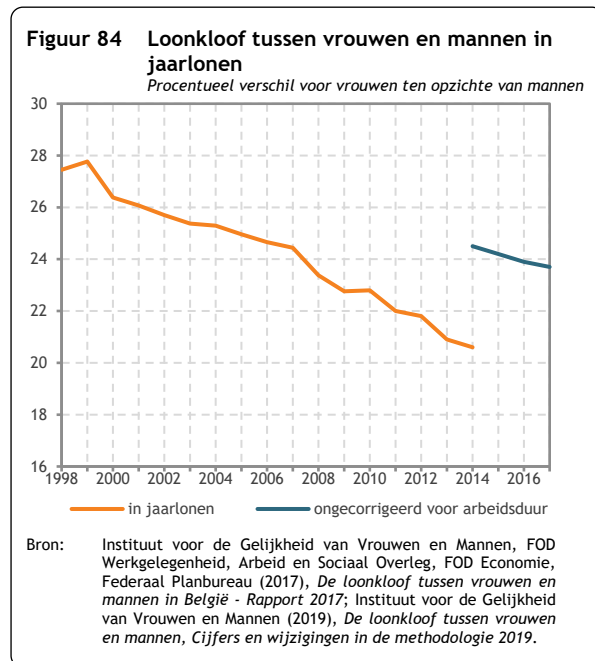
Doelstelling: de kloof tussen de gemiddelde uurlonen van vrouwen en van mannen moet dalen naar nul procent.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 5.1: "*Een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, overall*".

Evolutie: het verschil tussen de uurlonen van vrouwen en mannen is duidelijk gedaald sinds 2010, van 10,2% in 2010 tot 5,8% in 2018.

De indicator die het verschil in bruto-uurlonen meet, moet vergeleken worden met de indicator die het verschil in jaarlonen tussen mannen en vrouwen meet. Ook de jaarlonen van vrouwen liggen gemiddeld lager dan die van mannen. Dat verschil is minder groot voor het uurloon dan voor het jaarloon, wat verklaard kan worden door het groter aandeel vrouwen dat deeltijds werkt en voor wie een equivalent

uurloon geen equivalent inkomen oplevert op jaarbasis. "Het is belangrijk om beide cijfers weer te geven, omdat de ongelijke verdeling in arbeidsduur niet genderneutraal is. Het feit dat vrouwen vaker deeltijds werken dan mannen maakt juist een groot deel uit van de ongelijkheid op de arbeidsmarkt. Het hangt samen met de ongelijke verdeling van zorgtaken, maar ook met stereotiepe verwachtingen op de arbeidsmarkt zelf en met de segregatie: heel wat beroepen waarin veel vrouwen tewerkgesteld zijn, zijn georganiseerd in de richting van deeltijds werk, zoals bijvoorbeeld de distributie, of de schoonmaak" (IGVM, 2014).

Het verschil in jaarlonen tussen mannen en vrouwen daalde tussen 1998 en 2014 met 6,8 procentpunt van 27,4% tot 20,6%. Voor de periode 2014 - 2017 gebruikt het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, dat deze indicator berekent, een nieuwe, nauwkeurigere berekeningsmethode (IGVM, 2019). In deze periode laten de nieuwe gegevens een daling zien voor de loonkloof gaande van 24,5% in 2014 tot 23,7% in 2017.

Internationale vergelijking: het verschil in uurlonen ligt in België onder de gemiddelde Europese loonkloof (EU27: 14,1% in 2018). Het verschil stijgt van 5,6 procentpunt in 2010 tot 8,3 procentpunt in 2018. In een verdeling van de

lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de best presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen vergelijkbare gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 5.1. Het meten van de evoluties van de indicatoren over inkomensgelijkheid laat inderdaad toe om de vermindering van de discriminatie van vrouwen op te volgen.

Specifieke bronnen

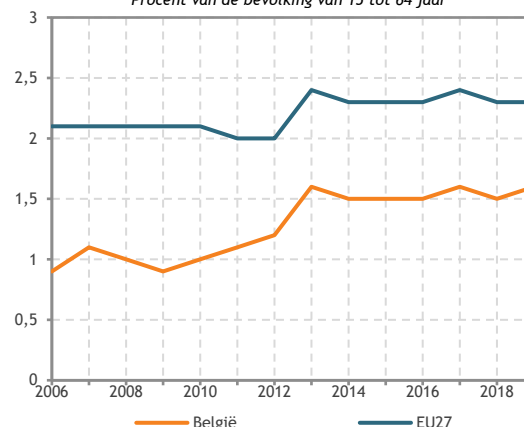
IGVM (2014), *De loonkloof tussen vrouwen en mannen in België - Rapport 2015*, Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen, <http://igvm-iefh.belgium.be> (geraadpleegd op 24/09/2020).

IGVM (2019), *De loonkloof tussen vrouwen en mannen, Cijfers en wijzigingen in de methodologie 2019*, <http://igvm-iefh.belgium.be> (geraadpleegd op 9/06/2020).

Indicator 27. Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden

SDG	Gendergelijkheid	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 tot 64 jaar)		
Begin van de periode	2006	0,9
Einde van de periode	2019	1,6
Minimum	2006 et 2009	0,6
Maximum	2013, 2017 et 2019	1,6
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet	2006-2019	4,5
	2014-2019	1,3
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de bevolking van 15 tot 64 jaar)		
België		1,6
EU27		2,3
EU27 minimum: Oostenrijk		1,4
EU27 maximum: Slowakije		5,0

Figuur 85 Zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden
Procent van de bevolking van 15 tot 64 jaar

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Inactive population not seeking employment by sex, age and main reason*, lfsa_igarr, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 8/06/2020).

Definitie: het deel van de bevolking dat niet werkt omwille van familieverantwoordelijkheden is het aandeel van de 15- tot 64-jarigen die niet op zoek zijn naar werk of niet aan het werk willen gaan omdat ze op de kinderen passen of voor afhankelijke personen zorgen. De gegevens zijn afkomstig van de Enquête naar de arbeidskrachten (EAK). Statistics Belgium organiseert deze binnen de EU geharmoniseerde enquête in België en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: het aandeel van de bevolking dat niet werkt omwille van familieverantwoordelijkheden moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 5.4: "Erkennen en naar waarde schatten van onbetaalde zorg en thuiswerk door het voorzien van openbare diensten, infrastructuur en een sociaal beschermingsbeleid en door de bevordering van gedeelde verantwoordelijkheden binnen het gezin en de familie, zoals dat nationaal toepasbaar is".

Evolutie: volgens de EAK is het aandeel van de 15-64-jarigen die niet werken omwille van familieverantwoordelijkheden toegenomen van 0,9% in 2006 tot 1,6% in 2013 en sindsdien is het stabiel gebleven. In 2019 bedroeg dat aandeel nog altijd 1,6%.

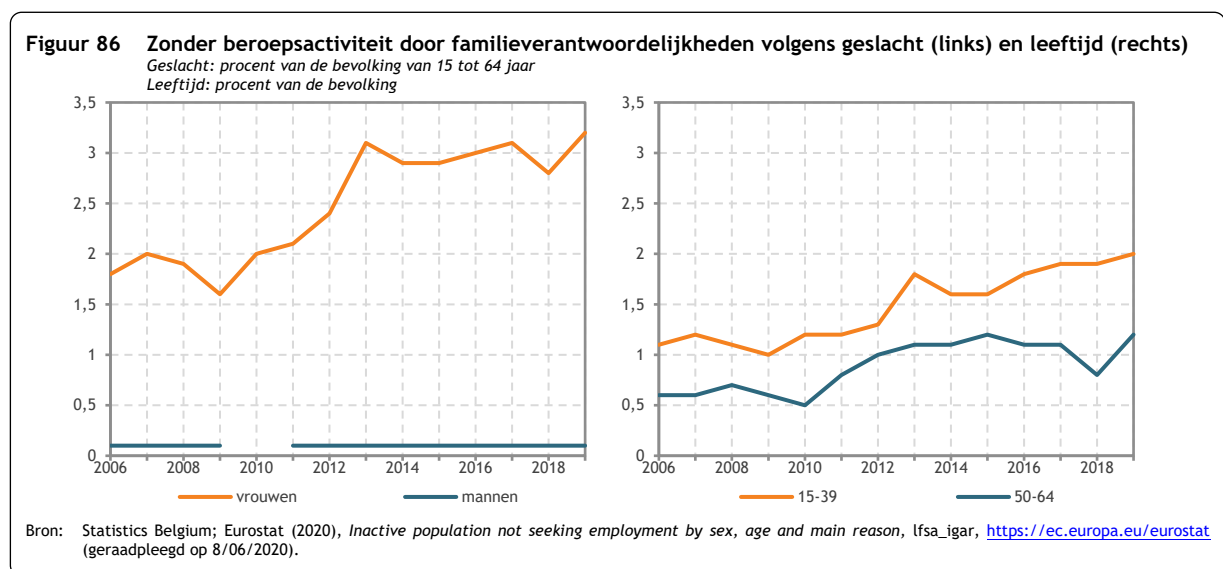
Internationale vergelijking: het aandeel van de bevolking dat niet werkt omwille van familieverantwoordelijkheden ligt over de volledige beschouwde periode hoger in de EU27 als geheel dan in België. Dat aandeel is in de EU27 vrij stabiel gebleven tussen 2006 (2,1%) en 2019 (2,3%). In een

verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: stoppen met werken omwille van familieverantwoordelijkheden komt vooral voor bij vrouwen. Van 2006 tot 2019 is het aandeel van de mannen stabiel gebleven op 0,1% en stijgt dat van de vrouwen van 1,8% tot 3,2%.

Opsplitsing volgens leeftijd: het aandeel van de 15-39-jarigen die stoppen met werken omwille van familieverantwoordelijkheden stijgt van 1,1% in 2006 tot 1,8% in 2013 en het bereikt 2,0% in 2019. Voor de 50-64-jarigen stijgt dat aandeel van 0,6% in 2006 tot 1,2% in 2019.

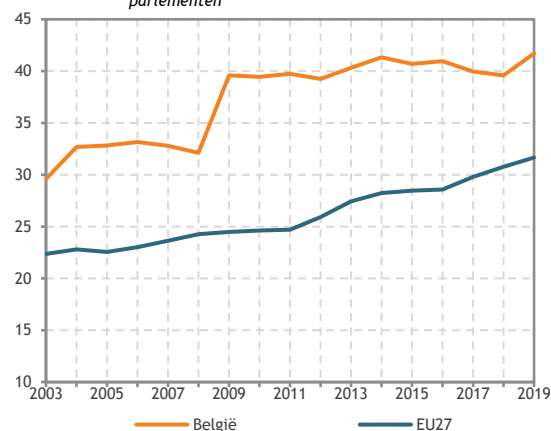

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 5.4.1 - *Aandeel van de tijd dat besteed wordt aan onbetaald huishoudelijk en zorgwerk, naar geslacht, leeftijd en woonplaats*. Het meet immers de investeringen in onbetaalde zorgtaken en toont de genderkloof op dit gebied.

Indicator 28. Vrouwelijke parlementsleden

SDG	Gendergelijkheid	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de leden van nationale en regionale parlementen)		
Begin van de periode	2003	29,6
Einde van de periode	2019	41,7
Minimum	2003	29,6
Maximum	2019	41,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	2003-2019	2,2%
	2014-2019	0,2%
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de leden van nationale en regionale parlementen)		
België		39,6
EU27		30,8
EU27 minimum: Hongarije		12,0
EU27 maximum: Zweden		47,2

Figuur 87 Vrouwelijke parlementsleden
Procent van de leden van nationale en regionale parlementen

Bron: European Institute for Gender Equality (2020), *Gender Statistics Database, Women and men in decision making*, <http://eige.europa.eu/> (geraadpleegd op 10/06/2020).

Definitie: aandeel verkozen vrouwen in de (federale) Kamer en in de parlementen van de gewesten en gemeenschappen. De gegevens komen van het Europees Instituut voor gendergelijkheid.

Doelstelling: het aandeel vrouwelijke parlementsleden moet ongeveer de helft bedragen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 5.5: "Verzekeren van de volledige en doeltreffende deelname van vrouwen en van gelijke kansen inzake leiderschap op alle niveaus van de besluitvorming in het politieke, economische en openbare leven".

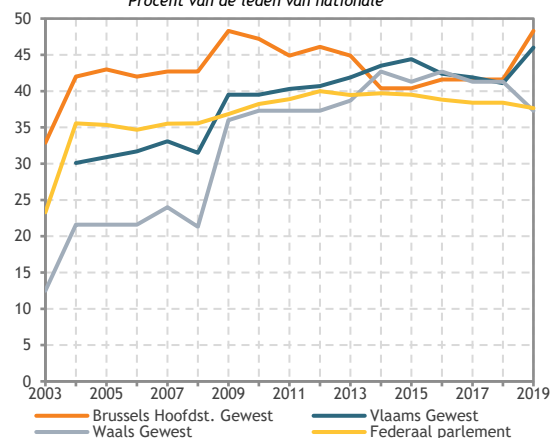
De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 1: "vrouwen en mannen zullen hun rechten gelijk uitoefenen. Zij zullen kunnen bijdragen tot alle aspecten van de ontwikkeling van de samenleving en de verbetering van de levensomstandigheden zonder onderscheid, uitsluiting of beperking op grond van hun geslacht" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: het aandeel vrouwelijke parlementsleden van heel België stijgt in de loop van de tijd: van 29,6% in 2003 tot 41,7% in 2019.

Internationale vergelijking: op Europees niveau (EU27) is er eveneens een stijgende trend voor het aandeel vrouwen in de nationale parlementen, van 22,4% in 2003 tot 31,7% in 2019. Met 41,7% vrouwelijke parlementsleden in 2019 ligt België boven het gemiddelde en kort bij het meest egalitaire land, Zweden, dat 47,5% vrouwelijke parlementsleden heeft. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de best presterende groep.

Figuur 88 Vrouwelijke parlementsleden volgens gewest

Procent van de leden van nationale

Bron: berekeningen FPB op basis van European Institute for Gender Equality (2020), *Gender Statistics Database, Women and men in decision making*, <http://eige.europa.eu/> (geraadpleegd op 10/06/2020).

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel vrouwelijke parlementsleden in 2019 bedraagt 48,3% in het Brussels parlement, 46,0% in het Vlaams parlement en 37,3% in het Waals parlement. Voor het federaal parlement is dit cijfer 37,7%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 5.5.1 - *Deel van de zetels in a) nationale parlementen en b) lokale besturen bezet door vrouwen.*

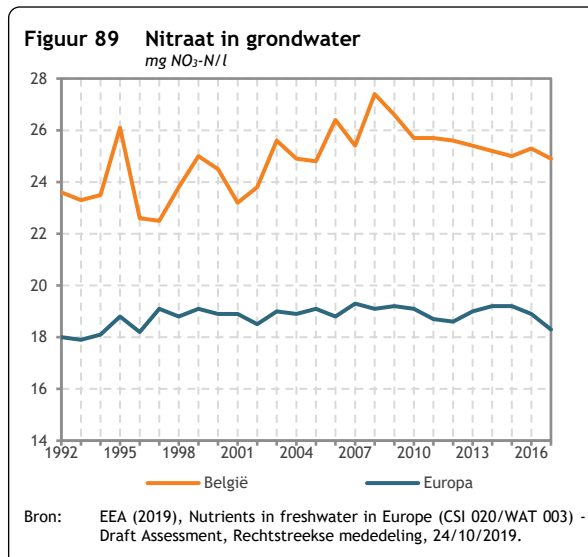
Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.6. Doelstelling 6. Verzekeren toegang tot en duurzaam beheer van water en sanitair voor iedereen

Indicator 29. Nitraat in grondwater

SDG	Schoon water en sanitair	
Dimensies	Later	
Kerncijfers (mg NO ₃ -N/l)		
Begin van de periode	1992	23,6
Einde van de periode	2017	24,9
Minimum	1997	22,5
Maximum	2008	27,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	1992-2017	0,21%
	2012-2017	-0,5%
Vergelijking Europa, 2017 (mg NO ₃ -N/l)		
België		24,9
Europa		18,3
Europa minimum: Finland		0,7
Europa maximum: Duitsland		25,1

Definitie: de gemiddelde nitraatconcentratie in grondwater wordt berekend op basis van 24 meetpunten verspreid over heel België. Ze wordt uitgedrukt in het gewicht stikstof in die nitraten per liter water (mg NO₃-N/l). De gegevens komen van het Europees Milieuagentschap. De Europese gegevens betreffen 13 landen: België, Bulgarije, Denemarken, Duitsland, Estland, Finland, Frankrijk, Ierland, Litouwen, Oostenrijk, Portugal, Slowakije en Slovenië.

Doelstelling: de gemiddelde nitraatconcentratie in grondwater moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 6.3: "Tegen 2030 de waterkwaliteit verbeteren door verontreiniging te beperken, de lozing van gevaarlijke chemicaliën en materialen een halt toe te roepen en de uitstoot ervan tot een minimum te beperken, waarbij ook het aandeel van onbehandeld afvalwater wordt gehalveerd en recyclage en veilig hergebruik wereldwijd aanzienlijk worden verhoogd".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 35: "De uitstoot van vervuilende stoffen [...] zal aanzienlijk verminderd zijn en de lucht (binnen en buiten)-, water- en bodemvervuiling zal niet langer een significante – directe of indirecte – weerslag hebben, noch op de gezondheid, noch op het milieu" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: de gemiddelde nitraatconcentratie in grondwater in België steeg tussen 1992 en 2008 van 23,6 tot 27,4 mg NO₃-N/l. Daarna daalt ze tot 2017, maar met 24,9mg NO₃-N/l blijft ze boven het niveau van 1992.

Internationale vergelijking: de gemiddelde nitraatconcentratie in grondwater in België ligt ruim boven het Europese gemiddelde, dat relatief stabiel blijft. Enkel Duitsland heeft hogere gemiddelde concentraties in 2017.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 6.3. De nitraatconcentratie in grondwater is een indicator die de verontreiniging van grondwater illustreert.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator *Milieukapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 30. Waterverbruik

SDG	Schoon water en sanitair	
Dimensies	Later	
Kerncijfers (duizend liter per inwoner)		
Begin van de periode	1993	65,9
Einde van de periode	2018	68,2
Minimum	2014	64,6
Maximum	1997	77,0
Gemiddelde jaarlijkse groei	1993-2018	0,1%
	2013-2018	0,6%
Vergelijking buurlanden, 2016 (duizend liter per inwoner)		
België		59,4
Duitsland		63,1
Frankrijk		77,3
Nederland		74,0

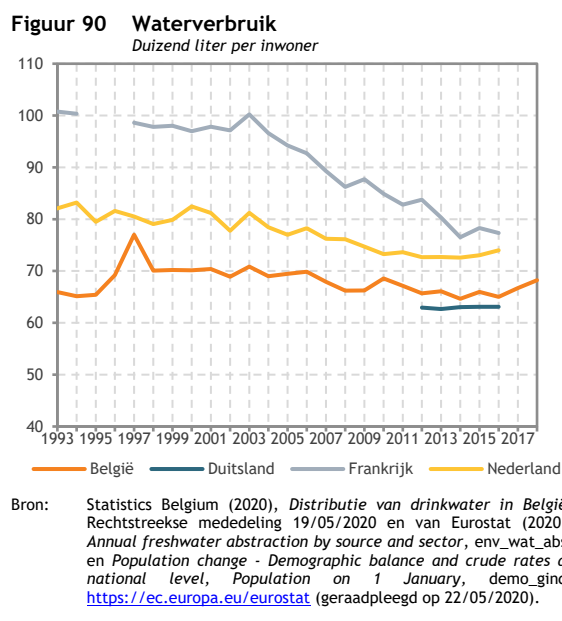
Definitie: het verbruik van drinkbaar leidingwater, of het drinkwaterverbruik, is de hoeveelheid water die door de openbare watervoorziening geleverd wordt aan woonhuizen, handelszaken, openbare gebouwen, de industrie en de landbouw. Voor deze indicator wordt waterwinning gebruikt als proxy voor het waterverbruik. Het waterverbruik door huishoudens met een regenwaterput en door bepaalde lokale overheidsdiensten en industrieën met een eigen waterwinning wordt dan ook niet meegeteld. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van Statistics Belgium voor België en van Eurostat voor de andere Europese landen. De bevolkingscijfers komen van Eurostat en komen overeen met het jaargemiddelde.

Doelstelling: het waterverbruik moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 6.4: "Tegen 2030 in aanzienlijke mate de efficiëntie van het watergebruik verhogen in alle sectoren en het duurzaam winnen en verschaffen van zoetwater garanderen om een antwoord te bieden op de waterschaarste en om het aantal mensen dat af te rekenen heeft met waterschaarste, aanzienlijk te verminderen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 34: "Hernieuwbare grondstoffen, en met name zoet water, zullen ontgonnen worden zonder het vermogen van toekomstige generaties om die hulpbronnen te ontginnen, in het gedrang te brengen" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: met uitzondering van een piek in het verbruik in 1997, bleef het waterverbruik redelijk stabiel tussen 1996 en 2017, ook al valt er een dalende trend waar te nemen sinds 2003. In 2017 en 2018 stijgt het verbruik echter. Het waterverbruik bedroeg 66,1 duizend liter per inwoner in 1993 en 68,2 duizend liter in 2018.

Internationale vergelijking: in 2016, ligt het verbruik van drinkbaar leidingwater per inwoner in België onder het verbruik in Duitsland en ruim onder het verbruik in Nederland en Frankrijk.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen vergelijkbare gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 6.4.1 - *Verandering in de efficiëntie van het watergebruik*. De evolutie van het waterverbruik stelt het resultaat voor van een betere of minder goede efficiëntie van het watergebruik.

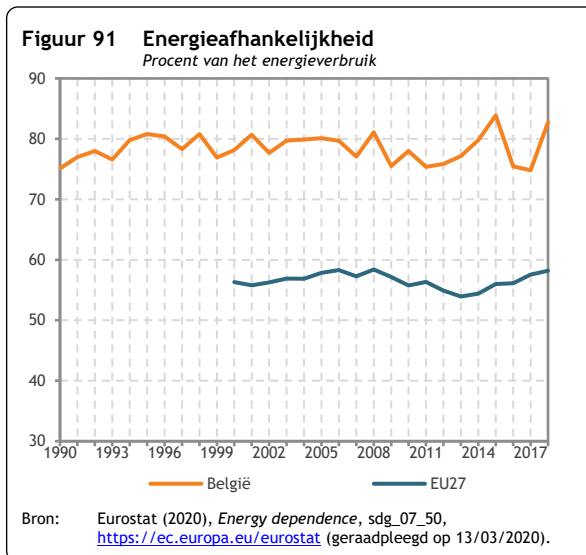
Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.7. Doelstelling 7. Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen

Indicator 31. Energieafhankelijkheid

SDG	Betaalbare en duurzame energie	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van het energieverbruik)		
Begin van de periode	1990	75,1
Einde van de periode	2018	82,7
Minimum	1990	75,1
Maximum	2015	83,9
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2018	0,3%
	2013-2018	1,4%
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van het energieverbruik)		
België		82,7
EU27		58,2
EU27 minimum: Estland		0,7
EU27 maximum: Malta		96,7

Definitie: de energieafhankelijkheid wordt berekend als de verhouding tussen de netto-invoer van energie (de invoer min de uitvoer) en het energieverbruik in België. Dat verbruik is de som van het bruto binnenlands energieverbruik (bbev, hoofdzakelijk samengesteld uit de energieproductie in België en de invoer, minus de uitvoer) en de zeebunkers (de brandstof die geleverd wordt aan schepen voor internationale trajecten). De gegevens komen van Eurostat.

Doelstelling: de energieafhankelijkheid van België moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 7: "Verzeker toegang tot betaalbare, betrouwbare, duurzame en moderne energie voor iedereen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 20: "De energiebevoorrading zal verzekerd zijn" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2018).

Evolutie: België heeft historisch een grote energieafhankelijkheid: gemiddeld ongeveer 78% over de periode 1990-2018. De indicator bleef relatief stabiel over deze periode. In 2015 bereikt het zijn historisch maximum (83,9%) waarna het daalt tot 82,7% in 2018. Die grote energieafhankelijkheid kan hoofdzakelijk verklaard worden doordat België geen fossiele brandstoffen onttrekt aan zijn bodem. Ze moeten dus geïmporteerd worden terwijl het niet-ingevoerde saldo van het energieverbruik (17,3% in 2018) bestaat uit hernieuwbare energie en kernenergie. Bij kernenergie worden ingevoerde splijtstoffen meegerekend bij de invoer van mineralen en niet bij de energie-invoer, terwijl de aan de hand van kernreacties opgewekte warmte, die gebruikt wordt voor de elektriciteitsproductie, meegerekend wordt als energieproductie in België.

Internationale vergelijking: door de energieafhankelijkheid van België met die van de Europese Unie (EU27) te vergelijken, wordt duidelijk dat die laatste veel minder afhankelijk is van de invoer van energie: 58,2% in 2018. Sinds 2006, bleef de energieafhankelijkheid van de EU27 relatief stabiel, in tegenstelling tot België. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

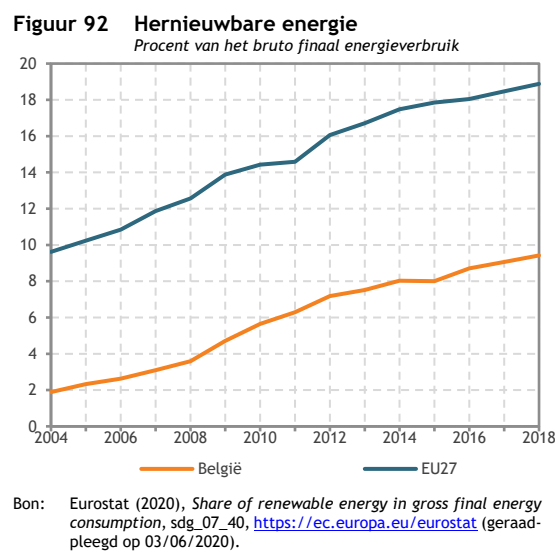
VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 7. Energieafhankelijkheid is immers een belangrijke problematiek voor landen met weinig energiebronnen, zoals België. Door de energieafhankelijkheid te verminderen, kan onder andere een betrouwbare energievoorziening gegarandeerd worden.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 32. Hernieuwbare energie

SDG	Betaalbare en duurzame energie	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het bruto totaal energieverbruik)		
Begin van de periode	2004	1,9
Einde van de periode	2018	9,4
Minimum	2004	1,9
Maximum	2018	9,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2018	12,2%
	2013-2018	4,6%
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van het bruto totaal energieverbruik)		
België		9,4
EU27		18,9
EU27 minimum: Nederland		7,4
EU27 maximum: Zweden		54,6

Definitie: hernieuwbare energie wordt gemeten

als het aandeel van het energieverbruik geproduceerd uit hernieuwbare bronnen in het bruto totaal energieverbruik, zoals gedefinieerd in de Europese Richtlijn 2009/28/EG *ter bevordering van het gebruik van energie uit hernieuwbare bronnen* (Publicatieblad van de Europese Unie, 5/6/2009). Het bruto totaal energieverbruik is de energie die verbruikt wordt door alle eindgebruikers, inclusief de verliezen op het vervoersnetwerk en het verbruik van de energiesector zelf. De gegevens komen van Eurostat.

Doelstelling: het aandeel hernieuwbare energie moet 17,5% bereiken in 2030.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 7.2: "*Tegen 2030 in aanzienlijke mate het aandeel hernieuwbare energie in de globale energiemix verhogen*".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 16: "*De koolstofarme energievormen zullen overheersen in de energiemix. De hernieuwbare energiebronnen zullen er een significant aandeel van uitmaken*" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

In een Beleidskader voor klimaat en energie die in januari 2014 aangenomen werd (COM(2014)15; Publicatieblad van de Europese Unie), stelt de Europese Unie (EU) een doelstelling vast tegen 2030, namelijk een aandeel van 27% hernieuwbare energie. In juni 2018 werd een politiek akkoord bereikt tussen de Raad, het Parlement en de Commissie om deze doelstelling te verhogen tot 32%. Naast deze overeenkomst schrijft de Europese Verordening 2018/1999 inzake de governance van de energie-unie en van de klimaatactie (Publicatieblad van de Europese Unie) voor dat alle EU-lidstaten een nationaal energie- en klimaatplan (NEKP) voor de periode 2021-2030 moeten opstellen. In antwoord op deze Europese verplichting werd het Belgische NEKP 2021-2030 (Enover/NKC, 2019) aan de Europese Commissie voorgelegd. In dit plan wordt tegen 2030 een doelstelling vastgesteld van 17,5% hernieuwbare energie in het bruto totaal energieverbruik.

Evolutie: het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik bedroeg in België 9,4% in 2018. Met uitzondering van een lichte daling in 2015, stijgt de indicator constant. Deze stijging is voornamelijk het gevolg van de groei van de elektriciteitsproductie op basis van biomassa, windmolens en fotovoltaïsche zonnepanelen.

Internationale vergelijking: door België met de Europese Unie te vergelijken, wordt duidelijk dat in 2018 het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik ongeveer dubbel zo groot is in de EU27 dan in België; namelijk 18,9% tegen 9,4%. De Europese indicator blijft stijgen over heel de geanalyseerde periode. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 7.2.1 - *Aandeel van hernieuwbare energie in het totale finaal energieverbruik*.

Specifieke bronnen

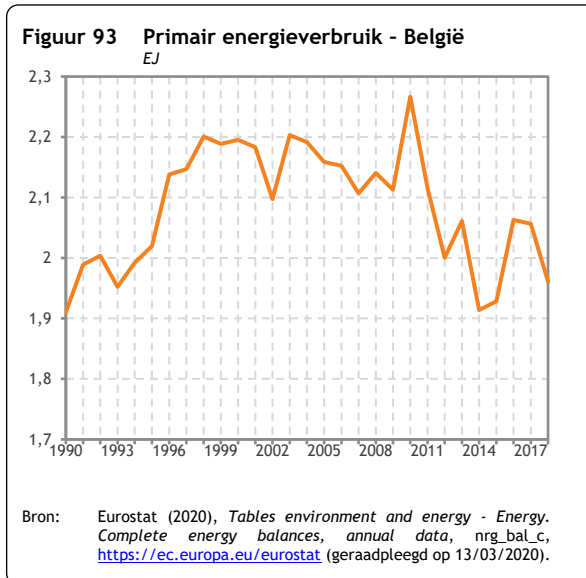
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Enover, NKC (2018), *Ontwerp Belgisch geïntegreerd nationaal Energie-Klimaatplan 2021-2030*, <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ontwerp-van-geintegreerd> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 33. Primair energieverbruik

SDG	Betaalbare en duurzame energie	
Dimensies	Later, Elders	
Kerncijfers (EJ)		
Begin van de periode	1990	1,9
Einde van de periode	2018	2,0
Minimum	1990	1,9
Maximum	2010	2,3
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet	1990-2018	0,1%
	2013-2018	-1,0%
Vergelijking EU27, 2018 (GJ/inwoner)		
België		171,6
EU27		129,0
EU27 minimum: Roemenië		69,8
EU27 maximum: Luxemburg		307,4

Definitie: het primair energieverbruik is de in België ingevoerde of geproduceerde energie vóór verwerking (in hoofdzaak olieraffinage en elektriciteitsproductie), uitgezonderd de uitvoer, de zeebunkers (de brandstof die geleverd wordt aan schepen voor internationale trajecten) en het niet-energetisch verbruik (bijvoorbeeld olie die gebruikt wordt als grondstof in de chemie). Die indicator wordt uitgedrukt in exajoules (EJ = 10^{18} joules). De EU-landen worden met elkaar vergeleken met het primair energieverbruik uitgedrukt per inwoner. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: het primair energieverbruik moet 1,39 EJ bereiken in 2030.

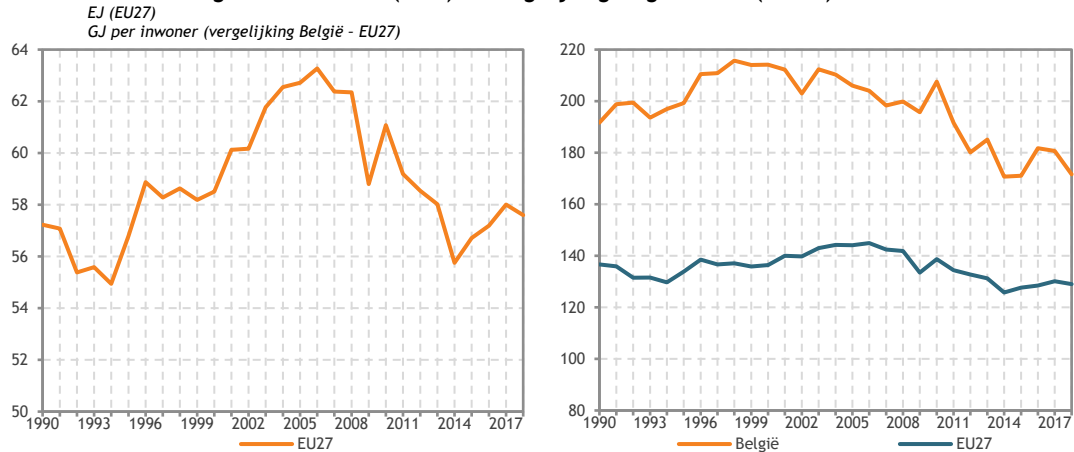
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 7.3: "Tegen 2030 de globale snelheid van verbetering in energie-efficiëntie verdubbelen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 18: "De verhoging van de energie-efficiëntie van producten zal worden voortgezet met het oog op de vermindering van het eindenergieverbruik" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

In het Europees Beleidskader voor klimaat en energie tegen 2030 is onder meer de doelstelling opgenomen om de energie-efficiëntie met 27% te verbeteren. Het ontwerp van het Nationaal Energie-Klimaatplan (ENOVER en Nationale Klimaatcommissie, 2018) dat in december bij de Commissie ingediend werd, stelt een doelstelling voor van 1,39 EJ voor België tegen 2030.

Evolutie: globaal steeg het primair energieverbruik in België tussen 1990 en 1998. Tussen 1998 en 2009 bleef de indicator stabiel vooraleer zijn hoogste punt te bereiken in 2010. Daarna daalde het primair energieverbruik trendmatig om in 2014 hetzelfde niveau als in 1990 te bereiken. Vanaf 2015 stijgt de indicator opnieuw licht.

Figuur 94 Primair energieverbruik EU27 (links) en vergelijking België - EU27 (rechts)

Bron: EU27: Eurostat (2020), *Tables environment and energy - Energy. Complete energy balances, annual data, nrg_bal_c*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 13/03/2020).
Vergelijking België - EU27: berekeningen FPB op basis van Eurostat (2020), *Tables environment and energy - Energy. Complete energy balances, annual data, nrg_bal_c*, en van Eurostat (2020), *Population change - Demographic balance and crude rates at national level, Population on 1 January, demo_gind*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 13/03/2020).

Internationale vergelijking: in de EU27 is het primaire energieverbruik gestegen van de jaren 1990 tot 2006, toen het een maximum van 63,3 EJ bereikte. Daarna daalt het tot 57,6 EJ in 2018. Het primaire energieverbruik per inwoner is hoger in België dan in de EU27. Dit verschil is stabiel in de tijd. Het is te verklaren door de aanwezigheid van talrijke industrieën van intermediaire goederen (ijzer- en staalnijverheid, chemie) die veel energie verbruiken en door de slechte isolatie van het gebouwenpark in België. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Zowel op Europees (Eurostat, 2015) als op Belgisch niveau, kan de evolutie van de indicator sinds de jaren 2000 hoofdzakelijk uitgelegd worden door de uitvoering van een energie-efficiëntiebeleid, de economische vertraging ten gevolge van de financieel-economische crisis, de weersomstandigheden en de evolutie van de economische structuur (onder andere het gewicht van de industrie in de loop van de tijd).

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 7.3. Het gevolg van een verhoging van de energie-efficiëntie is immers een vermindering van het primaire energieverbruik. De twee concepten zijn dus rechtstreeks met elkaar verbonden.

Specifieke bronnen

ENOVER en Nationale Klimaatcommissie (2018), *Ontwerp van geïntegreerd Nationaal Energie-Klimaatplan 2021-2030*, <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ontwerp-van-geintegreerd> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Eurostat (2015), *Sustainable development in the European Union, 2015 monitoring report of the EU sustainable development strategy*, <http://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.8. Doelstelling 8. Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen

Indicator 34. Langdurige arbeidsongeschiktheid

SDG	Waardig werk en economische groei	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van totale werkgelegenheid)		
Begin van de periode	2005	6,5
Einde van de periode	2019	11,1
Minimum	2005	6,5
Maximum	2019	11,1
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2019	3,9%
groei	2014-2019	3,9%

Definitie: het aandeel van de personen (16 jaar of ouder) met een arbeidsongeschiktheid van meer dan een jaar in de totale werkgelegenheid (werknemers en zelfstandigen) in de particuliere sector in België. De indicator wordt door het FPB

berekend op basis van gegevens van het Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (RIZIV), het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) en de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ).

Doelstelling: het aandeel personen met een langdurige arbeidsongeschiktheid moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 8: "Bevorder aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor iedereen".

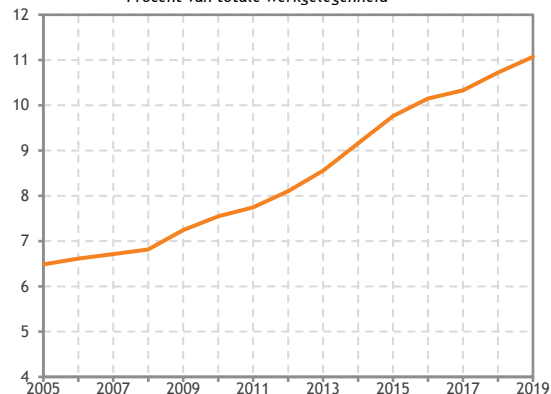
De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 11: "De arbeidsomstandigheden zullen gedurende de hele loopbaan aangepast worden om ervoor te zorgen dat de levenskwaliteit verbetert en dat men langer kan werken" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013). Het is dus noodzakelijk om de evolutie te kennen van het aandeel van de bevolking dat mogelijk moet kunnen genieten van aangepaste werkomstandigheden.

Evolutie: in de periode 2005-2019 stijgt het aandeel personen met een langdurige arbeidsongeschiktheid van 6,5% naar 11,1%.

Internationale vergelijking: er zijn geen vergelijkbare gegevens op Europees niveau.

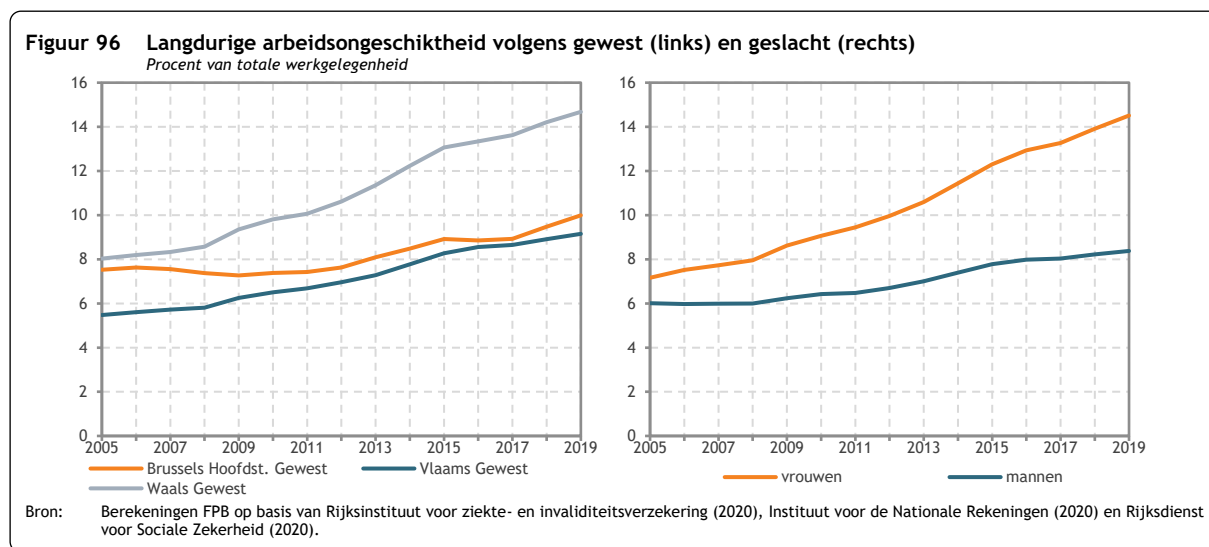
Opsplitsing volgens gewest: het aandeel personen met een langdurige arbeidsongeschiktheid in 2019 bedraagt 10,0% in Brussel, 9,2% in Vlaanderen en 14,7% in Wallonië. Voor België is dit cijfer 11,1%.

Figuur 95 Langdurige arbeidsongeschiktheid
Procent van totale werkgelegenheid

Bron: Berekeningen FPB op basis van Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (2020), Instituut voor de Nationale Rekeningen (2020) en Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2020).

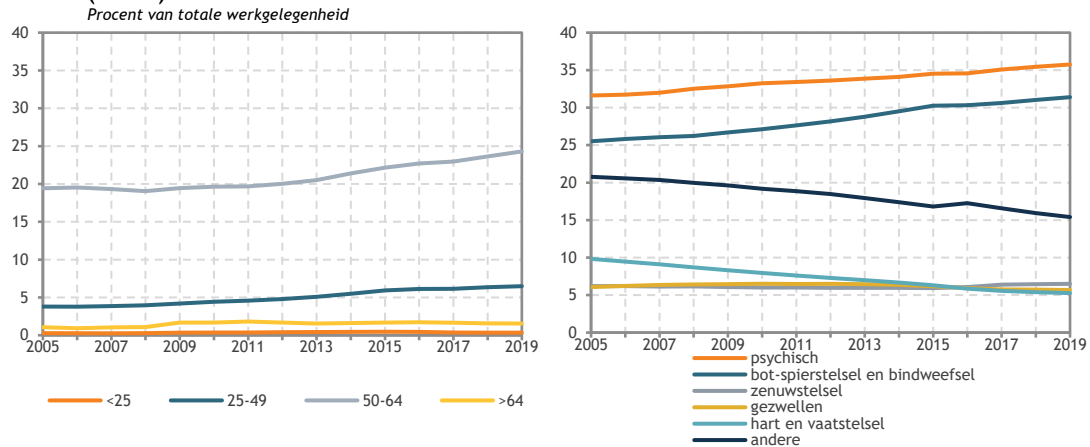
Opsplitsing volgens geslacht: het aandeel vrouwen met een langdurige arbeidsongeschiktheid ligt hoger dan dat van mannen: in 2019 ongeveer 14% tegenover 8%. Dat verschil neemt toe, van 1,2 procentpunt in 2005 tot 6,1 procentpunt in 2019.

Opsplitsing volgens leeftijd: het aandeel personen met een langdurige arbeidsongeschiktheid bedraagt ongeveer 6% voor de 25-49-jarigen, tegenover ongeveer 24% voor de 50-64-jarigen. Voor de vier leeftijdscategorieën stijgt dat aandeel tussen 2005 en 2019. De stijging is groter voor de 25-49-jarigen en de 50-64-jarigen, namelijk zij die het grootste deel van de beroepsbevolking in België vormen.

Opsplitsing volgens de oorzaak van de ongeschiktheid: het aandeel van personen met langdurige arbeidsongeschiktheid als gevolg van *Psychische stoornissen en gedragsstoornissen* is het grootste en is het aandeel dat het meeste toeneemt: van 31,6% van de oorzaken van ongeschiktheid in 2005 tot 35,8% in 2019. De evolutie van de tweede grootste oorzaak van ongeschiktheid, *Ziekten van bot-spierstelsel en bindweefsel*, neemt toe van 25,5% in 2005 tot 31,4% in 2019. De *Ziekten van hart en vaatstelsel* dalen in de beschouwde periode, van 9,8% tot 5,3%. Het aandeel van de ongeschiktheid veroorzaakt door *Nieuwvormingen (gezwellen)* en *Ziekten van het zenuwstelsel* is stabiel en bedraagt ongeveer 6% van het totaal voor elk van hen.

Figuur 97 Langdurige arbeidsongeschiktheid volgens leeftijd (links) en volgens de oorzaak van de ongeschiktheid (rechts)

Bron: leeftijd: Berekeningen FPB op basis van Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (2020), Instituut voor de Nationale Rekeningen (2020) en Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (2020).
oorzaak van de ongeschiktheid: berekeningen FPB op basis van Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering (2020).

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 8, aangezien hij informeert over de capaciteit van de bevolking om actief te zijn op de arbeidsmarkt.

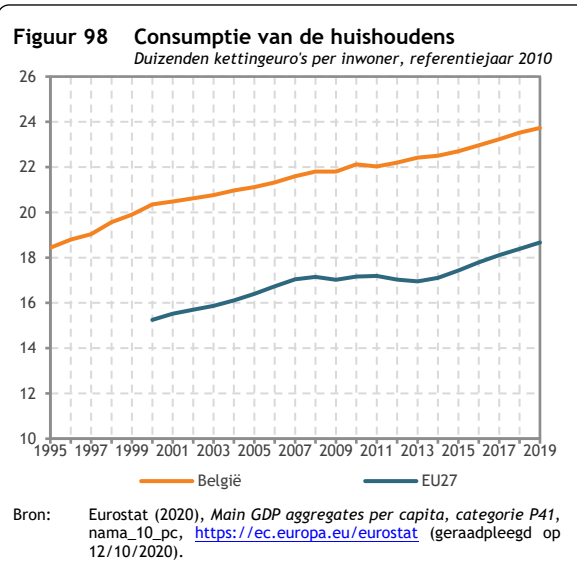
Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 35. Consumptie van de huishoudens

SDG	Waardig werk en economische groei	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(duizenden kettingeuro's per inwoner, referentiejaar 2010)		
Begin van de periode	1995	18,4
Einde van de periode	2019	23,7
Minimum	1995	18,4
Maximum	2019	23,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2019	1,1%
	2014-2019	1,1%
Vergelijking EU27, 2019		
(duizenden kettingeuro's per inwoner, referentiejaar 2010)		
België		23,7
EU27		18,7
EU27 minimum: Bulgarije		5,0
EU27 maximum: Luxemburg		34,9

Definitie: de consumptie van de huishoudens

wordt gemeten aan de hand van het concept van effectieve individuele consumptie dat verwijst naar alle goederen en diensten die werkelijk verbruikt werden, wat overeenkomt met categorie P41 van de ESA2010-nomenclatuur (European Union, 2013). Het omvat zowel de verbruiksgoederen en de diensten die direct door de huishoudens worden aangekocht als de diensten die voor individuele consumptie door instellingen zonder winstoogmerk en door de regering (zoals gezondheid en opleiding) worden geleverd. De consumptie wordt uitgedrukt per inwoner en in duizenden kettingeuro's (maakt het mogelijk om het verbruik te meten waarbij het effect van de prijsevoluties weggewist wordt). Om een vergelijking te maken tussen België en de Europese Unie op basis van een identiek referentiejaar (namelijk 2010), komen de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: er is geen doelstelling over het niveau van de consumptie van de huishoudens in België. In het algemeen moet deze consumptie wel duurzamer worden.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 8.4: "Tot 2030 geleidelijk wereldwijd de hulpbronnefficiëntie in consumptie en productie verbeteren en streven naar de ontkoppeling van economische groei en achteruitgang van het milieu, in overeenstemming met het 10-jarig Programmakader voor Duurzame Consumptie en Productie, waarbij de ontwikkelde landen de leiding nemen".

Evolutie: tussen 1995 en 2019 steeg de effectieve consumptie van de huishoudens per inwoner in België van 18.440 euro per inwoner tot 23.730 euro. Tussen 1995 en 2000 groeide deze indicator het sterkst, namelijk rond de 2% per jaar. Hierna stabiliseerde de groei zich rond een gematigder niveau van 1%.

Internationale vergelijking: tussen 2000 en 2019 stijgt het gemiddelde van de EU27 van 15.250 tot 18.670 euro per inwoner. In die periode ligt de waarde van België steeds boven die van de EU27. Tussen 2001 en 2007 en vanaf 2014 was de groei van deze indicator in de EU27 meer uitgesproken dan in België.

Eveneens blijkt op basis van deze indicator dat België resistenter was tegen de financieel-economische crisis (2008) dan de EU27.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 8.4. Die subdoelstelling gaat immers over ontkoppeling van economische groei en achteruitgang van het milieu in de consumptie en productie.

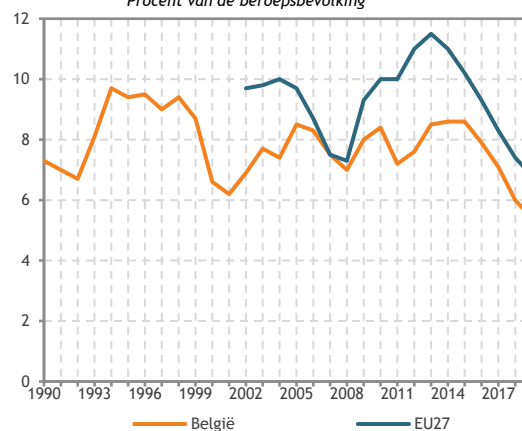
Specifieke bronnen

European Union (2013), *European system of accounts, ESA2010*, <https://ec.europa.eu> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 36. Werkloosheidsgraad

SDG	Waardig werk en economische groei	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de beroepsbevolking)		
Begin van de periode	1990	7,3
Einde van de periode	2019	5,4
Minimum	2019	5,4
Maximum	1994	9,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2019	-1,0%
	2014-2019	-8,9%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de beroepsbevolking)		
België		5,4
EU27		6,8
EU27 minimum: Tsjechische Republiek		2,1
EU27 maximum: Griekenland		17,5

Figuur 99 Werkloosheidsgraad
Procent van de beroepsbevolking

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, lfsa_urgaeed, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 12/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 1999, 2001, 2005, 2011, 2017; EU in 2005.

Definitie: de werkloosheidsgraad is de verhouding tussen het aantal werklozen en de beroepsbevolking, uitgedrukt in procent. De hier gebruikte werkloosheidsgegevens zijn gebaseerd op de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Die enquêtegegevens steunen op directe interviews om te bepalen of iemand werkloos is. Dat is het geval als de persoon niet werkt, als hij de afgelopen vier weken actief een job heeft gezocht en als hij binnen de twee weken beschikbaar is om eventueel te beginnen werken. De beroepsbevolking omvat iedereen in de leeftijdscategorie vanaf 15 jaar die zich op de arbeidsmarkt aanbiedt, namelijk iedereen met een betaalde baan en iedereen die er geen heeft maar ernaar op zoek is. De hier gepresenteerde werkloosheidsgegevens hebben betrekking op de bevolking vanaf 15 jaar tot en met 64 jaar. Voor de gegevens over langdurige werkloosheid is dit anders: hier geldt de leeftijdscategorie 20-64 jaar. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: de werkloosheidsgraad moet dalen.

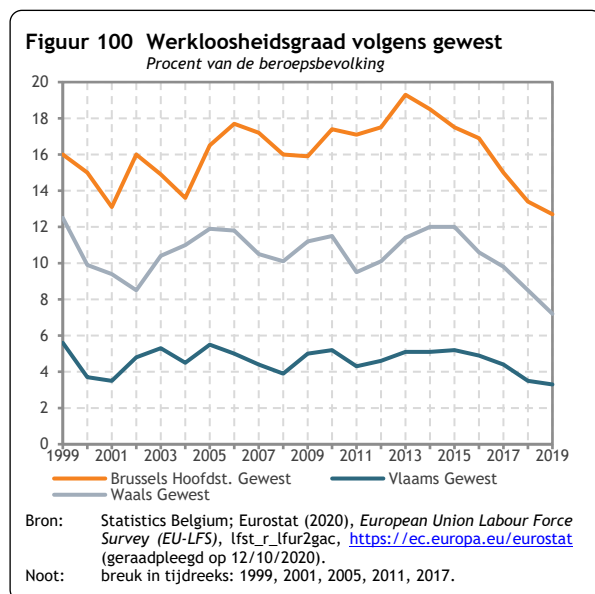
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 8.5: "Tegen 2030 komen tot een volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor alle vrouwen en mannen, ook voor jonge mensen en personen met een handicap, alsook een gelijk loon voor werk van gelijke waarde".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat de volgende doelstellingen: "De arbeidsmarkt zal voor iedereen toegankelijk zijn en de actieve bevolking waardig werk

aanbieden" (doelstelling 8), "Het werkgelegenheidsniveau zal zo hoog en stabiel mogelijk zijn en respecteert de principes van waardig werk. Iedereen op arbeidsleeftijd zal de mogelijkheid hebben betaald werk te vinden" (doelstelling 9), "Het werkloosheidsniveau zal beperkt zijn tot de frictiewerkloosheid" (doelstelling 10) en "De arbeidsomstandigheden zullen gedurende de hele loopbaan aangepast worden om ervoor te zorgen dat de levenskwaliteit verbetert en dat men langer kan werken" (doelstelling 11; Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: volgens de EAK volgde de werkloosheidsgraad tussen 1990 en 2019 een cyclisch patroon, met vier perioden van stijgende werkloosheid: 1992-1995, 2001-2005, 2008-2010 en ten slotte van 2011 tot en met 2015. De werkloosheidsgraad was het hoogst in 1994 (9,7%) en het laagst in 2019 (5,4%). De recentste stijgende werkloosheidstrend gaat van 7,2% in 2011 tot 8,6% in 2015. Hierna daalde de werkloosheidsgraad tot 5,4% in 2019. Deze trend wordt ook beïnvloed door de wettelijke veranderingen, onder andere in termen van werkloosheidsuitsluiting.

Internationale vergelijking: sinds 2002 is de werkloosheidsgraad in België steeds lager dan die van de EU27, behalve in 2007 toen die voor beiden dezelfde was. De werkloosheidsgraad in de EU27 volgt een ander patroon dan die van België. Tussen 2002 en 2008 daalde de werkloosheidsgraad in de EU27 van 9,7% tot 7,3% terwijl dat die in België in dezelfde periode fluctueerde rond 7,5%. Vanaf 2009 steeg de werkloosheidsgraad in de EU27 sterk tot 11,5% in 2013. Die stijging is veel minder uitgesproken in België. Tussen 2013 en 2019 daalde de werkloosheidsgraad in de EU27 tot 6,8%, terwijl de Belgische werkloosheidsgraad pas daalde vanaf 2015. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

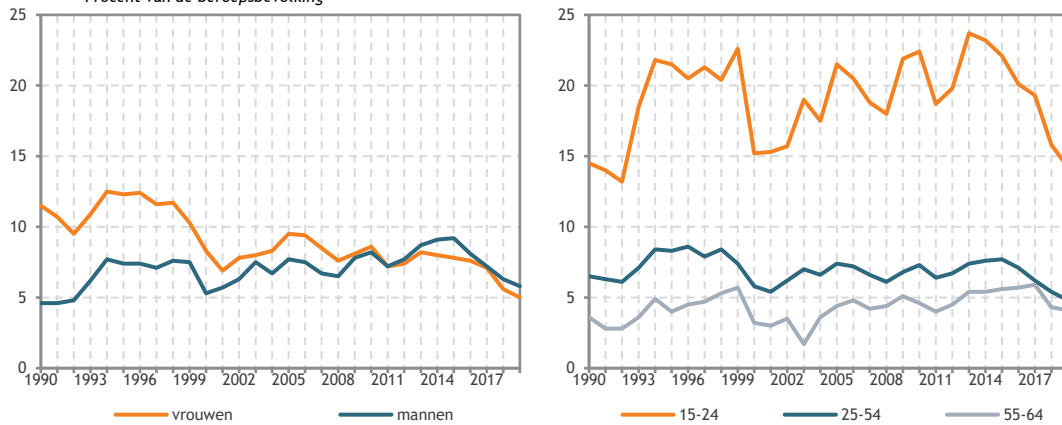
Opsplitsing volgens gewest: de werkloosheidsgraad in 2019 is 12,7% in Brussel (BI95% 11,6 – 13,8), 3,3% in Vlaanderen (BI95% 3,0 – 3,5), 7,2% in Wallonië (BI95% 6,7 – 7,7) en 5,4% in België (BI95% 5,2 – 5,6). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: tussen 1990 en 2011 convergeerde de werkloosheidsgraad van mannen en vrouwen naar 7,2%, daar waar dit in 1990 respectievelijk 4,6% en 11,5% bedroeg. Sindsdien is het verschil tussen mannen en

vrouwen beperkt en is de werkloosheidsgraad van mannen steeds hoger dan dat van vrouwen. In de periode voor 2011 was dit omgekeerd. In 2019 bedroeg de werkloosheidsgraad voor mannen 5,8%, voor vrouwen 5%.

Opsplitsing volgens leeftijd: in de periode 1990-2019 is de werkloosheidsgraad van jongeren steeds het hoogst namelijk gemiddeld 19%. Die van de 25-54-jarigen en van de 55-64-jarigen bedraagt in die periode gemiddeld 6,9% en 4,3%.

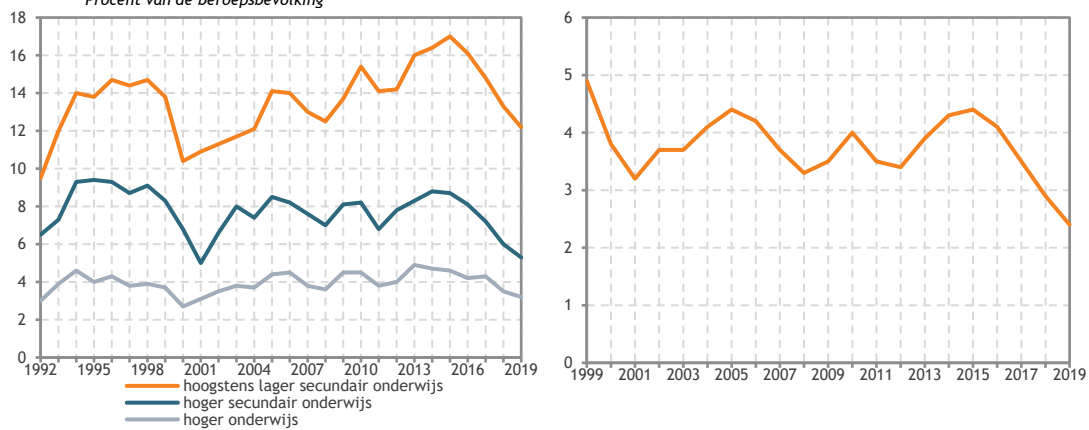
Figuur 101 Werkloosheidsgraad volgens geslacht (links) en leeftijd (rechts)
 Procent van de beroepsbevolking

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, lfsa_urgaed, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 12/10/2020).
 Noot: breuk in tijdreeks: 1999, 2001, 2005, 2011, 2017.
 leeftijd: de gegevens voor 55-64 jaar voor 2001 en 2003 zijn onzeker.

Opsplitsing volgens opleiding: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager de werkloosheidsgraad. In de periode 1992-2019 schommelde de werkloosheidsgraad van personen met een diploma hoger onderwijs gemiddeld rond 3,9%. Die van personen met een diploma hoger secundair onderwijs en van personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs bedroeg in die periode gemiddeld respectievelijk 7,7% en 13,6%.

Figuur 102 Werkloosheidsgraad volgens opleiding (links) en werkloosheidsduur (rechts)
 Procent van de beroepsbevolking

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, lfsa_urgaed (opleiding) en une_ltu_a (werkloosheidsduur), <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 12/10/2020).
 Noot: opleiding - breuk in tijdreeks: 1992, 1998, 1999, 2001, 2005, 2008, 2011, 2014, 2017.
 Werkloosheidsduur - breuk in tijdreeks: 1999, 2001, 2017.

Opsplitsing volgens werkloosheidsduur: de langdurige werkloosheidsgraad, het aandeel werklozen die minstens een jaar werkloos zijn in de leeftijds categorie 20-64 jaar, volgt een cyclisch patroon tussen 1999 en 2019, binnen ongeveer dezelfde bandbreedte. Er zijn drie perioden waarin de langdurige werkloosheidsgraad steeg: 2001-2005, 2008-2010 en 2012-2015. Tijdens die laatste periode steeg de langdurige werkloosheidsgraad van 3,4% tot 4,4%. In 2019 is de langdurige werkloosheidsgraad gedaald tot 2,4%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 8.5.2 - *Werkloosheidsgraad, naar geslacht, leeftijd en handicap*.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator van het *welzijn hier en nu*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

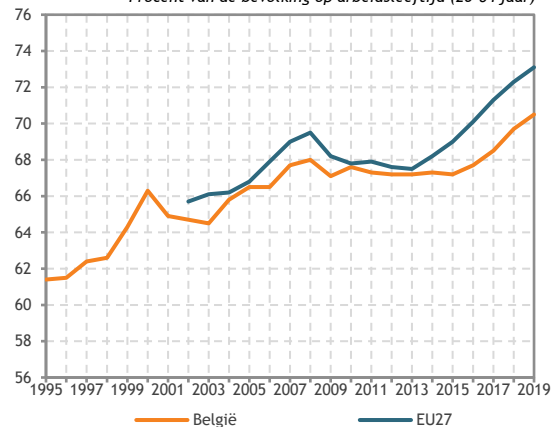
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 37. Werkgelegenheidsgraad

SDG	Waardig werk en economische groei	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking op arbeidsleeftijd, 20-64 jaar)		
Begin van de periode	1995	61,4
Einde van de periode	2019	70,5
Minimum	1995	61,4
Maximum	2019	70,5
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2019	0,6%
	2014-2019	0,9%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de bevolking op arbeidsleeftijd, 20-64 jaar)		
België		70,5
EU27		73,1
EU27 minimum: Griekenland		61,1
EU27 maximum: Zweden		82,1

Figuur 103 Werkgelegenheidsgraad

Procent van de bevolking op arbeidsleeftijd (20-64 jaar)

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, lfsa_ergan, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 12/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 1999, 2001, 2005, 2011, 2017; EU in 2005.

Definitie: de werkgelegenheidsgraad is het

aandeel van de werkende beroepsbevolking in de bevolking op arbeidsleeftijd. De werkende beroepsbevolking is gelijk aan het aantal personen in de leeftijdscategorie van 20 tot 64 jaar die ten minste één uur hebben gewerkt gedurende de referentieperiode, ofwel als loontrekkende met een arbeidscontract in de particuliere sector of de openbare sector, ofwel als niet-loontrekkende (zelfstandige of helper). Daarbij kan opgemerkt worden dat de werkende beroepsbevolking ook gelijk is aan de som van de binnenlandse werkgelegenheid en het grensarbeidsaldo (namelijk het saldo van het aantal Belgische inwoners dat in het buitenland werkt en het aantal niet-Belgische inwoners dat in België werkt). De bevolking op arbeidsleeftijd bestaat uit de personen van 20 tot 64 jaar. De hier gebruikte werkgelegenheidsgegevens zijn gebaseerd op de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: de werkgelegenheidsgraad moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 8.5: "tegen 2030 komen tot een volledige en productieve tewerkstelling en waardig werk voor alle vrouwen en mannen, ook voor jonge mensen en personen met een handicap, alsook een gelijk loon voor werk van gelijke waarde".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013) bevat de volgende doelstellingen: "De arbeidsmarkt zal voor iedereen toegankelijk zijn en de

actieve bevolking waardig werk aanbieden" (doelstelling 8), "Het werkgelegenheidsniveau zal zo hoog en stabiel mogelijk zijn en respecteert de principes van waardig werk. Iedereen op arbeidsleeftijd zal de mogelijkheid hebben betaald werk te vinden" (doelstelling 9) en "De arbeidsomstandigheden zullen gedurende de hele loopbaan aangepast worden om ervoor te zorgen dat de levenskwaliteit verbetert en dat men langer kan werken" (doelstelling 11).

In navolging van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) die een stijging in de EU beoogt van de werkgelegenheidsgraad tot 75% in 2020, heeft België zich geëngageerd de werkgelegenheidsgraad te laten stijgen tot 73,2% in 2020. Het federaal regeerakkoord van oktober 2014 (Federale Regering, 2014) bevestigde deze doelstelling. België heeft daarenboven in de Nationale Hervormingsprogramma's (die kaderen in de opvolging van de Europa 2020-strategie) bijkomende werkgelegenheidsdoelstellingen aangenomen voor het jaar 2020 voor vrouwen (69,1%) en voor personen tussen 55 en 64 jaar (50%). Voorts moet volgens die hervormingsprogramma's in 2020 het verschil tussen de werkgelegenheidsgraad van niet-EU-burgers en Belgen minder dan 16,5 procentpunt bedragen.

Het federaal regeerakkoord van oktober 2020 (Federale Regering, 2020) streeft tegen 2030 een werkzaamheidsgraad van tenminste 80% na.

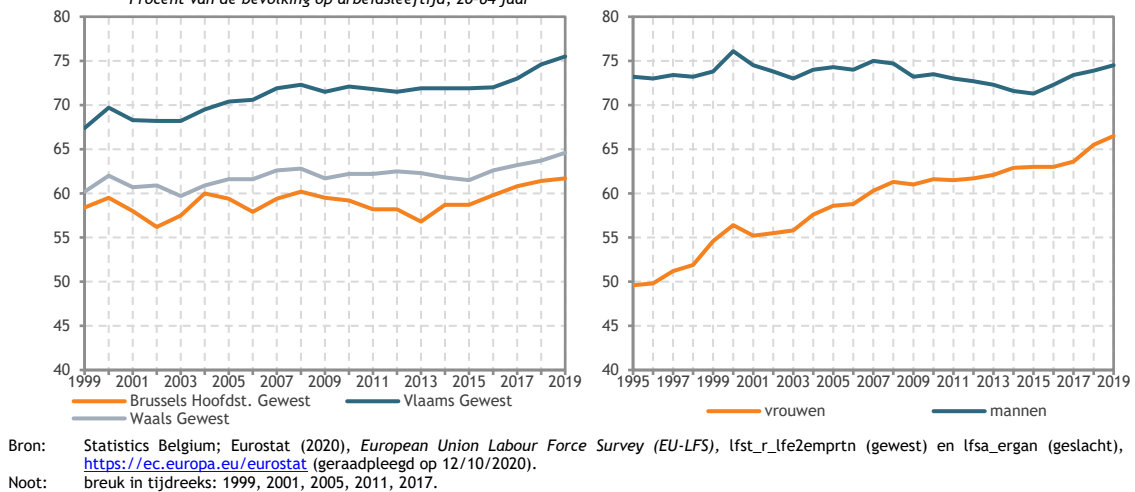
Evolutie: volgens de EAK-enquête steeg de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen tussen 1990 en 2000 van 59,7% tot 66,3%. Daarna volgde een lichte daling tot 64,5% in 2003, waarna die indicator opnieuw toenam tot 68% in 2008. Vanaf dat jaar tot 2015 stagneerde die stijging en fluctueerde de werkgelegenheidsgraad rond 67%, mogelijk als gevolg van de financieel-economische crisis. Daarna steeg de indicator opnieuw van 67,7% in 2016 tot 70,5% in 2019. De stijgende arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en ouderen is de belangrijkste oorzaak van de stijgende werkgelegenheidsgraad tussen 1995 en 2019.

Internationale vergelijking: in de periode 2002-2019 ligt de werkgelegenheidsgraad van de 20-64-jarigen in de EU27 steeds boven het Belgische cijfer en lopen de evoluties parallel. De stijgende trend tussen 2003 en 2008 in België geldt ook voor de EU27. In die periode steeg die indicator in de EU27 van 65,7% tot 69,5%. Daarna volgt een daling tot 67,5% in 2013 en een stijging tot 73,1% in 2019. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: de werkgelegenheidsgraad in 2019 is 61,7% in Brussel (BI95% 60,3 – 63,0), 75,5% in Vlaanderen (BI95% 74,9 – 76,0), 64,6% in Wallonië (BI95% 63,9 – 65,4) en 70,5% in België (BI95% 70,1 – 70,9). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: de stijgende arbeidsmarktparticipatie van vrouwen is een van de belangrijkste oorzaken van de gestegen globale werkgelegenheidsgraad. Zo steeg de werkgelegenheidsgraad van vrouwen van 49,6% in 1995 tot 66,5% in 2019.

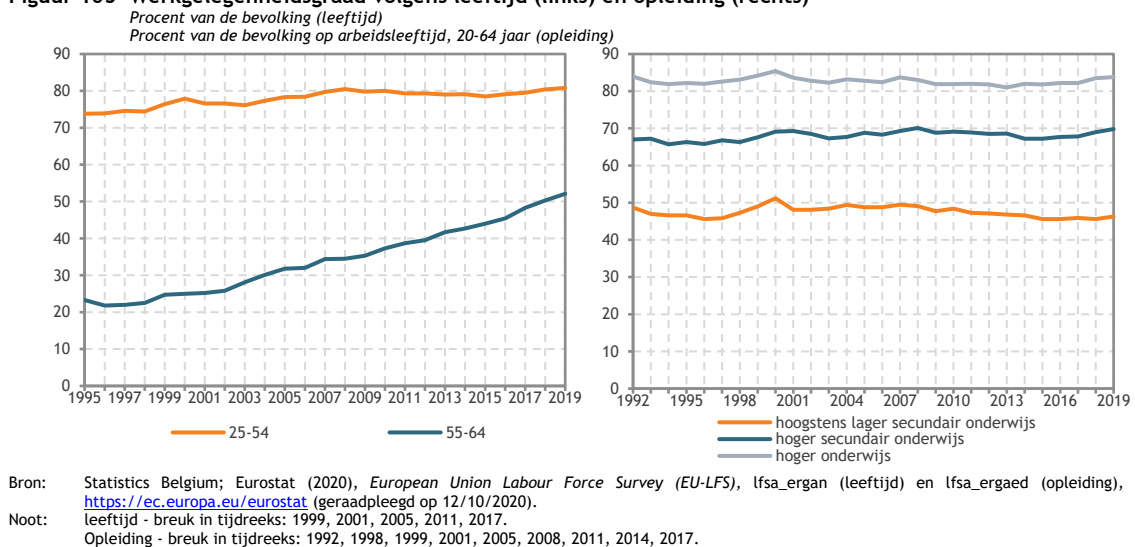
Figuur 104 Werkgelegenheidsgraad volgens gewest (links) en geslacht (rechts)
 Procent van de bevolking op arbeidleeftijd, 20-64 jaar

Opsplitsing volgens leeftijd: de stijgende arbeidsmarktparticipatie van ouderen is een van de belangrijkste oorzaken van de gestegen globale werkgelegenheidsgraad. Tussen 1995 en 2019 steeg de werkgelegenheidsgraad van ouderen van 23,3% tot 52,1%. De grafiek vermeldt de werkgelegenheidsgraad van 20-24-jarigen niet omdat er in die leeftijdscategorie veel studenten zijn. De beleidsrelevantie van die informatie is dan ook gering.

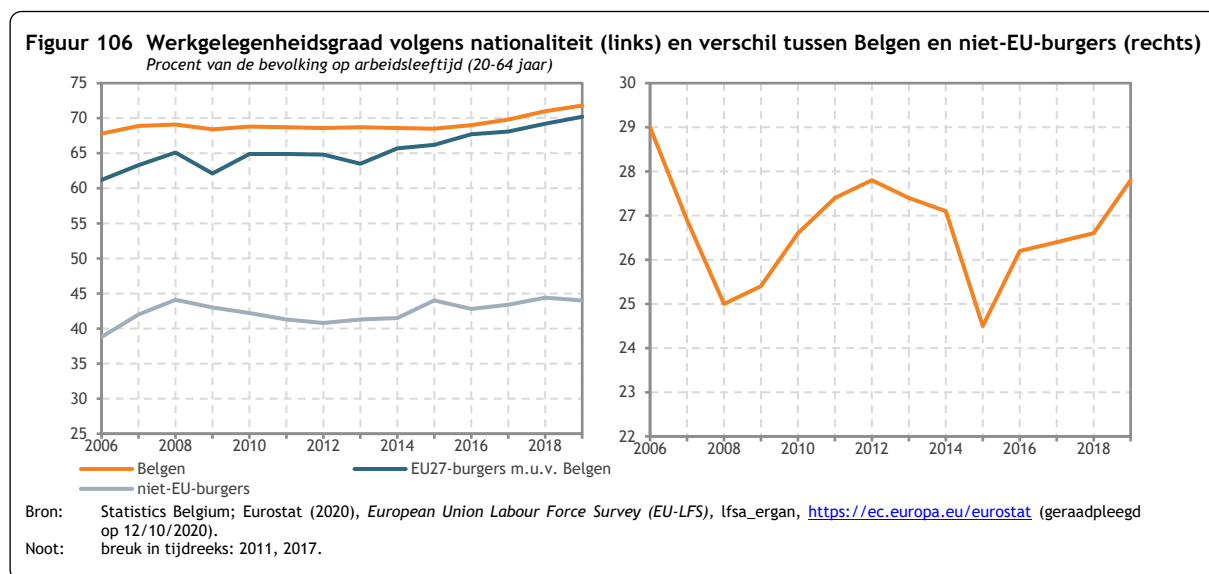
Opsplitsing volgens opleiding: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe hoger de werkgelegenheidsgraad. De werkgelegenheidsgraad blijft in de beschouwde periode voor elke opleidingscategorie stabiel. Voor 2019 bedraagt de werkgelegenheidsgraad van personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs, hoger secundair onderwijs of hoger onderwijs respectievelijk 46,3%, 69,8% en 83,8%.

Figuur 105 Werkgelegenheidsgraad volgens leeftijd (links) en opleiding (rechts)

Opsplitsing volgens nationaliteit: tussen 2006 en 2019 steeg de werkgelegenheidsgraad van niet-EU27-burgers van 38,8% tot 44%. De werkgelegenheidsgraad van Belgen steeg in die periode van 67,8% naar 71,8%. Die van EU27-burgers zonder de Belgen steeg van 61,2% naar 70,2%. Het verschil in de

werkgelegenheidsgraad tussen Belgen en niet-EU27-burgers daalde dus van 29 procentpunt in 2006 tot 27,8 procentpunt in 2019.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 8.5, aangezien naar een volledige en productieve tewerkstelling gestreefd wordt.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

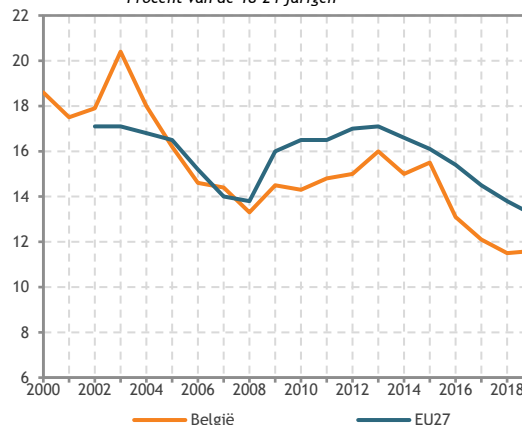
Federale Regering (2014), *Federaal regeerakkoord*, 9 oktober 2014, p. 118, <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/0020/54K0020001.pdf> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Regering (2020), *Regeerakkoord - 30 september 2020*, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf (geraadpleegd op 30/10/2020).

Indicator 38. Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen

SDG	Waardig werk en economische groei	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(procent van de 18-24-jarigen)		
Begin van de periode	2000	18,6
Einde van de periode	2019	11,6
Minimum	2018	11,5
Maximum	2003	20,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2000-2019	-2,5%
groei	2014-2019	-5,0%
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de 18-24-jarigen)		
België		11,6
EU27		13,2
EU27 minimum: Nederland		5,5
EU27 maximum: Italië		23,2

Figuur 107 Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen
Procent van de 18-24-jarigen

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, edat_lfse_21, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 8/6/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: BE in 2001, 2004, 2006, 2011, 2017; EU in 2003, 2006.

Definitie: het aandeel jongeren (van 18 tot 24 jaar) dat voldoet aan de volgende twee voorwaarden:

(a) ze zijn niet tewerkgesteld en (b) zij hebben geen onderwijs of opleiding gevolgd tijdens de vier weken voorafgaand aan het interview. De drempel van 18 jaar werd gekozen voor België, omdat dit de leeftijd is waarop de schoolplicht eindigt. De gegevens zijn gebaseerd op de *Enquête naar de arbeidskrachten* (EAK). Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De methodologie van deze enquête werd in 2017 herzien. Gegevens van 2017 met die van voorgaande jaren vergelijken, vergt de nodige voorzichtigheid. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Doelstelling: het aandeel jongeren dat niet werkt en noch onderwijs noch opleiding volgt, moet dalen.

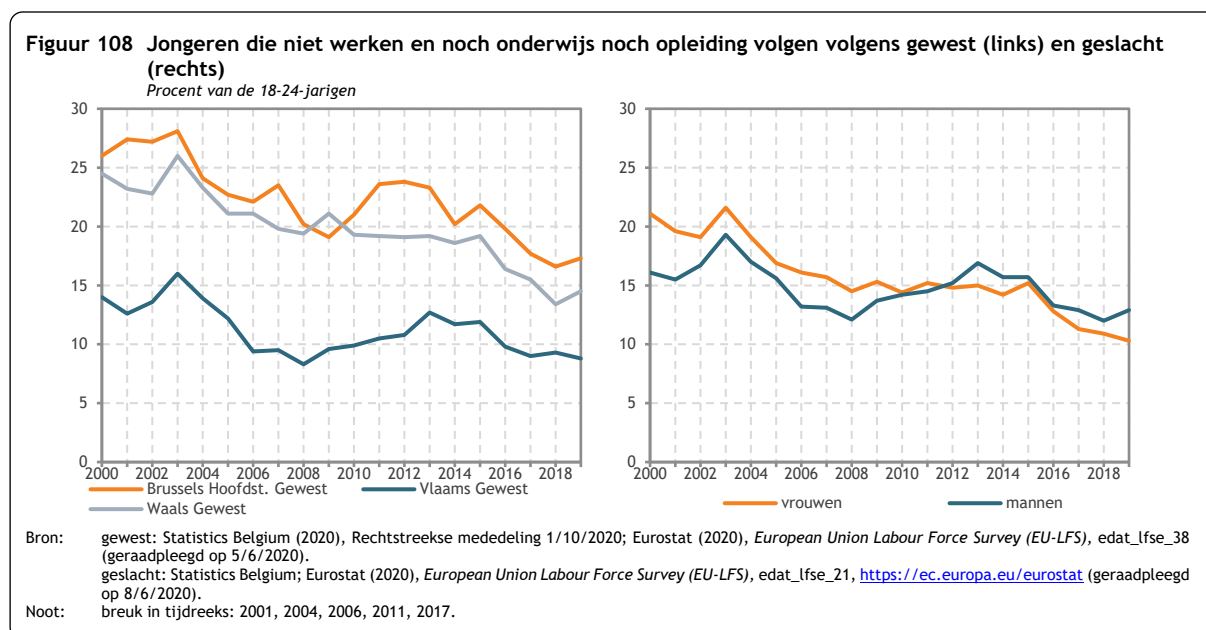
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 8.6: "Tegen 2020 het aandeel aanzienlijk terugschroeven van jongeren die niet aan het werk zijn, geen onderwijs volgen en niet met een opleiding bezig zijn".

Het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) voor 2011 dat België in april 2011 (Federale regering, 2011) goedkeurde in het kader van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010), en alle daaropvolgende NHP's, bevat ook de doelstelling om dit aandeel tegen 2020 te laten dalen tot 8,2%.

Evolutie: volgens deze enquête daalde het aandeel jongeren dat niet werkt en noch onderwijs noch opleiding volgt van 18,6% in 2000 tot 13,3% in 2008 (jaar van de financieel-economische crisis) en steeg daarna tot 16% in 2013 om opnieuw te dalen tot 11,6% in 2019 (met in het laatste jaar een lichte stijging). De algemene trend blijft dalend (gemiddelde jaarlijkse groei van -2,5%) tussen 2000 en 2019.

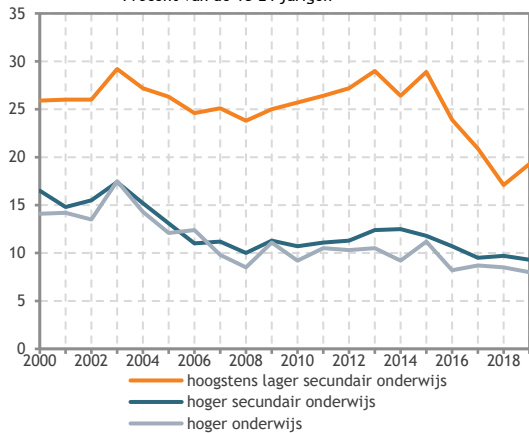
Internationale vergelijking: het aandeel jongeren dat niet werkt en noch onderwijs noch opleiding volgt daalt in de Europese Unie sinds 2002, maar stijgt van 2008 tot 2013, met de financieel-economische crisis. Vanaf 2012 wordt de daling opnieuw ingezet. Sinds 2008 ligt België onder het Europees gemiddelde. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de middelmatig presterende groep en scoort beter dan het Europees gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: et aandeel jongeren dat niet werkt en noch onderwijs noch opleiding volgt in 2019 is 17,3% in Brussel (BI95% 14,8 – 19,7), 8,8% in Vlaanderen (BI95% 7,8 – 9,8), 14,5% in Wallonië (BI95% 13,0 – 16,0) en 11,6% in België (BI95% 10,8 – 12,4). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: volgens de EAK evolueerde het verschil tussen mannen en vrouwen sterk. In 2000 lag dit aandeel 5 procentpunt hoger bij vrouwen dan bij mannen. Van 2000 tot 2011 lag het aandeel vrouwen bij de jongeren uit de EAK dat niet werkt en dat noch onderwijs noch opleiding volgt, hoger dan het aandeel mannen bij die jongeren. Sinds 2012 ligt het aandeel mannen daarentegen boven dat van vrouwen. In 2019 lag het 1,6 procentpunt hoger bij mannen dan bij vrouwen. De trend tussen 2000 en 2019 bij vrouwen is dan ook sterker dalend (met een gemiddelde jaarlijkse groeivoet van -3,7%), dan bij mannen (met een gemiddelde jaarlijkse groeivoet van -1,2%).

Figuur 109 Jongeren die niet werken en noch onderwijs noch opleiding volgen, volgens opleiding
Procent van de 18-24-jarigen

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Labour Force Survey (EU-LFS)*, edat_lfse_21, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 8/6/2020).
 Noot: breuk in tijdreeks: 2001, 2004, 2006, 2011, 2017.

Opsplitsing volgens opleiding: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel jongeren dat niet werkt en noch onderwijs noch opleiding volgt. In 2019 bedraagt de indicator 19,3% voor personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs, 9,3% voor personen met een diploma hoger secundair onderwijs en 8% voor personen met een diploma hoger onderwijs. Het verschil tussen de laag- en middengeschoolden is groter dan tussen de midden- en hooggeschoolden.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 8.6.1 - *Deel jongeren (15-24-jarigen) dat niet werkt en noch onderwijs noch opleiding volgt.*

Specifieke bronnen

Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

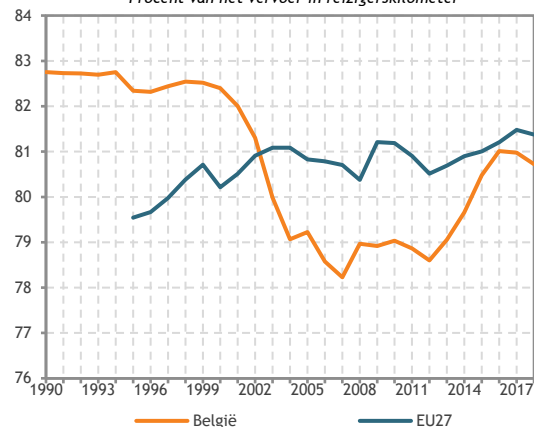
Federale Regering (2011), *Nationaal Hervormingsprogramma 2011*, p. 25, http://www.be2020.eu/publications/publication_det.php?lang=nl&KeyPub=461 (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.9. Doelstelling 9. Bouw veerkrachtige infrastructuur, bevorder inclusieve en duurzame industrialisering en stimuleer innovatie

Indicator 39. Vervoer van personen met de wagen

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het vervoer in reizigerskilometer)		
Begin van de periode	1990	82,8
Einde van de periode	2018	80,7
Minimum	2007	78,2
Maximum	1990	82,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2018	-0,1%
	2013-2018	0,4%
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van het vervoer in reizigerskilometer)		
België		80,7
EU27		81,4
EU27 minimum: Tsjechische Republiek		67,0
EU27 maximum: Letland		90,4

Figuur 110 Vervoer van personen met de wagen
Procent van het vervoer in reizigerskilometer

Bron: European Commission (2020), *European transport in figures 2020*, http://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/statistics_en (geraadpleegd op 12/10/2020).

Definitie: het modale aandeel van de wagen in het vervoer van personen is het aandeel van het totale vervoer dat met de wagen gerealiseerd wordt. De andere beschouwde vervoerswijzen zijn collectief vervoer: trein, bus, touringcar, tram en metro. Om redenen van gegevensverzameling zijn motoren in de wagen categorie inbegrepen. Het vervoer wordt gemeten in reizigerskilometer, verkregen door voor elke verplaatsing het aantal passagiers te vermenigvuldigen met het aantal afgelegde kilometer. De gegevens komen van de Europese Commissie – DG MOVE om een vergelijking met de EU27 mogelijk te maken. De indicator wordt voor België ook door het FPB berekend op basis van gegevens uit verscheidene bronnen (publicaties van de FOD Mobiliteit en Vervoer; FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie – Algemene Directie Statistiek; jaarverslagen van de NMBS, De Lijn, Tec en MIVB). Het verschil tussen de twee schattingen van die indicator is kleiner dan 1%.

Doelstelling: het modale aandeel van de wagen moet in 2030 67,4% bedragen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.1: "Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling vermeldt doelstelling 23: "Collectieve vervoerswijzen zullen primeren boven individuele vervoerswijzen" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013), wat opgevat kan worden als een daling van het modale aandeel van de individuele vervoersmiddelen tot minder dan 50%. Het modale aandeel van de individuele vervoersmiddelen bedraagt 80,5% in 2015 en een lineaire interpolatie tussen 2015 en 2050 geeft voor 2030 een doelstelling

van 67,4%. Aangezien de beschikbare statistieken enkel de wagen (en de motor) opnemen in de individuele verplaatswijzen, heeft deze doelstelling enkel betrekking op deze wijze.

Evolutie: dit modale aandeel bleef stabiel tussen 82% en 83% in de jaren 1990 en daalde tussen 2000 en 2007 om daarna stabiel te blijven rond 79% vanaf 2008. Het modaal aandeel van de wagen steeg opnieuw vanaf 2012 en bereikte 80,7% in 2018. In 2018, bedroeg het modaal aandeel van het collectief vervoer 11,3% voor bus, touringcar, tram en metro (tussen 11% en 12% tussen 1990 en 2000) en 8,1% voor het spoor (ongeveer 6% tussen 1990 en 2000).

Internationale vergelijking: tussen 1995 en 2018 is het modale aandeel van de wagen in België licht gedaald, terwijl het in de EU27 licht stijgt sinds 1995. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 9.1.2 - *Aantal passagiers en hoeveelheid vervoerde goederen naar vervoerswijze*.

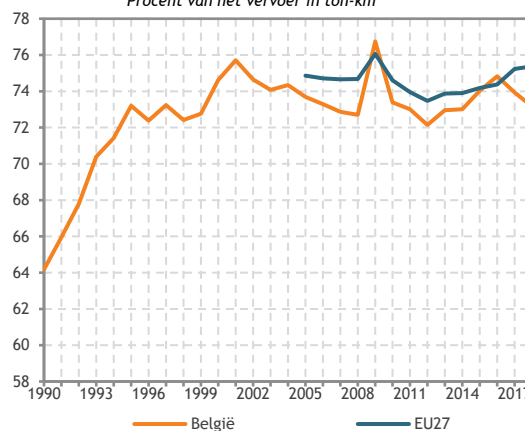
Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 40. Vervoer van goederen over de weg

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het vervoer in ton-km)		
Begin van de periode	1990	64,2
Einde van de periode	2018	73,2
Minimum	1990	64,2
Maximum	2009	76,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2018	0,5%
voet	2013-2018	0,1%
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van het vervoer in ton-km)		
België		73,2
EU27		75,4
EU27 minimum: Letland		24,2
EU27 maximum: Cyprus		100

Figuur 111 Vervoer van goederen over de weg
Procent van het vervoer in ton-km

Bron: European Commission (2020), *European transport in figures 2020*, http://ec.europa.eu/transport/facts-fundings/statistics_en (geraadpleegd op 12/10/2020).

Definitie: het modale aandeel van de weg in het goederenvervoer is het aandeel van de vrachtwagen en de bestelwagen in het totale vervoer. De andere beschouwde vervoerswijzen zijn de spoor- en waterwegen. Het vervoer wordt gemeten in tonkilometer, verkregen door voor iedere verplaatsing het aantal vervoerde ton te vermenigvuldigen met het aantal afgelegde kilometer. De gegevens komen van de Europese Commissie – DG MOVE. Voor het wegvervoer in België heeft DG MOVE pas gegevens vanaf 2005 en de indicator werd dan ook geretropoleerd tot 1990 aan de hand van de gegevens van het FPB. Deze worden berekend op basis van gegevens uit verscheidene bronnen (publicaties van de FOD Mobiliteit en Vervoer; FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie – Algemene Directie Statistiek; jaarverslagen van de NMBS).

Doelstelling: het modale aandeel van de weg in het goederenvervoer moet 62,9% bedragen tegen 2030.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.1: "Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 23: "Voor het goederenvervoer zullen spoor en binnenvaart het meest gebruikt worden" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013). Dit kan worden geïnterpreteerd als een daling van het modale aandeel van het wegvervoer onder de 50%. Aangezien het modale aandeel van het wegvervoer in 2015 72,6% bedraagt, geeft een lineaire interpolatie tussen 2015 en 2050 een doelstelling van 62,9% voor 2030.

Evolutie: tussen 1990 en 1995 steeg het modale aandeel van de weg in het goederenvervoer (vrachtwagens en bestelwagens) van 64% tot 73%. Sinds 1995 bleef dat aandeel relatief stabiel rond de 73%. De hoge waarde van 2009 kan verklaard worden door het feit dat de economische crisis een sterkere impact had op het spoor en de binnenvaart dan op het wegvervoer.

Internationale vergelijking: sinds 2005 is die indicator in de EU27 relatief stabiel rond de 75%. De gegevens voor die indicator zijn voor de EU27 niet beschikbaar voor 2005, maar een vergelijkbare indicator (niet aangepaste gegevens wat betreft de territorialiteit) toont een regelmatige stijging van het aandeel van de wagen, van 71% in 1995 tot 76% in 2005. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

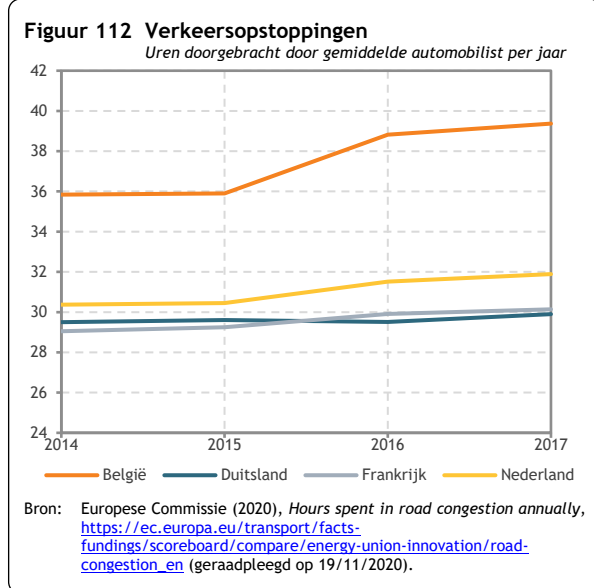
VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 9.1.2 - *Aantal verplaatste personen en volume verplaatste goederen, per type vervoer.*

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 41. Verkeersopstoppingen

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(uren doorgebracht door gemiddelde automobilist per jaar)		
Begin van de periode	2014	35,8
Einde van de periode	2017	39,4
Minimum	2014	35,8
Maximum	2017	39,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2014-2017	3,2%
Vergelijking buurlanden, 2017		
(uren doorgebracht door gemiddelde automobilist per jaar)		
België		39,4
Duitsland		29,9
Frankrijk		30,1
Nederland		31,9

Definitie: aantal uren dat een gemiddelde

automobilist jaarlijks in verkeersopstoppingen staat. De berekening gaat uit van twee dagelijkse ritten van dertig kilometer, tijdens de ochtend- en avondspits, en 220 werkdagen per jaar. Deze indicator wordt berekend aan de hand van snelheidsgegevens van autonavigatiesystemen (Christidis en Ibañez Rivas, 2012). De gegevens komen van de Europese Commissie.

Doelstelling: de verkeersopstoppingen op de wegen moeten verminderen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.1: "Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen". De onvoldoende afstemming tussen de infrastructuur en de vraag van de gebruikers leidt tot opstoppingen in een vervoersnetwerk. Die hebben economische gevolgen (langere duur en hogere kosten) en bovendien beperken ze de werkelijke toegang tot de infrastructuur.

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 22: "Iedereen zal toegang hebben tot een vervoerswijze waarbij de emissies van broeikasgassen en vervuulende stoffen, en de impact op de biodiversiteit en op de levenskwaliteit zo gering mogelijk is" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013). Opstoppingen in een vervoersnetwerk hebben een sociale impact (verschillend voor verschillende bevolkingscategorieën, geblokkeerd dringend vervoer) en een milieu-impact (meer energieverbruik en vervuiling).

Evolutie: de verkeersopstoppingen in België zijn gestegen van 35u50 in 2014 tot 39u22 in 2017 (+10%). Die trend wordt bevestigd door regionale indicatoren, berekend op basis van andere gegevens.

Internationale vergelijking: België (39 uur per jaar in 2017) is het land waar deze indicator het hoogste is van 25 EU27-landen (er zijn geen gegevens voor Cyprus en Malta). Voor de 3 buurlanden is deze indicator ongeveer 30 uur per jaar in 2017.

Opsplitsing volgens gewest: vergelijkbare gegevens zijn momenteel niet beschikbaar, maar in het Vlaamse Gewest toont de indicator Filezwaarte op het snelwegennet, gepubliceerd sinds 2012 (Statistiek Vlaanderen, 2019), eveneens een stijgende trend en een stabilisering vanaf 2018. In het Waalse Gewest wordt de bezettingsgraad van autosnelwegen sinds 1990 gepubliceerd (IWEPS, 2019, gebaseerd op gegevens van SPW - DG01 - Wegen en gebouwen). Die indicator kent een continue stijging.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 9.1, aangezien verkeersopstoppingen een impact hebben op "*de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn*" en ze de effectieve toegang tot de infrastructuur beperken.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Christidis et Ibañez Rivas (2012), *Measuring road congestion*, European Commission, Joint research center, <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/measuring-road-congestion> (geraadpleegd op 24/09/2020).

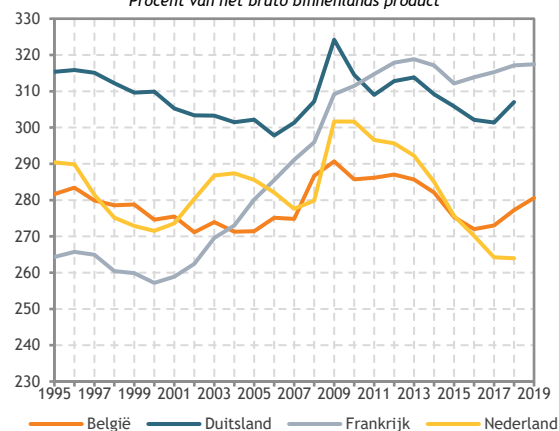
IWEPS (2019), *Taux d'utilisation des capacités des autoroutes*, <https://www.iweps.be/indicateur-statistique/transport-routier/> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Statistiek Vlaanderen (2019), *Filezwaarte*, <https://www.statistiekvlaanderen.be/filezwaarte> (geraadpleegd op 24/09/2020)

Indicator 42. Fysieke kapitaalgoederenvoorraad

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het bruto binnenlands product)		
Begin van de periode	1995	281,7
Einde van de periode	2019	280,6
Minimum	2002	271,1
Maximum	2009	290,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2019	0,0%
	2014-2019	-0,1%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(procent van het bruto binnenlands product)		
België		277,3
Duitsland		307,0
Frankrijk		317,1
Nederland		264,0

Figuur 113 Fysieke kapitaalgoederenvoorraad
Procent van het bruto binnenlands product

Bron: berekeningen FPB op basis van INR (2020), *Nationale rekeningen / Kapitaalgoederenvoorraad*, <http://stat.nbb.be/> (geraadpleegd op 26/10/2020); Eurostat (2020), *Balance sheets for non-financial assets, nama_10_nfa_bs, en GDP and main components (output, expenditure and income), nama_10_gdp*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 26/10/2020).

Definitie: de fysieke kapitaalgoederenvoorraad is de som van alle economische activa die meer dan

een jaar herhaaldelijk of continu gebruikt worden in het productieproces (sectie AN.11 uitgezonderd sectie AN.117 uit de nationale rekeningen; Eurostat, 2013). De indicator meet de *nettokapitaalgoederenvoorraad* (machines, gebouwen, vervoers- en communicatie-infrastructuren enz.). Die wordt berekend door de brutokapitaalgoederenvoorraad, waarbij alle activa gewaardeerd worden aan de prijzen die betaald zouden moeten worden wanneer de activa nu worden aangekocht, te verminderen met de cumulatieve waarde van de afschrijvingen waaraan de bruto-investeringen toegevoegd worden. De indicator wordt uitgedrukt in procent van het bruto binnenlands product. Het FPB berekent de indicator voor België met de gegevens van het Instituut voor de Nationale Rekeningen. Voor de vergelijking met de buurlanden komen de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: de fysieke kapitaalgoederenvoorraad mag niet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.1: "Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen".

De kapitaalgoederenvoorraad is "een middel om de waarde van de ene verslagperiode naar de andere over te hevelen" (Eurostat, 2013, p.170). De kapitaalgoederenvoorraad kan dus gebruikt worden door toekomstige generaties en bijdragen tot hun welvaart. Vanuit een toekomstgericht perspectief kan er beschouwd worden dat de kapitaalgoederenvoorraad behouden moet blijven (UNECE, 2014, p. 29). Er wordt dan ook als impliciete doelstelling beschouwd dat de netto fysieke kapitaalgoederenvoorraad niet mag dalen.

Evolutie: de netto fysieke kapitaalgoederenvoorraad (in volume) in de Belgische economie stijgt constant sinds 1995. Uitgedrukt in procent van het bbp daalde die voorraad tussen 1995 en 2004 en steeg het daarna tot 2009. Tussen 2009 en 2016, is de indicator gevoelig gedaald. Vanaf 2017 stijgt de indicator opnieuw. In 2019 blijft de indicator niettemin onder het waargenomen niveau van 1995.

Internationale vergelijking: uit de beschikbare gegevens (1995-2018) blijkt dat de netto fysieke kapitaalgoederenvoorraad in België (in volume en als aandeel van het bbp) lager is dan de gemiddelde voorraad van haar drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk en Nederland). Het verschil blijft stabiel in de tijd. In 2018 ligt de Belgische voorraad (277,2% van het bbp) onder de voorraad in Duitsland (307,0%) en Frankrijk (317,1%), maar boven de voorraad in Nederland (264,0%).

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 9.1. Het verhogen van de fysieke kapitaalgoederenvoorraad maakt het immers mogelijk om de nodige infrastructuur te hebben voor de economische ontwikkeling.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositiete indicator *Economisch kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

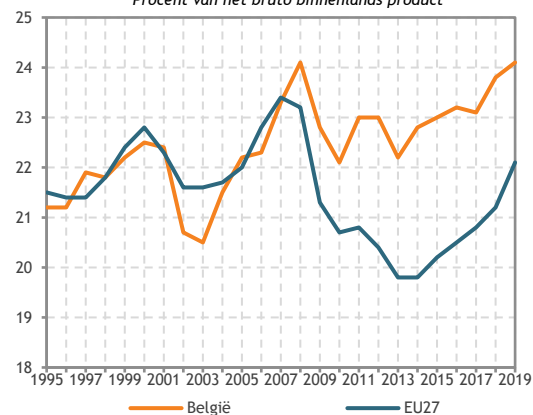
Eurostat (2013), *European system of accounts. ESA 2010*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013.

UNECE (2014), *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development*, http://www.unece.org/publications/ces_sust_development.html (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 43. Investerings (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het bruto binnenlands product)		
Begin van de periode	1995	21,2
Einde van de periode	2019	24,1
Minimum	2003	20,5
Maximum	2008 & 2019	24,1
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2019	0,5
voet	2014-2019	1,1
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van het bruto binnenlands product)		
België		24,1
EU27		22,1
EU27 minimum: Griekenland		11,1
EU27 maximum: Ierland		45,6

Figuur 114 Investerings (bruto) in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad
Procent van het bruto binnenlands product

Bron: INR; Eurostat (2020), *Gross fixed capital formation by AN_F6 asset type, nama_10_an6*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 05/10/2020).

Definitie: de bruto-investeringen in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad (sectie AN.11 uitgezonderd sectie AN.117 uit de nationale rekeningen; Eurostat, 2013) worden gemeten in procent van het bruto binnenlands product (bbp). De gegevens voor België worden verzameld door het Instituut voor de Nationale Rekeningen. Om de vergelijking mogelijk te maken met de andere Europese landen komen de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: er bestaat geen duurzame-ontwikkelingsdoelstelling voor de bruto investeringen in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad.

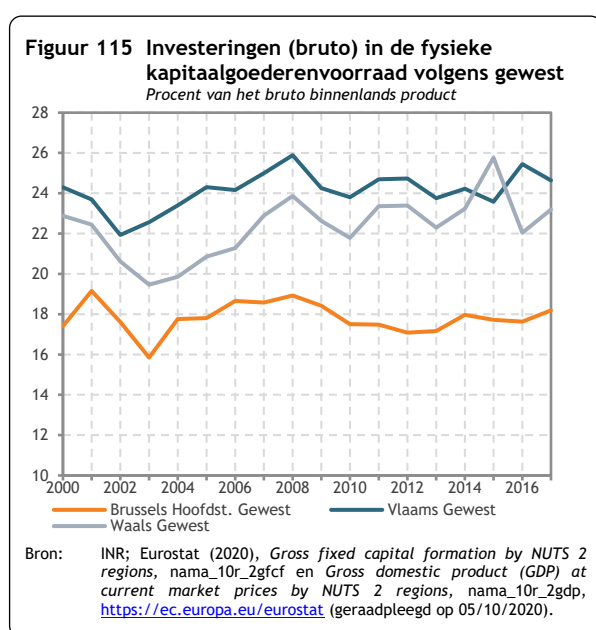
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.1: "Ontwikkelen van kwalitatieve, betrouwbare, duurzame en veerkrachtige infrastructuur, met inbegrip van regionale en grensoverschrijdende infrastructuur, ter ondersteuning van de economische ontwikkeling en het menselijk welzijn, met klemtoon op een betaalbare en billijke toegang voor iedereen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat de volgende doelstelling: "De economische ontwikkeling en het milieubedrijf zullen volledig ontkoppeld zijn. In die ontwikkeling staat het creëren van waardig werk centraal, waarbij tegelijkertijd een voldoende aanbod aan goederen en diensten wordt verzekerd dat in de basisbehoeften voorziet" (inleiding van de uitdaging "een maatschappij die haar economie aanpast aan de economische, sociale en leefmilieu uitdagingen"; Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Voor een performante economie met een zo beperkt mogelijke negatieve milieu-impact zijn voldoende en milieuvriendelijke kapitaalgoederen onmisbaar. Bovendien kunnen de kapitaalgoederen ook gebruikt worden door toekomstige generaties en bijdragen tot hun welvaart. Voldoende investeringen in kapitaalgoederen zijn dus niet alleen nodig om verouderde kapitaalgoederen te vervangen maar ook om de kapitaalgoederen performanter en milieuvriendelijker te maken. Door nieuwe investeringen kunnen de laatste technologische ontwikkelingen immers gebruikt worden. Het is echter niet mogelijk om een optimaal niveau voor die indicator vast te leggen.

Evolutie: de bruto-investeringen in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad bedragen gemiddeld 22,4% van het bbp voor de periode 1995-2018. Tot 2006 ligt deze indicator onder dit gemiddelde en hij bereikt zijn laagste punt in 2003, namelijk 20,5% van het bbp. Na zijn maximum in 2008, daalt de indicator ten gevolge van de financieel-economische crisis. Tot 2014 stabiliseert de indicator zich op ongeveer 22,5% van het bbp. Vanaf 2014 begint hij weer te stijgen en de indicator bereikt in 2019 hetzelfde niveau als het maximum waargenomen in 2008, namelijk 24,1%.

Internationale vergelijking: tussen 1995 en 2008, is het gemiddeld niveau van de indicator gelijkaardig in België en in de EU27, namelijk rond de 22%. Vanaf 2009, namelijk na het begin van de financieel-economische crisis, zijn de investeringen in de EU27 gedaald tot onder de 20%. In België, is de indicator relatief minder gedaald en is altijd boven de 22% van het bbp gebleven. In 2019, is het verschil waargenomen tussen de EU27 en België 2 procentpunt, terwijl het 0,3 procentpunt bedroeg in 1995.

Opsplitsing volgens gewest: de bruto-investeringen in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad in 2017 bedraagt 18,2% van het bbp in Brussel, 24,6% in Vlaanderen en 23,2% in Wallonië. Voor België is dit cijfer 23,1% van het bbp.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 9.1. Investeren in de fysieke kapitaalgoederenvoorraad maakt het immers mogelijk om de nodige infrastructuur te hebben voor de economische ontwikkeling.

Specifieke bronnen

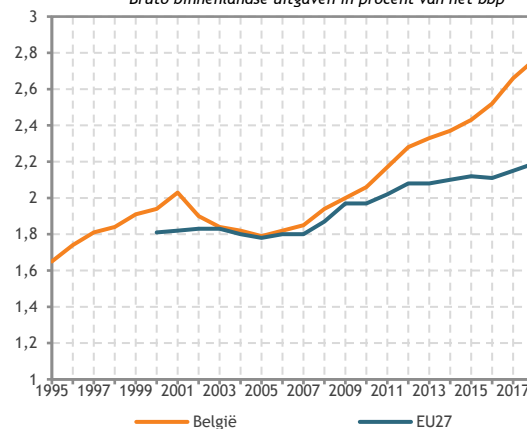
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Eurostat (2013), *European system of accounts. ESA 2010*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013.

Indicator 44. Onderzoek en ontwikkeling

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(bruto binnenlandse uitgaven in procent van het bbp)		
Begin van de periode	1995	1,7
Einde van de periode	2018	2,8
Minimum	1995	1,7
Maximum	2018	2,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2018	2,3%
	2013-2018	3,4%
Vergelijking EU27, 2018		
(bruto binnenlandse uitgaven in procent van het bbp)		
België		2,8
EU27		2,2
EU27 minimum: Roemenië		0,5
EU27 maximum: Zweden		3,3

Figuur 116 Onderzoek en ontwikkeling
Bruto binnenlandse uitgaven in procent van het bbp

Bron: Eurostat (2020), Intramural R&D expenditure (GERD) by sectors of performance, rd_e_gerdtot, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 26/03/2020).

Definitie: de indicator meet de publieke en private bruto binnenlandse uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling (O&O), in procent van het bbp. Deze uitgaven gaan over de systematische werkzaamheden om de som van alle kennis te doen stijgen evenals het gebruik van deze kennis voor nieuwe toepassingen. De gegevens komen van Eurostat en het Federaal Planbureau.

Doelstelling: het aandeel O&O-uitgaven moet 3% van het bbp bedragen vanaf 2020.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.5: "Verbeteren van het wetenschappelijk onderzoek, moderniseren van de technologische capaciteiten van industriesectoren in alle landen, in het bijzonder in ontwikkelingslanden, waarbij ook tegen 2030 innovatie wordt aangemoedigd en op aanzienlijke wijze het aantal onderzoeks- en ontwikkelingswerkers per miljoen inwoners wordt verhoogd en waarbij ook meer wordt uitgegeven aan publiek en privaat onderzoek en ontwikkeling".

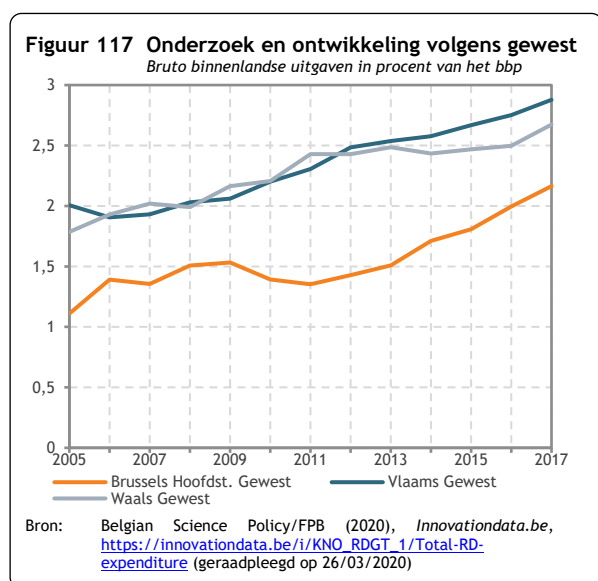
In het Nationaal Hervormingsprogramma door België in 2011 goedgekeurd (Federale regering, 2011) in het kader van de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010), heeft België zich ertoe verbonden 3% van zijn bbp aan O&O-uitgaven te besteden in 2020. Die doelstelling werd voor het eerst goedgekeurd in het kader van de Strategie van Lissabon tijdens de Europese Raad van Barcelona in 2002 om die 3% te bereiken tegen 2010 (Europese Raad, 2002).

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling herneemt eveneens die doelstelling: "de budgetten voor onderzoek & ontwikkeling zullen minstens 3% van het bbp bedragen en nemen jaar na jaar toe" (doelstelling 49; Belgisch staatsblad, 08/10/2013).

Aangezien de verbintenissen tegen 2020 en tegen 2050 3% vooropstellen als doelstelling, wordt dit ook als doelstelling beschouwd tegen 2030.

Evolutie: in België zijn de bruto binnenlandse O&O-uitgaven in euro gestegen tussen 1995 en 2018, behalve in de periode tussen 2001 en 2003 waarin ze gedaald zijn. Ten opzichte van het bbp, zijn deze uitgaven gestegen tussen 1995 en 2001 vooraleer te dalen tot 2005. Sinds 2005 stijgen ze constant. In 2018 bedragen deze uitgaven 2,8% van het bbp.

Internationale vergelijking: het niveau van de Belgische indicator ligt, in procent van het bbp, altijd hoger dan het Europese gemiddelde. Sinds 2009 is de groeivoet van de indicator (zowel in euro als in procent van het bbp) hoger in België. Tussen België en de EU27 is er in 2018 dus een verschil tussen de uitgaven van bijna 0,6 procentpunt. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de best presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: de bruto binnenlandse O&O-uitgaven in 2017 bedragen 2,2% in Brussel, 2,9% in Vlaanderen en 2,7% in Wallonië. Voor België is dit cijfer 2,7%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 9.5.1 - *Uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling in procent van het bbp*.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Europese Raad (2002), *Conclusies van het voorzitterschap, Europese raad van Barcelona*, 15 en 16 maart 2002, p. 20, <https://www.consilium.europa.eu/media/20937/71027.pdf> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Regering (2011), *Nationaal Hervormingsprogramma 2011*, p. 25, http://www.be2020.eu/publications/publication_det.php?lang=nl&KeyPub=461 (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 45. Kenniskapitaalgoederenvoorraad

SDG	Industrie, innovatie en infrastructuur	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het bruto binnenlands product)		
Begin van de periode	1995	8,4
Einde van de periode	2019	16,7
Minimum	1995	8,4
Maximum	2019	16,7
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2019	2,9%
voet	2014-2019	2,5%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(procent van het bruto binnenlands product)		
België		16,2
Duitsland		18,1
Frankrijk		18,0
Nederland		19,6

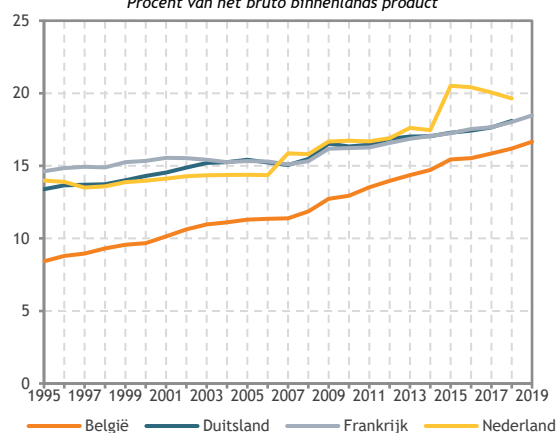
Definitie: de kenniskapitaalgoederenvoorraad is de som van alle vaste activa die ondergebracht zijn in de sectie *intellectuele eigendommen* (AN.117 in de nationale rekeningen; Eurostat, 2013). De indicator meet de nettokenniskapitaalgoederenvoorraad. Die wordt berekend door de brutokenniskapitaalgoederenvoorraad, waarbij alle activa gewaardeerd worden aan de prijzen die betaald zouden moeten worden wanneer de activa nu worden aangekocht, te verminderen met de cumulatieve waarde van de afschrijvingen. De indicator wordt uitgedrukt in procent van het bruto binnenlands product. De gegevens voor België worden verzameld door het Instituut voor de Nationale Rekeningen. Om de vergelijking mogelijk te maken met de andere Europese landen komen de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: de kenniskapitaalgoederenvoorraad moet niet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 9.5: "*Verbeteren van het wetenschappelijk onderzoek, moderniseren van de technologische capaciteiten van industriële sectoren in alle landen, in het bijzonder in ontwikkelingslanden, waarbij ook tegen 2030 innovatie wordt aangemoedigd en op aanzienlijke wijze het aantal onderzoeks- en ontwikkelingswerkers per miljoen inwoners wordt verhoogd en waarbij ook meer wordt uitgegeven aan publiek en privaat onderzoek en ontwikkeling*".

De kenniskapitaalgoederenvoorraad is "een middel om de waarde van de ene verslagperiode naar de andere over te hevelen" (Eurostat, 2013, p.170). De kapitaalgoederenvoorraad kan dus gebruikt worden door toekomstige generaties en bijdragen tot hun welvaart. Vanuit een toekomstgericht perspectief kan er geoordeeld worden dat de kenniskapitaalgoederenvoorraad behouden moet blijven (UNECE, 2014, p.29). Er wordt als impliciete doelstelling beschouwd dat de nettokenniskapitaalgoederenvoorraad niet moet dalen.

Figuur 118 Kenniskapitaalgoederenvoorraad
Procent van het bruto binnenlands product

Bron: berekeningen FPB op basis van INR (2020), Nationale rekeningen / Kapitaalgoederenvoorraad, <http://stat.nbb.be/> (geraadpleegd op 26/10/2020); Eurostat (2020), Balance sheets for non-financial assets, nama_10_nfa_bs en GDP and main components (output, expenditure and income), nama_10_gdp, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 26/10/2020).

Evolutie: de nettokenniskapitaalgoederenvoorraad (in volume) stijgt in België constant sinds 1995. Wanneer die voorraad in procent van het bbp wordt uitgedrukt, tonen de gegevens dat die indicator eveneens steeg over heel de periode 1995-2019. In 2019 bedroeg de Belgische kenniskapitaalgoederenvoorraad 16,7% van het bbp, tegenover 8,4% in 1995.

Internationale vergelijking: in vergelijking met zijn drie buurlanden, heeft België de laagste kenniskapitaalgoederenvoorraad in 2018 (in procent van het bbp). Dat wordt over heel de periode waargenomen. In 2018 lag het niveau van die indicator in België 2,4 procentpunt onder het gemiddelde van deze drie buurlanden, daar waar dat ongeveer 5,6 procentpunt bedroeg in 1995.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 9.5. De ontwikkeling van kennis binnen een economie vereist immers een toename van de kenniskapitaalgoederenvoorraad.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositiete indicator *Economisch kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

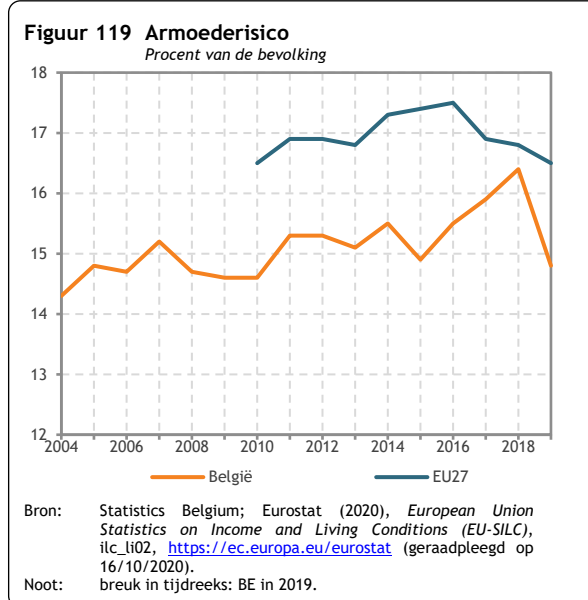
Eurostat (2013), *European system of accounts. ESA 2010*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013.

UNECE (2014), *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development*, http://www.unece.org/publications/ces_sust_development.html (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.10. Doelstelling 10. Dring ongelijkheid in en tussen landen terug

Indicator 46. Armoederisico

SDG	Ongelijkheid verminderen	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking)		
Begin van de periode	2004	14,3
Einde van de periode	2019	14,8
Minimum	2004	14,3
Maximum	2018	16,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2019	0,2
voet	2014-2019	-0,9
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de bevolking)		
België		16,4
EU27		16,8
EU27 minimum: Tsjechische Republiek		9,6
EU27 maximum: Roemenië		23,3

Definitie: het aandeel van de bevolking met een armoederisico is de verhouding tussen het aantal personen met een netto equivalent beschikbaar inkomen lager dan 60% van de nationale mediaan, en de totale bevolking. Het netto beschikbaar inkomen is gelijk aan de som van de bruto-inkomens van alle gezinsleden verminderd met belastingen, sociale bijdragen en transferten tussen huishoudens (EC, 2016). Om het netto equivalent beschikbaar inkomen te bekomen wordt het netto beschikbaar inkomen gedeeld door een equivalentiefactor (de zogenaamde gewijzigde equivalentieschaal van de OESO). Een volwassene heeft een factor van 1, elke extra persoon vanaf 14 jaar een factor van 0,5 en elke extra persoon jonger dan 14 jaar een factor van 0,3. Het netto equivalent beschikbaar inkomen laat toe om de levensstandaard van personen te vergelijken rekening houdend met de schaalvoordelen die het gevolg zijn van een gezamenlijke huishouding en met de samenstelling van het gezin. Er wordt verondersteld dat de levensstandaard van personen met een netto equivalent beschikbaar inkomen lager dan 60% van de nationale mediaan in de totale bevolking ontoereikend is om aan te sluiten bij de minimaal aanvaardbare leefpatronen in België. Personen met een armoederisico maken deel uit van de doelgroep personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting.

De hier gebruikte gegevens over de personen met een armoederisico zijn gebaseerd op de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, waarbij inkomensgegevens steeds betrekking hebben op het jaar dat voorafgaat aan het enquêtejaar. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: het aandeel en het aantal personen met een armoederisico moeten dalen.

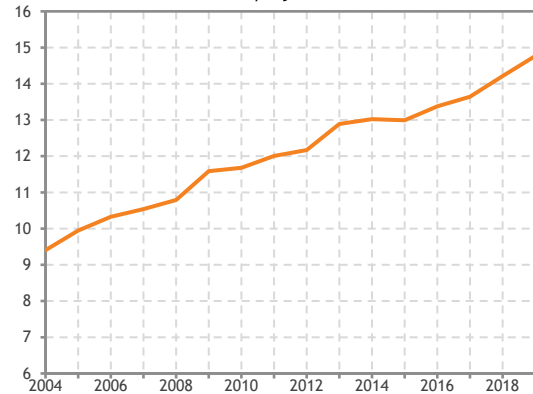
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 10.2: *"Tegen 2030 de sociale, economische en politieke inclusie van iedereen mogelijk maken en bevorderen, ongeacht leeftijd, geslacht, handicap, ras, etniciteit, herkomst, godsdienst of economische of andere status"*.

De SDG's bevatten, naast subdoelstelling 10.2 ook de volgende subdoelstellingen: *"Gelijke kansen verzekeren en ongelijkheden wegwerken, ook door het afoeren van discriminerende wetten, beleidslijnen en praktijken en door het bevorderen van de geschikte wetgeving, beleidslijnen en acties in dit opzicht"* (subdoelstelling 10.3); *"Tegen 2030 het aandeel mannen, vrouwen en kinderen van alle leeftijden die volgens de nationale definities in armoede leven in al haar dimensies, minstens tot de helft terugbrengen"* (subdoelstelling 1.2) en *"Tegen 2030 geleidelijk tot een inkomenstoename van de onderste 40% van de bevolking komen tegen een ritme dat hoger ligt dan het nationale gemiddelde, en die toename ook in stand houden"* (subdoelstelling 10.1).

Personen met een armoederisico maken deel uit van de doelgroep waarvoor de Europa 2020-strategie (Europese Commissie, 2010) een verminderingdoelstelling heeft bepaald, de zogenaamde [personen met een risico op armoede of sociale uitsluiting](#). In verband met de opvolging van de Europa 2020-strategie en het bepalen van eventuele verminderingdoelstellingen op EU-vlak voor 2030 kan worden gemeld dat begin 2019 de EC een reflectiepaper presenteerde met drie scenario's voor een duurzaam Europa tegen 2030. De paper vermeldt de hier besproken indicator (European commission, 2019).

Hier is het uitgangspunt dat de levensstandaard van personen met een armoederisico ontoereikend is om aan te sluiten bij de minimaal aanvaardbare leefpatronen in België. De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling heeft in dit verband volgende ambitie voor 2050, die verder reikt dan de SDG's of de Europa 2020-strategie: *"Iedereen zal beschikken over een inkomen uit arbeid, uit vermogen of afkomstig van sociale beschermingsstelsels en heeft toegang tot diensten van algemeen belang. Iedereen zal aldus gedurende alle fasen van zijn leven kunnen voorzien in alle behoeften om menswaardig te leven"* (doelstelling 2; Belgisch Staatsblad 08/10/2013).

Figuur 120 Armoederisicodrempel
Duizenden euro's per jaar

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_li01, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Evolutie: in 2004 bedroeg het armoederisicopercentage in België 14,3%. Tot 2015 schommelde het steeds rond 15% om daarna te stijgen tot 16,4% in 2018, de hoogst vastgestelde waarde sinds 2004. Met de nieuwe methodologie bedroeg het armoederisicopercentage 14,8% in 2019.

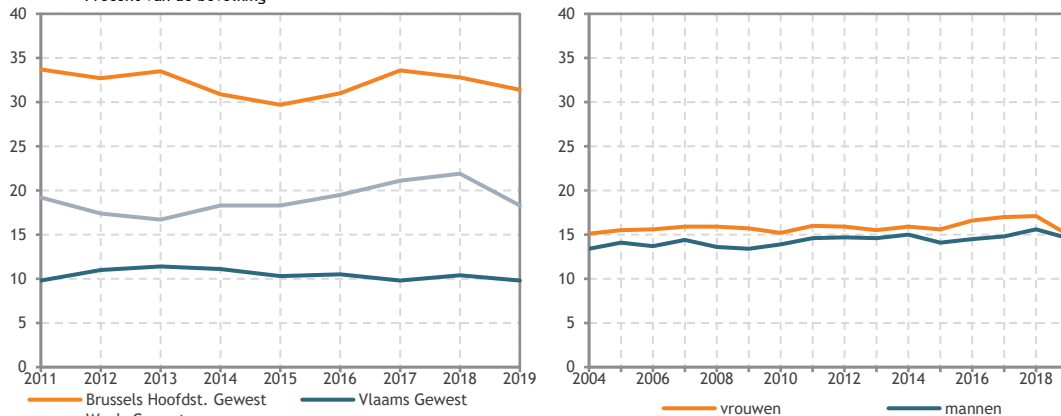
Op basis van de EU-SILC-enquêtes is de armoederisicodrempel voor een alleenstaande persoon gestegen van 9.405 euro per jaar in 2004 tot 13.023 euro per jaar in 2014. In 2015 daalde die drempel licht tot 12.993 euro om daarna weer te stijgen tot 14.212 euro in 2018. In 2019 bedroeg de drempel 14.765 euro.

Internationale vergelijking: tussen 2010 en 2016 steeg die indicator in de EU27 van 16,5% tot 17,5%. Daarna daalde de indicator tot 16,8% in 2018 en daarna tot 16,5% in 2019. Het gemiddelde voor België in die periode is 1,6 procentpunt lager dan dat van de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: het armoederisicopercentage in 2018 is 31,4% in Brussel (BI95% 29,5 – 33,3), 9,8% in Vlaanderen (BI95% 8,6 – 11), 18,3% in Wallonië (BI95% 14,4 – 22,2) en 14,8% in België (BI95% 13,3 – 16,3). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: tussen 2004 en 2018 steeg het armoederisicopercentage van vrouwen van 15,1% tot 17,1%. Voor mannen is dit respectievelijk 13,4% en 15,6%. In 2019 bedroeg, gegeven de nieuwe methodologie, het aandeel mannen en vrouwen met een armoederisico respectievelijk 15% en 14,6%.

Figuur 121 Armoederisico, volgens gewest (links) en geslacht (rechts)
Procent van de bevolking

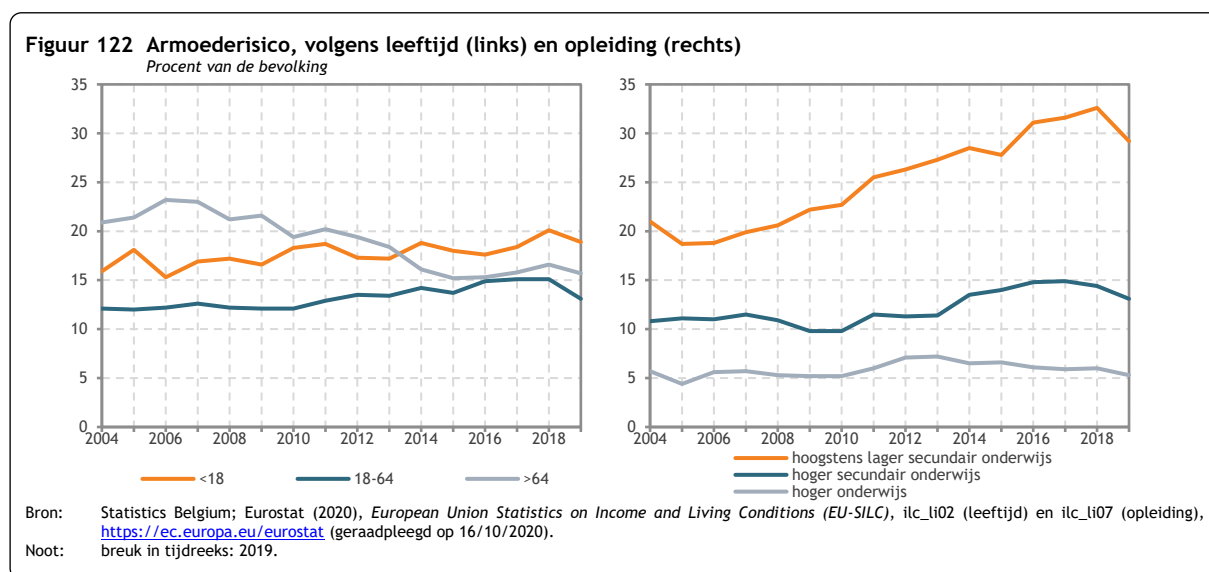

Bron: gewest: Statistics Belgium (2012), *SILC Quality Reports 2011*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting/plus> (geraadpleegd op 14/10/2019) en Statistics Belgium (2020), Rechtstreekse mededeling, 23/10/2020.
geslacht: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_li02, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
Noot: breuk in tijdreeks: 2019.

Opsplitsing volgens leeftijd: het armoederisico van personen jonger dan 18 jaar, tussen 18 en 64 jaar en van 65 jaar of ouder bedroeg in 2019, met de nieuwe methodologie, respectievelijk 18,9%, 13,1% en 15,7%.

In 2018 hebben jongeren het hoogste armoederisicopercentage, terwijl in 2004 dit het geval was voor ouderen. Het armoederisico van personen jonger dan 18 jaar, tussen 18 en 64 jaar en 65 jaar of ouder bedroeg in 2004 respectievelijk 15,9, 12,1 en 20,9%. Dit percentage is tot 20,1% gestegen in 2018 voor personen jonger dan 18 jaar en tot 15,1% voor personen tussen 18 en 64 jaar. Echter, voor personen van 65 jaar of ouder is het armoederisico gedaald tot 16,6% in 2018. Die daling is te wijten aan de toegenomen activiteitsgraad bij vrouwen, wat leidt tot langere loopbanen en resulteert in hogere pensioenen. Ook de gevoelige verhoging van de minimumpensioenen en van de Inkomensgarantie voor ouderen ten opzichte van de armoederisicodrempel tussen 2005 en 2011 kan het dalende armoederisico in die periode verklaren (Hoge Raad van Financiën, 2019).

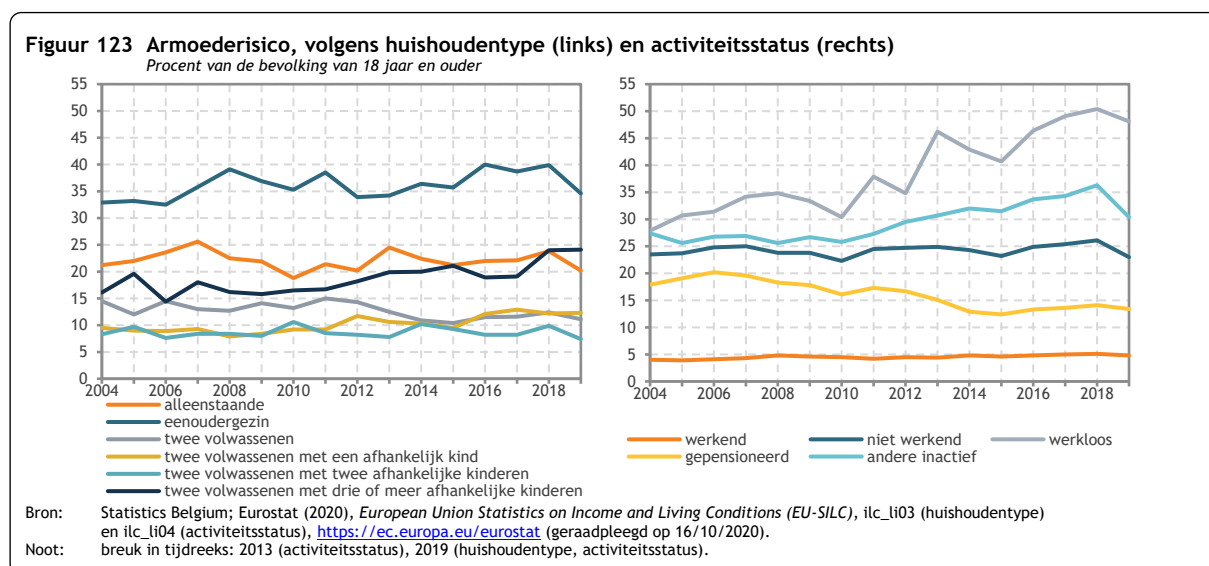
Opsplitsing volgens opleiding: het armoederisico van personen met hoogstens een diploma lager secundair onderwijs, met een diploma hoger secundair onderwijs en met een diploma hoger onderwijs bedroeg, met de nieuwe methodologie, respectievelijk 29,2%, 13,1% en 5,3% in 2019. Uit deze cijfers en die van de voorgaande jaren blijkt dat hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen met een armoederisico.

Opsplitsing volgens huishoudentype: rekening houdend met de nieuwe methodologie hebben eenoudergezinnen het hoogste armoederisico in 2019 namelijk 34,6%. Voor alleenstaanden is dit 20,2% en voor huishoudens met twee volwassenen met drie of meer afhankelijke kinderen is dit 24,1%. Het armoederisico van de overige huishoudencategorieën fluctueert rond 10,3%. Deze tendens in de armoederisicopercentages volgens huishoudentype wordt ook vastgesteld tijdens de voorgaande jaren.

Opsplitsing volgens activiteitsstatus: in 2019 is het aandeel personen met een armoederisico bij de bevolking van minstens 18 jaar het hoogst bij werklozen (48,1%) en het laagst bij werkenden (4,8%), rekening houdend met de nieuwe methodologie. Voor gepensioneerden en andere inactieven bedraagt deze indicator respectievelijk 13,4% en 30,4%.

Op basis van die gegevens voor de periode 2004-2018 blijkt dat het aandeel personen met een armoederisico bij de bevolking van minstens 18 jaar steeds het hoogst is bij werklozen en het laagst bij werkenden. Voor werklozen steeg het zelfs van 27,9% in 2004 tot 50,4% in 2018, voor werkenden van 4% tot 5,1%. Voor de categorie 'andere inactieven' is er eveneens een stijging van 27,4% in 2004 tot 36,3% in 2018. Het armoederisico van gepensioneerden daalt dan weer van 17,9% in 2004 tot 14,1% in 2018.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 10.2.1 - *Deel van de bevolking dat leeft met minder dan 50% van het mediaaninkomen, naar leeftijd, geslacht en handicap*. De VN gebruikt als inkomensdrempel 50%, terwijl de hier gekozen indicator 60% aanneemt, zoals in de EU-definitie.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

EC (2016), *Methodological guidelines and description of EU-SILC - Target Variables -015 operation (Version August 2016)*, DocSILC065 (2015 operation).

European commission (2019), *Reflection paper: towards a sustainable development by 2030*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/rp_sustainable_europe_30-01_en_web.pdf (geraadpleegd op 24/09/2020).

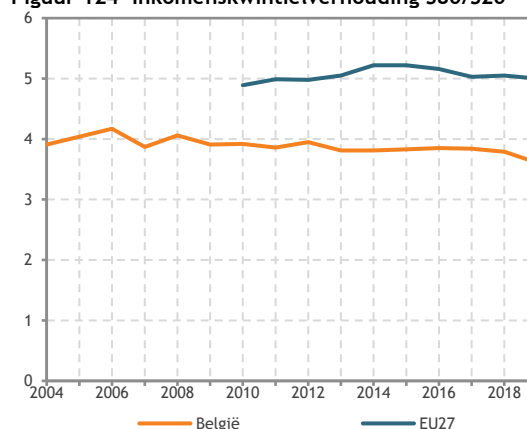
Europese Commissie (2010), *Europa 2020, Een strategie voor slimme, duurzame en inclusieve groei*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC2020&from=NL> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Hoge Raad van Financiën (2019), *Studiecommissie voor de vergrijzing, Jaarlijks verslag, juli 2019*, <https://www.hogeraadvanfinancien.be/nl/publication/jaarlijks-verslag-2019-studiecommissie-voor-de-vergrijzing> (geraadpleegd op 24/09/2020)

Indicator 47. Inkomensongelijkheid: S80/S20

SDG	Ongelijkheid verminderen	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
Begin van de periode	2004	3,9
Einde van de periode	2019	3,6
Minimum	2013 tot 2018	3,8
Maximum	2006	4,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2019	-0,5%
	2014-2019	-1,1%
Vergelijking EU27, 2018		
België		3,8
EU27		5,1
EU27 minimum: Slovaakse		3,0
EU27 maximum: Bulgarije		7,7

Figuur 124 Inkomenskwieltverhouding S80/S20

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_di11, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/10/2020).
Note: rupture de série: BE en 2019.

Definitie: de inkomenskwieltverhouding van de bevolking is een maatstaf van inkomensongelijkheid. Het is de verhouding van het totale netto equivalent beschikbaar inkomen van de 20% personen met het hoogste inkomen (S80) ten opzichte van het totale netto equivalent beschikbaar inkomen van de 20% personen met het laagste inkomen (S20). Het beschikbaar inkomen houdt rekening met de omvang en de samenstelling van het gezin volgens de zogenaamde gewijzigde OESO-equivalentieschaal, waarbij een volwassene een factor heeft van 1, elke extra persoon vanaf 14 jaar een factor van 0,5 en elke extra persoon jonger dan 14 jaar een factor van 0,3. De hier gebruikte inkomensgegevens zijn gebaseerd op de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*. De inkomensgegevens hebben steeds betrekking op het jaar dat voorafgaat aan het enquêtejaar. Statistics Belgium organiseert in België deze binnen de EU geharmoniseerde enquête en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. Die onzekerheidsmarge wordt groter naarmate de indicator berekend wordt op kleinere subpopulaties. De betrouwbaarheidsintervallen (BI) zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

Doelstelling: de inkomenskwieltverhouding mag niet stijgen.

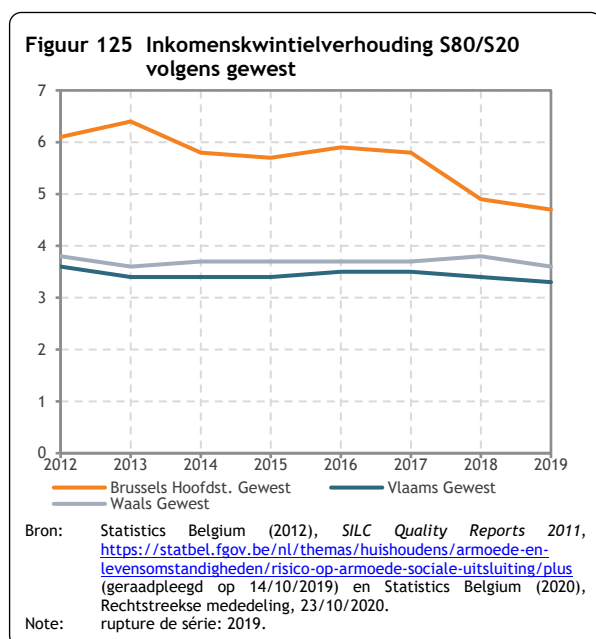
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 10.4: "Beleid voeren dat geleidelijk tot een grotere gelijkheid leidt, in het bijzonder inzake fiscaliteit, lonen en sociale bescherming".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling stelt dat "Aangezien een inclusieve maatschappij het welzijn van elke persoon wil bevorderen, zal het essentieel zijn om armoede en sociale ongelijkheden te bestrijden" (inleiding van de uitdaging "Een maatschappij die de sociale cohesie bevordert"; Belgisch Staatsblad 08/10/2013).

Omdat de inkomensongelijkheid in België in vergelijking met de andere EU-lidstaten laag is en bovendien stabiel is gebleven, kan ervan uitgegaan worden dat, om bij te dragen tot de uitdaging van de Federale beleidsvisie en de SDG-subdoelstelling, de inkomenskwintielverhouding, als maatstaf voor inkomensongelijkheid, niet mag stijgen

Evolutie: tussen 2004 en 2019 fluctueert de inkomenskwintielverhouding redelijk stabiel rond 3,9. In 2004 bedraagt hij 3,9 en sinds 2013 is de inkomenskwintielverhouding praktisch steeds gelijk aan 3,8, wat ook de waarde is voor 2018. Met de nieuwe methodologie bedroeg deze indicator 3,6 in 2019.

Internationale vergelijking: de inkomenskwintielverhouding in de EU27 situeert zich op een hoger niveau dan in België. Tussen 2004 en 2019 schommelde die rond 5; in 2019 bedroeg het 5,1. Er bestaan grote verschillen in inkomensongelijkheid tussen de EU27-lidstaten: landen die het meest getroffen zijn door de economische crisis kennen een aanhoudend grote inkomensongelijkheid, terwijl ze in België relatief stabiel en laag bleef (EU, 2019; Federal Public Service Social Security, 2018). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de best presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: de inkomenskwintielverhouding in 2019 is met de nieuwe methodologie 4,7 in Brussel (BI95% 3,8 – 5,6), 3,3 in Vlaanderen (BI95% 2,9 – 3,7), 3,6 in Wallonië (BI95% 3,1 – 4,1) en 3,6 in België (BI95% 3,1 – 4,1). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 10.4. De inkomenskwintielverhouding van de bevolking is immers een maatstaf van inkomensongelijkheid die onder meer bepaald wordt door het beleid inzake

fiscaliteit, lonen en sociale bescherming.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

EU (2019), *Social Protection Committee Annual Report 2018*, <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8151&furtherPubs=yes> (geraadpleegd op 24/09/2020).

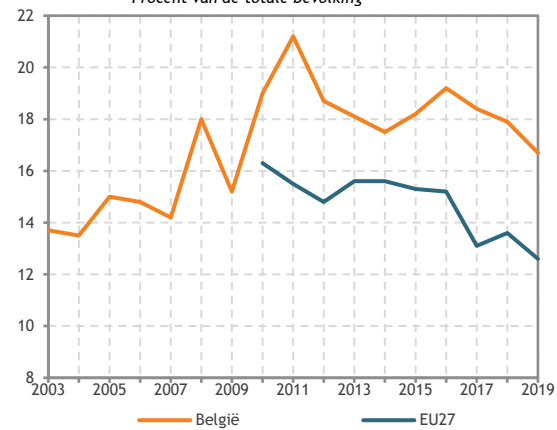
Federal Public Service Social Security (2018), *The evolution of the social situation and social protection in Belgium 2018 - 'Increasing pressure on social protection adequacy'- Monitoring the social situation in Belgium and the progress towards the social objectives and the priorities of the National Reform Programme*, Brussels, Federal Public Service Social Security, september 2018, <https://socialsecurity.belgium.be/sites/default/files/content/docs/en/publications/silc/silc-analysis-social-situation-and-protection-belgium-2018-en.pdf> (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.11. Doelstelling 11. Maak steden en menselijke nederzettingen inclusief, veilig, veerkrachtig en duurzaam

Indicator 48. Gebrekkige huisvesting

SDG	Duurzame steden en gemeenschappen	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de totale bevolking)		
Begin van de periode	2003	13,7
Einde van de periode	2019	16,7
Minimum	2004	13,5
Maximum	2011	21,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	2003-2019	1,2
	2014-2019	-0,9
Vergelijking EU27, 2018		
(procent van de totale bevolking)		
België		17,9
EU27		13,6
EU27 minimum: Finland		4,6
EU27 maximum: Cyprus		30,2

Figuur 126 Gebrekkige huisvesting
Procent van de totale bevolking

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)*, ilc_mdho01, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 5/11/2020).
Noot: breuk in de tijdreeks: BE in 2009, 2019.

Definitie: het aandeel van de bevolking dat in een

woning leeft met een lekkend dak, vochtige muren, vloeren of funderingen, of met rot in de raamkozijnen of de vloer. De gegevens zijn gebaseerd op de enquête *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC). Statistics Belgium organiseert deze binnen de EU geharmoniseerde enquête in België en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De gegevens die hier gebruikt worden, zijn afkomstig van Eurostat, dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De betrouwbaarheidsintervallen zijn op verzoek verkrijgbaar bij Statistics Belgium.

Om te voldoen aan Europese vereisten werd de methodologie van de SILC-enquête in 2019 grondig hervormd. Die hervorming laat toe om de resultaten nauwkeuriger te berekenen. Ook de vragenlijst kon ingekort worden, zodat de last voor de deelnemende huishoudens substantieel vermindert. Door die wijzigingen zijn de resultaten vanaf 2019 niet vergelijkbaar met die van eerdere jaren.

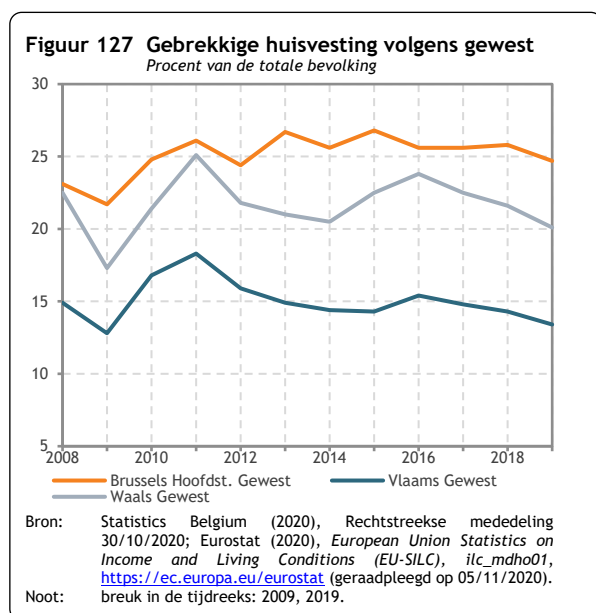
Doelstelling: het aandeel van de bevolking dat in een gebrekkige woning leeft, moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 11.1: "*Tegen 2030 voor iedereen toegang voorzien tot adequate, veilige en betaalbare huisvesting en basisdiensten, en sloppenwijken verbeteren*".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling vermeldt de volgende doelstelling: "*De voorafgaande voorwaarden voor het welzijn van de burgers zullen vervuld zijn, namelijk: [...] waardige huisvesting*" (inleiding van de uitdaging Een maatschappij die de sociale cohesie bevordert; Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: het aandeel van de bevolking dat in een gebrekkige woning leeft, is gestegen van 13,7% in 2003 tot 16,7% in 2018, met een jaarlijkse gemiddelde groeivoet van 1,8%. Met de nieuwe methodologie bedroeg dit aandeel 16,7% in 2019. Dat aandeel steeg tot een maximum van 21,2% in 2011. Sindsdien is er een eerder dalende trend.

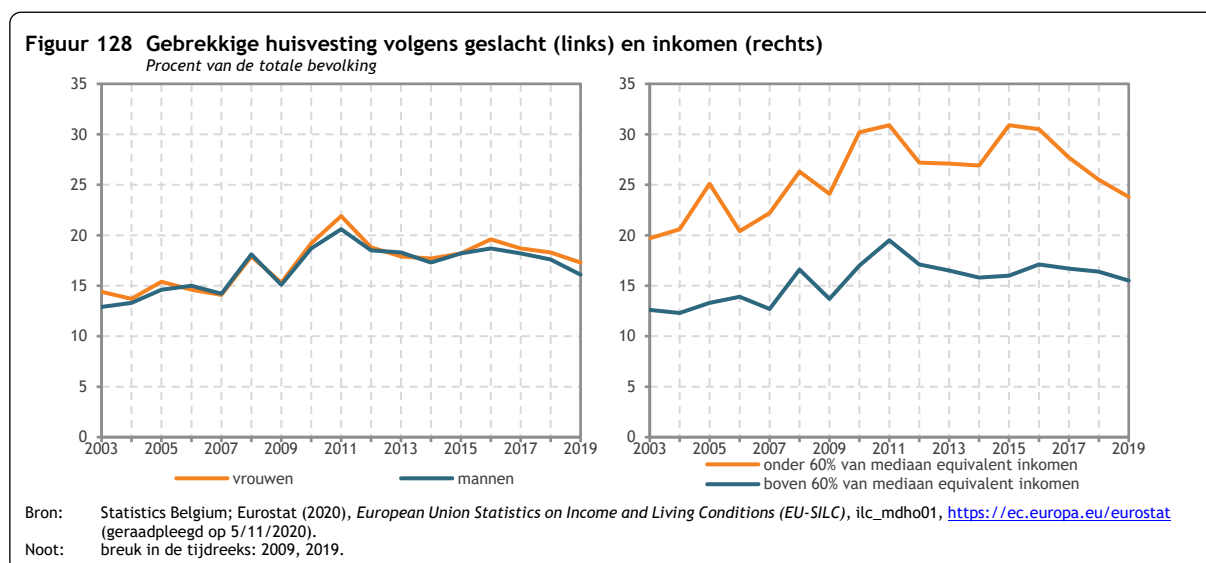
Internationale vergelijking: België heeft in 2018 een hoger aandeel van de bevolking dat in een gebrekkige woning leeft (17,9%) dan de EU27 (13,6%). Het verschil tussen de EU27 en België stijgt daarbij van 2,7 tot 4,3 procentpunt tussen 2010 en 2018. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel van de bevolking dat in een gebrekkige woning leeft in 2019 is, met de nieuwe methodologie, 24,7% in Brussel (BI95% 22,3 – 27,1), 13,4% in Vlaanderen (BI95% 11,7 – 15,1), 20,1% in Wallonië (BI95% 17,5 – 22,7) en 16,7% in België (BI95% 15,4 – 18). De vergelijking tussen gewesten en de analyse van de ontwikkeling van deze indicatoren in de tijd moet rekening houden met de omvang van de betrouwbaarheidsintervallen.

Opsplitsing volgens geslacht: het aandeel mannen en vrouwen dat in een gebrekkige woning leeft, evolueert zeer gelijkaardig. Het aandeel vrouwen dat in een gebrekkige woning

leeft, ligt iets hoger (17,3%) dan bij mannen (16,1%) in 2019, rekening houdend met de nieuwe methodologie.

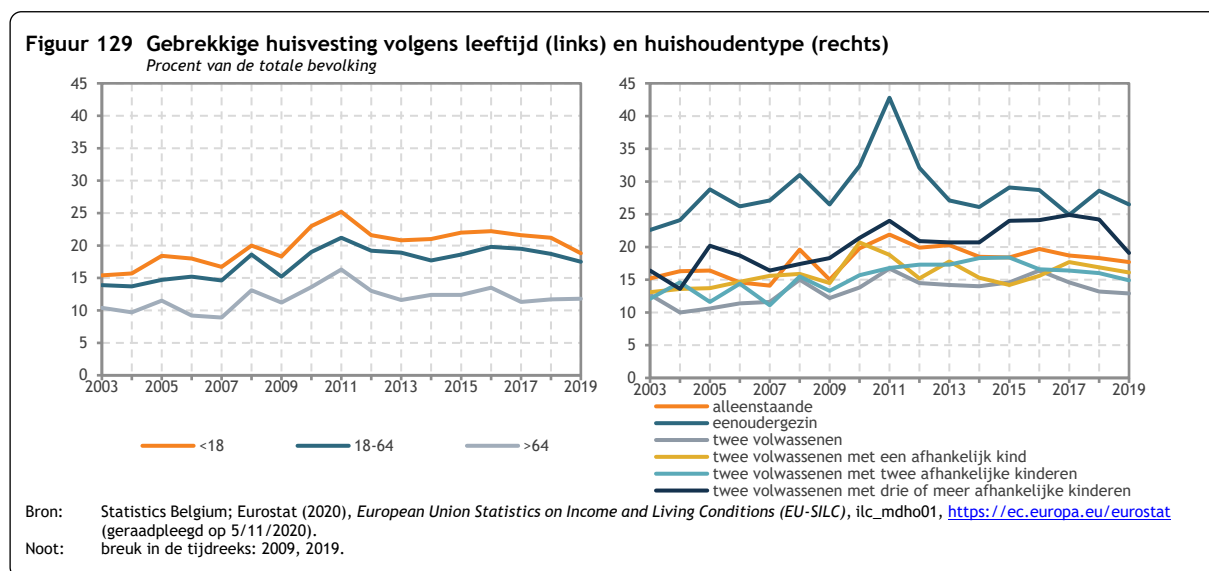

Opsplitsing volgens inkomen: er is een duidelijk verschil tussen het aandeel mensen met een hoger (boven 60% van mediaan equivalent inkomen) en met een lager (onder 60% van mediaan equivalent

inkomen) inkomen dat in een gebrekkige woning leeft. In 2019, gegeven de nieuwe methodologie, wonen er meer mensen met een laag inkomen (23,8%) in een gebrekkige woning dan mensen met een hoog inkomen (15,5%). Dit verschil is waarneembaar over heel de periode en steeg van 7,1 procentpunt in 2003 naar 14,9 procentpunt in 2015, waarna het daalt tot 9,1 procentpunt in 2018.

Opsplitsing volgens leeftijd: de evolutie van het aandeel van de verschillende leeftijdsgroepen dat in een gebrekkige woning leeft is erg gelijklopend: licht stijgend over van 2003 tot 2018 en met een maximum in 2011. Wel zijn die aandelen verschillend: in 2019 en rekening houdend met de nieuwe methodologie is deze indicator het hoogst voor de min 18-jarigen (18,8%), licht lager voor de 18-64-jarigen (17,5%) en duidelijk lager voor de 65-plussers (11,8%).

Opsplitsing volgens huishoudentype: voor alle huishoudentypes is er een lichte stijging waar te nemen over de periode 2003-2018. Het aandeel eenoudergezinnen dat in een gebrekkige woning leeft, ligt in bijna de hele periode (behalve in 2017) ook merkbaar hoger. In mindere mate liggen de aandelen van de gezinnen van twee volwassenen met drie of meer kinderen en de alleenstaanden ook hoger dan dat van de anderen.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 11.1.1 - *Deel van de stadsbevolking dat leeft in sloppenwijken, informele nederzettingen of gebrekkige huisvesting.*

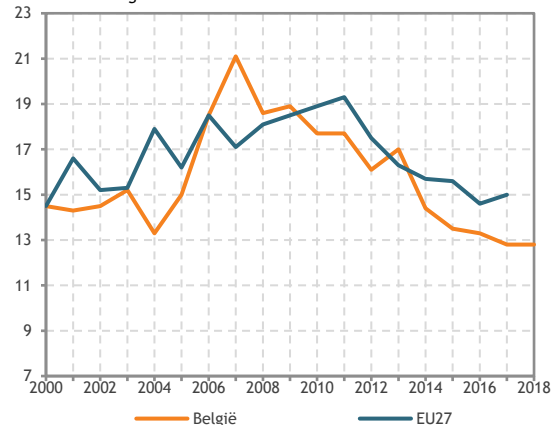
Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 49. Blootstelling aan fijn stof

SDG	Duurzame steden en gemeenschappen	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
($\mu\text{g PM}_{2,5}/\text{m}^3$, bevolkingsgewogen gemiddelde)		
Begin van de periode	2000	14,5
Einde van de periode	2018	12,8
Minimum	2017 & 2018	12,8
Maximum	2007	21,1
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet	2000-2018	-0,7%
	2013-2018	-5,5%
Vergelijking EU27, 2017		
($\mu\text{g PM}_{2,5}/\text{m}^3$, bevolkingsgewogen gemiddelde)		
België		12,8
EU27 (zonder Malta)		15,0
EU27 minimum: Finland		4,9
EU27 maximum: Polen		24,1

Figuur 130 Blootstelling aan fijn stof
Microgram $\text{PM}_{2,5}$ per kubieke meter, bevolkingsgewogen gemiddelde

Bron: Eurostat (2020), *Urban population exposure to air pollution by particulate matter, sdg_11_50*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 12/10/2020).

Definitie: de blootstelling aan fijn stof ($\text{PM}_{2,5}$)

meet de concentratie van deeltjes met een diameter kleiner dan $2,5\mu\text{m}$ in de Belgische steden, uitgedrukt in microgram per kubieke meter ($\mu\text{g}/\text{m}^3$). Die deeltjes worden hoofdzakelijk uitgestoten tijdens verbrandingsprocessen (motoren, verwarmingsketels enz.) en in bepaalde industriële activiteiten. Door de grotere concentratie van dit type activiteiten in stedelijke gebieden worden de concentraties daar prioritair gemeten. Om deze indicator te berekenen worden de gemeten concentraties aangepast op basis van de bevolking. De gegevens worden samengebracht door de Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu en zijn beschikbaar op de site van Eurostat.

Doelstelling: de blootstelling aan fijn stof mag een maximumniveau van $10\mu\text{g}/\text{m}^3$ (jaarlijkse gemiddelde concentratie) niet overschrijden.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 11.6: "Tegen 2030 de nadelige milieu-impact van steden per capita reduceren, ook door bijzondere aandacht te besteden aan de luchtkwaliteit en aan het gemeentelijk en ander afvalbeheer".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 35: "De uitstoot van vervuulende stoffen, zoals [...] fijn stof, [...], zal aanzienlijk verminderd zijn en de lucht (binnen en buiten)-, water- en bodemvervuiling zal niet langer een significante – directe of indirecte – weerslag hebben, noch op de gezondheid, noch op het milieu" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013). De Wereldgezondheidsorganisatie stelt, daarnaast, in haar *Air quality guidelines - global update 2005* (Richtlijnen voor de luchtkwaliteit – globale update 2005), een maximumniveau voor van $10\mu\text{g}/\text{m}^3$ voor de jaarlijkse gemiddelde concentraties van $\text{PM}_{2,5}$.

Evolutie: de gemiddelde concentraties fijn stof blijven tussen 2000 en 2005 stabiel rond de $15\mu\text{g}/\text{m}^3$ en zijn daarna snel gestegen tot $21\mu\text{g}/\text{m}^3$ in 2007. Sindsdien dalen de gemiddelde concentraties gestaag tot $12,8\mu\text{g}/\text{m}^3$ in 2018.

Internationale vergelijking: tussen 2000 en 2017 liggen de in België waargenomen gemiddelde concentraties op vergelijkbare niveaus als in de EU27. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2017 tot de middelmatig presterende groep en het scoort beter dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met 11.6.2 - *Gemiddelde jaarlijkse niveau van fijn stof (bijvoorbeeld PM_{2,5} en PM₁₀) in steden (bevolkingsgewogen)*.

Specifieke bronnen

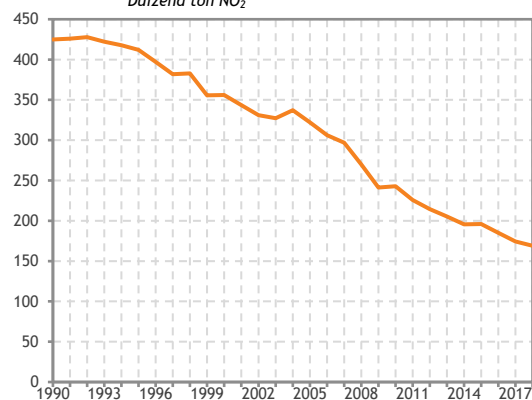
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

World Health Organization (2006), *Air quality guidelines. Global update 2005. Particulate matter, ozone, nitrogen dioxide and sulfur dioxide (global update 2005)*, <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/air-quality/publications/pre2009/air-quality-guidelines.-global-update-2005.-particulate-matter,-ozone,-nitrogen-dioxide-and-sulfur-dioxide> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 50. Uitstoot van stikstofoxiden

SDG	Duurzame steden en gemeenschappen	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers (duizend ton NO ₂)		
Begin van de periode	1990	424,9
Einde van de periode	2018	169,1
Minimum	2018	169,1
Maximum	1992	427,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2018	-3,2%
voet	2013-2018	-3,8%
Vergelijking EU27, 2018 (kg NO ₂ /inwoner)		
België		14,8
EU27		14,4
EU27 minimum: Italië		11,1
EU27 maximum: Luxemburg		20,3

Figuur 131 Uitstoot van stikstofoxiden - België
Duizend ton NO₂

Bron: IRCEL (2020), Belgische rapportering in het kader van het LRTAP-verdrag ingediend op 11 maart 2020, <http://cdr.eionet.europa.eu/be/un/clrtap> (geraadpleegd op 18/03/2020).

Definitie: de uitstoot van stikstofoxiden (NO_x)

meet de totale uitstoot van NO_x op het Belgische grondgebied, uitgedrukt in kiloton stikstofdioxide (kt NO₂). NO_x wordt hoofdzakelijk uitgestoten bij het gebruik van fossiele brandstoffen in motoren, verwarmingsketels en industriële processen. De gegevens worden verzameld door de Intergewestelijke Cel voor het Leefmilieu en zijn beschikbaar op de website van het Europees Milieugentschap.

Om België en de EU27 te vergelijken, wordt de uitstoot berekend in kilogram per inwoner.

Doelstelling: de uitstoot van stikstofoxiden moet tussen 2005 en 2030 met 59% dalen.

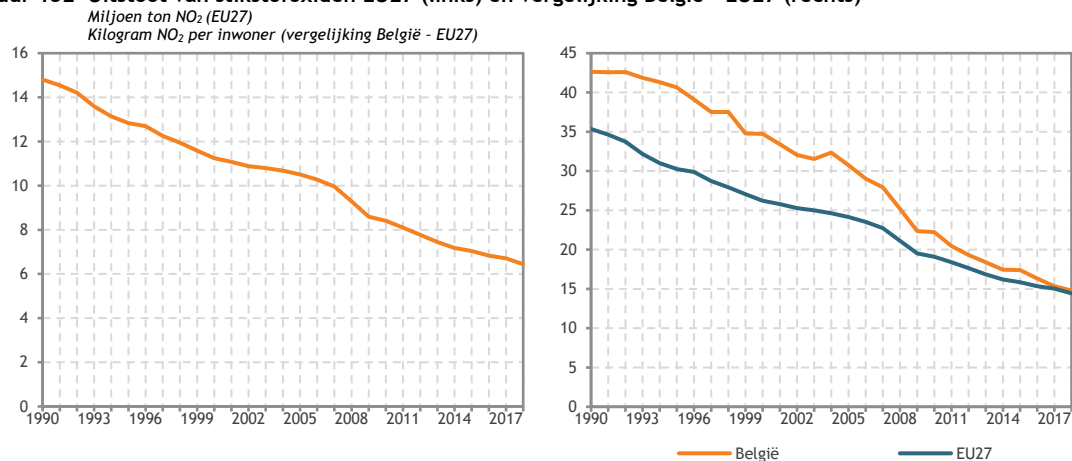
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 11.6: "Tegen 2030 de nadelige milieu-impact van steden per capita reduceren, ook door bijzondere aandacht te besteden aan de luchtkwaliteit en aan het gemeentelijk en ander afvalbeheer".

Ingevolge de herziening van het Protocol van Göteborg in 2012 (UNECE, 2012), bepaalt de Richtlijn EU 2016/2284 doelstellingen ter vermindering van de uitstoot van bepaalde luchtverontreinigende stoffen (Publicatieblad van de Europese Unie, 17/12/2016). Vanaf 2020 moet de NO_x-uitstoot in België 41% lager liggen dan in 2005. Vanaf 2030 moet hij 59% lager liggen. De uitstoot verbonden met de landbouw (dierlijke mest en beheer van landbouwgronden, namelijk 8% van het totaal in 2018) valt niet onder deze richtlijn.

Evolutie: tussen 1990 en 2018 daalde de uitstoot van stikstofoxiden met 60%. Het wegvervoer is een van de belangrijkste oorzaken van die vervuiling. De daling van de uitstoot is het resultaat van de snelle verbetering van de uitstootnormen per kilometer voor voertuigen, met de opeenvolgende invoering van de vervuilingnormen Euro 1 (1993) tot Euro 6 (2014). Die verbetering wordt niettemin door verscheidene factoren getemperd. De eerste factor is het vervangingstempo van oude voertuigen: aangezien die vervuilingnormen alleen van toepassing zijn op nieuwe voertuigen, gaat de vooruitgang traag omdat oude voertuigen maar geleidelijk vervangen worden. De tweede factor is de

verkeerstoename die de daling van de uitstoot per kilometer als gevolg van de strengere vervuilingnormen gedeeltelijk tenietdoet. De derde factor is de verdieseling van het wagenpark: dieselwagens stoten meer NO_x uit dan benzinewagens. Een vierde factor is eveneens met dieselwagens verbonden: hun werkelijke uitstoot ligt ruim hoger dan de bestaande normen. De vermindering van hun uitstoot is dan ook duidelijk minder sterk dan de verwachting op basis van de evolutie van de normen (de werkelijke uitstoot van benzinewagens en vrachtwagens beantwoordt wel aan de normen).

Figuur 132 Uitstoot van stikstofoxiden EU27 (links) en vergelijking België - EU27 (rechts)

Bron: uitstoot van stikstofoxiden EU27: EEA (2020), *Air pollutant emissions data viewer (LRTAP Convention)*, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-pollutant-emissions-data-viewer-2> (geraadpleegd op 18/03/2020).
vergelijking België - EU27: Berekeningen FPB op basis van IRCEL (2020), *Belgische rapportering in het kader van het LRTAP-verdrag ingediend op 11 maart 2020*, <http://cdr.eionet.europa.eu/be/un/clrtap>, EEA (2020), *Air pollutant emissions data viewer (LRTAP Convention)*, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/air-pollutant-emissions-data-viewer-2> en van Eurostat (2020), *Population change - Demographic balance and crude rates at national level, Population on 1 January, demo_gind*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 18/03/2020).

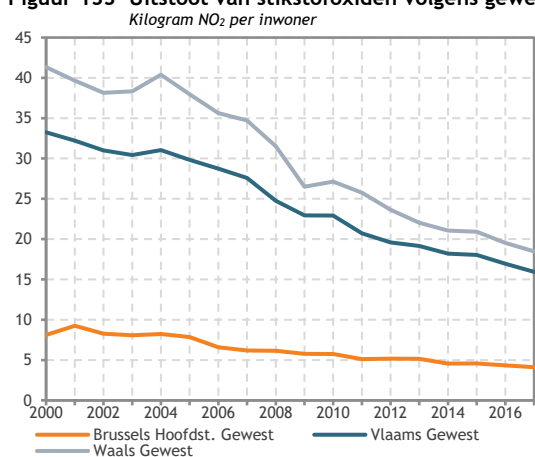
Internationale vergelijking: tussen 1990 en 2018 daalde de uitstoot van stikstofoxiden in België (-60%) bijna gelijk met de daling in de EU27 (-56%). De gemiddelde NO_x-uitstoot per inwoner bedroeg in 2017

in België 14,8 kilogram; dat is licht boven het Europese gemiddelde van 14,4 kilogram per inwoner. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de middelmatig presterende groep en het scoort minder goed dan het Europese gemiddelde.

Opsplitsing volgens gewest: de uitstoot van stikstofoxiden in 2017 bedraagt 4,1kg NO₂ per inwoner in Brussel, 15,9 in Vlaanderen en 18,5 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 15,3kg NO₂ per inwoner.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 11.6 die vraagt om een "bijzondere aandacht te besteden aan de luchtkwaliteit".

Figuur 133 Uitstoot van stikstofoxiden volgens gewest

Bron: Berekeningen FPB op basis van Leefmilieu Brussel (2019), *LRTAP luchtverontreinigende emissies inventaris*, <https://leefmilieu.brussels/themas/lucht-klimaat/luchtkwaliteit/ho-evolueert-de-luchtkwaliteit-brussel> (geraadpleegd op 19/11/2019); Vlaamse Milieumaatschappij (2019), *UNECE-rapportering LRTAP*, <https://www.vmm.be/data/internationale-rapporteringen> (geraadpleegd op 19/11/2019); Service public de Wallonie (2019), *Emissions de polluants acidifiants*, <http://etat.environnement.wallonie.be/contents/indicatorsheet/s/AIR%202.html> (geraadpleegd op 19/11/2019) en van Eurostat (2019), *Population change - Demographic balance and crude rates at national level, Population on 1 January, demo_gind*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 23/04/2019).

Specifieke bronnen

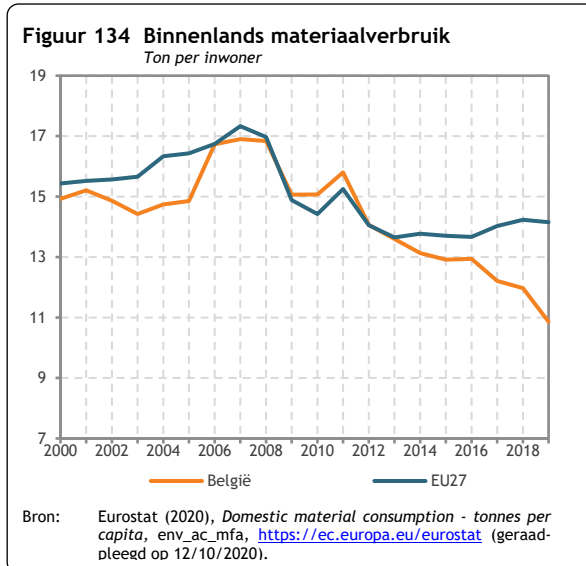
Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

UNECE (2012), *1999 Protocol to Abate Acidification, Eutrophication and Ground -level Ozone to the Convention on Longrange Transboundary Air Pollution, as amended on 4 May 2012*, http://www.unece.org/env/lrtap/multi_h1.html (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.12. Doelstelling 12. Verzeker duurzame consumptie- en productiepatronen

Indicator 51. Binnenlands materiaalverbruik

SDG	Verantwoorde consumptie en productie	
Dimensies	Later, Elders	
Kerncijfers (ton per inwoner)		
Begin van de periode	2000	14,9
Einde van de periode	2019	10,9
Minimum	2019	10,9
Maximum	2007	16,9
Gemiddelde jaarlijkse groei	2000-2019	-1,7%
voet	2014-2019	-3,7%
Vergelijking EU27, 2018 (ton per inwoner)		
België		12,0
EU27		14,2
EU27 minimum: Italië		8,1
EU27 maximum: Finland		32,5

Definitie: het binnenlands materiaalverbruik is de binnenlandse ontginning, waarbij de invoer wordt opgeteld en waarvan de uitvoer wordt afgetrokken. De beschouwde grondstoffen zijn de biomassa, de metaalertsen, de niet-metaalhoudende mineralen en de fossiele brandstoffen, alsook twee restcategorieën (over afval en andere producten die 1 tot 2% van het totaal uitmaken). Het binnenlands materiaalverbruik houdt rekening met de grondstoffen vervat in de afgewerkte en halfafgewerkte goederen in België ingevoerd of door België uitgevoerd, maar die grondstoffen worden enkel meegerekend in de materiaalcategorie waaruit het product in hoofdzaak bestaat. De hier gebruikte indicator is het binnenlands materiaalverbruik per inwoner en wordt uitgedrukt in ton per inwoner. De gegevens komen van Eurostat.

Doelstelling: het totale binnenlands materiaalverbruik moet dalen.

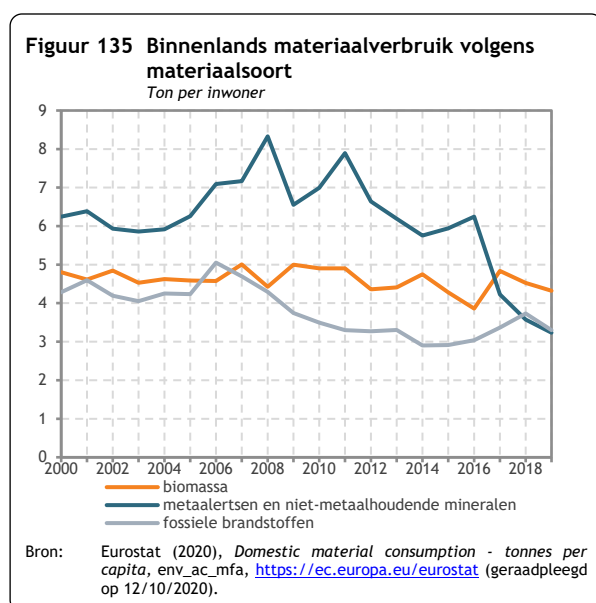
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten de volgende subdoelstellingen: 12.2 "Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren" en 8.4. "Tot 2030 geleidelijk wereldwijd de hulpbronnefficiëntie in consumptie en productie verbeteren en streven naar de ont koppeling van economische groei en achteruitgang van het milieu, in overeenstemming met het 10-jarig Programmakader voor Duurzame Consumptie en Productie, waarbij de ontwikkelde landen de leiding nemen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat de volgende doelstellingen: "De verbruikte hoeveelheid niet-hernieuwbare grondstoffen zal aanzienlijk verminderd zijn en die grondstoffen zullen enkel verder ontgonnen worden indien er geen alternatief uit recyclage bestaat" (doelstelling 33) en "hernieuwbare grondstoffen [...] zullen ontgonnen worden zonder het vermogen van toekomstige generaties om die hulpbronnen te ontginnen, in het gedrang te brengen" (doelstelling 34; Belgisch Staatsblad 08/10/2013).

Evolutie: het binnenlands materiaalverbruik per inwoner steeg vanaf 2000 om een maximum van 16,9t/inwoner te bereiken in 2007. Tussen 2007 en 2019 daalde dat verbruik tot 10,9t/inwoner. In 2019 vertegenwoordigde de netto-invoer 24% van het totale binnenlands materiaalverbruik in België.

Internationale vergelijking: de evolutie van die indicator in België leunt dicht aan bij de evolutie in de EU27. In 2019 ligt het binnenlands materiaalverbruik per inwoner in België (10,9t/inwoner) onder het Europese gemiddelde (14,2t/inwoner). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de best presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens materiaalsoort: het binnenlands materiaalverbruik kan onderverdeeld worden in drie grote categorieën naargelang het type van de beschouwde grondstof: biomassa, metaalertsen en niet-metaalhoudende mineralen evenals fossiele brandstoffen. In 2018, bedraagt biomassa 40% van het binnenlands materiaalverbruik, metaalertsen en niet-metaalhoudende mineralen bedragen ongeveer 30% en fossiele brandstoffen ongeveer 30%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 12.2.2 - *Binnenlands materiaalverbruik, binnenlands materiaalverbruik per inwoner en*

binnenlands materiaalverbruik per eenheid bbp. Deze indicator wordt eveneens gebruikt voor de opvolging van een subdoelstelling van de SDG Waardig werk en economische groei (indicator 8.4.2)

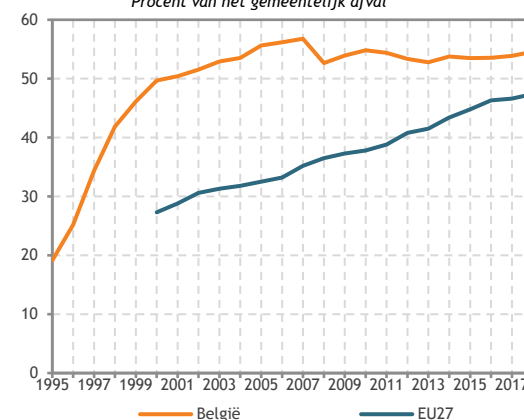
Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 52. Gerecycleerd afval

SDG	Verantwoorde consumptie en productie	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het gemeentelijk afval)		
Begin van de periode	1995	19,1
Einde van de periode	2018	54,6
Minimum	1995	19,1
Maximum	2007	56,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2018	4,7%
voet	2013-2018	0,7%
Vergelijking EU27, 2017		
(procent van het gemeentelijk afval)		
België		53,9
EU27		46,6
EU27 minimum: Malta		7,1
EU27 maximum: Duitsland		67,2

Figuur 136 Gerecycleerd afval
Procent van het gemeentelijk afval

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Municipal waste by waste operations*, sdg_11_60, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/03/2020).

Definitie: gemeentelijk afval is alle afval verzameld door de gemeentelijke ophaaldiensten, containerparken, straatvegers... uitgezonderd de bouwmaterialen. Dat afval kan op vier manieren worden behandeld: storting, verbranding (met of zonder energiewinning), recyclage, alsook compostering/fermentatie. De indicator over gerecycleerd afval wordt berekend als het aandeel gemeentelijk afval van die laatste twee categorieën recyclage en compostering/fermentatie. Die indicator moet vergeleken worden met de indicator over de ophaling van gemeentelijk afval. Statistics Belgium organiseert in België de collecte van deze gegevens en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens worden door het FPB berekend op basis van de gegevens van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert.

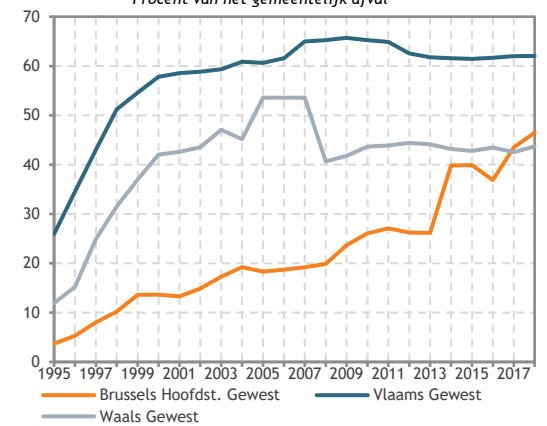
Doelstelling: het gerecycleerd afval moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 12.5: "Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik".

Evolutie: de recyclagegraad van afval steeg snel van 19% in 1995 tot ongeveer 50% in 2000. Sinds 2000 steeg die tot 57% in 2007 en viel daarna terug tot 55% in 2018.

Internationale vergelijking: de recyclagegraad van afval ligt in België boven het Europese gemiddelde, maar in de EU27 is er een stijgende trend, terwijl die in België stabiel is. In 2017, zijn er maar vier landen die het beter doen dan België (Duitsland, Slovenië, Oostenrijk en Nederland), maar België is twee plaatsen verloren sinds 2014.

Figuur 137 Gerecycleerd afval volgens gewest
Procent van het gemeentelijk afval

Bron: Statistics Belgium (2020) Rechstreekse mededeling 24/03/2020.

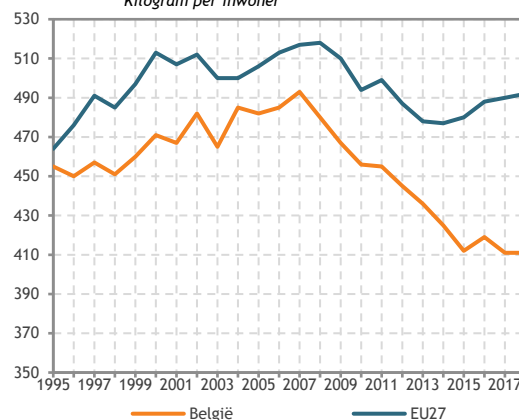
Opsplitsing volgens gewest: het gerecycleerd afval in 2018 bedraagt 46,5% in Brussel, 62,0% in Vlaanderen en 43,7% in Wallonië. Voor België is dit cijfer 54,6%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 12.5.1 – *nationale recyclagegraad, ton gerecycleerd materiaal*.

Indicator 53. Gemeentelijk afval

SDG	Verantwoorde consumptie en productie	
Dimensies	Later	
	Kerncijfers (kg/inwoner)	
Begin van de periode	1995	455
Einde van de periode	2018	411
Minimum	2017 & 2018	411
Maximum	2007	493
Gemiddelde jaarlijkse groei	1995-2018	-0,4%
	2013-2018	-1,2%
	Vergelijking EU27, 2017 (kg/inwoner)	
België		411
EU27		490
EU27 minimum: Roemenië		272
EU27 maximum: Denemarken		782

Figuur 138 Gemeentelijk afval
Kilogram per inwoner

Bron: Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Municipal waste by waste operations, env_wasmun*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 16/03/2020).

Definitie: gemeentelijk afval is het afval verzameld door de gemeentelijke ophaaldiensten, containerparken, straatvegers... uitgezonderd de bouwmaterialen. Dit gemeentelijk afval vertegenwoordigt ongeveer 10% van de totale afvalproductie. De indicator wordt uitgedrukt in kilogram per inwoner. Statistics Belgium organiseert in België de collecte van deze gegevens en stelt de resultaten ervan ter beschikking, onder meer aan Eurostat. De hier gebruikte gegevens komen van Eurostat dat gedetailleerde en vergelijkbare data voor de EU-lidstaten publiceert.

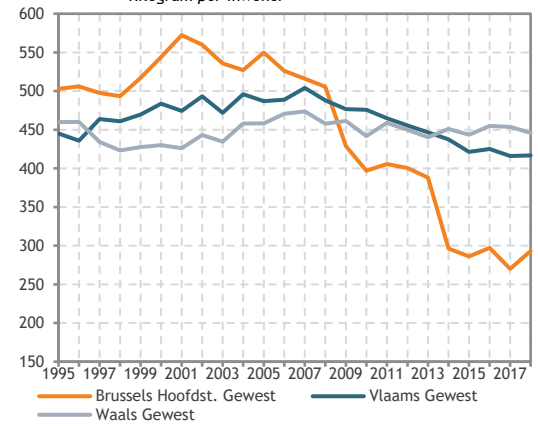
Doelstelling: het gemeentelijk afval moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 12.5: "Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik".

Evolutie: de opgehaalde hoeveelheid gemeentelijk afval nam gestaag toe van 1995 tot 2007, toen een maximum van 493 kg per inwoner werd bereikt. Die trend is vanaf 2007 gekeerd. De opgehaalde hoeveelheid gemeentelijk afval is sindsdien gestaag gedaald, tot een totaal van 411 kg per inwoner in 2018. Een deel van dat afval (54,6% in 2018) wordt gerecycleerd of gecomposteerd (zie [gerecycleerd afval](#)). Een ander deel wordt verbrand met een energiewinning voor bijna heel de verbrande hoeveelheid (43% in 2018) of gestort (1% in 2018). De totale hoeveelheid afval die noch gerecycleerd, noch gecomposteerd wordt, bleef relatief stabiel en schommelde tussen 2 en 2,5 miljoen ton sinds 2000.

Internationale vergelijking: de hoeveelheid gemeentelijk afval die door de inwoners geproduceerd wordt volgt in België een gelijkaardige evolutie als in de EU27, maar de in België geproduceerde hoeveelheid ligt onder het Europese gemiddelde. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2017 tot de best presterende groep.

Figuur 139 Gemeentelijk afval volgens gewest
Kilogram per inwoner

Bron: Statistics Belgium (2020) Rechstreekse mededeling, 24/03/2020.

Opsplitsing volgens gewest: het gerecycleerd afval in kg per inwoner in 2018 bedraagt 293 in Brussel, 417 in Vlaanderen en 446 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 411 kg per inwoner.

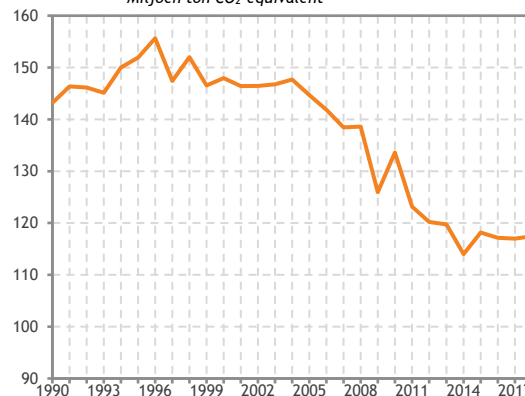
VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 12.5.1 - *Nationale recyclagegraad, ton gerecycleerd materiaal*. De indicator van afval per inwoner is een aanvulling op de indicator over recyclage (zie [gerecycleerd afval](#)).

4.13. Doelstelling 13. Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden

Indicator 54. Uitstoot van broeikasgassen

SDG	Klimaatactie	
Dimensies	Later, Elders	
Kerncijfers		
(miljoen ton CO ₂ -equivalent)		
Begin van de periode	1990	143,2
Einde van de periode	2018	117,4
Minimum	2014	114,0
Maximum	1996	155,6
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990- 2018	-0,7%
voet	2013- 2018	-0,4%
Vergelijking EU27, 2018		
(ton CO ₂ /inwoner)		
België		10,3
EU27		7,8
EU27 minimum: Zweden		5,4
EU27 maximum: Luxemburg		20,3

Figuur 140 Uitstoot van broeikasgassen - België
Miljoen ton CO₂-equivalent

Bron: Nationale Klimaatcommissie (2020), *Nationale inventarissen van broeikasgassen*, http://cdr.eionet.europa.eu/be/eu/mmr/art07_inventory/ghg_inventory/ (geraadpleegd op 12/06/2020).

Definitie: de netto-uitstoot van broeikasgassen meet de totale netto-uitstoot op het Belgische grondgebied. De beschouwde broeikasgassen zijn die uit het Kyoto-protocol (UNFCCC, 1997): koolstofdioxide (CO₂), distikstofoxide (N₂O), methaan (CH₄) en fluorgassen (HFC's, PFC's, SF₆, NF₃) die niet opgenomen zijn in het Protocol van Montreal (UNEP, 1987). Het gaat om de netto-uitstoot: er wordt rekening gehouden met de uitstoot en de absorptie van de LULUCF-sector (*Land Use, Land Use Change and Forestry*), zoals de CO₂-absorptie door de bossen. De indicator wordt uitgedrukt in miljoen ton CO₂-equivalent (Mt CO₂-eq.). De gegevens komen van de nationale inventarissen van broeikasgassen-uitstoot van het Europees Milieuagentschap.

Voor de vergelijking tussen de EU27-landen wordt de totale bruto-uitstoot per inwoner gebruikt. Die wordt gepubliceerd door Eurostat in het kader van de opvolging van de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen.

Doelstelling: de uitstoot van broeikasgassen moet dalen met 55% tussen 1990 en 2030.

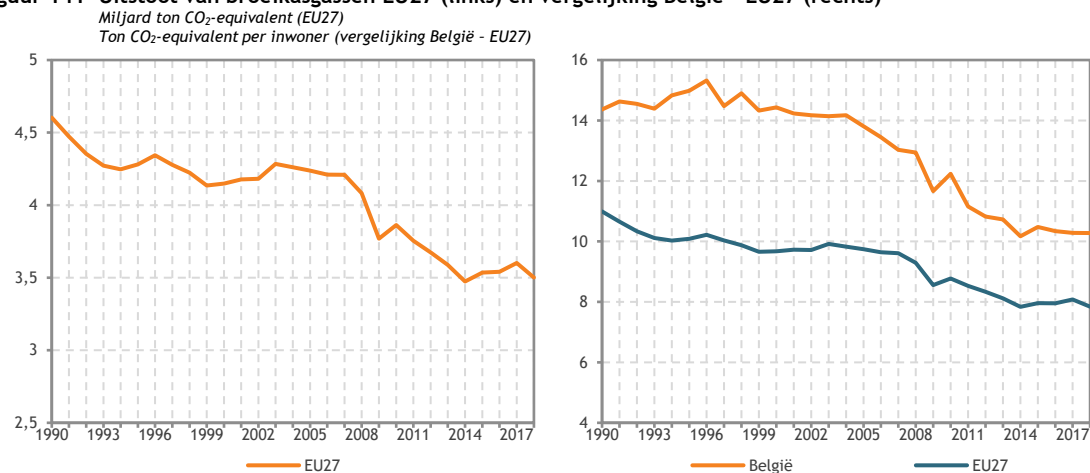
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 13: "Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden".

Volgens het federaal regeerakkoord van september 2020 (Federale Regering, 2020) is het "de ambitie om tegen 2030 de broeikasgasuitstoot met 55% te verminderen en tegen 2050 ons land klimaatneutraal te maken".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 31: "De Belgische emissies van broeikasgassen zullen in 2050 in eigen land met minstens 80 tot 95% gedaald zijn ten opzichte van hun niveau in 1990" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: in het begin van de jaren 1990 steeg de Belgische uitstoot van broeikasgassen. Het maximum werd bereikt in 1996 (155,6Mt CO₂-eq.), toen de strenge winter zorgde voor een bijzonder sterke toename van het verwarmingsgebruik in gebouwen, waardoor de uitstoot van broeikasgassen toenam. Nadien bleef de uitstoot op een peil dat vergelijkbaar was met dat van 1990, vooraleer er een regelmatige daling optrad vanaf 2004. In 2018 bedroeg de Belgische uitstoot 117,4 miljoen ton. Dat betekent een daling met 18% sinds 1990.

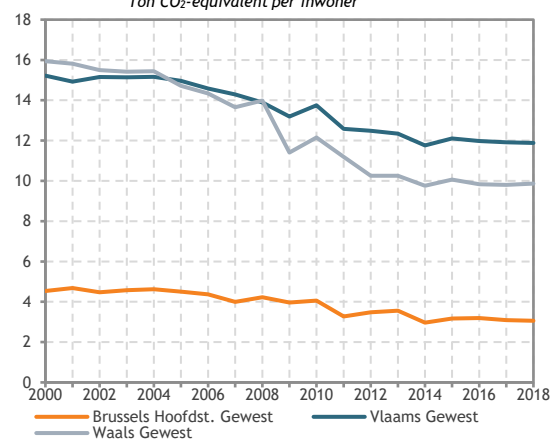
Figuur 141 Uitstoot van broeikasgassen EU27 (links) en vergelijking België - EU27 (rechts)

Bron: uitstoot van broeikasgassen EU27: EEA (2020), *Greenhouse gases viewer*, <http://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/data-viewers/greenhouse-gases-viewer> (geraadpleegd op 12/06/2020).
vergelijking België - EU27: Eurostat (2020), *Greenhouse gases emissions (source EEA)*, sdg_13_10, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 12/06/2020).

Internationale vergelijking: in 2018 heeft België 10,8t CO₂-eq./inwoner uitgestoten. Die uitstoot ligt ruim boven het gemiddelde van de EU27 (8,7t/inwoner). In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep.

Figuur 142 Uitstoot van broeikasgassen volgens gewest
Ton CO₂-equivalent per inwoner

Bron: IRCEL (2020), Rechtstreekse mededeling 24/06/2020.

Opsplitsing volgens gewest: de netto-uitstoot van broeikasgassen in 2018 bedraagt 3,1 ton CO₂-eq. per inwoner in Brussel, 11,9 in Vlaanderen en 9,9 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 10,3 ton CO₂-eq. per inwoner. Er is een kleine inconsistentie tussen de gewestelijke en de nationale gegevens, aangezien een deel van de uitstoot en absorptie gelinkt aan de LULUCF-sector (de categorie *Harvested wood products*) op dit moment niet over de gewesten verdeeld is.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 13.2.2 – *Totale uitstoot van broeikasgassen per jaar*.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Federale Regering (2020), *Regeerakkoord - 30 september 2020*, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf (geraadpleegd op 30/10/2020).

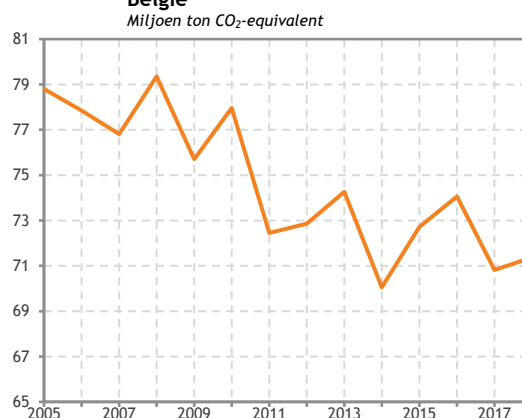
UNEP (1987), *Montreal protocol*, UNEP, <http://ozone.unep.org> (geraadpleegd op 24/09/2020).

UNFCCC (1997), *Kyoto protocol*, United Nations Framework Convention on Climate Change, www.unfccc.int (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 55. Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS

SDG	Klimaatactie	
Dimensies	Later, Elders	
Kerncijfers		
(miljoen ton CO ₂ -equivalent)		
Begin van de periode	2005	78,8
Einde van de periode	2018	71,4
Minimum	2014	70,1
Maximum	2008	79,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2018	-0,8%
voet	2013-2018	-0,8%
Vergelijking EU27, 2018		
(ton CO ₂ /inwoner)		
België		6,2
EU27		5,0
EU27 minimum: Malta		3,0
EU27 maximum: Luxemburg		15,0

Figuur 143 Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS - België

Bron: Eurostat (2020), *Greenhouse gas emissions in ESD sectors, t2020_35*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 17/03/2020).

Definitie: de uitstoot van broeikasgassen (BKG)

niet-ETS is de uitstoot van de sectoren die niet vallen onder het Europese emissiehandelssysteem (in het Engels ETS, *Emission Trading System*). In 2005 werd het ETS ingevoerd in de Europese Unie voor ondernemingen die veel CO₂ uitstoten (bijvoorbeeld de elektriciteitsproductie, de metaalnijverheid, de niet-metaalhoudende mineralen of de meststoffen). Daardoor wordt de BKG-uitstoot onderverdeeld in uitstoot van de ETS-sector en uitstoot van de niet-ETS-sectoren, die voornamelijk het vervoer (buiten de luchtvaart), de diensten, de woningen, de landbouw, het afval en de industrieën die niet onder het ETS vallen, omvatten. De indicator wordt uitgedrukt in miljoen ton CO₂-equivalent (Mt CO₂-eq.). Voor de vergelijking tussen de EU27-landen wordt de uitstoot per inwoner gebruikt. De gegevens komen van Eurostat.

Doelstelling: de uitstoot van broeikasgassen niet-ETS moet met 35% dalen tussen 2005 en 2030.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 13: "Neem dringend actie om de klimaatverandering en haar impact te bestrijden".

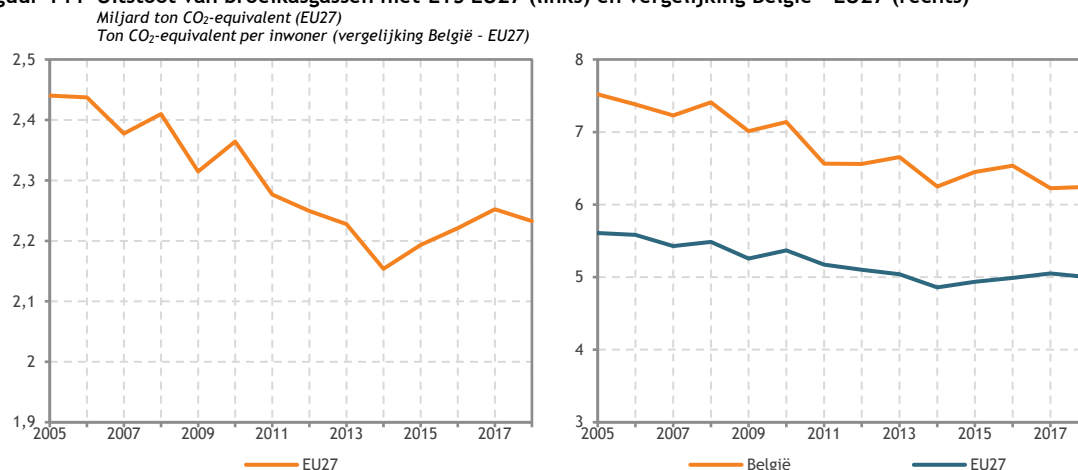
De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 31: "De Belgische emissies van broeikasgassen zullen in 2050 in eigen land met minstens 80 tot 95% gedaald zijn ten opzichte van hun niveau in 1990" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Op Europees niveau is de doelstelling uit het Klimaat- en energiekader 2030, de niet-ETS-uitstoot met 30% verminderen tegen 2030. De Verordening (EU) 2018/842 betreffende bindende jaarlijkse broeikasgasemissiereducties verdeelt deze doelstelling over de lidstaten (Publicatieblad van de Europese Unie, 19/06/2018). Voor België bedraagt de reductiedoelstelling 35% tussen 2005 en 2030. Die waarde wordt als doelstelling gebruikt, ook al bevat de richtlijn flexibiliteitsmechanismen die deze waarde marginaal zouden kunnen veranderen.

Evolutie: tussen 2005 en 2018 daalde de BKG-uitstoot van de niet-ETS-sectoren in België gemiddeld met 0,8% per jaar, van 78,8 tot 71,4Mt CO₂-equivalent. Die neerwaartse trend kan onder andere

toegeschreven worden aan de resultaten van het gevoerde beleid (bijvoorbeeld het verbruik van wagens en de energiestaat van gebouwen), de financieel-economische crisis en de prijsschommelingen van energie. Bovendien verklaren de schommelingen in de vraag naar verwarming van gebouwen die toe te schrijven zijn aan de veranderingen van de jaarlijkse weersomstandigheden, grotendeels de jaarlijkse variabiliteit van de BKG-uitstoot in de niet-ETS-sectoren.

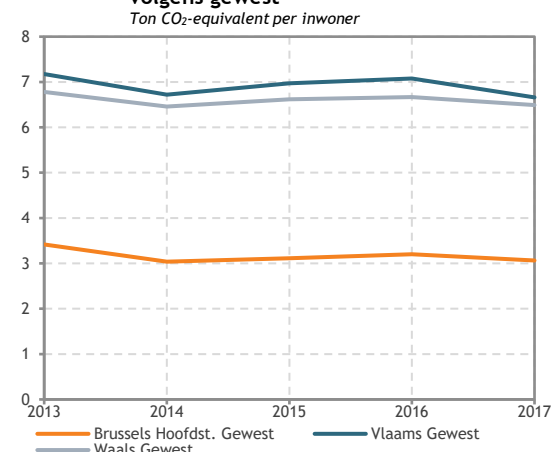
Figuur 144 Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS EU27 (links) en vergelijking België - EU27 (rechts)

Bron: uitstoot van broeikasgassen niet-ETS EU27: Eurostat (2020), *Greenhouse gas emissions in ESD sectors, t2020_35*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 17/03/2020).
vergelijking België - EU27: Berekeningen FPB op basis van Eurostat (2020), *Greenhouse gas emissions in ESD sectors, t2020_35 en Population change - Demographic balance and crude rates at national level, Population on 1 January, demo_gind*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 17/03/2020).

Internationale vergelijking: in de periode 2005-2018 daalde de BKG-uitstoot in de niet-ETS-sectoren in België (-9,4%) sterker dan in de EU27 (-8,5%). Per inwoner uitgedrukt, bedraagt de niet-ETS-uitstoot in België 6,2 ton tegenover gemiddeld 5,0 ton in de EU27, in 2018. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2018 tot de slechtst presterende groep. Enkel Luxemburg en Ierland hebben een hogere uitstoot per inwoner.

Figuur 145 Uitstoot van broeikasgassen niet-ETS volgens gewest

Bron: Nationale Klimaatcommissie (2020), *Gewestelijke ESD saldi*, <https://www.cnc-nkc.be/nl/reports> (geraadpleegd op 17/03/2020).

Opsplitsing volgens gewest: de uitstoot van broeikasgassen niet-ETS in 2017 bedraagt 3,1 ton CO₂-eq. per inwoner in Brussel, 6,7 in Vlaanderen en 6,5 in Wallonië. Voor België is dit cijfer 6,2 ton CO₂-eq. per inwoner.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 13. De strijd tegen de klimaatverandering vergt immers een aanzienlijke daling van de uitstoot van broeikasgassen.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 56. Slachtoffers van natuurrampen

SDG	Klimaatactie	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers (aantal per 100.000 personen)		
Begin van de periode	1990	0,16
Einde van de periode	2019	6,22
Minimum	1991-1992, 1996-1997, 2000-2001, 2004, 2008, 2013-2014, 2017	0
Maximum	2002	23,29

Definitie: de slachtoffers van natuurrampen omvatten doden, vermisten en personen die getroffen worden door natuurrampen. Het aantal vermisten omvat het aantal personen dat verdween sinds de ramp plaatsvond en die verondersteld worden overleden te zijn aan de hand van officiële gegevens. Het aantal getroffen

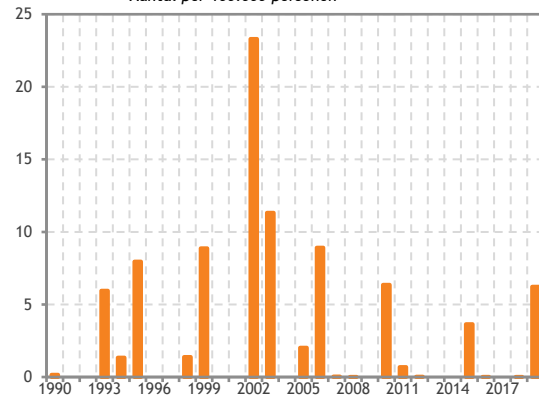
personen omvat het aantal gewonden (met een fysiek letsel, een trauma of een ziekte en die onmiddellijke medische bijstand vereisen als rechtstreeks gevolg van de ramp), de daklozen (personen waarvan de woning verwoest of zwaar beschadigd is en die onderdak nodig hebben als gevolg van de ramp) en de personen die hulp nodig hebben tijdens een noodsituatie. De indicator is uitgedrukt per 100.000 personen en wordt berekend door het FPB op basis van het EM-DAT-databestand van het Université catholique de Louvain. Op basis van deze bron kwamen in de EU27 volgende natuurrampen met slachtoffers voor: epidemieën (bacteriële, parasitaire of virale ziekte), droogte, natuurbranden (bosbrand en branden van gebieden met struiken of weilanden), grondbewegingen (grondverschuivingen), vulkanische activiteit (asval), overstroming (flitsvloed, overstroming van rivieren), aardverschuivingen (lawine, modderstroom), extreme temperatuur (koudegolf, hittegolf, strenge winterse omstandigheden) en stormen (convectieve storm, extra-tropische storm, tropische cycloon). Het EM-DAT-databestand wordt continu verbeterd en vervolledigd, met het oog op, onder meer, de opname bij de hier gepresenteerde cijfers van het aantal gedehydrateerde personen als gevolg van een hittegolf. De EM-DAT-gegevens voor de EU27 hebben niet betrekking op gebieden die deel uitmaken van een EU-lidstaat, maar niet tot het Europese continent behoren. De bevolkingscijfers komen van Eurostat en komen overeen met het gegeven op 1 juli van elk jaar.

Doelstelling: het jaarlijks gemiddeld aantal slachtoffers van rampen moet tijdens het decennium 2020-2030 lager liggen dan 1,97 per 100.000 inwoners.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 13.1: "De veerkracht en het aanpassingsvermogen versterken tegenover met klimaat in verband te brengen gevaren en natuurrampen in alle landen".

De SDG's bevatten, naast subdoelstelling 13.1 ook de volgende subdoelstellingen: "Tegen 2030 de weerbaarheid opbouwen van de armen en van zij die zich in kwetsbare situaties bevinden en hun blootstelling aan en kwetsbaarheid voor met klimaatgerelateerde extreme gebeurtenissen en andere economische, sociale en

Figuur 146 Slachtoffers van natuurrampen, België
Aantal per 100.000 personen

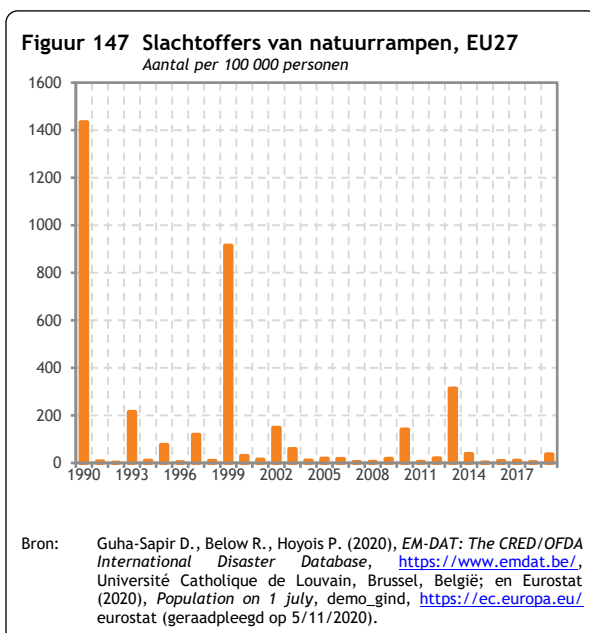

Bron: Guha-Sapir D., Below R., Hoyois P. (2020), *EM-DAT: The CRED/OFDA International Disaster Database*, <https://www.emdat.be/>, Université catholique de Louvain, Brussel, België; en Eurostat (2020), *Population on 1 July, demo_gind*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 5/11/2020).

ecologische schokken en rampen beperken" (subdoelstelling 1.5) en "Tegen 2030 het aantal doden en getroffen en aanzienlijk verminderen en in aanzienlijke mate de rechtstreekse economische impact op het bruto binnenlands product terugschroeven dat veroorzaakt wordt door rampen, met inbegrip van rampen die met water verband houden, waarbij de klemtoon ligt op het beschermen van de armen en van mensen in kwetsbare situaties" (subdoelstelling 11.5).

Binnen het Actiekader van Sendai om het risico op rampen te verminderen (UN, 2015) is overeengekomen om het aantal slachtoffers van rampen tegen 2030 te verminderen, zodat het gemiddeld aantal slachtoffers per 100.000 inwoners tijdens het decennium 2020-2030 lager ligt dan tijdens de periode 2005-2015. Op basis van de hier voorgestelde gegevens is het gemiddeld aantal slachtoffers in België, tijdens de referentieperiode 2005-2015, gelijk aan 1,98 per 100.000 inwoners. Het Actiekader van Sendai heeft eveneens een proces in gang gezet om, onder leiding van het in 1999 opgerichte *United Nations Office for Disaster Risk Reduction*, kwalitatieve data over slachtoffers van rampen beschikbaar te stellen.

Evolutie: deze indicator vertoont grote schommelingen, die grotendeels te wijten zijn aan het onvoorspelbare karakter van natuurrampen. Zo blijkt dat er in 2019 6,2 slachtoffers van natuurrampen in België waren per 100.000 inwoners. In totaal komt dat neer op 716 personen. Het EM-DAT-databestand meldt dat het hier gaat om overlijdens verspreid over heel België ten gevolge van 3 verschillende hittegolven in de zomermaanden van 2019. Het jaar daarvoor was er één slachtoffer van een natuurramp (in Grez-Doiceau ten gevolge van een extra-tropische storm) en in 2017 geen. Omwille van deze grote schommelingen is voor die indicator geen gemiddelde jaarlijkse groeivoet berekend. Tussen 1990 en 2019 registreerde het EM-DAT-databestand 47 natuurlijke rampen in België, waarvan 31 met slachtoffers: drie onweten met convectieve bewolking, vijf extra-tropische stormen, twee flitsvloed, vijf rivieroverstromingen, drie koudegolven en zes hittegolven. De precieze aard van drie overstromingen en vier stormen is niet nader omschreven in het EM-DAT bestand. Voor de periode 1990-2019 waren er in het jaar 2002 het meeste slachtoffers van natuurrampen in België. Toen waren er 23,3 slachtoffers te betreuen per 100.000 inwoners. Die slachtoffers vielen tijdens een extra-tropische storm en vier overstromingen.

Internationale vergelijking: in vergelijking met de EU27 zijn er in België beduidend minder slachtoffers van natuurrampen per 100.000 inwoners. Ook in de EU27 zijn er duidelijke pieken en perioden met minder of geen slachtoffers van natuurrampen. Het jaar 1990 was bijzonder noodlottig met 1.434 slachtoffers per 100.000 inwoners in de EU27, te wijten aan een droogte in Spanje met 6 miljoen getroffen personen. Het jaar 1999 was eveneens noodlottig met 914 slachtoffers per 100.000 inwoners in de EU27. Vooral de twee zeer hevige extra-tropische stormen in Frankrijk verklaren dat hoge cijfer.

Opsplitsing volgens gewest: het EM-DAT preciseerd de precieze locatie van de geregistreerde natuurrampen in België niet altijd. Eveneens overschrijdt de locatie van de natuurramp soms de gewestelijke grenzen. Bijgevolg zijn er geen vergelijkbare gegevens volgens gewest beschikbaar.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 13.1.1 - *Aantal doden, vermisten en slachtoffers door rampen, per 100 000 personen*. Deze indicator wordt eveneens gebruikt voor de opvolging van subdoelstellingen van de SDG's *Geen armoede* (indicator 1.5.1) en *Duurzame steden en gemeenschappen* (indicator 11.5.1).

Specifieke bronnen

UN (2015), *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030*, http://www.unisdr.org/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf (geraadpleegd op 24/09/2020).

4.14. Doelstelling 14. Behoud en maak duurzaam gebruik van oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling

Indicator 57. Duurzame visvangst

SDG	Leven in het water	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent vissoorten binnen duurzame opbrengstwaarden)		
Begin van de periode	2007	16,7
Einde van de periode	2018	56,3
Minimum	2007	16,7
Maximum	2014 - 2015	58,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	2007-2018	11,7%
voet	2013-2018	68,8%

Definitie: de indicator over vissoorten is gebaseerd op het concept van 'maximale duurzame opbrengstwaarden' (*maximum sustainable yield*) die zo worden gedefinieerd dat de naleving ervan duurzame exploitatie van de visbestanden garandeert. De indicator geeft het

aandeel commerciële vissoorten in de Noordzee en aangrenzende wateren waarvan het bestand zich binnen die waarden bevindt in het aantal vissoorten waarvoor die waarden worden berekend. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de adviezen van de *International Council for the Exploration of the Sea*.

Doelstelling: 100% duurzaam geëxploiteerde visbestanden hebben.

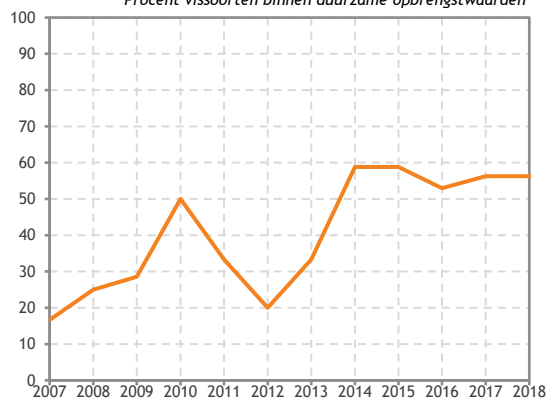
De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 14.4: "Tegen 2020 op een doeltreffende manier de visvangst reguleren en een einde maken aan overbevissing, aan illegale, niet-aangegeven en ongereguleerde visserij en aan destructieve visserijpraktijken, en op wetenschap gebaseerde beheerplannen implementeren, om de visvoorraden zo snel mogelijk te herstellen, op zijn minst op niveaus die een maximale duurzame opbrengst kunnen garanderen zoals bepaald door hun biologische kenmerken".

Aangezien de doelstelling is om de visbestanden zo snel mogelijk te herstellen, op zijn minst op niveaus die een maximale duurzame opbrengst kunnen garanderen zoals bepaald door hun biologische kenmerken, kan er afgeleid worden dat de doelstelling 100% aan duurzaam geëxploiteerde visbestanden is.

Evolutie: het aandeel commerciële vissoorten waarvan het bestand zich binnen de maximale duurzame opbrengstwaarden bevindt in het aantal vissoorten waarvoor die waarden worden berekend, stijgt van 16,7% in 2007 (een op de zes soorten) tot 56,2% in 2018 (negen op de zestien soorten). Bij de interpretatie van deze indicator moet er rekening gehouden worden met het kleine aantal vissoorten dat er deel van uitmaakt.

Figuur 148 Duurzame visvangst

Procent vissoorten binnen duurzame opbrengstwaarden

Bron: Berekeningen FPB op basis van ICES (2019), *Ices advice 2008-2019*, International Council for the Exploration of the Sea, <http://www.ices.dk/> (geraadpleegd op 16/03/2020).

Internationale vergelijking: deze vergelijking is niet mogelijk omdat de gegevens niet beschikbaar zijn op de website van Eurostat.

Opsplitsing volgens gewest: er is geen opsplitsing aangezien deze niet relevant is voor deze indicator.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 14.4.1 - *Deel van de visvoorraden binnen biologisch duurzame waarden.*

Indicator 58. Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied

SDG	Leven in het water	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van de Belgische zee-oppervlakte)		
Begin van de periode	2010	36,65
Einde van de periode	2019	36,80
Minimum	2011 & 2012	36,56
Maximum	2015 à 2019	36,80
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet	2010-2019	0,04%

Definitie: deze indicator vertegenwoordigt het aandeel van de zee-oppervlakte van de Natura 2000-gebieden (onder de habitatrichtlijn 92/43/EEG - Publicatieblad van de Europese Unie, 22/7/1992 - en/of de vogelrichtlijn 79/409/EEG - Publicatieblad van de Europese Unie, 25/4/1979) in

de totale Belgische zee-oppervlakte (die oppervlakte omvat de territoriale wateren, de exclusieve economische zone en het continentaal plat). De indicator wordt door het FPB berekend op basis van de gegevens van het Europees Milieuagentschap en van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

Doelstelling: een aandeel van 10% beschermde zee- en kustoppervlakte.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 14.5: "Tegen 2020 minstens 10% van de kust- en zeegebieden behouden, in overeenstemming met het nationale en internationale recht en gebaseerd op de beste beschikbare wetenschappelijke informatie". Die subdoelstelling is in België reeds ruim bereikt.

Evolutie: het aandeel van de zee-oppervlakte van de Natura 2000-gebieden evolueert weinig tussen 2010 en 2019 en vertegenwoordigt 36,8% van de Belgisch zee-oppervlakte in 2019.

Internationale vergelijking: er kan geen vergelijking worden gemaakt, aangezien de gegevens over de totale zee-oppervlaktes van de Europese landen niet beschikbaar zijn op de website van Eurostat.

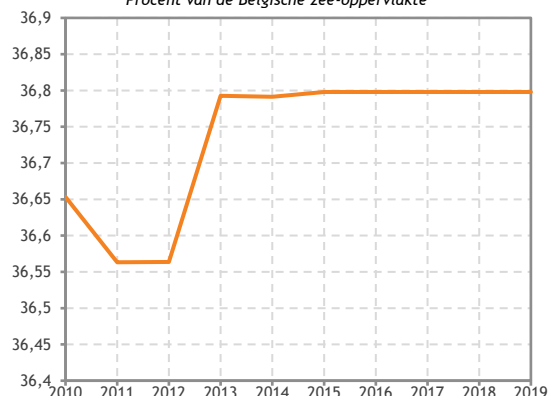
Opsplitsing volgens gewest: er is geen opsplitsing aangezien deze niet relevant is voor deze indicator.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 14.5.1 - *Deel van de mariene oppervlakte dat beschermd is*.

Specifieke bronnen

Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Figuur 149 Zee-oppervlakte in het Natura 2000-gebied
Procent van de Belgische zee-oppervlakte

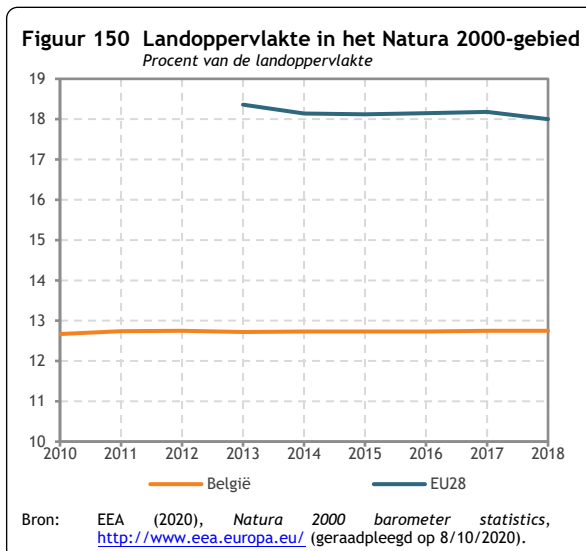

Bron: Berekeningen FPB op basis van EEA (2020), *Natura 2000 barometer statistics*, <http://www.eea.europa.eu/> en van FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (2016), *Onze zee in een notendop*, <http://www.health.belgium.be/nl/onze-zee-een-notendop> (geraadpleegd op 8/10/2020).

4.15. Doelstelling 15. Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van landecosystemen, beheer wouden duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop en maak landdegradatie ongedaan en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe

Indicator 59. Landoppervlakte in het Natura 2000-gebied

SDG	Leven op het land	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van de landoppervlakte)		
Begin van de periode	2011	11,4
Einde van de periode	2019	12,7
Minimum	2011	11,4
Maximum	2012 tot 2019	12,7
Gemiddelde jaarlijkse groeivoet	2011-2019	1,4
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van de landoppervlakte)		
België		12,7
EU27		18,5
EU27 minimum: Denemarken		8,3
EU27 maximum: Slovenië		37,9

Definitie: deze indicator vertegenwoordigt het aandeel van de oppervlakte van de Natura 2000-gebieden (onder de habitatrichtlijn 92/43/EEG - Publicatieblad van de Europese Unie, 22/7/1992 - en/of de vogelrichtlijn 79/409/EEG - Publicatieblad van de Europese Unie, 25/4/1979) in de totale oppervlakte van het Belgisch grondgebied. De Belgische en Europese gegevens komen van het Europees Milieuagentschap. De gewestelijke gegevens zijn afkomstig van het Brussels instituut voor statistiek en analyse, het Instituut natuur-en bosonderzoek en de *Service public de Wallonie*.

Voorts valt op te merken dat het Natura 2000-gebied maar een deel is van het beschermde gebied in België. Een indicator over het aandeel van het beschermde gebied "aan de hand van representatieve en onderling goed gelinkte ecologische netwerken van zones die efficiënt en rechtvaardig evenals met andere efficiënte maatregelen per zone beschermd worden" (CBD, 2010) werd voor een eerste keer in België berekend, maar de opvolging is nog niet georganiseerd (FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu, 2017).

Doelstelling: de landoppervlakte Natura 2000 moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 15.1: "Tegen 2020 het behoud, herstel en het duurzaam gebruik van land- en inlandse zoetwatersystemen en hun diensten waarborgen, in het bijzonder wouden, moeraslanden, bergen en droge gebieden, in lijn met de verplichtingen van de internationale overeenkomsten".

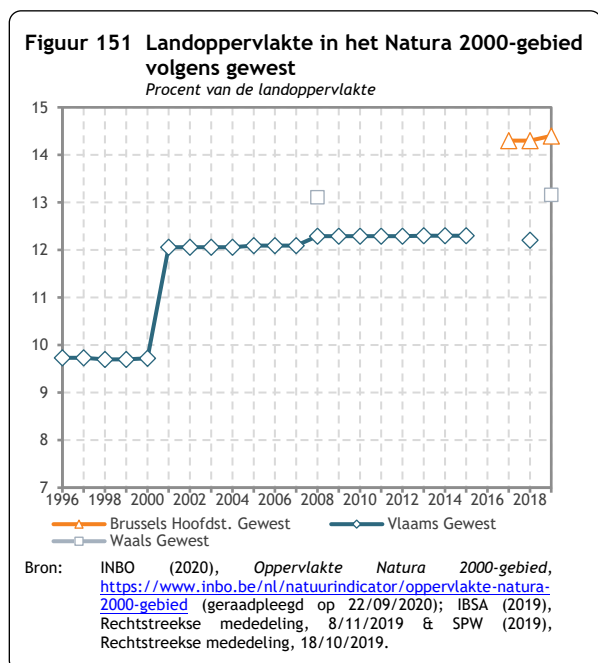
De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 37: "De goederen en diensten die de ecosystemen leveren, zullen hersteld, gevaloriseerd en behoedzaam en duurzaam

gebruikt worden, waardoor zij rechtstreeks zullen bijdragen tot het in stand houden van de biodiversiteit" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Het *Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020* van het VN-Verdrag inzake biologische diversiteit stelt dat "tegen 2020 minstens 17% van de land- en binnenwatergebieden [...] in stand moeten worden gehouden door middel van ecologisch representatieve en goed verbonden netwerken van beschermde gebieden, die doeltreffend en rechtvaardig worden beheerd" (CBD, 2010).

Evolutie: het aandeel van de landoppervlakte van de Natura 2000-gebieden stijgt licht tussen 2011 en 2012, maar evolueert daarna weinig. Het vertegenwoordigt 12,7% van het Belgisch grondgebied in 2019.

Internationale vergelijking: het aandeel van de landoppervlakte van de Natura 2000-gebieden in België ligt onder het gemiddelde van de EU27. In 2019, zijn er maar vijf landen die het minder goed doen dan België (Denemarken, Finland, Litouwen, Letland en Zweden).

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel van de landoppervlakte van de Natura 2000-gebieden in 2019 bedraagt 14,4% in Brussel, 12,2% in Vlaanderen en 13,2% in Wallonië. Voor België is dit cijfer 12,7%.

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 15.1.2 - *Aandeel belangrijke gebieden voor de land- en zoetwaterbiodiversiteit die onder beschermde gebieden vallen, per ecosysteemtype*. De indicator vertegenwoordigt een deel van het beschermde gebied in België, bij gebrek aan een indicator specifiek over de bescherming van de belangrijke gebieden voor biologische diversiteit.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

CDB (2010), *Strategic Plan for Biodiversity 2011-2020, including Aichi Biodiversity Targets*, <https://www.cbd.int/sp/> (geraadpleegd op 24/09/2020).

FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (2017), *Rechtstreekse mededeling*, 3/10/2017.

Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 60. Populatie akkervogels

SDG	Leven op het land	
Dimensies	Later	
Kerncijfers (index 1990 = 100)		
Begin van de periode	1990	100
Einde van de periode	2019	35,3
Minimum	2019	35,3
Maximum	1990	100
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2019	-3,5%
	2014-2019	-4,1%
Vergelijking Europa, 2018 (index 1990 = 100)		
België		30,3
Europa		72,0

Definitie: de index van de populatie akkervogels is een geaggregeerde indicator van demografische schattingen van vijftien soorten akkervogels met als referentiejaar 1990 (1990 = 100). De gegevens komen van jaarlijkse enquêtes over de broedvogels en worden in het kader van een pan-Europees netwerk voor monitoring van vogels samengebracht. Op dit moment maken enkel het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest deel uit van dat netwerk en zij leveren de gegevens waarmee Eurostat die indicator voor België publiceert. Het Vlaams Gewest heeft zijn eigen opvolgingsmethode met een specifiek meetnet en zijn eigen indicator met als referentiejaar 2007 (2007 = 100) (INBO, 2015 en 2020). De gegevens komen van het *Pan-European Common Bird Monitoring Scheme*. De gegevens voor het Vlaams Gewest komen van het Instituut natuur- en bosonderzoek.

De vogels werden gekozen omdat "Vogelsoorten [...] immers beschouwd [worden] als een goede indicator voor de integriteit van de ecosystemen en de biologische diversiteit. Aangezien ze aan of dicht bij de top van de voedselketen staan, geven ze over het algemeen sneller informatie over de wijziging van de ecosystemen dan andere soorten" (OECD, 2012, p. 94). De evolutie voor andere soortengroepen kan dus anders zijn. De lezer kan ook de compositie indicator *Living Planet Index* raadplegen, die vele soorten omvat en voor België in 2020 werd berekend (WWF, 2020). Deze indicator is hier niet opgenomen omdat het nog niet zeker is dat hij in de toekomst herberekend zal worden.

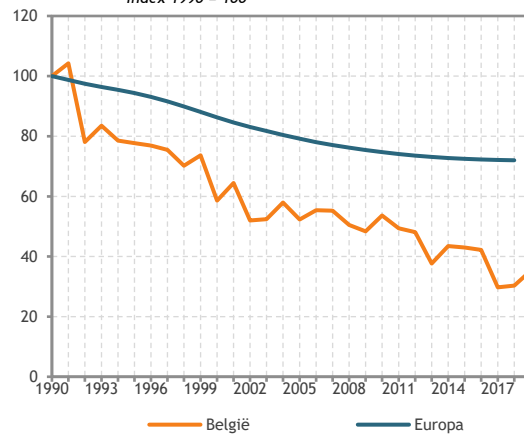
Doelstelling de index van de populatie akkervogels moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 15.5: "Dringende en doortastende actie ondernemen om de aftakeling in te perken van natuurlijke leefgebieden, het verlies van biodiversiteit een halt toe te roepen en, tegen 2020, de bedreigde soorten te beschermen en hun uitsterven te voorkomen".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 37: "De goederen en diensten die de ecosystemen leveren, zullen hersteld, gevaloriseerd en behoedzaam en duurzaam

Figuur 152 Populatie akkervogels

Index 1990 = 100

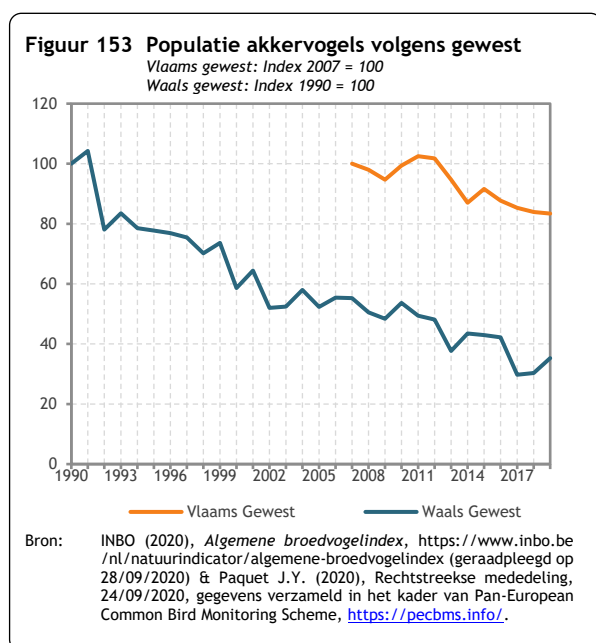

Bron: Paquet J.Y. (2020), Rechtstreekse mededeling, 24/09/2020, gegevens verzameld in het kader van Pan-European Common Bird Monitoring Scheme, <https://pecbms.info/> en Eurostat (2020), *Common bird index by type of species - EU aggregate*, <https://ec.europa.eu> (geraadpleegd op 28/09/2020).

gebruikt worden, waardoor zij rechtstreeks zullen bijdragen tot het in stand houden van de biodiversiteit" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: de index van de populatie akkervogels in België, die voor 1990 gelijkgesteld wordt aan 100, daalde bijna voortdurend tot 35,3 in 2019.

Internationale vergelijking: de populatie akkervogels daalt eveneens in Europa (gegevens voor een toenemend aantal landen van de EU tussen 1990 en 2018, gaande van 10 tot 25 landen, sinds 2011), maar langzamer. In Europa bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groeivoet -1,2% tussen 1990 en 2018, tegenover -4,2% in België.

Opsplitsing volgens gewest: de index van de populatie akkervogels in 2019 bedraagt 83,4 in Vlaanderen met 2007 als referentiejaar (2007 = 100). In Wallonië bedroeg deze index 35,3 met 1990 als referentiejaar (1990 = 100).

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 15.5.1 - *Rode lijst-index*. De rode lijst geeft aan elke soort een bedreigingsniveau dat overeenkomt met zijn uitstervingsrisico op korte of middellange termijn. Deze indicator evolueert zeer langzaam en wordt niet regelmatig bijgewerkt. De index van de populatie akkervogels wordt dan ook als benadering gebruikt om de gehele biodiversiteit voor te stellen.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator *Milieukapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

INBO (2015), Rechtstreekse mededeling 26/03/2015.

INBO (2020), *Europese algemene broedvogelindex*, <https://www.inbo.be/nl/natuurindicator/europese-algemene-broedvogelindex> (geraadpleegd op 24/09/2020).

OECD (2012), *Towards Green Growth: Monitoring Progress*. OECD Indicators, OECD Green Growth Studies, p. 94, Organisation for Economic Cooperation and Development, <http://www.oecd.org/greengrowth/towards-green-growth-monitoring-progress-9789264111356-en.htm> (geraadpleegd op 24/09/2020).

WWF (2020), WWF 2020, *Living Planet Report - Natuur in België*, <https://lpr.wwf.be/nl> (geraadpleegd op 26/10/2020).

Indicator 61. Bebouwde oppervlakte

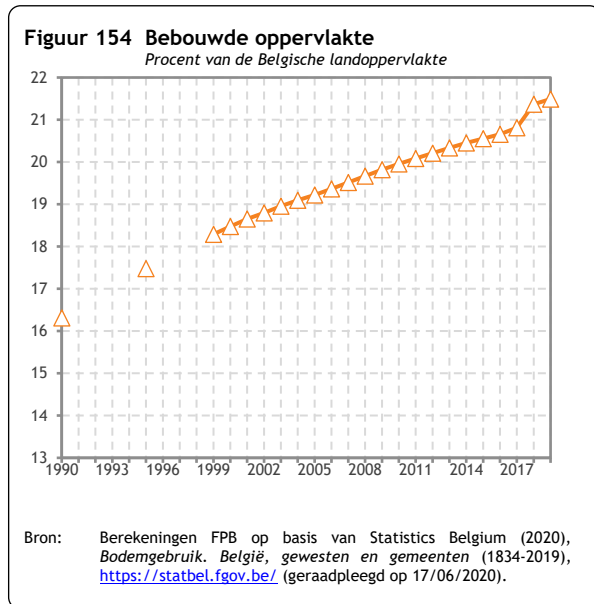
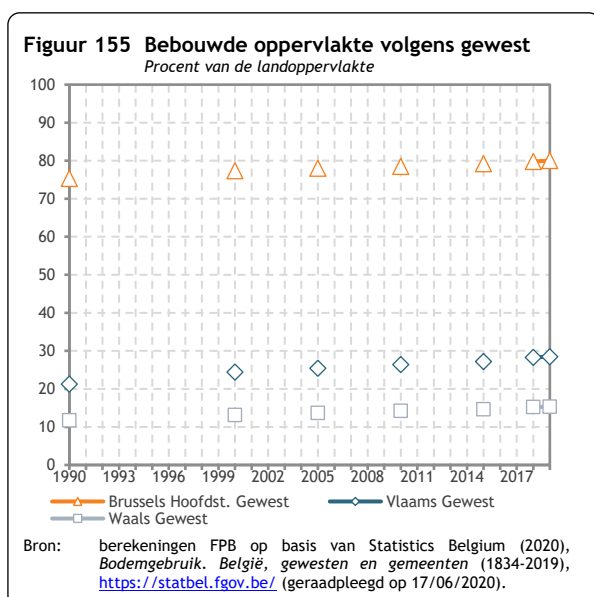
SDG	Leven op het land	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van de Belgische landoppervlakte)		
Begin van de periode	1990	16,3
Einde van de periode	2019	21,5
Minimum	1990	16,3
Maximum	2019	21,5
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2019	1,0%
voet	2014-2019	1,0%

Definitie: deze indicator geeft het aandeel van de bebouwde oppervlakte in de landoppervlakte van het Belgisch grondgebied (oppervlakte van het Belgisch grondgebied zonder haar zeegebied). De bebouwde oppervlakte omvat gebouwen, vervoersinfrastructuur en tuinen. De indicator wordt door het FPB berekend op basis van de gegevens van Statistics Belgium.

Doelstelling: er is geen specifieke doelstelling over het aandeel bebouwde oppervlakte.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 15.9: "Tegen 2020 ecosysteem- en biodiversiteitswaarden integreren in nationale en lokale planning, ontwikkelingsprocessen, strategieën en plannen inzake armoedebestrijding".

Evolutie: het aandeel bebouwde oppervlakte neemt sinds 1990 constant toe tot 21,5% van de oppervlakte van het Belgisch grondgebied in 2019. Enerzijds draagt de toename van de bebouwde oppervlakte door infrastructuur en gebouwen bij tot het welzijn van de bevolking. Anderzijds gaat die stijging gepaard met een versnippering van de natuurlijke habitats, wat een nadelig effect heeft op het voortbestaan van de soorten. Dat leidt ook tot bodemafdekking, waardoor het risico op overstromingen

toeneemt en er een vermindering is van de hoeveelheid regenwater die het grondwater aanvult. Bovendien is die grond niet meer beschikbaar voor ander gebruik, zoals landbouw.

Internationale vergelijking: de vergelijking is niet mogelijk omdat er niet voldoende gegevens beschikbaar zijn op de website van Eurostat.

Opsplitsing volgens gewest: het aandeel bebouwde oppervlakte in 2019 bedraagt 80,0% in Brussel, 28,5% in Vlaanderen en 15,3% in Wallonië. Voor België is dit cijfer 21,5%.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 15.9, aangezien het beheer van de bebouwde oppervlakte deel uitmaakt van de lokale planning die ecosysteem- en biodiversiteitswaarden zou moeten integreren.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator *Milieukapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

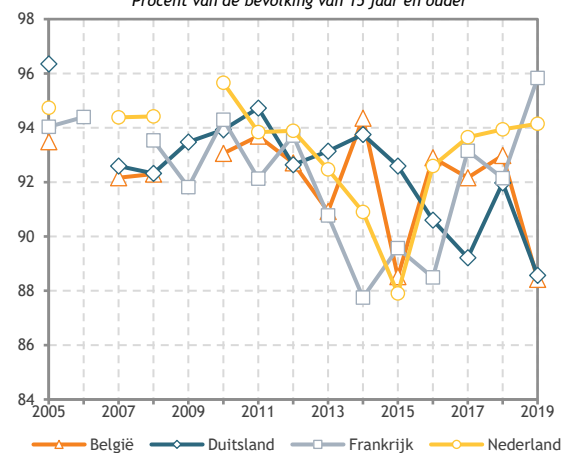
4.16. Doelstelling 16. Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit

Indicator 62. [Sociaal netwerk](#)

SDG	Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2005	93,5
Einde van de periode	2019	88,4
Minimum	2019	88,4
Maximum	2014	94,4
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2019	-0,4%
groeivoet	2014-2019	-1,3%
Vergelijking buurlanden, 2019		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		88,4
Duitsland		88,6
Frankrijk		95,8
Nederland		94,1

Figuur 156 Sociaal netwerk

Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: Gallup World Poll (2020), op basis van Helliwell, J., Layard, R., Sachs, J. en De Neve, J. (2020), *World Happiness Report 2020*, New York: Sustainable Development Solutions Network.
 Noot: voor sommige jaren (2006, 2007 en 2009) zijn de gegevens niet voor alle landen beschikbaar.

Definitie: aandeel van de bevolking van 15 jaar en ouder dat bevestigend antwoordt op de vraag uit

de *Gallup World Poll*: "Als u problemen had, heeft u familie of vrienden op wie u kunt rekenen om u te helpen wanneer u ze nodig heeft, of niet?". Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de *Gallup World Poll*. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De gegevens over de betrouwbaarheidsintervallen zijn niet publiek beschikbaar.

Doelstelling: het sociaal netwerk mag niet kleiner worden.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 16: "Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit". Sociale netwerken, of familie en vrienden hebben, zijn een belangrijke bijdrage tot vreedzame en inclusieve samenlevingen.

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling heeft als eerste uitdaging: *Een maatschappij die de sociale cohesie bevordert*. Om aan deze sociale cohesie bij te dragen, wordt er als impliciete doelstelling beschouwd dat het aandeel personen dat aangeeft minstens één keer per week sociaal contact te hebben met vrienden of familie om sociale redenen, als maatstaf voor het sociaal kapitaal, niet mag dalen.

Evolutie: het sociaal netwerk is relatief stabiel tussen 2005 en 2019: gemiddeld 92% van de bevolking van 15 jaar en ouder kan indien nodig een beroep doen op familie of vrienden. De in 2019 vastgestelde daling moet door andere waarnemingen worden bevestigd.

Internationale vergelijking: in 2019 verklaart 88,4% van de bevolking in België te kunnen rekenen op de steun van familie en vrienden als dat nodig is. Dat is minder dan in Duitsland (88,6%), Nederland (94,1%) en Frankrijk (95,8%). Er is vooral een grote volatiliteit met wisselende posities en relatief kleine verschillen. Door de subjectieve aard van de indicator moet de vergelijking tussen landen met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: gegevens van andere bronnen tonen dat er voor deze indicator geen significante verschillen zijn tussen mannen en vrouwen (ESS, 2020).

Opsplitsing volgens inkomen: gegevens van andere bronnen tonen geen significante invloed van het inkomen op de sociale contacten (ESS, 2020).

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 16. Sociale netwerken, of familie en vrienden hebben, zijn een belangrijke bijdrage tot vreedzame en inclusieve samenlevingen.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator van het *welzijn hier en nu* en om de compositie indicator *Sociaal kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

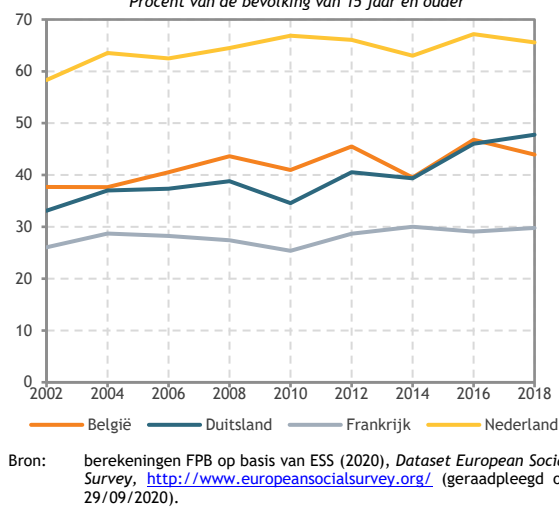
ESS (2020), *Dataset European Social Survey*, <https://www.europeansocialsurvey.org/> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 63. Gegeneraliseerd vertrouwen

SDG	Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2002	37,7
Einde van de periode	2018	43,9
Minimum	2003 & 2004	37,7
Maximum	2016	46,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	2002-2018	1,0%
voet	2012-2018	-0,6%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		43,9
Duitsland		47,8
Frankrijk		29,8
Nederland		65,6

Figuur 157 Gegeneraliseerd vertrouwen

Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Definitie: het gegeneraliseerd vertrouwen is het aandeel respondenten van de *European Social Survey* (ESS) dat minstens 6 op 10 antwoordde op de volgende vraag: "Denkt u, over het algemeen, dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, of dat u niet voorzichtig genoeg kunt zijn in de omgang met mensen?". De geïnterviewden kunnen antwoorden op een schaal van nul ("je kunt niet voorzichtig genoeg zijn") tot tien ("de meeste mensen zijn te vertrouwen"). Die vraag kwam telkens aan bod in de negen tweejaarlijkse enquêtes van de ESS. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de ESS. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De berekende betrouwbaarheidsintervallen voor deze indicator staan in [bijlage 6.1](#).

Doelstelling: het gegeneraliseerd vertrouwen mag niet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten doel 16: "Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen met het oog op duurzame ontwikkeling, verzeker toegang tot justitie voor iedereen en bouw op alle niveaus doeltreffende, verantwoordelijke en inclusieve instellingen uit".

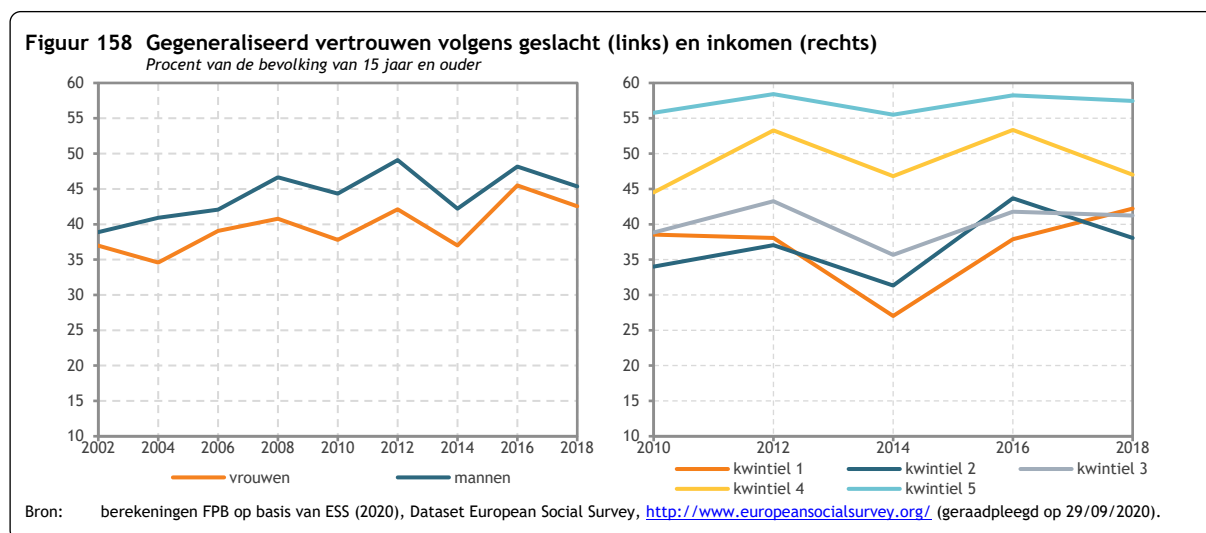
Evolutie: volgens de ESS steeg het gegeneraliseerd vertrouwen in België van 37,7% in 2002 tot 43,9% in 2018; dat is met een gemiddelde jaarlijkse groei van 1,0%.

Internationale vergelijking: in België (43,9%) ligt het gegeneraliseerd vertrouwen duidelijk lager dan in Nederland (65,6%), hoger dan in Frankrijk (29,8%) en ongeveer even hoog als in Duitsland (49,8%). De niveaus van de indicator in de verschillende landen blijven redelijk stabiel over de hele periode. De subjectieve aard van deze indicator maakt dat de vergelijking tussen landen met voorzichtigheid geïnterpreteerd moet worden.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: voor alle negen edities van de ESS was het gegeneraliseerd vertrouwen van mannen hoger dan dat van vrouwen. Dat verschil was het kleinst in 2002 (1,9 procentpunt) en het grootst in 2012 (7,0 procentpunt). In 2018 bereikt het gegeneraliseerd vertrouwen 42,5% bij de vrouwen en 45,4% bij de mannen.

Opsplitsing volgens inkomen: er is een verband tussen het inkomen en het gegeneraliseerd vertrouwen. Die indicator stijgt met een hoger inkomenskwintiel: in 2018 verklaren 42,2% van de personen in het laagste en 57,5% in het hoogste inkomenskwintiel dat over het algemeen de meeste mensen te vertrouwen zijn, terwijl het gemiddelde 43,9% bedroeg.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij doel 16. Vertrouwen is een fundamenteel element van sociaal kapitaal, belangrijk voor vreedzame samenlevingen (Ortiz-Ospina en Roser, 2018).

Deze indicator wordt gebruikt om de compositie indicator *Sociaal kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

Specifieke bronnen

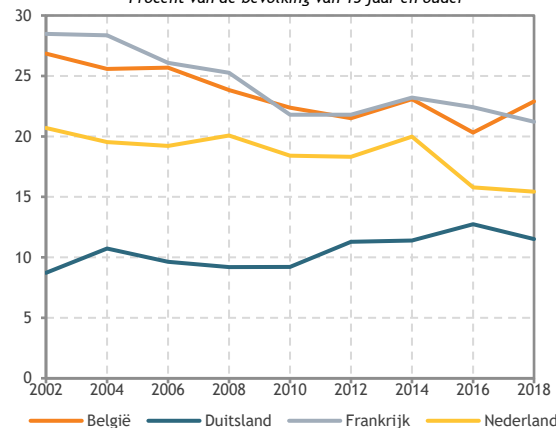
Ortiz-Ospina E. en Roser M. (2018), *Trust*, <https://ourworldindata.org/trust> (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 64. Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld

SDG	Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2002	26,9
Einde van de periode	2018	22,9
Minimum	2016	20,3
Maximum	2002	26,9
Gemiddelde jaarlijkse groei	2002-2018	-1,0%
voet	2012-2018	1,1%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		22,9
Duitsland		11,5
Frankrijk		21,2
Nederland		15,4

Figuur 159 Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld

Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: berekeningen FPB op basis van ESS (2020), Dataset European Social Survey, <http://www.europeansocialsurvey.org/> (geraadpleegd op 29/09/2020).

Definitie: slachtoffers van inbraak of lichamelijk

geweld is het aandeel respondenten van de *European Social Survey* (ESS) dat 'ja' antwoordde op de volgende vraag: "Bent u of iemand in uw huishouden in de afgelopen 5 jaar slachtoffer geweest van een inbraak of van lichamelijk geweld?". Die vraag kwam telkens aan bod in de negen tweejaarlijkse enquêtes van de ESS. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de ESS. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De berekende betrouwbaarheidsintervallen voor deze indicator staan in [bijlage 6.1](#).

Doelstelling: het aandeel respondenten dat zelf of van wie een gezinslid slachtoffer is geweest van een inbraak of lichamelijk geweld, moet dalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 16.1: "Alle vormen van geweld en de daaraan gekoppelde sterftcijfers wereldwijd aanzienlijk terugschroeven".

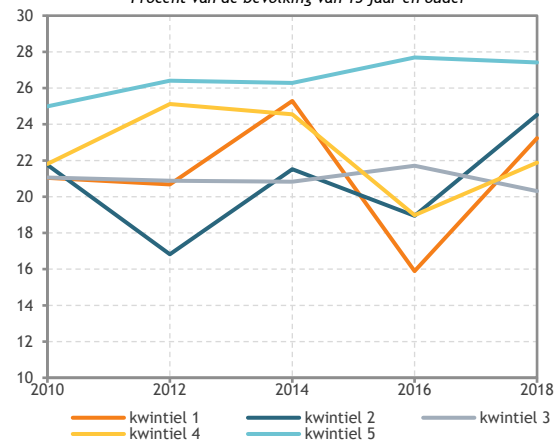
Evolutie: volgens de ESS-enquête daalde het aandeel slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld van 26,9% in 2002 tot 21,5% in 2012. Sindsdien schommelt het rond dat niveau en het bedroeg 22,9% in 2018. Over die hele periode is dat een gemiddelde jaarlijkse daling met 1,0%.

Internationale vergelijking: de indicator ligt in België (22,9%) iets lager dan in Frankrijk (21,2%) in 2018, maar hoger dan in Nederland (15,4%) en Duitsland (11,5%).

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Figuur 160 Slachtoffers van inbraak of lichamelijk geweld, volgens inkomen

Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: berekeningen FPB op basis van ESS (2020), Dataset European Social Survey, <http://www.europeansocialsurvey.org/> (geraadpleegd op 29/09/2020).

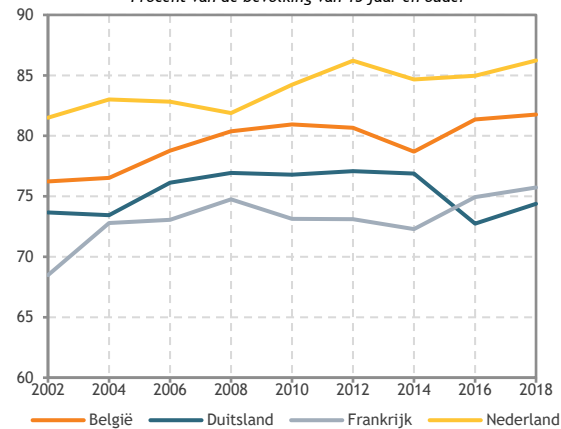
Opsplitsing volgens inkomen: ook al lijkt er een verband te bestaan tussen inkomen en slachtofferschap, op basis van alle gegevens sinds 2010 is er toch geen duidelijk verband.

VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 16.1.1 - *Aantal slachtoffers van opzettelijke moord per 100.000 inwoners, naar geslacht en leeftijd.*

Indicator 65. Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte

SDG	Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	
Dimensies	Hier en nu	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2002	76,2
Einde van de periode	2018	81,8
Minimum	2002	76,2
Maximum	2018	81,8
Gemiddelde jaarlijkse groei	2002-2018	0,4%
voet	2012-2018	0,2%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		81,8
Duitsland		74,4
Frankrijk		75,7
Nederland		86,2

Figuur 161 Veiligheidsgevoel in de openbare ruimte
Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: berekeningen FPB op basis van ESS (2020), Dataset European Social Survey, <http://www.europeansocialsurvey.org/> (geraadpleegd op 29/09/2020).

Definitie: het veiligheidsgevoel in de openbare ruimte is het aandeel van de respondenten van de *European Social Survey* (ESS) dat "heel erg veilig" of "veilig" antwoordt op de vraag: "Als u in het donker in uw eentje door deze buurt loopt hoe veilig voelt u zich dan?". Die vraag kwam telkens aan bod in de negen tweejaarlijkse enquêtes van de ESS. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de ESS. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De berekende betrouwbaarheidsintervallen voor deze indicator staan in [bijlage 6.1](#).

Doelstelling: het veiligheidsgevoel van de bevolking in de openbare ruimte moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 16.1: "Alle vormen van geweld en de daaraan gekoppelde sterftcijfers wereldwijd aanzienlijk terugschroeven".

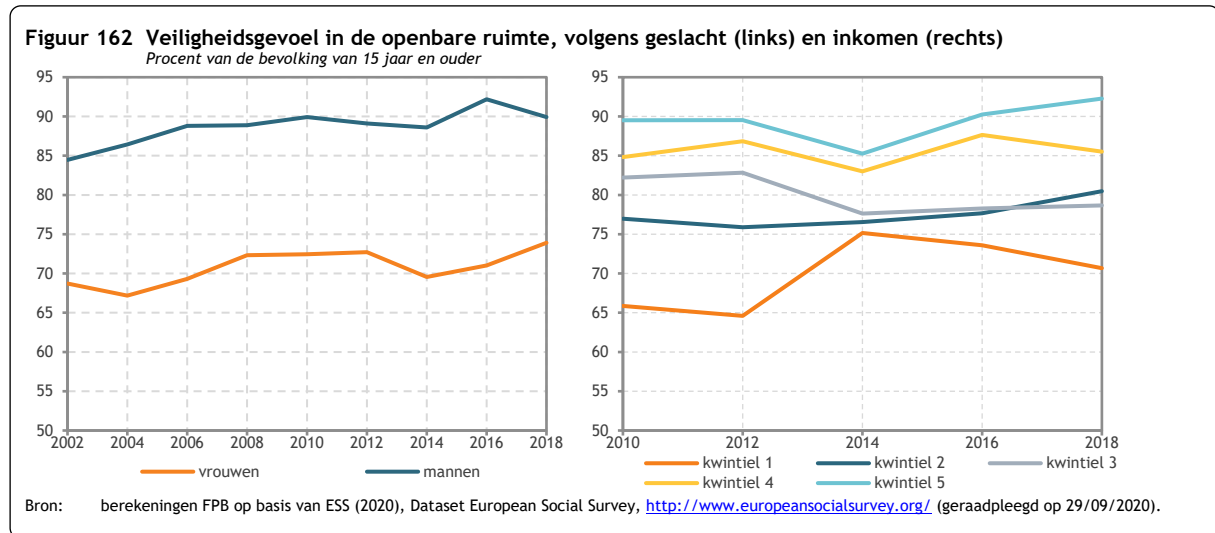
Evolutie: volgens de ESS-enquête steeg het veiligheidsgevoel in de openbare ruimte van 76,2% in 2002 tot 81,8% in 2018. Tussen 2002 en 2018 steeg dat aandeel ononderbroken, met uitzondering van twee dalingen op rij in 2014 en 2016.

Internationale vergelijking: in België (81,8%) zijn er in 2018 meer personen die verklaren zich veilig of heel erg veilig te voelen als ze in het donker in hun eentje door de buurt lopen dan in Duitsland (74,4%) en in Frankrijk (75,7%). In Nederland (86,2%) zijn er dan weer meer personen die aangeven zich (heel erg) veilig te voelen dan in België.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: de mannen voelen zich aanzienlijk veiliger dan de vrouwen. Dat verschil in veiligheidsgevoel tussen mannen en vrouwen werd in alle edities van de ESS opgetekend en is ook groot: het dook nooit onder de 15 procentpunt en bedroeg 16 procentpunt in 2018.

Opsplitsing volgens inkomen: er is een duidelijk verband tussen het inkomen en het veiligheidsgevoel. Het aandeel personen dat zich (heel erg) veilig voelt als ze in het donker in hun eentje door de buurt lopen, stijgt naarmate ze behoren tot een hoger inkomenskwaartil: 70,7% van de personen uit het laagste en 92,3% uit het hoogste inkomenskwaartil, terwijl het gemiddelde 81,8% bedroeg.

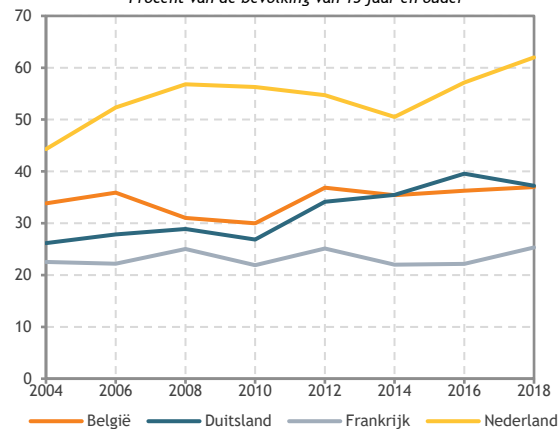
VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 16.1.4 - *Deel van de bevolking dat zich veilig voelt om alleen te wandelen in de eigen woonomgeving.*

Indicator 66. Vertrouwen in instellingen

SDG	Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten	
Dimensies	Hier en nu, Later	
Kerncijfers		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
Begin van de periode	2004	33,8
Einde van de periode	2018	37,0
Minimum	2010	30,0
Maximum	2018	37,0
Gemiddelde jaarlijkse groei	2004-2018	0,6%
voet	2012-2018	0,1%
Vergelijking buurlanden, 2018		
(procent van de bevolking van 15 jaar en ouder)		
België		37,0
Duitsland		37,2
Frankrijk		25,3
Nederland		62,0

Figuur 163 Vertrouwen in instellingen

Procent van de bevolking van 15 jaar en ouder

Bron: berekeningen FPB op basis van ESS (2020), Dataset European Social Survey, <http://www.europeansocialsurvey.org/> (geraadpleegd op 29/09/2020).

Definitie: het vertrouwen in instellingen is het gemiddelde aandeel respondenten van de *European Social Survey* (ESS) dat minstens een score van 6 op 10 geeft op elk van de volgende vier vragen: "Kunt u aangeven hoeveel vertrouwen u persoonlijk heeft in elk van volgende instellingen: het Belgisch parlement, het rechtssysteem, de politici en de politieke partijen". De geïnterviewden kunnen voor elke instelling antwoorden op een schaal van nul (*helemaal geen vertrouwen*) tot tien (*volledig vertrouwen*). Die vraag kwam aan bod in acht tweejaarlijkse enquêtes van de ESS. Het FPB berekent de indicator met de gegevens van de ESS. Omdat de gegevens op een enquête gebaseerd zijn, moet er rekening gehouden worden met een onzekerheidsmarge. De berekende betrouwbaarheidsintervallen voor deze indicator staan in [bijlage 6.1](#).

Doelstelling: het vertrouwen in instellingen moet stijgen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 16.6: "Doeltreffende, verantwoordelijke en transparante instellingen ontwikkelen op alle niveaus".

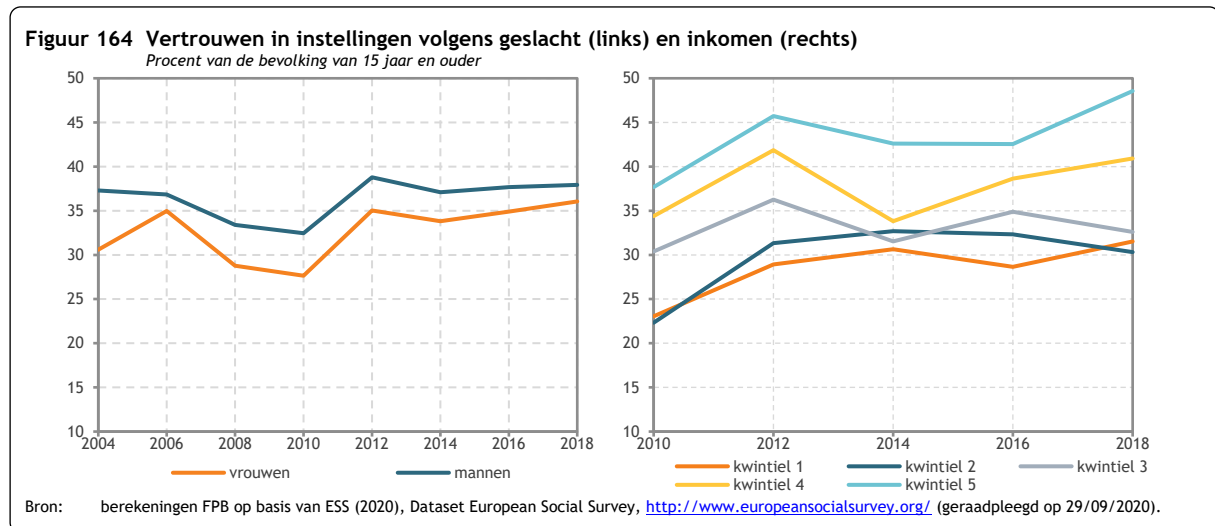
Evolutie: volgens de ESS steeg het vertrouwen in instellingen van 33,8% in 2004 tot 37,0% in 2018. Het lagere vertrouwen in 2008 en 2010 is te wijten aan een daling in het vertrouwen in het Belgisch parlement, de politici en de politieke partijen, aangezien het vertrouwen in het rechtssysteem in die jaren slechts licht daalt.

Internationale vergelijking: in 2018 ligt de indicator in België (37,0%) ongeveer op hetzelfde niveau als in Duitsland (37,2%), maar duidelijk hoger dan in Frankrijk (25,3%) en heel wat lager dan in Nederland (62,0%). De subjectieve aard van deze indicator maakt dat de vergelijking tussen landen met voorzichtigheid geïnterpreteerd moet worden.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

Opsplitsing volgens geslacht: het vertrouwen in de vier instellingen is hoger bij mannen dan bij vrouwen. Ook het gegeneraliseerd vertrouwen is hoger bij mannen. Het verschil tussen mannen en vrouwen inzake vertrouwen in de instellingen ligt tussen 1,9 en 6,7 procentpunt en bereikt 1,9 procentpunt in 2018. Het verschil in vertrouwen neemt doorheen de jaren af.

Opsplitsing volgens inkomen: het vertrouwen stijgt met het inkomen. In 2018 ligt het vertrouwen in het eerste en vijfde inkomenskwaantiel met respectievelijk 30,3% en 48,6% duidelijk lager en hoger dan het gemiddelde van 37,0%.

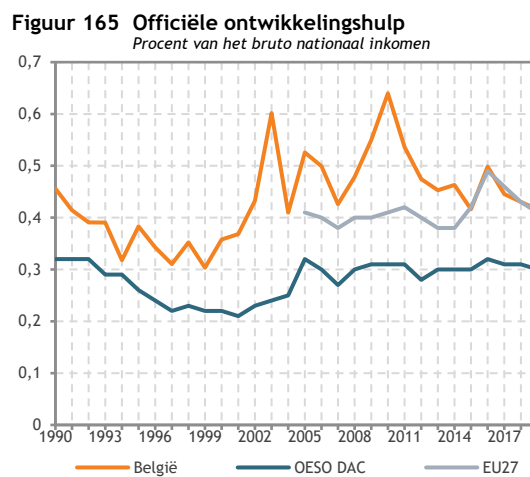
VN-indicator: de gekozen indicator is verwant met indicator 16.6.2 - *Deel van de bevolking dat tevreden is met zijn laatste ervaring met openbare diensten*. De tevredenheid met dienstverlening verschilt van het vertrouwen in instellingen, maar beide zijn relevant voor de subdoelstelling waarover ze rapporteren.

Deze indicator wordt gebruikt om de compositiete indicator *Sociaal kapitaal*, gepubliceerd in [hoofdstuk 3](#) van dit rapport, te berekenen.

4.17. Doelstelling 17. Versterk de implementatiemiddelen en revitaliseer het wereldwijde partnerschap voor duurzame ontwikkeling

Indicator 67. Officiële ontwikkelingshulp

SDG	Partnerschap om doelstellingen te bereiken	
Dimensies	Elders	
Kerncijfers		
(procent van het bruto nationaal inkomen)		
Begin van de periode	1990	0,46
Einde van de periode	2019	0,42
Minimum	1999	0,30
Maximum	2010	0,64
Gemiddelde jaarlijkse groei	1990-2019	-0,3%
	2014-2019	-2,1%
Internationale vergelijking, 2019		
(procent van het bruto nationaal inkomen)		
België		0,42
EU27		0,41
OESO-DAC		0,30
OESO-DAC minimum: Polen		0,12
OESO-DAC maximum: Luxemburg		1,05

Bron: berekeningen FPB gebaseerd op OECD (2020), *OECD.Stat, Theme: Development > Flows by Provider > Total flows by donor (ODA+OOF+Private), DAC1*, <https://stats.oecd.org/>; Eurostat (2020), *Official development assistance as share of gross national income, sdg_17_10*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 04/11/2020).

Definitie: de officiële ontwikkelingshulp (*Official*

Development Assistance of ODA) bestaat uit giften en leningen (tegen gunstige financiële voorwaarden) die de overheidssector verstrekt aan ontwikkelingslanden en die economische en sociale ontwikkeling als voornaamste doelstelling hebben. De ODA omvat zowel financiële stromen als de zogenaamde technische bijstand. Ook bepaalde bijdragen aan internationale instellingen behoren tot de ODA. Die indicator wordt uitgedrukt in procent van het bruto nationaal inkomen. De statistieken over ontwikkelingshulp worden opgesteld volgens de regels van het Comité voor Ontwikkelingshulp (*Development Assistance Committee, DAC*) van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO). De gegevens over België en de DAC-landen komen van de OESO, die over de EU27 van Eurostat.

Doelstelling: 0,7 procent van het bruto nationaal inkomen besteden aan officiële ontwikkelingshulp.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 17.2: "Ontwikkelde landen dienen ten volle hun verbintenissen aangaande officiële ontwikkelingshulp te implementeren, waaronder ook de verbintenis van vele ontwikkelde landen om 0,7% van het bruto nationaal inkomen te besteden aan officiële ontwikkelingshulp voor ontwikkelingslanden (ODA/GNI) en 0,15% tot 0,20% voor de minst ontwikkelde landen; ODA-donoren worden aangemoedigd om voor zichzelf een doelstelling te bepalen om minstens 0,2% te besteden aan de minst ontwikkelde landen".

In België staat de kwantitatieve doelstelling van 0,7 procent in de *wet van 19 maart 2013 betreffende de Belgische ontwikkelingssamenwerking* (Belgisch Staatsblad 12/04/2013, artikel 9). Het regeerakkoord van

2020 kondigt een bindend groeipad aan om de 0,7 procent tegen 2030 te behalen (Federale regering, 2020, p. 96).

Evolutie: in 2019 (voorlopige cijfers) bedroeg de Belgische officiële ontwikkelingshulp 2,177 miljard US dollar of 0,42% van het bruto nationaal inkomen (bni). Dat is minder dan de 0,46% in 1990. Tijdens de jaren 1990 daalde de ODA, tot het dieptepunt van 0,30% van het bni in 1999. Daarna werd de dalende trend omgebogen, weliswaar met aanzienlijke schommelingen van jaar tot jaar. De ODA bereikte in 2010 met 0,64% zijn hoogste niveau, waarna die weer daalde. De norm van 0,7% werd tot nu toe niet gehaald.

Internationale vergelijking: in een verdeling van de DAC-landen in drie groepen behoort België in 2019 tot de best presterende groep: België staat op de tiende plaats van 29 landen en het scoort beter dan het DAC-gemiddelde. Vijf landen bereikten de 0,7%-doelstelling: Luxemburg, Noorwegen, Zweden, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk. De totale ODA van de DAC-landen bedroeg in dat jaar 153 miljard US dollar of 0,30% van hun gezamenlijke bni. Meer dan de helft van de DAC-hulp is afkomstig van EU-landen: in 2019 was dat 55% van het totaal. In absolute bedragen waren de Verenigde Staten de grootste donor, gevolgd door Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Japan en Frankrijk; België kwam op de zestiende plaats. Sinds 1990 ligt de Belgische ODA in procent van het bni steeds hoger dan het DAC-gemiddelde. Tot en met 2014 scoorde België ook beter dan het gemiddelde van de EU27; vanaf 2015 zijn beide nagenoeg gelijk.

Opsplitsing volgens gewest: ongeveer 95 procent van de Belgische officiële ontwikkelingshulp komt van de federale overheid. De bijdragen van gewesten, gemeenschappen, provincies en gemeenten zijn samen goed voor de overige 5 procent (FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking, 2020).

VN-indicator: de gekozen indicator stemt overeen met indicator 17.2.1 - *Netto officiële ontwikkelingshulp, totaal en voor de minst ontwikkelde landen, als aandeel van het bruto nationaal inkomen van de donorlanden van het Comité voor Ontwikkelingshulp van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).*

Specifieke bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

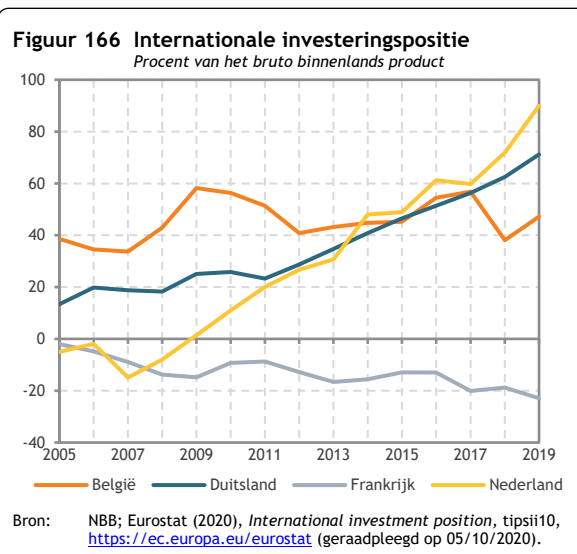
Federale regering (2020), *Regeerakkoord – 30 september 2020*, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf (geraadpleegd op 04/11/2020).

FOD Buitenlandse Zaken, Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (2020), *Belgische ODA per kanaal*, https://diplomatie.belgium.be/sites/default/files/downloads/oda_2016-2019.pdf (geraadpleegd op 24/09/2020).

OECD, *Development Co-operation Directorate*: <http://www.oecd.org/dac/> (geraadpleegd 4/11/2020).

Indicator 68. Internationale investeringspositie

SDG	Partnerschap om doelstellingen te bereiken	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het bruto binnenlands product)		
Begin van de periode	2005	38,6
Einde van de periode	2019	47,2
Minimum	2007	33,7
Maximum	2009	58,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	2005-2019	1,4
	2014-2019	1,1
Vergelijking buurlanden, 2019		
(procent van het bruto binnenlands product)		
België		47,2
Duitsland		71,2
Frankrijk		-22,9
Nederland		90,0

Definitie: de internationale investeringspositie geeft voor een bepaald moment in de tijd een geaggregeerd overzicht van de netto financiële positie (activa min passiva) van België ten opzichte van de rest van de wereld. De indicator wordt uitgedrukt in procent van het bruto binnenlands product (bbp). De gegevens voor België worden verzameld door de Nationale Bank van België. Om de vergelijking mogelijk te maken met de andere Europese landen komen de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: het is onmogelijk een optimaal niveau voor de internationale investeringspositie te bepalen.

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 17.13: "*De globale macro-economische stabiliteit versterken, ook via beleidscoördinatie en beleidscoherentie*".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling omvat doelstelling 45: "*België zal een situatie van evenwicht bereiken wat zijn handels- en financiële relaties met andere landen betreft*" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

Evolutie: de internationale investeringspositie is in België positief gedurende de hele geanalyseerde periode (2005-2019). De Belgische uitstaande tegoeden tegenover het buitenland zijn dus groter dan de Belgische schulden tegenover het buitenland. Tussen 2005 en 2009 steeg de internationale investeringspositie, in procent van het bbp, van iets minder dan 40% tot bijna 60%, het hoogste waargenomen niveau. Tussen 2009 en 2012 daalt de indicator, waarna hij geleidelijk stijgt en in 2017 opnieuw een niveau bedraagt, dat dicht bij het waargenomen maximum ligt. Tussen 2017 en 2019, daalt de internationale investeringspositie gevoelig tot 47,2% van het bbp in 2019.

Internationale vergelijking: in 2019 ligt de internationale investeringspositie (in procent van het bbp) van België (47,2%) lager dan in Duitsland (71,2%) en Nederland (90,0%). Ook al ligt België op een niveau dat dicht bij het niveau ligt van haar twee burens, blijft de indicator relatief stabiel tussen 2005 en 2019

terwijl het regelmatig toeneemt in Duitsland en Nederland. In Frankrijk is de indicator negatief sinds 2005 wat aanduidt dat de schulden van Frankrijk ten opzichte van het buitenland groter zijn dan haar vermogens.

Opsplitsing volgens gewest: kan niet worden weergegeven omdat er momenteel geen gegevens beschikbaar zijn.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 17.13. Evenwichtige handels- en financiële relaties dragen immers bij tot een zekere macro-economische stabiliteit op wereldschaal.

Specifieke bronnen

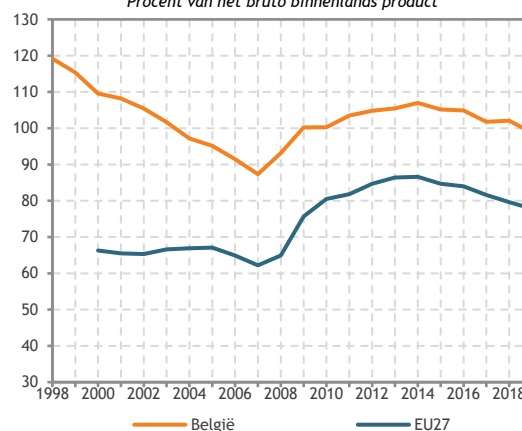
Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Indicator 69. Overheidsschuld

SDG	Partnerschap om doelstellingen te bereiken	
Dimensies	Later	
Kerncijfers		
(procent van het bruto binnenlands product)		
Begin van de periode	1998	119,2
Einde van de periode	2019	98,7
Minimum	2007	87,3
Maximum	1998	119,2
Gemiddelde jaarlijkse groei	1998-2019	-0,9
	2014-2019	-1,6
Vergelijking EU27, 2019		
(procent van het bruto binnenlands product)		
België		98,7
EU27		77,8
EU27 minimum: Estland		8,4
EU27 maximum: Griekenland		176,6

Figuur 167 Overheidsschuld

Procent van het bruto binnenlands product

Bron: berekeningen FPB op basis van INR (2020), Overheidsfinanciën/Brutoschuld en Schatkist, <http://stat.nbb.be/> (geraadpleegd op 5/10/2020); Eurostat (2020), Government deficit/surplus, debt and associated data, gov_10dd_edpt1, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 5/10/2020).

Definitie: de overheidsschuld is de totale

geconsolideerde brutoschuld van de gezamenlijke overheid in procent van het bruto binnenlands product (bbp). De gegevens voor België worden verzameld door het Instituut voor de Nationale Rekeningen. Om de vergelijking mogelijk te maken met de andere Europese landen komen de gegevens van Eurostat.

Doelstelling: er is geen doelstelling voor deze indicator tegen 2030. Het moet echter dalen om een duurzaam niveau te bereiken en naar het niveau te convergeren dat door de Europese Unie is vastgesteld (60%).

De duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen of SDG's die de Verenigde Naties in 2015 hebben aangenomen, bevatten subdoelstelling 17.13: "De globale macro-economische stabiliteit versterken, ook via beleidscoördinatie en beleidscoherentie".

De Federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling bevat doelstelling 44: "De schuldenlast die zowel voortvloeit uit sociale verschijnselen als uit milieu- en economische verschijnselen, zal op een houdbaar niveau blijven en de toekomstige generaties dus niet belasten" (Belgisch Staatsblad, 08/10/2013).

De economische theorie suggereert geen ideaal niveau voor de overheidsschuld. Niettemin wordt het begrip 'houdbaarheid van de overheidsfinanciën' gebruikt, dat wordt gedefinieerd als de "financiële stabiliteit op termijn van de overheidsfinanciën (in termen van tekorten en van schuldgraad) [...] zonder breuken of een betekenisvolle discontinuïteit te moeten opleggen in het gevoerde begrotingsbeleid (neutraliteit doorheen de tijd) en die intergenerationele neutraliteit nastreeft." (Hoge Raad van Financiën, 2007). Een houdbare overheidsschuld is dus een niveau dat de houdbaarheid van de overheidsfinanciën mogelijk maakt. Dit niveau kan echter niet kwantitatief worden vastgesteld. De Europese Unie heeft echter in het Verdrag van Maastricht betreffende de Europese Unie (Publicatieblad van de Europese Unie, 29/07/1992) een doelstelling van 60% voor de overheidsschuld, uitgedrukt in aandeel van het bbp van een lidstaat, vastgesteld. Meer dan een binnen een bepaalde termijn te bereiken cijferdoel, is deze doelstelling een

referentieniveau dat eerst en vooral beoogt de overheidsschuld van de lidstaten van de EU op hetzelfde niveau te brengen. Deze indicator moet dus dalen.

Evolutie: de overheidsschuld daalde in België van 119,2% van het bbp tot 87,3% tussen 1998 en 2007. Dat was het gevolg van een bijna-stabilisatie van de schuld in lopende prijzen en een toename van het bbp. Sinds 2008 en de financieel-economische crisis is de overheidsschuld gestegen om zich opnieuw boven de symbolische drempel van 100% van het bbp te bevinden. Vanaf 2015 is de indicator gedaald en bereikt 98,7% van het bbp in 2019.

Internationale vergelijking: in vergelijking met het gemiddelde van de EU27 ligt de gemiddelde overheidsschuld (in procent van het bbp) in Europa ver onder die van België, respectievelijk 77,8% tegenover 98,7% in 2019. Dit verschil wordt over heel de geanalyseerde periode waargenomen. In een verdeling van de lidstaten in drie groepen behoort België in 2019 tot de slechtst presterende groep.

Opsplitsing volgens gewest: de overheidsschuld is de consolidatie van de schulden van alle Belgische overheden (federale staat, sociale zekerheid, gewesten en gemeenschappen, lokale overheden) en is niet opgesplitst volgens gewest. Het aandeel van de federale staat en de sociale zekerheid bedraagt ongeveer 90% van het totaal.

VN-indicator: de gekozen indicator stemt met geen enkele SDG-indicator overeen, maar sluit wel aan bij subdoelstelling 17.13. Het verlagen van de overheidsschuld (en de particuliere schuld) laat toe om de macro-economische stabiliteit op wereldschaal te verhogen en om een duurzamere economie voor de toekomstige generaties te ontwikkelen.

Bronnen

Belgisch Staatsblad: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>; opzoeking op http://www.ejustice.just.fgov.be/doc/rech_n.htm (geraadpleegd op 24/09/2020).

Hoge Raad van Financiën (2007), *Verslag 2007*, afdeling "Financieringsbehoeften van de Overheid", https://www.hogeraadvanfinancien.be/sites/default/files/public/publications/hrf_fin_2007_03.pdf (geraadpleegd op 24/09/2020).

Publicatieblad van de Europese Unie: <https://eur-lex.europa.eu/oj/direct-access.html?locale=nl> (geraadpleegd op 24/09/2020).

5. Samenvatting en besluiten

De wet van 14 maart 2014 vraagt een set aanvullende indicatoren uit te werken "voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie"; om het welzijn van mensen en de ontwikkeling van de samenleving, de mogelijkheid van de toekomstige generaties om hun welzijn en hun ontwikkeling te behouden of zelfs te doen vooruitgaan, en ook de impact van België op de rest van de wereld te meten.

Het bruto binnenlands product (bbp) is een nuttige indicator, maar volstaat niet om de ontwikkeling van de samenleving of het welzijn te meten. Andere indicatoren zijn noodzakelijk om de evoluties te meten in domeinen zoals gezondheid, werkomstandigheden en milieukwaliteit, en om er de verdelingsvraagstukken van te onderzoeken.

Om te beantwoorden aan de vraag van de wet werd in februari 2016 een eerste set aanvullende indicatoren naast het bbp gepubliceerd. Elk jaar wordt de geactualiseerde set van indicatoren in februari voorgesteld. Dit rapport definieert een set van 69 indicatoren (zie [tabel 1](#), p. 4) die informatie geeft over de drie dimensies van duurzame ontwikkeling van de definitie in het Brundtland-rapport (WCED, 1987): *Hier en nu*, *Later* en *Elders*. De indicatoren geven immers informatie over het welzijn en de ontwikkeling van de samenleving vandaag in België (*Hier en nu*), maar ook over de capaciteit van de toekomstige generaties om dit welzijn te behouden en te ontwikkelen (*Later*) en over de impact van België op de rest van de wereld (*Elders*). Om die set te definiëren, werd de methodologie gebruikt (UNECE, 2014) die ontwikkeld werd door de *Conference of European Statisticians*, die de Economische Commissie voor Europa van de Verenigde Naties (UNECE), de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en Eurostat omvat. Niettemin worden de indicatoren ingedeeld volgens de 17 *Sustainable Development Goals* van de VN (SDG's; UN, 2015) in plaats van volgens de thema's voorgesteld in deze methodologie.

Dit rapport gaat over de evoluties tot 2019 en houdt geen rekening met de impact van de covid-19-crisis van 2020. De verzameling van de gegevens om die indicatoren op te stellen, werd afgesloten in november 2020. De gebruikte officiële statistieken konden dus geen rekening houden met de evoluties voor het volledige jaar 2020.

Voor 2020 werd niettemin een raming gemaakt voor de compositie indicator *welzijn hier en nu*. Het lijkt duidelijk dat de crisis een negatieve impact zal hebben op het welzijn. Een eerste daarover in april gepubliceerde rapport (Joskin en Henry, 2020) wees al in die richting. Het toonde ook de meest kwetsbare categorieën, namelijk vrouwen, 16-49-jarigen, personen die alleen wonen (met of zonder kinderen), personen met een laag inkomen, personen zonder een diploma hoger onderwijs, arbeidsongeschikten of werklozen. De gebruikte hypothesen en de resultaten van die in november 2020 bijgewerkte raming (zie [hoofdstuk 3](#)) moeten met de nodige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

De eerste paragraaf van dit hoofdstuk ([5.1](#)) gaat in op de aanpak en wijst op de veranderingen in deze editie ten opzichte van 2020. De tweede paragraaf ([5.2](#)) overloopt kort de evoluties van de set van 69 indicatoren sinds het jaar 2000. De opsplitsingen van die indicatoren in relevante bevolkingscategorieën komen aan bod in de derde paragraaf ([5.3](#)). De vierde paragraaf legt de nadruk op geestelijke

gezondheid ([5.4](#)). Dit hoofdstuk geeft vervolgens een overzicht van de werkzaamheden om compositie indicatoren te ontwikkelen ([5.5](#)). De laatste paragraaf ([5.6](#)) stelt verscheidene werkpistes voor de toekomst voor.

5.1. Wijzigingen in deze editie

In de vorige rapporten werd een indicator voorgesteld om het huidige welzijn van de Belgen te meten. Deze W_{HN} -indicator verkent de dimensie *Hier en nu* van duurzame ontwikkeling. Deze indicator wordt berekend voor België als geheel en voor 11 bevolkingscategorieën. Het rapport van 2020 stelde ook vier compositie indicatoren voor om de dimensie *Later* te verkennen. In dit rapport wordt een actualisering van deze indicatoren voorgesteld die, afhankelijk van de beschikbaarheid van de gegevens, in het beste geval tot 2019 loopt. Er wordt ook een raming voorgesteld van de impact van de crisis van 2020 op de indicator *welzijn hier en nu* (zie [hoofdstuk 3](#)).

Dit rapport neemt de 67 indicatoren op van het vorige rapport. Alleen de bron voor de indicator [tevredenheid met het leven](#) is gewijzigd (van *Gallup World Poll*, een privé-instelling, naar *European Social Survey*, een academisch consortium).

Er worden twee nieuwe indicatoren voor de geestelijke gezondheid toegevoegd: [psychologische ontreddeering](#) en [zelfdoding](#). Deze indicatoren worden voorgesteld in [hoofdstuk 2](#) en in de onderstaande [paragraaf 5.4](#).

Naar aanleiding van het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie worden alle Europese aggregaten nu voor de EU27 berekend.

Deze set indicatoren geeft eveneens informatie over meerdere transversale vragen, zoals gender en ongelijkheden. Indien relevant werden de indicatoren opgesplitst (zie [tabel 2](#), p. 6) om verschillende evoluties bij specifieke bevolkingscategorieën te tonen (volgens geslacht, leeftijd, inkomens- of opleidingsniveau enz.). Dit rapport belicht specifiek de opsplitsing volgens geslacht, die ook in [hoofdstuk 2](#) en [paragraaf 5.3](#) hieronder wordt opgenomen.

5.2. Trends van de indicatoren

Het doel van dit rapport is een set aanvullende indicatoren naast het bbp en hun evolutie in de tijd voor te stellen, eerder dan de trends van die indicatoren diepgaand te analyseren. Een dergelijke analyse komt aan bod in andere werkzaamheden, zoals de balansen van de indicatoren, die met specifieke methodologieën de vooruitgang naar de duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen van de VN meten (TFDO, 2019). Toch is het mogelijk om op basis van de verzamelde indicatoren enkele eerste vaststellingen te formuleren over de evolutie en de houdbaarheid van het welzijn en over de ontwikkeling van de samenleving.

Alle indicatoren uit dit rapport kunnen gekoppeld worden aan een SDG of aan andere door het beleid bepaalde doelstellingen op Belgisch, Europees of wereldvlak. Die doelstellingen zijn vermeld in de

presentatie van elke indicator in [hoofdstuk 4](#). Op basis daarvan is het mogelijk om de richting te bepalen waarin 64 van die indicatoren zouden moeten evolueren.

De evaluatie in deze paragraaf steunt op de richting waarin de indicatoren evolueren sinds 2000. De indicator kan significant evolueren in de richting van de doelstelling (gunstige evolutie) of in de tegenovergestelde richting (ongunstige evolutie), of niet significant evolueren, dus noch in de ene noch in de andere richting (onbepaalde evolutie). De significantie wordt bepaald aan de hand van de rangcorrelatiecoëfficiënt van Spearman (tussen de indicator en een temporele trend).

Die evaluatie moet om verscheidene redenen met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

- Ze zegt niets over het tempo van de evolutie van de indicatoren, namelijk of ze traag of snel naar hun doelstelling evolueren.
- Ze zegt niets over het huidige niveau van de indicator, of hij zich dichtbij of ver van zijn doelstelling bevindt.
- Aangezien de doelstellingen door het beleid bepaald zijn, gaat de analyse evenmin over de relevantie van de doelstellingen, gegeven de wetenschappelijke kennis.

In deze paragraaf worden de evoluties van de indicatoren geanalyseerd aan de hand van de transversale dimensies: *Hier en nu*, *Later* en *Elders* (punten [5.2.1](#), [5.2.2](#) en [5.2.3](#)).

5.2.1. Hier en nu

Deze dimensie omvat de indicatoren die het mogelijk maken de volgende vragen te beantwoorden: hoe evolueert het welzijn van de Belgen sinds 2000? In welke richting evolueert de Belgische samenleving sinds 2000? Deze dimensie omvat 43 indicatoren, die hoofdzakelijk afkomstig zijn van de SDG's over armoede (SDG 1), gezondheid (SDG 3), onderwijs (SDG 4), waardig werk (SDG 8), ongelijkheid (SDG 10), steden (SDG 11) en vrede en veiligheid (SDG 16).

Voor deze dimensie tekent zich geen enkele systematische trend af: zestien indicatoren hebben een gunstige evolutie (statistisch significant in de richting van hun doelstelling) en acht indicatoren hebben een ongunstige evolutie. Van de overige negentien indicatoren hebben zeventien indicatoren geen significante stijgende of dalende evolutie, en voor twee van die indicatoren is het niet mogelijk om een gewenste richting voor hun evolutie te bepalen.

- De evoluties zijn hoofdzakelijk gunstig voor gezondheid (SDG3), onderwijs (SDG 4), gendergelijkheid (SDG 5), waardig werk en economische groei (SDG8) en vrede en veiligheid (SDG 16).
- Van de dertien indicatoren over gezondheid (SDG 3), hebben vier indicatoren een gunstige evolutie en twee een ongunstige evolutie. Zes indicatoren vertonen geen significante trend. Voor de laatste indicator is het niet mogelijk om een doelstelling te bepalen. De vier indicatoren met gunstige evoluties zijn [levensverwachting](#), [voortijdige sterfgevallen door chronische aandoeningen](#), [zelfdoding](#) en [verkeersdoden](#). Die evoluties zijn coherent met een verlenging van de levensduur. De twee indicatoren met ongunstige evoluties zijn subjectieve indicatoren die afkomstig zijn van enquêtes bij de bevolking: [ervaren gezondheid](#) en [beperking in dagelijkse activiteiten](#). Dat wijst op een achteruitgang van

de algemene gezondheidstoestand, hoewel de levensduur toeneemt. Die evolutie is coherent met die van de [levensverwachting in goede gezondheid](#), die sinds een tiental jaar stabiel is, en met die van de [levensverwachting](#), die blijft stijgen.

- De evoluties zijn vooral ongunstig voor armoede (SDG 1). De indicatoren die ongunstig evolueren, betreffen specifieke armoedesituaties en steunen op administratieve gegevens waarover weinig onzekerheid bestaat. Dat is het geval voor [leefloners](#) en [overmatige schuldenlast van de gezinnen](#). Meer algemene indicatoren, zoals het [risico op armoede of sociale uitsluiting](#) of [ernstige materiële ontbering](#), daarentegen, steunen op enquêtes met een niet te verwaarlozen onzekerheidsmarge.
- De evoluties zijn ook verdeeld in gunstig en ongunstig voor de indicatoren over ongelijkheid (SDG 10) en steden (SDG 11). Voor drie andere SDG's (2 - geen honger, 7 - energie en 13 - klimaat) toont de enige indicator voor de dimensie *Hier en nu* geen significante evolutie.

Voor de indicatoren van deze dimensie is de vergelijking met de EU27, of bij gebrek daaraan met de drie buurlanden, overwegend in het voordeel van België. Van de 31 indicatoren die vergeleken kunnen worden, zijn er immers achttien met een gunstiger toestand in België dan in Europa.

5.2.2. Later

Die dimensie omvat de indicatoren die het mogelijk maken de volgende vraag te beantwoorden: hoe evolueert de capaciteit van de Belgen en van de samenleving om het welzijn in de toekomst te behouden of zelfs te verhogen? Deze dimensie omvat 34 indicatoren, hoofdzakelijk afkomstig van de SDG's over milieu en meer bepaald de SDG's over voeding (SDG 2), gezondheid (SDG 3), onderwijs (SDG 4), water (SDG 6), energie (SDG 7), infrastructuur (SDG 9), consumptie- en productiepatronen (SDG 12), klimaat (SDG 13), leven in het water en op het land (SDG 14 en 15) en de implementatiemiddelen (SDG 17).

In deze dimensie evolueren zeventien indicatoren gunstig (statistisch significant in de richting van hun doelstelling) en slechts een indicator evolueert ongunstig. Van de andere zestien indicatoren hebben er dertien geen significante stijgende noch dalende evolutie; voor de drie andere indicatoren is het niet mogelijk om een gewenste richting te bepalen. Bij de indicatoren die niet gunstig evolueren, moeten de volgende twee evoluties worden vermeld.

- De [levensverwachting in goede gezondheid](#) (SDG 3) is relatief stabiel sinds tien jaar en evolueert niet significant in de ene of de andere richting.
- De [populatie akkervogels](#), een van de zeldzame indicatoren over biologische diversiteit die over een lange periode beschikbaar zijn, verwijderd zich van zijn doelstelling. Van de andere twee indicatoren van SDG 15 evolueert de [landoppervlakte in het Natura 2000-gebied](#) in een onbepaalde richting, terwijl aan de [bebouwde oppervlakte](#) geen doelstelling verbonden is.

Voor de indicatoren van deze dimensie is de vergelijking met de EU27, of bij gebrek daaraan met de drie buurlanden, in ongeveer de helft van de gevallen in het voordeel van België voor de in dit rapport opgenomen indicatoren: van de 23 indicatoren die vergeleken kunnen worden, tonen er twaalf een gunstiger toestand in België dan in Europa.

5.2.3. Elders

Die dimensie omvat de indicatoren die het mogelijk maken de volgende vraag te beantwoorden: hoe beïnvloedt de ontwikkeling van de samenleving in België de capaciteit van de andere landen om zich te ontwikkelen en het welzijn van hun bevolking? Die dimensie omvat vijf indicatoren: twee indicatoren over het verbruik van natuurlijke hulpbronnen (energie in SDG 7 en grondstoffen in SDG 12), twee indicatoren over broeikasgasuitstoot (SDG 13) en een indicator over officiële ontwikkelingshulp (SDG 17). Die vijf indicatoren evolueren in de richting van hun doelstelling.

Voor de indicatoren van deze dimensie is de vergelijking met de EU27, of bij gebrek daaraan met de drie buurlanden, in twee gevallen gunstig voor België ([binnenlands materiaalverbruik](#) en [officiële ontwikkelingshulp](#)) en in drie gevallen ongunstig ([primaire energieverbruik](#) en de twee indicatoren over broeikasgassen).

5.3. Opsplitsing van de indicatoren

De waarden en de evoluties van eenzelfde indicator verschillen vaak voor verschillende bevolkingscategorieën. Veel indicatoren (49 van de 69) zijn dan ook opgesplitst volgens relevante bevolkingscategorieën, zoals beschreven in [tabel 2](#), p. 6. Er werd hoofdzakelijk opgesplitst volgens geslacht, inkomens- en opleidingsniveau en leeftijd. De besluiten uit die opsplitsingen blijven grotendeels dezelfde als in de vorige rapporten. Dit rapport geeft ook een opsplitsing volgens de drie gewesten van het land, maar analyseert die niet.

De opsplitsingen volgens geslacht (32 indicatoren) tonen dat veel verschillen afnemen ([levensverwachting](#), [werkloosheidsgraad](#), [werkgelegenheidsgraad](#)). Enkele indicatoren zoals [zonder beroepsactiviteit door familieverantwoordelijkheden](#), [langdurige arbeidsongeschiktheid](#) of [gediplomeerden van het hoger onderwijs](#) tonen echter een toename van de verschillen. Uit de verrichte werkzaamheden kan worden geconcludeerd dat de situatie van vrouwen op de arbeidsmarkt is verbeterd, hoewel hun langdurige arbeidsongeschiktheid sneller gestegen is dan die van mannen. Ook is het voor vrouwen steeds moeilijker om beroeps- en privéleven te combineren en ze melden een toename van gezondheidsproblemen die hun dagelijkse activiteiten beïnvloeden. Vrouwen worden ook meer geconfronteerd met armoedesituaties dan mannen. Vrouwen lijden echter minder aan chronische ziekten dan mannen, zijn minder vaak betrokken bij verkeersongevallen en roken minder. Over de beschouwde periode zijn deze laatste indicatoren vrij stabiel gebleven voor vrouwen, terwijl die voor mannen zijn gedaald.

Wat betreft de opsplitsingen volgens inkomensniveau (zeventien indicatoren) toont de analyse, zoals te verwachten, een gunstiger evolutie voor de hogere inkomenscategorieën.

De opsplitsingen volgens opleidingsniveau (twaalf indicatoren) tonen, ook zoals te verwachten, dat personen met een hoger opleidingsniveau in gunstiger omstandigheden leven. Voor die opsplitsingen zijn er twee vaststellingen.

- Mensen met ten hoogste een diploma van lager secundair onderwijs zijn bijzonder benadeeld. De kloof tussen deze categorie en de andere (ten minste een diploma van het hoger middelbaar onderwijs) is over het algemeen zeer groot.
- De verschillen blijven bestaan en worden doorgaans groter. Dat is vooral het geval voor het [armoederisico](#) en de [ernstige materiële deprivatie](#).

De opsplitsingen naar leeftijdscategorie (15 indicatoren) tonen dat er leeftijdsgebonden verschillen zijn: gezondheid, arbeidsongeschiktheid, werkgelegenheidsgraad, werkloosheid enz. Er komt geen algemene trend naar voren uit de evoluties van die opsplitsingen. In het geval van [armoederisico](#) is de situatie voor 65-plussers tot 2015 aanzienlijk verbeterd, terwijl de situatie van de andere categorieën langzaam is verslechterd. Na 2015 is de situatie langzaam blijven verslechteren voor alle leeftijdscategorieën. Gezien de methodologische verandering voor deze indicator in 2019 is het vandaag moeilijk te zeggen of 2019 een verlenging is van de afgelopen jaren. De [werkgelegenheidsgraad](#) blijft gestaag verbeteren, in het bijzonder voor de beroepsbevolking boven de 55 jaar. De [langdurige arbeidsongeschiktheid](#) stijgt daarentegen, zowel bij de 25-49-jarigen als bij de 50-64-jarigen.

5.4. Geestelijke gezondheid

Twee nieuwe indicatoren [psychologische ontreddeering](#) en [zelfdoding](#) worden in dit rapport voorgesteld, alsook een nieuwe opsplitsing die de plaats van geestesziekten in de [langdurige arbeidsongeschiktheid](#) toont. Als de bestaande indicatoren [depressie](#) en [ervaren gezondheid](#) daaraan worden toegevoegd, kan een eerste beeld worden gevormd van de geestelijke gezondheidstoestand van de bevolking. Het lijkt erop dat de situaties van psychologische ontreddeering en depressie tijdens de afgelopen twee decennia in België zijn toegenomen, terwijl de zelfdodingscijfers daalden, maar zeer hoog blijven. Het is dan ook geen toeval dat geestelijke gezondheidsproblemen steeds vaker aan de basis liggen van langdurige ongeschiktheid. Vooral vrouwen en personen met een laag inkomen worden geconfronteerd met situaties van psychologische ontreddeering en depressie. Zelfdoding lijkt daarentegen vooral voor te komen bij mannen.

5.5. Composiete welzijnsindicatoren

Om de gegevens van de set aanvullende indicatoren naast het bbp samen te vatten, werd de ontwikkeling van drie composiete indicatoren voorgesteld, een voor elke dimensie van duurzame ontwikkeling: *Hier en nu*, *Later* en *Elders*.

Daarmee is het mogelijk om de evolutie van het welzijn van de huidige generaties (*Hier en nu*) te vergelijken met deze van de toekomstige generaties (*Later*). De duurzame ontwikkeling van een samenleving houdt in dat het voldoen aan de behoeften van het heden (het welzijn *Hier en nu*) geen afbreuk doet aan het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien (het welzijn *Later*). Een composiete indicator voor de dimensie *Elders*, die de impact meet van België op de rest van de wereld, moet nog ontwikkeld worden.

De compositie indicator *welzijn hier en nu* (W_{HN}) die de evolutie van het huidige welzijn in België meet, wijst op een dalende trend over de periode 2005-2019. Na een stijging vanaf 2005, is het gemiddelde welzijn in België gedaald vanaf 2008, namelijk het begin van de financieel-economische crisis. Buiten een toename in 2012 daalt de indicator tot in 2015. Tussen 2015 en 2018 verbetert het welzijn van de Belgen, maar het niveau van vóór de crisis wordt niet bereikt. De crisis van 2008 lijkt dus langer op het welzijn van de Belgen te hebben gewogen dan sommige economische indicatoren, zoals het bruto binnenlands product of de werkloosheidsgraad, laten uitschijnen. In 2019 daalt de indicator W_{HN} gevoelig en bereikt zijn laagste niveau over de volledige periode.

De daling van het welzijn is vooral het gevolg van een verslechtering van de gezondheidstoestand van de Belgen sinds 2008 (indicatoren *gezondheidstoestand* en [langdurige arbeidsongeschiktheid](#)). Die verslechtering ging in 2019 gepaard met de achteruitgang van de sociale ondersteuning van personen (indicator [sociaal netwerk](#)). Tijdens de periode 2005-2019 waren er verbeteringen op socio-economisch vlak (indicatoren [werkloosheidsgraad](#), [ernstige materiële ontbering](#) en [vroegtijdige schoolverlaters](#)) die de daling van de andere componenten van het welzijn echter niet kunnen compenseren.

Uit de analyse van de verschillende bevolkingscategorieën blijkt dat de daling van het welzijn statistisch significant is voor mannen, 16-24-jarigen, 50-64-jarigen en de Belgische middenklasse (3de inkomenskwaartil). Het welzijn is daarentegen gestegen bij 65-plussers. Voor de andere categorieën tekent er zich geen statistisch significante trend af tussen 2005 en 2019.

Hoe staat het nu met de houdbaarheid van het welzijn? Zit België op een houdbaar pad? Volgens de compositie indicatoren *Later*, bevindt België zich niet op een dergelijk pad, ook al moet dit antwoord genuanceerd worden.

Gedurende de periode 2005-2018 is de indicator *menselijk kapitaal* significant gestegen. De stijging van het aantal jongeren met een diploma hoger onderwijs heeft de indicator de hoogte in gestuwd. De andere componenten van deze indicator (de kwaliteit van het onderwijs en de levensverwachting in goede gezondheid) zijn relatief stabiel gebleven. Sinds 2012 wordt echter een daling van de eerste waargenomen. Over dezelfde periode is de indicator *sociaal kapitaal* relatief stabiel gebleven. De indicator *milieukapitaal* is significant gedaald tussen 1992 en 2017. Deze daling is te wijten aan al zijn componenten: lucht, water, land en biodiversiteit. Omgekeerd is de indicator *economisch kapitaal* significant gestegen sinds 1995. In het conceptuele kader van dit rapport is een ontwikkeling houdbaar als de kapitaalvoorraden op zijn minst en tegelijkertijd worden bewaard. De in dit rapport voorgestelde compositie indicatoren tonen dus dat de huidige ontwikkeling van België niet houdbaar is.

Het huidige en toekomstige welzijn zijn ook met elkaar verweven. De achteruitgang van de huidige gezondheidstoestand van de Belgen zou op termijn een negatieve impact kunnen hebben op de levensverwachting in goede gezondheid en dus op het *menselijk kapitaal*. Die gevolgen zullen des te groter zijn omdat het lijkt dat die verslechtering van de gezondheid vooral duidelijk merkbaar is onder de 16-64-jarigen, namelijk de bevolking op arbeidsleeftijd.

De boodschappen van de compositie indicatoren voor de dimensies *Hier en nu* en *Later*, zou de bewustwording moeten verhogen over de componenten van het welzijn die vandaag acties vereisen. Gezondheid en sociale relaties zijn twee pijlers van het welzijn die de laatste jaren zijn ondermijnd. Dat

is vooral het geval voor de gezondheid die verslechtert sinds 2008, namelijk het begin van de financieel-economische crisis. Gerichte acties in die domeinen moet het dus mogelijk maken om het huidige welzijn van de Belgen te verbeteren. In termen van houdbaarheid is het vooral het milieukapitaal dat al verschillende decennia bijzonder wordt aangetast. De relaties met naasten (sociaal kapitaal op individueel niveau) zijn ook achteruitgegaan. Hoewel die achteruitgang meer recent is (na 2010), dient die wel met de nodige aandacht te worden opgevolgd. Een ander punt van bezorgdheid betreft het menselijk kapitaal en vooral de recente daling van de kwaliteit van het onderwijs bij de jonge schoolgangers.

Deze conclusies wijzen dus op een zekere achteruitgang van het welzijn in België, nog vóór de moeilijke gebeurtenissen sinds maart 2020. De covid-19-crisis heeft als specifiek kenmerk dat zij een rechtstreekse impact heeft op de belangrijkste determinanten van het welzijn van de Belgen en in het bijzonder op de gezondheid en de sociale relaties. Deze laatsten bereikten al hun laagste niveau in 2019. Op basis van de beschikbare informatie tussen maart en november 2020 werden hypothesen opgesteld over de mogelijke evolutie van de verschillende componenten van de indicator W_{HN} voor het jaar 2020. Het is geen verrassing dat de raming in dit rapport toont dat het gemiddelde welzijn van de Belgen duidelijk verslechtert in 2020, en dit in veel grotere mate dan na de financieel-economische crisis van 2008. Hoewel die raming met de nodige voorzichtigheid moet worden geïnterpreteerd, is de daling van het welzijn in België in 2020 onvermijdelijk.

5.6. Pistes voor toekomstige werkzaamheden

Deze set aanvullende indicatoren naast het bbp zal jaarlijks bijgewerkt worden en zal evolueren naargelang van de toestand van de kennis en het maatschappelijk debat. Deze set biedt gegevens aan die een basis kunnen vormen voor een diepgaandere analyse dan die in dit hoofdstuk. Dit is in het bijzonder het geval voor het meten van de vooruitgang naar de doelstellingen (zie hoofdstuk 1 van het *Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2019* - TFDO, 2019) of de analyse van de opsplitsingen. Andere werkzaamheden zouden in de toekomst gebruik kunnen maken van deze gegevensbank, beschikbaar op www.indicators.be.

In de komende jaren zal het FPB zijn werkzaamheden rond de aanvullende indicatoren naast het bbp voortzetten, onder meer in de volgende domeinen:

- verder onderzoek naar de compositie indicatoren verrichten (zie [hoofdstuk 3](#)), en in het bijzonder een indicator ontwikkelen voor de dimensie *Elders*;
- nieuwe indicatoren ontwikkelen om die set aan te vullen, in het bijzonder verder onderzoek doen naar de koolstofvoetafdrukindicator voorgesteld in het rapport van 2018 en nieuwe indicatoren voorstellen om de evolutie van biologische diversiteit op te volgen;
- het zoeken naar samenhang tussen deze set aanvullende indicatoren naast het bbp en de indicatoren van duurzame ontwikkeling voortzetten, meer bepaald in de context van de opvolging van de *Sustainable Development Goals* van de VN;
- de indicatoren opvolgen over geestelijke gezondheid en armoede om de effecten van de sanitaire crisis ten gevolge van de covid-19 te kunnen vaststellen.

6. Bijlagen

6.1. Kwaliteit van de gegevens uit de enquêtes

Een aantal indicatoren zijn afkomstig van enquêtes, zoals de *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC), de Enquête naar de arbeidskrachten, het tijdsbudgetonderzoek, de ESS, Gallup World Poll, de Gezondheidsenquêtes van Sciensano (het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid). De indicatoren slaan dan niet op de totale bevolking, maar op een representatieve steekproef van die bevolking, wat leidt tot statistische onzekerheid. Die laatste kan geschat worden via een betrouwbaarheidsinterval dat de bestaande onzekerheid meet tussen het resultaat zoals het zou zijn als de enquête betrekking had op de volledige bevolking en het effectieve resultaat van de enquête die betrekking heeft op een subgeheel van de bevolking. Dat betrouwbaarheidsinterval is het interval waarbij er 95% kans bestaat de reële waarde van de indicator te vinden (dat niveau kan variëren, maar 95% wordt doorgaans gekozen in de sociale en economische wetenschappen).

De meeste indicatoren uit enquêtes worden hier overgenomen zoals ze gepubliceerd worden door de instellingen die ze berekenen. Voor meer informatie over die betrouwbaarheidsintervallen, wordt de geïnteresseerde lezer verwezen naar die instellingen. Voor de *European Social Survey* (ESS) werden de berekeningen en opsplitsingen door het FPB uitgevoerd. De volgende drie tabellen tonen die betrouwbaarheidsintervallen in 2018 voor de op basis van de ESS berekende indicatoren, eerst op het niveau van de landen ([tabel 7](#)), nadien op het niveau van de opsplitsingen naar geslacht ([tabel 8](#)) en inkomen ([tabel 9](#)). Die tabellen tonen voor elke categorie, het 95%-betrouwbaarheidsinterval, eerst in procent van de variabele, vervolgens in de vorm van het interval uitgedrukt in de meeteenheid van de indicator. Zie [hoofdstuk 4](#) voor de precieze definitie van elke indicator.

De betrouwbaarheidsintervallen voor de jaren voorafgaand aan 2018 zijn vergelijkbaar, behalve voor de opsplitsing naar inkomen. De omvang van de steekproeven van het eerste kwintiel was zeer klein tot in 2008 (25 tot 50 personen, op een totaal van ongeveer 1.500 personen die hun inkomenscategorie hadden aangegeven). De opsplitsingen naar inkomen worden dus pas vanaf 2010 beschouwd.

Tabel 7 Betrouwbaarheidsintervallen - indicatoren per land (ESS, 2018)

	België		Duitsland		Frankrijk		Nederland	
	in %	Interval	in %	Interval	in %	Interval	in %	Interval
Tevredenheid met het leven	+/- 7,9%	6,90 - 8,09	+/- 8,0%	6,97 - 8,21	+/- 10,0%	5,89 - 7,18	+/- 7,0%	7,37 - 8,40
Gegeneraliseerd vertrouwen	+/- 2,3%	42,9% - 44,9%	+/- 2,0%	46,8% - 48,7%	+/- 2,0%	29,2% - 30,4%	+/- 2,2%	64,1% - 67,0%
Slachtofferschap	+/- 2,0%	22,4% - 23,3%	+/- 1,3%	11,4% - 11,7%	+/- 1,8%	20,8% - 21,6%	+/- 1,7%	15,2% - 15,7%
Veiligheidsgevoelens	+/- 1,8%	80,3% - 83,2%	+/- 1,8%	73,1% - 75,7%	+/- 1,9%	74,3% - 77,1%	+/- 1,7%	84,8% - 87,7%
Vertrouwen in instellingen	+/- 2,3%	36,1% - 37,8%	+/- 2,0%	36,5% - 38,0%	+/- 1,9%	24,8% - 25,8%	+/- 2,3%	60,6% - 63,4%

Bron: berekeningen FPB.

Tabel 8 Betrouwbaarheidsintervallen - België - indicatoren opgesplitst naar geslacht (ESS, 2018)

	Betrouwbaarheidsintervallen - vrouwen		Betrouwbaarheidsintervallen - mannen	
	in %	Interval	in %	Interval
Tevredenheid met het leven	+/- 1,5%	7,36 - 7,58	+/- 1,5%	7,41 - 7,64
Gegeneraliseerd vertrouwen	+/- 7,6%	39,3% - 45,8%	+/- 7,3%	42,0% - 48,7%
Veiligheidsgevoelens	+/- 2,9%	71,8% - 76,0%	+/- 2,0%	88,1% - 91,7%
Vertrouwen in instellingen	+/- 3,1%	34,9% - 37,2%	+/- 3,2%	36,7% - 39,2%

Bron: berekeningen FPB

Tabel 9 Betrouwbaarheidsintervallen - België - indicatoren opgesplitst naar inkomen (ESS, 2018)

	Kwintiel 1		Kwintiel 2		Kwintiel 3	
	in %	Interval	in %	Interval	in %	Interval
Tevredenheid met het leven	+/- 4.0%	6,77 - 7,33	+/- 2.8%	6,92 - 7,32	+/- 2.0%	7,43 - 7,93
Gegeneraliseerd vertrouwen	+/- 6,1%	39,6% - 44,8%	+/- 4,8%	36,3% - 39,9%	+/- 4,8%	39,2% - 43,2%
Slachtofferschap	+/- 5,8%	21,9% - 24,6%	+/- 4,4%	23,4% - 25,6%	+/- 4,1%	19,5% - 21,1%
Veiligheidsgevoelens	+/- 6,2%	66,3% - 75,1%	+/- 4,1%	77,2% - 83,8%	+/- 4,1%	75,4% - 81,9%
Vertrouwen in instellingen	+/- 6,4%	29,5% - 33,5%	+/- 4,7%	28,9% - 31,8%	+/- 4,7%	31,1% - 34,1%
	Kwintiel 4		Kwintiel 5			
	in %	Interval	in %	Interval		
Tevredenheid met het leven	+/- 1.7%	7,56 - 7,81	+/- 2.6%	7,73 - 8,14		
Gegeneraliseerd vertrouwen	+/- 4,6%	44,9% - 49,2%	+/- 6,4%	53,8% - 61,2%		
Slachtofferschap	+/- 3,8%	21,0% - 22,7%	+/- 5,8%	25,8% - 29,0%		
Veiligheidsgevoelens	+/- 3,2%	82,8% - 88,3%	+/- 3,4%	89,1% - 95,5%		
Vertrouwen in instellingen	+/- 4,5%	39,1% - 42,8%	+/- 6,5%	45,4% - 51,7%		

Bron: berekeningen FPB

6.2. Bibliografie

- Belgische kamer van volksvertegenwoordigers (2016), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, DOC 54 1695/001, www.dekamer.be (geraadpleegd op 07/12/2019).
- Belgische kamer van volksvertegenwoordigers (2017), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, DOC 54 2351/001, www.dekamer.be (geraadpleegd op 07/12/2019).
- Belgische kamer van volksvertegenwoordigers (2018), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, DOC 54 2996/001, www.dekamer.be (geraadpleegd op 07/12/2018).
- Belgische kamer van volksvertegenwoordigers (2019), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, DOC 54 3667/001, www.dekamer.be (geraadpleegd op 07/12/2019).
- Belgische kamer van volksvertegenwoordigers (2020), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, DOC 55 1048/001, www.dekamer.be (geraadpleegd op 24/11/2020).
- BS (2013), *Koninklijk besluit van 18 juli 2013 houdende vaststelling van de federale beleidsvoisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling*, Belgisch Staatsblad, 08/10/2013, pp. 70864-70873, <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>, Numac: 2013011468.
- BS (2014a), *Wet van 14 maart 2014 tot aanvulling van de wet van 21 december 1994 houdende sociale en diverse bepalingen met een set aanvullende indicatoren voor het meten van levenskwaliteit, menselijke ontwikkeling, de sociale vooruitgang en de duurzaamheid van onze economie*, Belgisch Staatsblad, 04/04/2014, pp. 29255-29256, <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>, Numac: 2014011195.
- BS (2014b), *Wet van 5 mei 1997 betreffende de coördinatie van het federale beleid inzake duurzame ontwikkeling, Geconsolideerde versie*, Belgisch Staatsblad, 04/02/2014, <http://www.ejustice.just.fgov.be/wet/wet.htm>, Numac: 1997021155.
- EEA (2019), *The European environment – state and outlook 2020*, Executive summary, Copenhagen: European Environment Agency (geraadpleegd op 24/11/2020).
- Eurofound (2016), *European Quality of Life Survey*, Eurofound, https://www.eurofound.europa.eu/data/european-quality-of-life-survey?locale=EN&dataSource=EQLS2017NC&media=png&width=740&question=Y16_Q88&plot=inCountry&countryGroup=linear&subset=Y16_HH2a&country=BE (geraadpleegd op 4/12/2020).
- Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19: COVID-19 series*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurostat (2017), *Statistics explained, Glossary: Minimum European Health Module (MEHM)*, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Minimum European Health Module \(MEHM\)](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Minimum_European_Health_Module_(MEHM)) (geraadpleegd op 28/11/2017).
- Federale Regering (2016), *Nationaal Hervormingsprogramma 2016*, www.be2020.eu (geraadpleegd op 11/12/2017).
- Federale Regering (2020), *Regeerakkoord - 30 september 2020*, https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf (geraadpleegd op 30/10/2020).

- Frère J.M. (2021), *Geestelijke gezondheid in België: de verborgen kosten van COVID-19*, Federaal Planbureau, Artikel nr. 7, januari 2021, www.plan.be.
- Gallup World Poll (2020), op basis van Helliwell J., Layard R. & Sachs J. (2020), *World Happiness Report 2020*, New York: Sustainable Development Solutions Network.
- INR/FPB (2016), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2017), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2018a), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2018b), *Materiaalstroomrekeningen voor de gehele economie 2008-2016*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2019), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2020a), *Aanvullende indicatoren naast het bbp*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- INR/FPB (2020b), *Economische begroting - Economische vooruitzichten 2020-2021 (September 2020)*, Instituut voor de Nationale Rekeningen/Federaal Planbureau, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- Institut Solidaris (2020), *Baromètre 2019: Bien-être et confiance*, Bruxelles: Institut Solidaris. <https://www.institut-solidaris.be/>
- Joskin A. (2017), *Wat telt voor de Belgen? Analyse van de determinanten van het individuele welzijn in België*, Federaal Planbureau, Working Paper 4-17, juni 2017, www.plan.be.
- Joskin A. (2018), *Het welzijn in België meten. Opbouw van een compositie indicator om het huidige welzijn in België te meten*, Federaal Planbureau, Working Paper 2-18, februari 2018, www.plan.be.
- Joskin A. (2019), *Indicateurs composites pour mesurer le bien-être de différentes catégories de la population belge*, Note_BIENETRE_11852, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- Joskin A. (2020), *De houdbaarheid van het welzijn meten. Opbouw van vier compositie indicatoren om het welzijn van de toekomstige generaties in België te meten*, Federaal Planbureau, Working Paper 2-20, februari 2020, www.plan.be.
- Joskin, A. & Henry, A. (2020), *Crise du COVID-19: quel impact sur le bien-être des Belges?* Federaal Planbureau, Rapport, april 2020, www.plan.be.
- NBB (2016), *Verslag 2015 - Economische en financiële ontwikkeling*, nbb.be (geraadpleegd op 07/12/2019).
- NBB (2017), *Verslag 2016 - Economische en financiële ontwikkeling*, nbb.be (geraadpleegd op 07/12/2019).
- NBB (2018), *Verslag 2017 - Economische en financiële ontwikkeling*, nbb.be (geraadpleegd op 07/12/2019).
- NBB (2019), *Verslag 2018 - Economische en financiële ontwikkeling*, nbb.be (geraadpleegd op 07/12/2019).

- NBB (2020a), *Verslag 2019 - Economische en financiële ontwikkeling*, nbb.be (geraadpleegd op 23/11/2020).
- NBB (2020b), *Consumentenenquête - april 2020*, nbb.be (geraadpleegd op 27/04/2020).
- OECD (2001), *The Well-being of Nations. The Role of Human and Social Capital*, Paris: OECD Publishing.
- OECD (2018), *Health at a Glance: Europe 2018, State of health in the EU cycle*, p. 27-28, https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/state/docs/2018_healthatglance_rep_en.pdf (geraadpleegd op 20/11/2020).
- Sciensano (2019a), Van der Heyden J., Charafeddine R., *Gezondheidsenquête 2018: Chronische ziekten en aandoeningen*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/36, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 4/12/2020).
- Sciensano (2019b), Tafforeau J., Drieskens S., Charafeddine R., Van der Heyden J. (2019), *Gezondheidsenquête 2018: Subjectieve gezondheid*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/35, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 4/12/2020).
- Sciensano (2019c), Charafeddine R., Van der Heyden J., Demarest S., Drieskens S., Nguyen D., Tafforeau J., Gisle L., Braekman E., Berete F. (2019), *Gezondheidsenquête 2018: Gezondheid en kwaliteit van het leven. Samenvatting van de resultaten*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2019/14.440/33, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 4/12/2020).
- Sciensano (2020a), Gisle L, Drieskens S, Demarest S, Van der Heyden J. (2020), *Geestelijke gezondheid: gezondheidsenquête 2018*, Brussel, België, Rapportnummer: D/2020/14.440/4, www.gezondheidsenquête.be (geraadpleegd op 24/11/2020).
- Sciensano (2020b), *Eerste COVID-19 gezondheidsenquête: eerste resultaten*, Brussel, België: Sciensano, <https://www.sciensano.be>.
- Sciensano (2020c), *Tweede COVID-19 Gezondheidsenquête: eerste resultaten*, Brussel, België: Sciensano, <https://www.sciensano.be>.
- Sciensano (2020d), *Derde COVID-19 Gezondheidsenquête: eerste resultaten*, Brussel, België: Sciensano, <https://www.sciensano.be>.
- Sciensano (2020e), *Vierde COVID-19 Gezondheidsenquête: eerste resultaten*, Brussel, België: Sciensano, <https://www.sciensano.be>.
- Sciensano (2020f), *Rechtstreekse mededeling*, 05/11/2020.
- Securex (2020), *COVID-19-crisis zorgt voor hoogterecord langdurig afwezig in België*, <https://press.securex.be/covid-19-crisis-zorgt-voor-hoogterecord-langdurig-afwezig-in-belgie#> (geraadpleegd op 23/11/2020).
- Statistics Belgium (2014), *Rechtstreekse mededeling*.
- Statistics Belgium (2020), *Maandelijke cijfers over de arbeidsmarkt*, <https://statbel.fgov.be/nl/themas/datalab/maandelijke-cijfers-over-de-arbeidsmarkt> (geraadpleegd op 9/11/2020).

- Statistics Belgium; Eurostat (2020), *Causes of death: code hlth_cd_acdr (intentional self-harm) tot 2010 en hlth_cd_acdr2 (intentional self-harm) vanaf 2011*, <https://ec.europa.eu/eurostat> (geraadpleegd op 10/11/2020).
- Stiglitz J., Fitoussi J. and Durand M. (eds.) (2018), *For Good Measure: Advancing Research on Well-being Metrics Beyond GDP*, Paris: OECD Publishing.
- TFDO (2005), *Ontwikkeling begrijpen en sturen: Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2005*, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- TFDO (2019), *Welke prioriteit voor een duurzame ontwikkeling? Federaal rapport inzake duurzame ontwikkeling 2019*, Brussel: Federaal Planbureau, www.plan.be.
- UN (2015), *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (geraadpleegd op 6/12/2017). Nederlandse vertaling: Resolutie goedgekeurd door de Algemene Vergadering op 25 september 2015, <https://www.sdgs.be/nl/bronnen/publicaties> (geraadpleegd op 6/12/2017).
- UNECE (2014), *Conference of European Statisticians Recommendations on Measuring Sustainable Development*, http://www.unece.org/publications/ces_sust_development.html (geraadpleegd op 7/12/2016).
- Université Catholique de Louvain (2020), *Coronavirus: 1 personne sur 2 renonce durablement aux soins de santé*, <https://uclouvain.be/fr/decouvrir/presse/actualites/coronavirus-1-personne-sur-2-renonce-durablement-aux-soins-de-sante.html> (geraadpleegd op 23/11/2020).
- UNSC (2016), *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Document E/CN.3/2016/2/Rev.1 van 19 februari 2016, <http://unstats.un.org/sdgs/iaeg-sdgs/> (geraadpleegd op 6/6/2016).
- UNSC (2017), *Report of the Inter-agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Doc E/CN.3/2017/2 (geraadpleegd op 17/7/2017).
- UNSC (2018), *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Doc E/CN.3/2018/2 (geraadpleegd op 27/11/2019).
- UNSC (2019), *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Doc E/CN.3/2019/2 (geraadpleegd op 27/11/2019).
- UNSC (2020), *Report of the Inter-Agency and Expert Group on Sustainable Development Goal Indicators*, Doc E/CN.3/2020/2* (geraadpleegd op 24/11/2020).
- WCED (1987), *Our Common Future (also known as the Brundtland Report)*, World Commission on Environment and Development, Oxford University Press.
- Werkgroep Social Impact COVID-19 Crisis (2020), *Monitoring van de sociale impact van de COVID-19-crisis in België*, <https://socialsecurity.belgium.be/nl/sociaal-beleid-mee-vorm-geven/sociale-impact-covid-19> (geraadpleegd op 24/11/2020).
- WHO (2015), *Health in 2015: from MDGs, Millennium Development Goals to SDGs, Sustainable Development Goals*, https://www.who.int/docs/default-source/gho-documents/health-in-2015-mdgs-to-sdgs/health-in-2015-from-mdgs-to-sdgs.pdf?sfvrsn=8ba61059_2 (geraadpleegd op 4/12/2020).

WHO (2018), *Mental health: strengthening our response*, <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/mental-health-strengthening-our-response> (geraadpleegd op 20/11/2020).

6.3. Lijst van afkortingen

µg	microgram
µm	micrometer
AN	Niet-financiële activa
bbp	Bruto binnenlands product
bbev	Bruto binnenlands energieverbruik
BI	betrouwbaarheidsinterval
BKG	Broeikasgassen
BMI	<i>Body mass index</i>
CKP	Centrale voor kredieten aan particulieren
bni	Bruto nationaal inkomen
CO ₂	Koolstofdioxide
CO ₂ -eq.	Koolstofdioxide equivalent
covid-19	<i>coronavirus disease 2019</i> (coronavirusziekte 2019)
DAC	<i>Development Assistance Committee</i>
DG	<i>Directorate-General</i>
EAK	Enquête naar de arbeidskrachten
EC	Europese Commissie
EJ	exajoule
EK	<i>Economisch kapitaal</i>
ESS	<i>European Social Survey</i> (Europees Sociaal Onderzoek)
ESSC	<i>European Statistical System Committee</i>
ETS	<i>Emission Trading Scheme</i> (emissiehandelssysteem)
EU	Europese Unie; <i>European Union</i>
EU-SILC	<i>EU Statistics on Income and Living Conditions</i> (EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden)
FOD	Federale overheidsdienst
FPB	Federaal Planbureau
GDP	<i>Gross Domestic Product</i> (bbp)
Ha	hectare
IGO	inkomensgarantie voor ouderen
IIS	Interfederaal Instituut voor de Statistiek
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
ISCED	<i>International Standard Classification of education</i>
Kg	kilogram
Kt	kiloton (duizend ton)
LFS	<i>Labour Force Survey</i>
LULUCF	<i>Land Use, Land Use Change and Forestry</i> (Grondgebruik, veranderingen in grondgebruik en bosbouw)
MEK	<i>Menselijk kapitaal</i>
mg NO ₃ -N/l	Milligram stikstof in nitraten per liter water
MIK	<i>Milieukapitaal</i>
Mtoe	megaton olie-equivalententent
NBB	Nationale Bank van België
NEKP	Nationaal energie- en klimaatplan
NHP	Nationaal Hervormingsprogramma
NMBS	Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen
NO ₂	<i>Stikstofdioxide</i>
NO _x	Stikstofoxiden
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn

ODA	<i>Official Development Assistance</i> (officiële ontwikkelingshulp)
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i> (OESO)
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
O&O	Onderzoek en ontwikkeling
PM	<i>Particulate Matter</i> (fijnstofdeeltjes)
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RSZ	Rijksdienst voor sociale zekerheid
SDG	<i>Sustainable development goals</i> (duurzame-ontwikkelingsdoelstellingen)
SILC	<i>EU Statistics on Income and Living Conditions</i> (EU-statistiek van inkomens en levensomstandigheden)
SK	Sociaal kapitaal
t	ton
UN	<i>United Nations</i> (VN)
UNECE	<i>UN Economic Commission for Europe</i> (Economische Commissie voor Europa van de VN)
VN	Verenigde Naties
W _{HN}	Indicator van <i>welzijn hier en nu</i>